

T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

TÜRK DÜŞÜNCE DÜNYASINDA NIETZSCHE

Ahmet Zeki BAKIRCI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hasan AYIK

RİZE 2015

T.C.
RECEP TAYYIP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

TÜRK DÜŞÜNCE DÜNYASINDA NIETZSCHE

Ahmet Zeki BAKIRCI

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hasan AYIK

Tez Savunma Tarihi

11.09.2015

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmza

Başkan : Prof. Dr. Hasan Ayık

Üye : Doç. Dr. Cengiz BATUK

Üye : Yrd. Doç. Dr. Süleyman TURAN

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Şevket TOPAL

/ / 2015

Onay Tarihi

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu tezi bilimsel metotlara ve etik davranış ilkelerine uygun hazırlayıp sunduğumu, tezde bana ait olmayan tüm bilgi, düşünce ve sonuçları belirttiğimi ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

11.06.2015

Ahmet Zeki BAKIRCI

ÖN SÖZ

Felsefe tarihinin en çok tartışılan ve hakkında fikir üretilen felsefecilerinden birisi de Wilhelm Friedrich Nietzsche'dir. Ondan Türkiye'deki felsefeciler de etkilenmiş ve onu anlamaya çalışmışlardır. Ancak bu tartışmalardan Nietzsche hakkında farklı yorumlar tezahür etmiş, birbirinden farklı Nietzsche portreleri ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmamızda, öncelikle Nietzsche'nin felsefesinin kısa bir izahıyla birlikte, Türkiye'deki kültürel dönüşüm sürecinde felsefenin gelişimi ve Türkiye'de ortaya çıkan farklı Nietzsche algılarını, Türk düşünce dünyasında Nietzsche'nin nasıl anlaşıldığını ortaya koymaya çalışacağız.

Çalışmam iki bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde ana hatlarıyla Nietzsche'nin felsefesi ve felsefi üslubu öncelikle belirtilecektir. O'nun felsefesindeki *décadence*, *şiiressellik* ve *aforizma* şeklinde ifadesini bulan anlatış tarzı, *alkyonik tavrı*, *çekiçle felsefe yapması* ve *nihilizmden anladığı*, ayrıca ele alınacaktır. Böyle bir girişteki amacımız öncelikle Nietzsche'nin nasıl bir filozof olduğunu anlatmak ve istediklerinin ne olduğuna dair genel bilgi vermektir. Türkiye'de Nietzsche'nin farklı yorumlanmasını izah edeceğimiz ikinci bölümün daha kolay anlaşılmasını sağlamaktır. Ayrıca, giriş bölümünde Nietzsche'nin hayatını kısaca anlattık. Bir tez çalışmasında hayat hikâyesinin anlatılması gereksiz görülebilir ancak Nietzsche, düşüncelerini hayatından devşiren bir düşünür olmasından ötürü bu şekilde bir girişin faydalı olabileceğini düşündük.

Türk düşünce dünyasındaki Nietzsche'nin nasıl anlaşıldığı problemini ortaya koymaya çalışırken, öncelikle onun hakkında yazanlarla onun kitaplarını çevirenleri dikkate alacağız. Nietzsche hakkında yazan ve tercüme edenlerin tümünü değerlendirmek tezimizin hacmini aşacaktır. Bu nedenle söz konusu kişileri, Türkiye'de Nietzsche çevirileri ve yorumlarıyla öne çıkan felsefeci ve yazarlardan oluşturmak düşüncesindeyiz. Bu mütercim düşünür ve yazarların bir kısmı birbirine benzer ve destekler mahiyette görüş ifade ederken bir kısım düşünürler ise farklı yorum getirmişlerdir. Farklı olan bu yaklaşımları, Nietzsche hakkında Türkiye'de yapılan değişik yorumları tezimiz bünyesinde anlatmaya çalışacağız.

Yabancı kökenli kelimelerin yazılımlarında orijinal aslını koruyacağız. Alıntılarda ise bu kavramları, yazarın belirttiği gibi yazılması hedeflenmiştir. Ayrıca tezimizin ikinci

bölümünde, Türkiye’de Nietzsche algısını araştırırken araştırmacı, mütercim ve yazarların tez içindeki sıralamalarını alfabetik düzenle belirleyeceğiz.

Çalışma konunun belirlenmesi sürecinden başlayarak tezimin hazırlanmasının bütün aşamalarında bana zaman ayıran, en basit sorularıma nezaketle cevap veren ve ilgisini esirgemeyen Prof. Dr. Hasan Ayık hocama, çalışmam süresince fikir alışverişi içinde olduğum bütün arkadaşlarım ve hocalarıma teşekkür ederim.

14 Şubat 2015 Rize

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	4
İÇİNDEKİLER	6
KISALTMALAR	8

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu	10
Araştırmanın Önemi	12
Araştırmanın Amacı	12
Araştırmanın Kaynakları	13
Nietzsche'nin Hayatı	14

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE FELSEFİ DÜŞÜNCE VE NIETZSCHE

1.1. Türkiye'de Felsefi Düşüncenin Gelişmesi ve Nietzsche	17
1.2. Türkiye'deki Milli Eğitim Müfredatına Göre Nietzsche'nin Felsefesi	27
1.3. Tercüme Problemi ve Nietzsche'nin Eserlerinin Tercümesi	30
1.4. Nietzsche Felsefesi ve Üslubu	36

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK AYDINININ NIETZSCHE FELSEFESİNE BAKIŞI

2.1. Türkiye'deki Bazı Aydınların Nietzsche Felsefesi İle İlgili Görüşleri	58
2.1.1. Ahmet İnam'a Göre Nietzsche'nin Felsefesi	62
2.1.2. Baha Tevfik'e Göre Nietzsche'nin Felsefesi	67
2.1.3. Fehmi Baykan'a Göre Nietzsche'nin Felsefesi	73
2.1.4. Hilmi Yavuz'a Göre Nietzsche'nin Felsefesi	78
2.1.5. Hüseyin Aydın'a Göre Nietzsche'nin Felsefesi	82
2.1.6. İoanna Kuçuradi'ye Göre Nietzsche'nin Felsefesi	87
2.1.7. Senail Özkan'a Göre Nietzsche'nin Felsefesi	91

2.1.8. Yusuf Kaplan'a Göre Nietzsche'nin Felsefesi.....	98
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	105
KAYNAKÇA.....	121
I.NİETZSCHE'NİN KENDİ ESERLERİ	121
II. DİĞER ESERLER	122
ÖZET	130
ABSTRACT.....	131
ÖZ GEÇMİŞ	132

KISALTMALAR

Age.	: Adı geçen eser
Agm.	: Adı geçen makale
AÜEFD	: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi
AÜDTCFD	: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
Bkz.	: Bakınız
Bl.	: Bölüm
c.	: Cilt
ev.	: Çeviren
der.	: Derleyen
ed.	: Editör
fak.	: Fakültesi
Haz.	: Hazırlayan
KKEFD	: Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa numarası
ss.	: Sayfa aralığı
sy.	: Sayı
TDK:	: Türkiye Dil Kurumu
Yay.	: Yayınlar

GİRİŞ

Nietzsche, kimilerinin öldükten sonra doğduğunu söyler.¹

Bizzat buna kanıt oluşturan ve günümüzün en çok tartışılan filozoflarından olan Nietzsche'nin ölümünün üzerinden yüz yılı aşkın bir zaman geçti. Bu zaman içinde Nietzsche'nin fikirleri gerek felsefe gerekse psikoloji alanlarındaki düşünce üretimini derinden etkiledi. Geçtiğimiz yüzyılda yaşayan birçok filozof, Nietzsche ile ilgilenmiş, ona yakın ya da ona karşı bir felsefe ve düşünüş tarzı benimsemiş ve geliştirmişlerdir.

Cenova'dayken oturduğu mahallenin insanları Nietzsche'ye "*il piccolo Santo*" (küçük ermiş) derlerdi. Ufak tefek bir görünüşe sahipti ama düşüncelerinin etkisi ise büyük oldu. İleri derecede miyop ve migrenle boğuşan Nietzsche'nin felsefesi bir asrı aşkın bir zamandır insanların dikkatini çekmiş ve kışkırtmış bu kışkırtıcılığını günümüzde de devam ettirmiştir. Nietzsche'nin felsefesi günümüz felsefecileri için de uğrak noktası olmaya devam etmektedir.

Kendi çağında düşünceleri yeteri kadar anlaşılamayan² Nietzsche, bazı görünüşleriyle de nicedir Türkiye'ye taşındı. Alegorik üslubu edebiyatçıları kışkırtacak kadar mecaz yüklü fikirleri, her sorunu temelinden ele alan cesaretiyle Nietzsche, Türkiye'de varlığını hissettirmektedir. Ancak var olan Nietzsche bir kişi değil. Türkiye'de dolaşan birden çok Nietzsche var. Çünkü Nietzsche'yi sezme isteyenler ondan farklı anlamlar çıkarıyor ve Nietzsche çoğalıyor. Doğal olarak da okuyucu Nietzsche'nin hangisi olduğunu tartışıyor. İşte bu durum, Nietzsche'nin felsefesinin Türkiye'de popüler olmasına etki yapıyor.

Dünyada dini, siyasi ve ideolojik gruplaşmaların hep var olduğu düşünülürse Nietzsche'nin görüşlerinin de bu gruplaşmaların tesirinde değerlendirilebileceği var sayılabilir. Tezimize konu olan ve asıl üzerinde durduğumuz husus, Türkiye'deki felsefeci, yazar ve çevirmenlerin Nietzsche'yi Türkiye'ye taşıırken söz konusu düşünürü bizlere içerisinde buldukları dini, siyasi ve ideolojik kalıplar içerisinde aktarıp

---

¹ Wilhelm Friedrich Nietzsche, "ön söz", *Deccal Hıristiyanlığa Lanet*, çev., Oruç Aruoba, İstanbul: Hil Yay., 2000, s. 1.

² Takiyettin Mengüşoğlu, *Felsefeye Giriş*, Ankara: Doğu Batı Yay., 2013, s. 27.

aktarmadıklarıdır. Ayrıca Nietzsche'den dilimize yapılan çeviriler onu ne denli yansıtmıştır?

Nietzsche'nin felsefesinin ne olduğu ve felsefesini anlatırken nasıl bir üslubunun bulunduğu konusunda kısa bir açıklama, Türk düşünce dünyasında Nietzsche'nin nasıl anlaşıldığı hususunu anlamaya kolaylık sağlayabilecektir. Bu yüzden birinci bölümümüzde, Nietzsche'nin felsefesinden ve onun felsefi üslubundan bahsetmeyi uygun gördük.

Nietzsche kimilerine göre nihilist, ateist, ahlak ve din karşıtı bir materyalist; kimilerine göre ise daha farklı bir anlayış içindedir. Bu farklı algılanış Nietzsche'nin perspektifli düşünme tarzı ya da onu yorumlayanların kendi ideolojik saplantıları yüzünden midir? Yoksa bilime hizmet etmek için mi? Ya da kendi ideolojisini temellendirmek için mi?

Türkiye'deki felsefeci, düşünür ve yazarların Nietzsche yorumlarındaki farklılığını ortaya koymaya çalıştığımız bu tezimizde öncelikli olarak bu problemin çerçevesinin belirlenmesi ve daha sonra da problemin niteliğinin ortaya konulmasının faydalı olabileceği kanaatindeyiz.

Bu amaçla tezimizin anlatılmasına geçmeden önce, araştırmamızın konusu, önemi, amacı ve kaynaklarının ne olduğu ve Nietzsche'nin hayatı hakkında kısa bir açıklama yapmaya çalışacağız.

Araştırmanın Konusu

Yukarıda da belirttiğimiz üzere ülkemizde olduğu gibi, dünyada ve özellikle Avrupa'da Nietzsche farklı anlaşılmış ve okurların üzerinde farklı yorum biçimleri oluşturan bir unsur olarak ön plana çıkmıştır. Avrupalı düşünürler de Nietzsche'nin kâh Alman birliği akımına karşı duyduğu güvensizliği, kâh demokrasiye duyduğu nefretiyle alakalı çelişkili yargılara vardılar.

Nietzsche, XXI. yüzyılla birlikte fikirleri Türkiye'de de en çok tartışılan felsefecilerden oluverdi. Avrupa'yla birlikte Türkiye'de Nietzsche'yi çeviren ve yorumlayan düşünürlerin onun felsefesiyle alakalı yaptıkları yorumlardan rahatsız olan bazı entelektüel yazarlar ve çevirmenler belirdi. İşte tam da bu noktada Türkiye'deki bu farklı Nietzsche yorumlarını araştırmamızın konu başlığı olarak belirledik.

Kimdir Nietzsche? Şair ruhlu bir nihilist mi, postmodern bir kâhin mi, münzevi bir üstün insan mı? Tüm yerleşik düşüncelere, inançlara, değerlere ve kurumlara savaş açmış gözü kara bir put kırıcı mı, köleciliğe ve ırkçılığa bulaşmış bir sapkın mı, yoksa lanetlenmiş, huzursuz bir dahi mi? Ya da dünyadaki varlığımızın bir amacının ve anlamının bulunmadığını iddia eden varoluşçu, nihilist bir marjinal mi? Bütün bu ifadeler Nietzsche hakkında kullanılmış, burada bahsedilen fikirlerin her birinin bir temsilcisi gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Sorduğumuz sorulara Türkiye'deki felsefeci, yazar ve çevirmenlerin verdikleri cevapları araştırılmıştır.

Nietzsche'nin önceden yapılmış Türkçe çevirilerinin birçoğunda düşüncelerinin tam anlamıyla yansıtılmadığı, Nietzsche'nin kullandığı kavramların Türkçe karşılıklarının tercüme problemleri nedeniyle tam olarak ifade edilemediği ya da birtakım ideolojik sebeplerle edilmediği itirazları söz konusudur. Türkçedeki Nietzsche çevirilerinin Nietzsche'yi değiştirdiği ve iyice anlaşılabilir hale getirdiği varsayılmakta, kelimenin tam anlamıyla Nietzsche'nin mahvedildiği iddia edilmektedir. Nitekim bu iddiaların sahibi olanlarla farklı düşünenlerin Nietzsche hakkındaki tasavvurları bu çalışmamızda yer alacaktır.

Giriş bölümünde Nietzsche'nin kısa bir hayatı ve birinci bölümde de onun felsefesi ve kendine has felsefi üslubunun izahı yer alacaktır. Ayrıca birinci bölümde Türkiye'de devletin resmi Milli Eğitim müfredatına göre Nietzsche'nin felsefesinin nasıl anlatıldığı hususuyla birlikte, Türkiye'de felsefi düşüncenin gelişimini izah etmeye çalıştık. Nietzsche'nin kitaplarının tercümelerinde karşılaşılabilecek muhtemel problemleri de ayrıca ele aldık. Bu doğrultuda kısaca dil ve tercüme kavramının irdelenmesi ve çevirilerin tercüme edilen asıl kaynağı olduğu gibi ortaya koyabilmesinin imkânı, Nietzsche'nin yazdığı eserlerinin çevirilerinde de asıl kaynağın ne denli korunabildiği problemi tartışılacaktır. Tercüme problemi genel bir problem olmakla beraber Nietzsche, felsefesini edebi bir üslupla anlattığı düşünüldüğünde bu durum Nietzsche'de ve düşündüklerini onun gibi edebi yazar diğer kişilerde özel bir hal almaktadır.

Tezimizin ikinci bölümünde Türk aydınının Nietzsche felsefesine bakışını tartışırken onun hakkında yazanları bizim ulaşabildiğimiz kaynak zenginliğine göre belirtmeyi amaçlanmıştır.

İkinci bölümde ele aldığımız Nietzsche'yi yorumlayanların büyük bir kısmı yaşayan ve özellikle Türkiye'de düşünce gelişimine katkı sağlayan yorumculardır.

Araştırmanın Önemi

Birçok felsefeci tarafından görüşleri ve anlatımı ile ilgili farklılığı ifade edilen Nietzsche'nin Türkiye'deki yorumlanış biçimini sorgulamak faydalı bir girişim olacaktır.

Dünyada ve Türkiye'de gerek fikirleri gerekse üslubuyla farklılığı tescillenmiş olan Nietzsche, üzerinde çalışılmaya değer bir niteliktedir. Düşünceleri ve onları aktarması konusunda farklı bir konumda olduğu ortada olan Nietzsche'nin anlaşılıp aktarılması da Felsefe Tarihi açısından şüphesiz önem arz etmektedir. Bu denli konuşulup hakkında hayli düştü (spekülasyon) üretilen ve hakkında oldukça bilgi kirliliği bulunan Nietzsche'yle ilgili kapsamlı çalışmaların yapılması gerekir.

Biz bu çalışmamızda Türkiye'deki Nietzsche'yi yazarlar ve mütercimlerden hareketle Nietzsche'nin yorumlanışıyla alakalı farklılıkları dikkate alarak ortaya koymaya çalışacağız. Öncesinde yapacağımız kısa bir Nietzsche'nin felsefesi ve üslubu değerlendirmesiyle de Nietzsche'nin felsefesi hakkında kısa yollu bir kavrayış ta sağlanabilecektir.

Bu tez çalışmamız genel bir Nietzsche hatırlatmasının yanında Türkiye'de 100 yılı aşkın bir zamandır Nietzsche'yle alakalı oluşan yorum farklılıklarını, birbirine taban tabana zıt olan ya da birbirine yakın olan bazı görüşleri ve bu görüşlerin sahiplerini tanıttacaktır. Ayrıca özellikle Osmanlı'nın son dönemi, Cumhuriyetin ilk yılları ve günümüz Türkiye'sindeki felsefi gelişmeler konusunda etkili olan felsefeci, mütercim ve yazarların bazılarında bahsederek hakkında hayli tenakuz bulunan Nietzsche'nin düşüncelerinin ülkemizdeki genel seyrini ifade edecektir.

Araştırmanın Amacı

Türkiye'de Nietzsche'yi yorumlayan düşünürlerin Nietzsche'nin felsefesiyle alakalı yaptıkları farklı yorumları ortaya koyabilmek tezimizin ana gayesini teşkil etmektedir. Aynı zamanda bu tezimizde Nietzsche'nin, felsefi düşüncelerini ve düşüncelerini ifade ederken benimsediği üslubunu da belirtmek gayesindeyiz.

Nietzsche nihilist midir değil midir? Tanrı anlayışı ve ahlak betimlemesi nasıldır? Ana hatlarıyla felsefesi nasıldır? Görüşlerini ifade ederken nasıl bir yöntem uygulamıştır sorularına Türkiye'deki felsefeci, yazar ve mütercimlerin bazıları tarafından verilen cevapları araştırıp aralarındaki tenakuzları elimizdeki kaynaklar doğrultusunda ortaya koymak amacındayız.

Nietzsche hakkında daha önceleri şüphesiz birçok makale ve değişik tarzda eser telif edilmiştir. Nietzsche'yle ilgili araştırma yapan yazar ve düşünürler ürettikleri eserlerinde Nietzsche'den ne anladıklarını beyan etmişlerdir. Ama bizim bu çalışmamızdaki öncelikli gayemiz Nietzsche'nin felsefesini geniş bir anlatıma tabi tutmak değil, daha önceden Türkiye'de yapılmış Nietzsche yorumlarındaki çelişkileri aktarmak ve ortaya koymak olacaktır.

Nietzsche'yi çevirenler ve yazarlar kendi fikir ve anlayışlarına göre çevirebiliyor ve yazabiliyorlar. Bu yüzden Nietzsche hakkında birbirinden farklı tasavvurlar ortaya çıkabiliyor. Bu doğrultuda Hem Avrupa'da hem de Türkiye'de geçmişteki ve günümüzdeki felsefecilerin, Nietzsche'nin görüşlerini kendi ideolojilerine yaklaştırma gayesinde oldukları ve sonuçta Nietzsche'nin fikir mirasına adaletli davranmadıkları kanısı söz konusudur. Muhtemelen bu durum birbirinden farklı Nietzsche tasavvurlarının ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Nietzsche gerçeğini örterek onun hakkında bir akıl tutulmasının önüne geçmek çalışmamızın temel amaçlarından biridir.

Nietzsche hakkındaki bu farklı yorumların ortaya çıkış sebebi bazı sıra dışı olanların fanatik yaklaşımlarına destek ve malzeme arayışları da olabilir. Nietzsche'nin kolay anlaşılmasından ziyade, poetik (sanatsal) ve üstü kapalı aforizmalarla dolu bir üslubunun olması da farklı anlaşılmasının bir sebebi olarak düşünülebilir. Nietzsche hakkında birbirine zıt çıkarımlarda bulunan Türkiye'deki Nietzsche yorumcularının, onun hakkında belirttikleri bu birbirinden farklı görüşlerin bilinmesinde fayda telakki ettiğimiz için bu tür bir çalışmayı öngördük.

Nietzsche dâhil bütün düşünürleri, hissetmedikleri, savunmadıkları ya da iddia etmedikleri bir düşüncenin sahibi olarak itham etmek o düşünürü yapılabilecek en büyük haksızlık olsa gerek. Çabamız Türkiye'de Nietzsche'yle alakalı olarak yapılan yorumlardaki çelişkileri ya da benzerlikleri ortaya koymaktır.

Araştırmanın Kaynakları

Türkiye'de Nietzsche hakkında yapılan farklı yorumları ortaya koymak ve bu problemi açığa kavuşturmanın çok geniş ve detaylı bir çalışmayı gerektireceği aşikârdır.

Birinci bölümdeki Nietzsche'nin felsefesi ve genel üslubunu ifade ederken kullanacağımız kaynaklar, Türkiye'deki mütercimlerin çevirdikleri Nietzsche eserleri ve yabancı yazarların Nietzsche hakkındaki yazıların çevirilerinden müteşekkil olacaktır. Faydalandığımız Nietzsche ve diğer yabancı yazarlara ait kaynakların çevirilerinin anlaşılır

Türkçenin önemine binaen baskı tarihlerinin günümüze yakın tarihli baskılar olmasına mümkün olduğunca özen göstereceğiz. Ayrıca alıntı yapacağımız kaynakla ilgili varsa farklı tercümelemlerden de faydalanarak tekdüzeliği ortadan kaldırmayı hedefleyeceğiz.

İkinci bölümde Nietzsche hakkında görüş beyan eden Türkiye'deki bazı felsefeci ve yazarların görüşlerine yer vereceğiz. Tezimizin hacmini açacağından biz bu problemi Nietzsche'yle ilgili fikir beyan eden Türkiye'deki tüm felsefeci, yazar ve mütercimlere değil de ulaşabildiğimiz kaynakların zenginliğine göre seçtiğimiz, Nietzsche hakkında farklı görüşleri bulunan aydınlardan belirlemeye çalışacağız.

İkinci bölümde yer verdiğimiz Türkiye'deki felsefeci ve yazarların Nietzsche hakkındaki görüşlerini bu konularda yazdıkları kitaplardan, yaptıkları çevirilerin önsözlerinden, makalelerden, internet ortamlarından, dergi ya da gazetelerdeki köşe yazılarından edinmeye çalışacağız.

Nietzsche'nin Hayatı

Wilhelm Friedrich NIETZSCHE, 13 Ekim 1844'de eski adıyla Prusya şimdiki Almanya'nın küçük bir kasabası olan Röcken'de doğdu. Doğumu Prusya kralı Friedrich Wilhelm'in doğum tarihine rastladığından kendisine böyle bir isim verildiği söylenir. Yıllar sonra Nietzsche'nin bu konuyla alakalı olarak, hiç olmazsa doğum gününün seçilmesinde bir isabet olduğunu, bu yüzden doğum gününün, çocukluğu boyunca hep bayram havasında geçtiğini söylediği ifade edilir.³

Ailesi aslen Polonyalıdır fakat XVIII. yüzyılda Protestanlara yönelik baskılar üzerine Prusya'ya göç etmişlerdir. İki dedesi ve babası Luther'ci (Protestan) papazlardı. Ailesinde profesyonel Hıristiyan din adamları mevcuttu. Okumayı, yazmayı, çalışmayı seviyordu. Bu yüzden çok başarılı bir öğrencilik geçirdi. Nietzsche şiir ve müzikten hoşlanır, piyano çalardı. Müzik olmadan yaşamının kendisi için bir yanılgı olacağını söyleyen Nietzsche, saatlerce piyanonun başında oturarak hayaller kurar ve dinleyicilerini etkilerdi.⁴ Ona göre müziksiz hayat yanlış bir şey olurdu.⁵

1867'de askere gitti. 1 yıl Prusya ordusunda askerlik yapan Nietzsche hem miyop olduğu, hem de attan düşüp yaralandığı için askerlikten çıkarıldı.

---

³ Arthur Danto, *Nietzsche: Hayatı, Eserleri ve Felsefesi*, çev., Ahmet Cevizci, İstanbul: Paradigma Yay., 2002, s. 2.

⁴ Hans Joachim Störig, *Dünya Felsefe Tarihi*, çev., Nilüfer Epçeli, Say Yay., İstanbul: 2011, s. 495.

⁵ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*, çev., Yusuf Kaplan, İstanbul: Külliyat Yay., 2011, s. 11.

Nietzsche Leipzig Üniversitesindeyken Schopenhauer okumuş ve Onunla tanışmış böylece Hıristiyanlıkla olan sorunları iyice depreşmiştir. Askerlik sonrası Yunan ozanı Tegnisi'ni incelemiştir. 1869'da müzisyen Wagner'le tanışmış, müziğe olan ilgisi bir süre Wagner'i hararetle takip etmesine sebep olmuştur.

Nietzsche, genç yaşta atandığı İsviçre'nin Basel Üniversitesinde klasik filoloji derslerinin boşalması nedeniyle hocası Ritschl'ın özel daveti ve önerisiyle ve övgüleriyle doktora bile gerek duyulmadan profesör unvanıyla kadroya alındı. Aslında Nietzsche'nin düşüncesi klasik filoloji eğitimi almış olmasına rağmen kimya çalışmaktı. Filoloji eğitimciliği hocasının ısrarıyla gerçekleşti.

1869'da İsviçre vatandaşlığına geçti ve Fransız-Alman savaşında gönüllü hastabakıcılık görevi üstlendi. Ancak yaralılarla ilgilenirken kendisi dizanteri ve difteriye yakalandı. Artık sağlığı düzelmemesine bozulmuştu. Aynı yıl İsviçre'ye tekrar döndü ve ağır ders programlarıyla beraber çalışmaya devam etti. Ürettikleri çok dikkat çekiyor ve ilgiyle takip ediliyordu. Ancak sağlığı kötüydü ve O'na hiç rahat vermiyordu. Sağlığındaki bu bozulma iklim değişikliğine paralel seyahatlere neden oldu.

1879 yılından itibaren on yıl boyunca İsviçre, Fransız Rivierası ve İtalya'da değişik pansiyonlarda ağır sağlık sorunları içinde acı çekerek ve yarı yarıya kör bir şekilde yaşadı. Ancak buna rağmen Deccal, Böyle Buyurdu Zerdüş, İşte İnsan gibi bazı temel eserlerini üretti.

Nietzsche önce Basel ardından da Naumburg'da annesi Franzisca Nietzsche'nin yanında kalmış, annesinin ölümünden sonra da Yahudi karşıtı bir ırkçı olan Bernard Forster'le evli kız kardeşi Elizabeth Forster'le yaşamıştır. Kız kardeşi de, intihar eden kocası gibi nasyonal milliyetçi, Hitler yanlısı birisiydi ve Nietzsche'nin fikirlerini bazı sahtekârlıklar yaparak ırkçılığa yaklaştırdı. Eserlerini yanlış tanıttı. Hastalığını fırsat bilip yazdıkları üzerinde kontrol kurarak adeta bir Nazi öğretisi oluşturmaya çalıştı. Hitler'e duyduğu hayranlık sebebiyle özellikle Nietzsche'nin "Üst İnsan" yaklaşımından hareketle abisinin adının Nazizm'le anılmasına neden oldu. Ne gariptir ki odasında Nietzsche'nin büstü bulunan Hitler, Nietzsche'nin felsefesinin ne olduğu hakkında tam bir bilgi sahibi de değildir.⁶ Kız kardeşi Elisabeth, "*Nietzsche'nin talihsizliğinin son belirtisi: her lanetli*

---

⁶ Douglas j. Soccio, *Felsefeye Giriş-Hikmetin Yapıtaşları*, çev., Kevser Kıvanç Karataş, İstanbul: Kaknüs Yay., 2010, s. 775.

düşünürün çevresinde bulunan, kötü niyetli akraba.” Nietzsche’yi nasyonal sosyalizme yaklaştırmaya çalışmıştır.⁷

Annesinin ölümünden sonra duygusal açıdan tam anlamıyla sahipsiz kalan ve annesinin merhametini özleyen Nietzsche, kız kardeşinin yanında Weimar’da yorgun ve hasta bir halde yaşadı.

Kendinden öte bir şey yaratmak isterken ölenleri seven Nietzsche’nin düşünce yoğunluğu onun vakitsiz tükenmesine neden oldu.⁸

Yatalak bir halde uzun süre zihinsel ve bedensel yorgunluğunun sonucu olarak frengi ve felç sebebiyle 1900 yılında öldü.

---

⁷ Gilles Deleuze, *Nietzsche*, çev., İlke Karadağ, İstanbul: Otonom Yay., 2005, s. 21.

⁸ Will Durant, *Felsefenin Öyküsü*, çev., Ender Gürol, İstanbul: İz Yay., 2010, s. 432.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE FELSEFİ DÜŞÜNCE VE NIETZSCHE

1.1. Türkiye'de Felsefi Düşüncenin Gelişmesi ve Nietzsche

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde, felsefi düşüncenin nasıl geliştiği konusunda kısa bir izahın faydalı olacağı kanaatindeyiz. Bu aşamada Türkiye'de Nietzsche'nin nasıl anlaşılıp aktarıldığı problemi ifade edilmeye çalışılacaktır.

Türk Toplumunda, 7-8 yüzyıllık dönem içinde, İslam Felsefesi dâhil, istisnalar dışında, felsefe toplumun dışında bırakılmıştır. XII. ve hatta XIII. Yüzyıla kadar parlak bir geçmişe sahip olan felsefenin etkisi azalmıştır. Tanzimat'la birlikte felsefe yeniden ve bu kez modern Batıda keşfedilmiştir. Türk toplumunda 7-8 yüzyıl süren felsefenin tecrit edildiği bu dönem, tarihsel ve kültürel bilincimizde adeta “*tabula rasa*” boş bir kâğıt olarak kaldığı dönem olmuştur.⁹

Osmanlı sonrası Türkiye'de felsefi ortamın oluşması süreci sıkıntılı olmuştur. Bunun bir takım sebepleri vardır. Osmanlıların kültür dünyası felsefeye olumlu yaklaşmayı engelleyen geleneksel bazı faktörlerin altında şekillenir. Özellikle etkin olan Hanbelî mezhebinin akli olmakla alakalı sorunları ve Anadolu'nun sosyal ve politik anlamda istikrarsız olması Osmanlılarda, felsefenin etkin olmasına engeldir. Osmanlı'nın kültür dünyasına kelam ilmi hâkimdir. Kelam ilmi varlığın nihai tasvirini yapmış ve bitirmiştir. Bundan dolayı varlığın, bilginin ve değerinin ne olduğu soruları belirgin bir şekilde tartışılmamıştır. Aynı zamanda felsefi neşriyat konusunda da Osmanlı coğrafyası son derece sınırlı kalmıştır.¹⁰

Bu izahattan anlaşılacağı üzere Osmanlı'nın son dönemleri ve yeni Türkiye'de felsefenin teşekkülündeki farklı algıların sebebini Osmanlı'nın gelenekçi ve yerleşik

---

⁹ Doğan Özlem, “Felsefe Geleneği ve Aydınımız”, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Öğretim ve Araştırma Alanı Olarak Felsefe*, ed. Betül Çotuksöken, Ankara: TFK Yay., 2001, s. 460.

¹⁰ Hüseyin Aydın, “Osmanlılarda Felsefi Düşünce” *UÜİF*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fak. Yay., c. 4 (1992) s. 1.

düşünüş tarzı ve bu klasik tavrın dışında özellikle Batılı tarzda eğitim alan aydınların yenilikçi tavırlarına bağlayabiliriz.

Türk toplumu içinde felsefe Tanzimat'la birlikte yeniden etkisini göstermiştir. Ancak, düşünce ve fikir üretimi siyasi ve toplumsal olandan bağımsız yapılamadığından Felsefe, “*özerk bir araştırma alanı olarak ancak 1920’li ve 1930’lu yıllarda kendini göstermeye başlamıştır.*”¹¹

Osmanlı İmparatorluğu’nda, 1839’da, Batı eksenli reformlar döneminin başlamasının ardından, XIX. yüzyılda yapısal dönüşümlere neden olan büyük değişimler söz konusudur.¹² Batı’nın çağdaş eğitim kurumunda (medrese dışı) yetişmiş “mektepli” yani az çok çağdaş, Avrupai dünya görüşüne sahip olan kişiler “Jön Türk” diye anılırdı.¹³

Jön Türklerin XIX. yüzyılda Osmanlıya da ulaşan yaygın pozitivistimin derin etkisi altında oldukları, bu dünya görüşünün, çalışmalarının bağlamında vurgulandığı da açıktır. İslami temaları tamamen propaganda amacıyla kullanıyorlardı. Doğunun düzensizliği veya gevşekliğinden rahatsızlardı ve Batı disiplinini, sorunların çözülmesi için gerekli unsur olarak kabul ediyorlardı.¹⁴

Cumhuriyetin ilanı ve Osmanlı Devletinin resmen lağvından sonra fikir hayatı farklı bir yöne kaymıştır. Felsefe artık yeni kurulan devletin sistematiği içinde hareket etmek durumunda kalmış, dar bir alana indirgenmişti. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinde felsefe, pozitivist bir anlayış üzerine bina edilmiştir. Denilebilir ki Türkiye’deki ortalama felsefi düşünüş ortamı, batı yanlısı ve fayda esaslı temellere dayandırılmıştır. Bu dönemde “*Fouillée-Durkheim’den ilham alan idealist-pozitivist sosyal felsefeden, James-Dewey’in pozitivist-pragmatist felsefesine doğru bir eğilim içinde olunmuştur.*”¹⁵

Modern Türk tefekkürü, Tanzimat’tan hemen önce başlayarak Avrupa’yla temas halinde gelişerek ortaya çıkan Avrupa tefekkürüdür. Yeni Türkiye’deki müspet ilimler, fikir cereyanları ve felsefeler modern Avrupa tefekkürünün eseridir. Bu anlayış sahibi olan kişiler Yeni Türkiye’de, usul ve gaye itibarıyla ümmet fikriyle irtibatlarını kesmişlerdir. Modern tefekkür her şeyden önce amelidir. Gayesi de en geniş manasıyla dünyevi (action)’dur.¹⁶

1 Kasım 1922’ de saltanatın kaldırılmasıyla resmen Osmanlı Devleti’nin de bittiği ilan edildi. Devamında, Modern Türkiye’de egemen olan felsefenin genel nitelikleri şu şekilde izah edilebilir; Aydınlanma felsefesinin uzantısı olan modern yaşam, modern ve pozitif bilgi tarafından kurgulanmış bir tarzın ifadesidir. Bu kurguda özne başordedir;

¹¹ Betül Çotuksöken, “sunuş” *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Öğretim ve Araştırma Alanı Olarak Felsefe*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 2001, s. 1.

¹² Şerif Mardin, *Türkiye, İslam ve Sekülerizm*, İstanbul: İletişim Yay., 2011, s. 7.

¹³ Sevan Nişanyan, *Yanlış Cumhuriyet*, Everest Yay., İstanbul: 2009, s. 305.

¹⁴ Mardin, *age.*, ss. 26-28.

¹⁵ Osman Kafadar, *Türkiye’de Kültürel Dönüşümler ve Felsefe Eğitimi*, İstanbul: İz Yay., 2000, s. 228.

¹⁶ Hilmi Ziya Ülken, *Türk Tefekkürü Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2009, s. 17.

kendisi ve dünya hakkında tasarrufta bulunacak yegâne güç de kendisidir. Bunu yaparken özne, akılsallık dışında hiçbir ilkenin güdümüne girmeden bilgiyi bu dünyanın içinde aramakta ve dolayısıyla yaşamsal bağlamda din dışı bir niteliğin alt yapısını kurmaktadır.¹⁷

Bunun yanı sıra yaşamı kurgularla ve soyutlamalarla anlamaya çalışmaktadır. Kendimizi ve çevreyi anlamlandırmada akli ve bilimi temel başvuru kaynağı olarak gören ve aydınlanma felsefesinin teorik temelleri sayesinde modern yaşamın gerçekleşebileceğini düşünen son dönem Osmanlı düşünürleri, pozitivist bilinçle donatılmış felsefi bir yapılanmayı kurtuluş reçetesi olarak görmüşlerdir.¹⁸

Cumhuriyet döneminde pozitivist bilincin merkezîyetçi yapısıyla olayları değerlendiren Modern Türkiye'nin, asker, bürokrat ve aydın kesimi yepyeni bir sosyal hayat oluşturmaya çalışırken yönlerini tamamen Batıya dönmüşlerdir. Batıdaki değerleri ve sosyal yapıyı sanki iman etmiş gibi benimsemişlerdir. Pozitivist bilince sahip bir kısım düşünür muasır medeniyeti yakalama çabasına girerek ontolojik anlama boyutunu terk etmişlerdir. Devlet erki diyalogcu karakterden uzak bir şekilde ideolojik bir tutum yansıtarak halkın beklentilerini dikkate almadan, dikteyle toplumu dönüştürmek gayretinde olmuşlardır.¹⁹

İstikametini Batıya yöneltmiş olan her düşünce sistemi daha medeni olmak ve hatta demokratikleşebilmek uğruna Batının ürünü olan materyalizme yakın olmak durumundaydı. Batılılaşma gayreti içinde olan milletler az ya da çok materyalizmle içli dışlı olmak zorunda kalmışlardır. Birçok ülkede yayılma ve gelişme imkânı bulan materyalizm XIX. yüzyılın sonlarına doğru Türkiye'de de belirgin bir şekilde hissedilmeye başlanmıştır. Devamında çok yaygın ve güçlü olmasa da Türkiye'de de taraftar bulabilmiştir.²⁰ Bu dönemde, Batıcılara göre devletin geri kalmışlığının sebebi İslam Dini'dir.²¹

1937'de Descartes kongresinde Türkiye'yi Mustafa Şekip Tunç'la birlikte temsil eden Ziyaeddin Fahri, skolâstik Doğu anlayışına bağlı kalmanın ve Muhammed'in (Hz. Muhammed) hâkimiyet ve kuvvetini muhafaza etmenin Avrupalılaşma yolunda engel teşkil

---

¹⁷ René Guénon, *Maddi İktidar Ruhani Otorite*, çev., Birsal Uzma, İstanbul: Ağaç Yay., 1992, ss. 31-32.

¹⁸ Erol Özbilgen, *Pozitivizm Kısacasında Türkiye*, İstanbul: Ağaç Yay., 1994, s. 37.

¹⁹ Yakup Kahraman, "Modern Türk düşüncesinde hermenötüğün kendini konumlandırma ve anlamlandırma süreci", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, İstanbul: Pasifik Yay., 2011, cilt IX, sy., 17, s. 314.

²⁰ Mehmet Akgün, "ön söz", *Materyalizmin Türkiye'ye Girişi*, Ankara: Elis Yay., 2005, s. 11.

²¹ Neşet Toku, *Türkiye'de Anti-Materyalist Felsefe*, İstanbul: Beyan Yay., 2010, s. 72.

edeceğini ifade ederek²² İslam Dini'nin ötelendiği, Batı yanlısı bir felsefi düşünüşü benimser.

Muasır medeniyeti yakalamak için Batı tarzı düşünüşü ve çıkarımları takip etmekte yarar görülüş, Türkiye'nin Moderniteyi esas alan bir felsefesinin olmasında fayda telakki edilmiştir. Ancak, *“Modernitenin “ben” ile “biz” i yakınlaştırması “öteki” kavramının abartılmasına, “ben” ile “öteki”nin arasındaki mesafenin açılmasına neden olmuştur.”*²³ Modernizmin etkisiyle Osmanlı'nın son dönemlerinde içe kapanık bir düşünüş tarzıyla birlikte içe kapanık bir toplum da ortaya çıkmaya başladı. Ortaya çıkan bu yeni Türk toplumu diğer toplumlardan bağımsız pozitivism merkezli bir Türk'e göre felsefe oluşturma gayreti içinde oldu. Bunu yaparak yüzyıllardır diğer millet ve kültürleri aynı potada barındıran Osmanlı uygulamalarının da sonunu getirme hedeflenmiş olabilir.

Türk'e göre fizik, Türk'e göre matematik ne kadar yanlışa Türk'e göre felsefe de yanlıştır. Yalnız Türk'e göre olan ve Türklerce algılanan bir felsefe dünya felsefesi karşısında geçerliliğini kaybedecektir. Türk felsefesi ve Türk felsefecileri herkesçe kabul gören evrensel çıkarımlara haiz bir varlık olacaksa yalnız Türk'e göre bir felsefe üretme gayesi gütmemelidir.²⁴ Cumhuriyetin ilanı ile beraber yeni kurulan devlette bilimin ve felsefenin de Türk'e göre tasarlanması söz konusu olmuşsa, haliyle bundan Nietzsche'den yapılan çeviriler de etkilenmiş olacaktır. Şu durumda Farklı Nietzsche algılarına sebep olan etkenlerden birisinin de yakın dönemin Türkiye'deki Türk milliyetçiliği yanlışı anlamalara ya da kasıtlı çarpıtmalara sebep olmuş olabilir.

Mehmet Emin Erişirgil'in başını çektiği yeni Türkiye'de oluşturulması düşünülen sistem, Batı yanlısı ama bir açıdan da kendi içine kapanık pozitivist düşünce sistemidir. Bu sistem aynı zamanda Batı düşüncesinin önemli bir ürünü olan materyalizm tarafındaydı. Türkiye'de materyalist anlayışla sürdürülmesi düşünülen eğitim ve felsefi yaşam tarzı, eleştiri de almıştır. Erişirgil'in o zamanki Darülfünun bünyesinde gerçekleştirmeyi düşündüğü yeni Türkiye'nin Batıda yaygın olan pozitivist felsefe anlayışını Türkiye için tehlike olarak görenler de vardı. Cumhuriyetle beraber bilimci-pozitivist çizgide giden faaliyetlere rağmen, XX. Yüzyılın başlarından itibaren tasavvufi-mistik düşünceyi Batılı

---

²² Dücane Cündioğlu, *Felsefenin Türkçesi*, İstanbul: Kapı Yay., 2014, s. 38.

²³ Etyen Mahçupyan, *Batıyı Anlamak*, İstanbul: İletişim Yay., 2008, s. 252.

²⁴ Nermi Uygur, *Türk Felsefesinin Boyutları*, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2002, s. 83.

bir düşünür olan Henry Bergson'la beraber kendi kültürel ortamlarında yaşatmaya çalışanlar da olmuştur.²⁵

Mustafa Sekip Tunç, Batıdan nakledeceğimiz bir bilgi, öğreti ve hatta kelimenin bile mutlaka iyi tetkik edilip özüne incek biçimde çevirilerinin yapılmasını savunmuştur.²⁶ Bu ifadesiyle günümüzde var olan ve tezimize de konu olan bu tenakuzların oluşabileceğini belki de öngörmüştür. Tunç, bizim millet olarak kendimize has özelliklerimizin iyi tetkik edilmesi ve o doğrultuda başka tesirlerle değil de kendi hususiyetlerimizle düşünce yapımızın teşekkülünü savunur.

Kendimizi bulmak demek kadim milletlerle muasır milletlerden ve hatta kendi klasiklerimizden nasıl bir düşünüşle ve nasıl bir tahassüsle ayrıldığımızı bilmek demektir. Artık milliyetin yalnız propaganda ve methiye devri kapanmalıdır. Milliyet daha çok zekâ ve ilmin terakkisinden doğan intibahın ilk merhalesidir. Bu devrin sıhhat ve medeniyetle inkişafı hususi fikir ve mütalaa, hususi tahassüs ve iradelere yükselmeye mütevakkıftır. Umumi fikirlere çıkmak ta ancak esaslı bir hars ve irfana mütevakkıftır. Aksi takdirde münevverlerimiz ay babanın soğuk ve cansız mehtabı gibi olur²⁷

Bu ifadelerle Mustafa Sekip Tunç fikir yapımızın oluşmasında, Batıdan yapacağımız düşünsel alıntılarda ve çevirilerde hassas olunacak noktaları kendince ifade etmiş oluyor. Bununla aynı doğrultuda Peyami Safa da Türkiye'de manevi değerlerin muhafaza edilmesi şartıyla Batı'nın metot ve ölçülerinin kabul edilebileceği görüşünü belirtir.²⁸

İzmirli İsmail Hakkı, Hilmi Ziya Ülken, Mazhar Şevket İpşiroğlu, Hamdi Ragıp Atademir, Necati Akder, Nusret Hızır gibi felsefe tasavvuru bakımından yetişmiş düşünürler, 1933'lü yıllarda Mustafa Sekip Tunç'un çağdaşları ve benzer fikir yapısındadırlar. Bu düşünürler, okullarda kendilerine verilen dersler ya da görev yerlerinin farklı olmaları gibi değişik ve alakasız sebeplerle Yeni Türkiye'deki üniversitelerde oluşturulması düşünülen "yeni üniversite reformu" ve Türkiye'nin genel felsefi düşünce mimarları arasında yer alamamışlardır.²⁹ Bu kişiler Yeni Türkiye'nin felsefi tavrının belirlenmesi aşamasında dışarıda tutulmuş, adeta düşünce hayatından refüze edilmişlerdir.

İstanbul Darülfünunu, kendisine bağlı tüm birimleri idari yapısı öğretim üyeleriyle birlikte 31 Temmuz 1933'ten itibaren ortadan kaldırıldı. En büyük köklü değişiklik öğretim üyesi kadrolarında yapılan değişikliktir. 240 öğretim üyesinden 157'sinin işine son verildi. Bunlardan on kadarı Edebiyat ve İlahiyat Fakültesine mensuptu. İşten uzaklaştırılan kadroların yerine Avrupa'daki üniversitelerde öğretim gören Türkler ve yabancı profesörler getirildi.³⁰

²⁵ Rahmi Karakuş, *Darülfünundan Üniversiteye Türkiye'de Felsefe*, İstanbul: Değişim Yay., 2003, s. 6.

²⁶ Kafadar, *Türkiye'de Kültürel Dönüşümler ve Felsefe Eğitimi*, s. 229.

²⁷ Kafadar, *age.*, ss. 229-230.

²⁸ Peyami Safa, *20. Asır Avrupa ve Biz*, İstanbul: Ötüken Yay., 2012, s. 276.

²⁹ Karakuş, *Darülfünundan Üniversiteye Türkiye'de Felsefe*, ss. 7-8.

³⁰ Çotuksöken, "sunuş" *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Öğretim ve Araştırma Alanı Olarak Felsefe*, s.6.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşundan hemen önce, Osmanlılık politikası, İstanbul'dan itilaf donanmalarıyla beraber uzaklaştırıldı. Vahidettin'le beraber kaçtı. İzmit'te Ali Kemal'le beraber asıldı. Son kanlı imtihanında üç fikirden ikisi ayakta kalmıştı: Türkçülük ve Garpcılık. Atatürk bu büyük ameliyatı yaptı.³¹

Böyleyken Türkiye'de önceki adıyla Darülfünun şimdiki İstanbul Üniversitesi bünyesinde 1933'te gerçekleştirilen düşünce reformunun Türkiye için önemli ve faydalı sonuçlar doğurduğu kanaatinde olanlar da vardır. Bu görüşe göre Türkiye, bu reformla bağımsız ve özerk nitelikli felsefe çalışmalarına kavuşmuştur. 1933 yılında Türkiye'de uygulanan felsefi düşünce reformunun, pozitivism ve materyalizm anlayışının tekelinde asker ve devlet erkinin baskısıyla yapıldığı ve Türk tefekkürünün bundan zarar gördüğü iddialarının tersine bu durumun Türk düşünce yapısı için yararlı olduğu şeklinde bir düşünce de söz konusudur. Bu anlayışa göre 1933 teki düşünce reformu Yeni Türkiye için fayda içeriklidir. Özerk karakterdedir. Bu reformla getirilen felsefi düşünüş özellikleri, günümüz felsefecileri tarafından da korunmalıdır ve bu konuda çalışanların büyük sorumlulukları vardır.³² Burada bahsedilen düşünce reformuyla birlikte “Türkiye Cumhuriyeti'nde bilgi ve felsefe, sınırları daha iyi bir biçimde çizilen, belirlenen eğitim kurumları aracılığıyla bilgilerin bireysel, öznel alanın egemenliğinden çıkarılıp çok sayıda bireye ulaştırılmış ve aktarılmıştır. Böylece Cumhuriyetle birlikte okul sayısı da artmıştır.” şeklindeki düşünce reformunun faydalı olduğuna dair yorumlar da mevcuttur.³³

Anlaşılacağı üzere Türkiye'de oluşturulan yeni düşünce sistemi Batı tarzı bir yöntemi öngörüyordu. Bu süreçte bilimselliğin ileri düzeyde olduğu Batı'dan faydalanmanın ve Osmanlı'dan kalan geriliğin bir sebebi olarak görülen İdealist ve ontolojik yaklaşımlardan uzaklaşmanın amaç edinildiği söylenebilir.

Türkiye'de ister istemez pozitivist-materyalist ve karşıtı olan idealist-metafizik yanlısı olan iki farklı felsefi cepheler teşekkül etmiştir. Ancak Türkiye'de felsefi düşüncenin ve oluşturulmak istenen yeni sosyal toplum yapısının ikmali için materyalist akım temsilcisi felsefecilerin düşünce ve önerileri dikkate alınmış gibi görünüyor. Türkiye'de siyasi ve askeri açıdan erk sahibi olan kişiler bu yaklaşımın Türk toplumu için faydalı sonuçlar doğurabileceği kanaatinde oldukları ki böyle bir tercih yapmışlardır. Ancak bu demokratik olmayan bir tavır gibi görünmektedir. Ayrıca, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ideallerine de terstir. Nitekim yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ideallerinde çok seslilik ve farklı fikirlerin yer aldığı bir sistem hedefi söz konusudur. Günümüzde de

³¹ Safa, *Türk İnkılabına Bakışlar*, İstanbul: Ötüken Yay., 2013, s. 90.

³² Çotuksöken, “sunuş” *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Öğretim ve Araştırma Alanı Olarak Felsefe*, s. 2.

³³ Çotuksöken, *age.*, s. 1.

materyalist ve karşıtı olan idealist-metafizik düşüncede olan felsefeci, yazar ve çevirmenlerimiz vardır. Ancak günümüzde özellikle son yıllarda nispeten farklı düşüncelerin özgürce ifade edilmesi nazarından bakıldığında kuruluş yıllarındaki tek taraflı bakış açısının ve istidadın söz konusu olmadığını gözlemleyebiliyoruz.

Günümüz itibariyle Türkiye'deki felsefecilerin bazılarında karşılıklı felsefi mülahazaların yapılması ve diyalog içinde olunabilmesinde sorunların bulunduğu bir vakadır. Türkiye'deki diyalogsuzluğun sebebi içten içe sahip olunan ideolojik bilinçaltıyla fikirlerin karşıdakine aktarılması gayreti ve aynı bilinçaltıyla karşıdakini dinleme olabilir. Ömer Naci Soykan, felsefi diyalog eksikliğinden bahsederken tartışmaların konu merkezli olmaktan çıkıp, kişilere yöneldiği hususunu belirtiyor. Ahmet İnam'la mektuplaştığını fakat bir türlü bir seviye tutturamadığını ve sorun üzerinde odaklaşamadıklarını söylüyor.³⁴ Bu örnekte de olduğu gibi Türkiye'deki felsefecilerin genel diyalogsuzlukları ve sorun üzerinde odaklanamamaları yüzünden ortaya çıkan çelişki, yaptıkları Nietzsche çevirilerinde de geçerli olmuştur. Nitekim bazı çevirmenler Nietzsche metnindeki bir kavramı özenle! Arapça menşeli bir kavramla çevirirken, bir diğer çevirmenin ise, özenle! Arapça kökenli kelimeler kullanmadığını görebiliyoruz. Tam da bu noktada Arap diline, yazısına, dolayısıyla İslami olana kayırmacı bir tutum ya da tam tersi olumsuz tavır mı söz konusudur sorusu akla gelebilir. Her iki açıdan bakıldığında partizanca ve bağınaz bir İslami tutum içinde de olursa, İslamiyet'e ve Osmanlı'ya karşı bir önyargı içinde de olursa, çevirilerdeki asıl murattan uzak, art niyetli yorumlar da söz konusu olabiliyor. Her iki durum da bilimsel etik açısından doğru sayılamayacaktır.

XX. Yüzyılla birlikte Türkiye'de özellikle Batılı tarzda felsefenin yeniden yapılandırılmaya çalışıldığı dönemde ideolojik farklılıklar, felsefi düşünce üreten kişileri etkilemiştir. Nietzsche'den yapılan çevirilerde ve değişik yazılarda Nietzsche'nin felsefesine ait özel kavramlar belirtilirken bu ideolojik farklılığın tesirleri de açıkça görülüyor. Örneğin Türkiye'deki bu Nietzsche yorumcuları tarafından Nietzsche felsefesinde yer alan (*ego fatum*) ibaresi bazıları tarafından “kadercilik”, diğer bir grup tarafından ise “bengicilik” olarak belirtilmiş. “Sonsuz dönüş” şeklinde Nietzsche'nin ifade ettiği kavram “ebedi dönüş”³⁵ ya da “ebedi tekrar dönüş”³⁶ veya “ebedi tekerrür”³⁷ şeklinde

³⁴ M. Cüneyt Kara, *Türkiye'de/Türkçede Felsefe Üzerine Konuşmalar*, İstanbul: Küre Yay., 2010, ss.45-46.

³⁵ İoanna Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 2009, ss. 2-3.

³⁶ Senail Özkan, *Kaplan Sirtında Felsefe*, İstanbul: Ötüken Yay., 2007, s. 78.

³⁷ Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, İstanbul: Kaknüs Yay., 2000, ss. 12-13.

ifade edilmişken bir kısım yorumcu ise “bengi dönüş”³⁸ şeklinde açıklamış. Bu sonsuzluk ifade eden “bengi”³⁹ kelimesi özellikle bir kısım çevirmenin Nietzsche çevirilerinde sıklıkla karşılaştığım ve iştahla kullanıldığını hissettiğim bir ifadeydi. Buna benzer bir örnek de Nietzsche’nin (*amor fati*) ifadesidir. Bu kavram bir grup çevirmen tarafından “kaderini sev” şeklinde çevrilmişken aynı kavram bir diğer kesim çevirmenin dilinde “yazgı sevdası”⁴⁰ ya da “kader sevgisi”⁴¹ halini almıştır. Nietzsche felsefesindeki (*instinct*) kavramının çevirisi konusunda da bu kavram “içgüdü” ve “fitrat” şeklinde çevrilerek yukarıda anlattıklarımıza benzer farklılık ortaya konulmuştur.⁴²

Türkiye’de Nietzsche’yi farklı yorumlayanları ortaya koymak için yaptığımız çalışmalar esnasında karşılaştığımız, genel bir kapsayan kavram olarak materyalist ve karşıtı olan idealist-metafizik anlayıştaki çevirmenler, çevirdikleri Nietzsche yazılarında ve düşüncelerinin genel olarak ifadelerinde kullandıkları kelimelerle adeta ideolojilerini yansıtmış gibiler. Örneğin, Can Alkor, Nietzsche’yle alakalı yazmış olduğu bir yazısında *tersinme, edim, yılgı, ilgim, ürkünç, bengi, eytişim, istem, ulam, erek*⁴³ gibi kavramlar kullanıyor. Bu ve benzeri kavramları Can Alkor’un yaptığı çevirilerinde de görmekteyiz. Bu kavramlarla Osmanlı Devletiyle alakalı olana, İslamiyet’e, Osmanlı Türkçesine ve Arapçaya karşı, bilinçli bir aykırılığı ifade eden ideolojik bir tutum mu sergilenmiş sorusu akıllara geliyor.

Materyalist düşüncenin Türkiye’ye girişinde önemli roller üstlenen ve milliyetçi ve İslamcı çizgide mütalaa edilemeyecek Baha Tevfik ve arkadaşlarının 1911 yılında başlayıp 1913 yılında neticelendirdikleri “felsefe kamusu” çalışmasına baktığımızda da terimlerin Arapça menşeli oluşunda herhangi bir tartışmanın veya problemin varlığına işaret eden öğelere rastlayamıyoruz.⁴⁴ Bu da demek oluyor ki bir kısım felsefecilerin felsefeyi Arapça kökenli kelimelerden soyutlamaları bu tarihten sonraki yıllara tekabül etmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, 1933 yılında, pozitivism eksenli, “*inkılâplar için gerekli olan neyse doğrudur*” yaklaşımı ve bizzat devletin üst yönetimi tarafından

---

³⁸ Can Alkor-Enis Batur, “Tehlikeli Bir Adam Nietzsche Üzerine Söyleşi” *Cogito, Nietzsche: Kayıp Bir Kıtı*, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2012, s. 223; Bkz: Hilmi Yavuz, “Nietzsche ve Bengidönüş” *Cogito*, s.145.

³⁹ Aruoba, “Ön söz”, s. 1.

⁴⁰ Ahmet İnam, *Candan Gönüle*, İstanbul: Bilsam Yay., 2012, ss. 221-226.

⁴¹ Baykan, *Nietzsche’nin Felsefesi*, İstanbul: Kaknüs Yay., 2000, s. 13.

⁴² Yusuf Kaplan, “Sunuş” Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, çev., Yusuf Kaplan, İstanbul: Külliyyat Yay., 2009, s. 10.

⁴³ Alkor, “Nietzsche: Uzak (?) Bir Geleceğin Çağdaşı”, *Cogito, Nietzsche: Kayıp Bir Kıtı*, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2012, s. 291.

⁴⁴ İsmail Kara, *Bir Felsefe Dili Kurmak*, Dergah Yay., İstanbul: 2001, s. 36.

desteklenen materyalizm ve Kemalizm eksenli düşünce yapısı gelişti. İdealizmi ve metafiziği yadsıyan bu anlayış, materyalizm ve realizmi benimseyen Marksizm'i bağrına bastı. Bu dönemde yeni kurulmuş Türkiye'de basılan dergi ya da değişik felsefi düşünsel yayınlar hep bu ideolojilerin gölgesi altında yayımlandı.⁴⁵ Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetiyle amaçlanan aslında özetle demokratik düzen, özgür bir yaşam ve milletin refahı ve selameti idi. Ancak bu yeni devlet içinde oluşturulmak istenen felsefi düşünce ortamı ise materyalizm baskısı altındaydı ve bu bir çelişkidir. Aynı zamanda Kemalizm ve Atatürkçülük yanlısı olduğunu söyleyen bazı düşünürler, muasır medeniyet, ekonomik refah, huzur ve toplumsal düzenin sağlanması fikriyatıyla bilim, sanat ve felsefeyi şekillendirdiler. Ancak onların Atatürk'ten devraldıkları devletin yıllardır siyasi çekişmeler, ekonomik çöküntüler, sefalet, işsizlik ve esaret halinde olmasındaki tezat durum, Peyami Safa tarafından bir tespit olarak ortaya konuluyor.⁴⁶ Peyami Safa, elbette ki bu sözleri bizzat hayatta olduğu o yılların Türkiye'si için söylemiştir.

Yeni Türkiye devletinin felsefi düşünüş tavrını belirleyecek olan düşünürlerin menşei, ekseriyetle İttihat ve Terakki Cemiyeti diye bilinen bir topluluktur. Son Osmanlı Padişahlarından olan II. Abdülhamit döneminde faaliyetleri belirginleşen ve günümüzde de hâlen, ismen değil ama fikren varlığına şahit olabildiğimiz örgüttür.

Namık Kemal ve Ziya Paşa'nın eserlerini okuyan nesilde yeni bir siyasal cemiyet kurma hevesi belirdi. İşte bu cemiyet İttihat ve Terakki Cemiyetiydi. İlk adı İttihatı Osmanî olan bu cemiyet⁴⁷ İbrahim Temo, İshak Sukuti, Çerkez Mehmet Reşit ve Abdullah Cevdet tarafından kuruldu. Cemiyetin bunlardan başka, İzmirli Hikmet, Selanikli Ahmet Bahtiyar, Trabzonlu Kerim Sebati, sonraları Ziya Gökalp ve Ahmet Rıza gibi üyeleri daha vardı. İttihatçılar ekseriyetle Fransa'ya gidiyor ve dil öğreniyorlardı. Bu kişiler Paris'te pozitivistlerin derneğine üye olup faaliyet yürütüyor ve bu ideolojilerini cemiyetleri aracılığıyla birtakım neşriyat ve mecmualar yayınlamaya çalışıyorlardı. Osmanlı'nın son dönemlerinde gizli faaliyet yürüten bu cemiyet mensupları yakalanarak bir kısmı Musul'a bir kısmı da Fizan'a sürüldüler. Sürgünden kaçarak Fransa'da ve Türkiye'yi de kapsayan pozitivist ve materyalist örgütlenmelerin içinde oldular. Burada bahsettiğimiz İttihatçı nesil ve devamı, Türkiye'de cumhuriyetle birlikte felsefi düşünce yapısını yaygın olarak belirler. İttihat taifesinin dışındaki düşünürlerin

---

⁴⁵ Kafadar, *Türkiye'de Kültürel Dönüşümler ve Felsefe Eğitimi*, ss. 234-235.

⁴⁶ Safa, *Sosyalizm, Marksizm, Komünizm*, İstanbul: Ötüken Yay., 2012, s. 272.

⁴⁷ Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Ahmet Sait Mat., 1966, s. 177.

ürettikleri ise uzun bir müddet devlet erki tarafından sistematik olarak dışlanmış, göz ardı edilmiştir. Avrupa'daki düşünür ve yazarların kitaplarını ve Nietzsche'yi de dilimize çeviren, edebiyat, sanat ve felsefeyi büyük oranda temsil eden de yine Mustafa Sekip Tunç'un bu ay babanın soğuk ve cansız mehtabı olan münevverlere benzettiği entelektüel gruptur.⁴⁸

Yabancı dil bilen bu İttihatçı grup, içinde Nietzsche'nin de bulunduğu birçok Avrupalı felsefecinin eserlerini dilimize çevirmişlerdir. Nietzsche'nin felsefesinin Türkiye'de yaygın olarak tanınması yazdıklarının bu zamanda Türkçeye çevirilerinin yapılmasıyla başlıyor. Yapılan bu ilk çevirilerle birlikte Nietzsche hakkında Türkiye'de yakın bir tarihe kadar ateist, nihilist, materyalist bir düşünür olduğu konusunda yaygın kanaat oluştu. Ancak XX. Yüzyılın sonları ve bu yüzyılın başları itibariyle Türkiye'de tercüme faaliyeti içinde olan pozitivist düşünce dışında kalan entelektüeller etkili olmaya başladı. Buna göre Nietzsche hakkında artık onun pozitivist ya da ateist olmadığına dair yorumlar yapılmaya başlandı.

Türkiye'de 1950'li yıllarda yaşayan bazı felsefecilerin, Nietzsche ve benzeri Avrupalı felsefecilerden Türkçeye çeviri yapan bazı çevirmenler ve yazarlarımızın da çok etkili olamadığı şeklinde eleştiriler vardır. Bu kişiler, "klasik felsefe görevlileri"⁴⁹ olarak değerlendiriliyor, sorumluluk sahibi bilim adamı özelliklerinin olmadıkları ifade ediliyor. Bahsettiğimiz bu felsefe görevlilerinin yaptıkları çevirilerde bilim sorumluluğu hissiyatından çok çeviri yaptığı ya da yazacağı kitabı bir an önce bitirip memuriyetin gerektirdiği kadarını ifa etme çabası olsa gerektir. Bu değerlendirmeler dikkate alındığında Nietzsche ve benzeri yabancı düşünürlerden yapılan çevirilerdeki yorum farklılarına sebep teşkil edebilecek bir husus ta bu olabilir.

Nietzsche'nin hasta olduğu son zamanlarında, kız kardeşi Elizabeth Forster'in Nietzsche'yi o zaman Almanya'da popüler olan nasyonal sosyalizme, dolayısıyla kendi ideolojisine yaklaştırmak için özel gayreti vardı. Elizabeth Forster, Nietzsche'nin hasta olduğu zamanlarda Weimar'daki Nietzsche arşivini düzenleyerek erkek kardeşinin düşüncelerinin yayılmasını garanti altına almak istedi. Ancak "*Elizabeth'in, abisi Nietzsche'yi, nasyonal sosyalizmin hizmetine sokma gayreti büyük bir ihanetti.*"⁵⁰ Türkiye'ye bakıldığında da, Nietzsche hakkında yapılan yorumlarda ciddi tenakuzların

⁴⁸ Akgün, *Materyalizmin Türkiye'ye Girişi*, s. 77.

⁴⁹ Uygur, *Türk Felsefesinin Boyutları*, s. 55.

⁵⁰ Deleuze, *Nietzsche*, ss. 20-21.

bulduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Zaten bu çalışmayı yapmamızın sebebi de söz konusu olan filozof hakkında üretilen ve birbirine taban tabana zıt fikirleri barındıran yorumlardan dolayı ortaya çıkan farklı görüşlerdir. Nietzsche hakkında yapılmış olan birbirinden farklı değerlendirmeler, Nietzsche'nin tutarsız bir düşünür olduğu şeklindeki kanıksamayı da beraberinde getirmiş olabilir.

1.2. Türkiye'deki Milli Eğitim Müfredatına Göre Nietzsche'nin Felsefesi

Türkiye'deki Nietzsche algısını sorguladığımız tezimizde Türkiye'deki milli eğitim müfredatına göre Nietzsche'nin felsefesinin nasıl anlatıldığının izahını yapmakta da, ayrıca fayda telakki ettik.

Türk Milli Eğitimi dendiği zaman asıl kastedilen, resmen varlığı 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile başlayan yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti bünyesinde mevcut olan eğitim müfredatıdır. XIX. yüzyılda başlayan Cumhuriyet öncesi Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü yıllarda, özellikle Avrupa'daki felsefenin Türk toplumuna intikali sürecini ve şeklini, izah etmeye çalışmıştık. Osmanlı Devletinin son yıllarında yapılan çevirilerle, Türk toplumuna sunulan Avrupa felsefesi, dolayısıyla Nietzsche'nin felsefesi, kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti devleti eğitim ve öğretim faaliyetlerinde de şüphesiz kendini gösterir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşuyla beraber Nietzsche'nin felsefesinin eğitim müfredatındaki yerini buluş tarzını, Nietzsche'nin felsefesinin nasıl algılandığı hususunu, bu aşamada kısaca değerlendirmeye çalışacağız. Bu bölümü izah ederken, özellikle orta öğretim kurumlarında öğretilen ders kitapları ve üniversiteye hazırlık için basılan kitaplar öncelikli kaynağımız olacaktır.

Türkiye'deki bazı Nietzsche yorumcularına göre çocukların ahlaki olarak yetiştirilmelerindeki yöneme yönelik Nietzsche'nin düşüncesi daha çok Fransız düşünür J.J. Rousseau'nun anlayışına benzer niteliktedir. Rousseau, çocuklara birtakım ahlaki kurallar vermek yerine, toplumun eseri olan hatalardan ve kötülüklerden uzak, ahlakını kendi kendine bütün doğallığıyla geliştirmesi ve şekillendirmesini savunmaktaydı.⁵¹ Türkiye'deki okullarda da anlatılan Nietzsche'nin ahlak anlayışı, burada Rousseau'nun belirttiği ahlak anlayışıyla örtüşür.

Türkiye'deki milli eğitim müfredatında Nietzsche'nin felsefesi hakkındaki ortak kanı onun ahlak dışı bir felsefeci olduğudur. Burada anlatılan Nietzsche, ahlak değerlerine

---

⁵¹ J.J. Rousseau, *Emile ya da Eğitim Üzerine*, çev., İ. Yerguz, İstanbul: Say Yay., 2009, s. 197.

karşı en sert eleştirileri yapan bir düşünürdür.⁵² Nietzsche için her zaman geçerli bir ahlak yargısı söz konusu değildir. Evrensel nitelikteki hiçbir ahlak yargısı kabullenilebilir değildir. Kişi kendi durumunu kendi aklıyla değerlendirmelidir.⁵³

Türkiye'deki milli eğitim müfredatında belirtildiği üzere Nietzsche, çağının ahlakını ve dinini sorgular. Hayatın düşmanı olan ahlakın Tanrısını öldürür. O, toplumda egemen ahlaka “sürü ahlakı” ya da “köle ahlakı” der. Ona göre var olan ahlaklar, zayıf ve güçsüz karakterdeki insanların oluşturduğu bir ahlaktır. Bu da bu ahlakın köle ahlakı olduğunu gösterir. Nietzsche'ye göre özgür ve yaratıcı kişi “amoral” dir. Yanı ahlak dışı olan ve ahaksız (hiçbir ahlaki değer tanımayan) dır. O artık “iyi”nin ve “kötü” nün ötesindedir. Çağının ahlakına ve dinine savaş açar. “*Değer levhalarınızı paramparça edin*” derken, yaratıcı ve özgür insana yol gösterir. “*Tanrı öldü, şimdi yepyeni bir insan yaratalım*” derken, kendi değerlerini yaratabilen “üst insan” olmayı kasteder. Ona göre “üst insan” gerçekliği kendi gözleriyle görür, değerleri yeniden değerlendirir. Kısaca Nietzsche, suçlayan ahlak yerine kutsayan bilgeliği (üst insan) hayata geçirmek ister.⁵⁴

Türk milli eğitim müfredatında Nietzsche, ahlak dışı bir filozof olmasının yanında aynı zamanda ateist (tanrıtanımaz) ve nihilist (hiççi) bir filozof şeklinde anlatılır. Felsefede varlığın olmadığı, doğru, gerçek, güzel diye ifade edilen kavramların gerçekte hiçbir karşılıklarının bulunmadığını belirten anlayış olarak nitelendirilen nihilizmin en büyük temsilcisinin Nietzsche olduğu ifade edilir.⁵⁵ Nihilizmin Rusya'da bir ümitsizlik hali olarak hiçbir otoriteye bağlı olmama düşüncesinin sonucu olarak ortaya çıktığı da söylenir. Pozitivizmin etkisiyle nihilizm ortaya çıkmış ve bir doktrin halini almıştır. Bu doktrin önceden kazanılmış bütün bilgileri siler. Varlık ve değer kabul etmeyen nihilizm, bilginin olasılığını da reddeder. Yerleşik kuralları ve değerleri tamamen yıkmayı ve yerine yenilerini koymayı hedefleyen nihilizm sonuçta yıkıcı yönüyle anarşizme ulaşır. İşte Nietzsche, bu şekilde tanımlanan nihilizmin en önemli temsilcisidir. Nietzsche'nin nihilizmini, yaratıcı bir hamle olarak ta görenler vardır.⁵⁶ Nietzsche, Darwin'in “yaşam savaşı” ve “doğal ayıklama” kuramlarıyla hareket etmiş ve insanın yaşama içgüdüsüne

---

⁵² Celal Aydın, *Felsefe*, Ankara: Doğan Yay., 2010, s. 100.

⁵³ Alpay Kozan-Rıdvan Dansuk, *11. Sınıf felsefe konu anlatımı*, Esen Yay., Ankara: 2010, s. 135.

⁵⁴ Aydın, *Felsefe Soru Bankası*, Ertem Yay., Ankara: 2011, s. 103.

⁵⁵ Ahmet Arslan, *Felsefe*, İstanbul: İnkılap Yay., 2004, s. 87.

⁵⁶ Süleyman Hayri Bolay, *Felsefe*, Gün Yay., İstanbul: Kelebek Mat., 2007, s. 83.

olan inancına odaklanmıştır. Nietzsche, yaşam, felsefe ve insan konusunda pozitivist ve doğacı bir yol izler.⁵⁷

Türk milli eğitim müfredatında Nietzsche'ye göre nihilizm, hiçbir değer, ilke ve kural tanımayan bir görüş olarak tanımlanır. “Varlık var mıdır?” sorusuna “yoktur” şeklinde cevap veren bir düşüncedir. Varlık, bilgi ve değerde de nihilizm söz konusudur. Ontolojik anlamda “varlık yoktur” diyen nihilizm, epistemolojik anlamda da bir doğruya ulaşamayacağımızı iddia eder. Değer anlamında da herhangi bir kuralı ve ahlaki ilkeyi kabul etmez. Nihilizme göre gerçekten “bir şey” yoktur. Türkiye'deki milli eğitim müfredatına göre Nietzsche, felsefe tarihinde nihilizm gelince akla gelen ilk filozoftur. Toplumsal norm ve değerleri toptan reddeder. Evrende nesnel bir düzen olmadığını, bunun bir yanılsama olduğu öne süren Nietzsche; insanların çaba ve mücadelelerinin boşuna olduğunu söyler. İnsanın Tanrı tarafından yaratılmış özel bir varlık olduğu fikrinin masaldan başka bir şey olmadığını ileri sürer.⁵⁸ Nietzsche, akli değil de iradeyi, toplumu değil de bireyi üstün tutan bir anlayışı savunur. Akılcılığı ve toplumculuğu besleyen değerlerin yerine bireyciliği (*invidüalizm*) ve iradeyi destekleyen değerlerin korunmasını destekler. Bu müfredata göre Nietzsche, “en büyük küfür” saydığı Hıristiyanlığın yerini alacak bir ahlak arayışı içinde olmuştur.⁵⁹ Nietzsche, yaşadığı çağın özellikle Avrupa'nın her konuda köklü bir eleştirisini yapmış ancak (Hitler de dâhil olmak üzere) yanlış anlaşılmuştur. Nietzsche'nin yanlış anlaşılması olmasındaki temel faktör dilinin ağır ve farklı olmasıdır. Nietzsche'ye göre toplum içinde iki sınıf insan vardır. Bunlar seçkinler sınıfı ve halk sınıfıdır. Halk sınıfı sürü durumundadır. Bu sınıftakiler dinle ve gündelik ahlak kurallarıyla uğraşırlar.⁶⁰

Türkiye'deki milli eğitim müfredatında Nietzsche'ye göre seçkin sınıfa yakışan ahlak, insanın doğasına uygun olan bireyci, bencil, acımasız, iradeyi güçlendiren ahlaktır. Filozofa göre dinler ve kimi filozoflar, bu ahlak yerine, özverili olmayı öğütleyen, zayıflığı ve miskinliği koruyan ve bireyin güdülerini köreltip onu edilginliğe yönelten bir köleler ahlakını benimsemişlerdir. Artık sıradan kimselere ve korkaklara yarayan bu ahlaktan kurtulmanın zamanı gelmiştir. Bunun da yolu “vicdan ahlakı” yerine “deha” ya da “iktidara doğru giden güç” ahlakını koymaktır. Her şey insanüstü olan bir soyun mutluluğu ve

---

⁵⁷ Mustafa Öz, Sadrettin Kayaalp, Aysun Derçin, *Felsefe Tarihi Ders Kitabı (Liseler İçin)*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1999, ss. 116-118.

⁵⁸ Arslan Topakkaya, *Felsefe Ders Kitabı*, İstanbul: M.E.B. Yay., 2012, s. 62.

⁵⁹ Aydın, *Felsefe*, s. 101.

⁶⁰ Kozan, Rıdvan Dansuk, *11. Sınıf Felsefe Konu Anlatımlı*, s. 135.

esenliği içindir. Bu Alman filozofuna göre yeni ahlak değerleri seçkin sınıf arasından yetişecek “üstün insanlarca” konulacaktır. Üstün insan güçlü iradenin simgesidir. Nietzsche'nin bu yaklaşımı, “güç” ü “en yüce iyi” durumuna getirmektedir. Bu da o dönemde bazı düşünürlerce Nazizm ve Faşizm'in habercisi olarak nitelenmesine yol açmıştır.⁶¹

Anlaşıldığı üzere Nietzsche'nin felsefesi, Türk milli eğitim müfredatında ateist, aynı zamanda anarşizmin sebebi olan nihilist ve hiçbir evrensel ahlak öğretisini tanımayan ahlak dışı bir felsefe olarak ifade ediliyor. Türkiye'deki okul müfredatlarında anlatılan Nietzsche'nin yeni değerler yaratmaktan uzak olan ve bütünüyle ahlak karşıtı bir filozof olduğuna dair ifadelere aykırı görüşler de mevcuttur. Buna göre Nietzsche, aynı zamanda yeni değerler yaratmanın önemini de vurgular. İşte burada bütünüyle mutlak ahlak dışı bir filozof olmadığı da ifade edilir.⁶²

Gördüğümüz kadarıyla Türkiye'de Nietzsche'nin felsefesini mutlak ahlak dışı bir felsefe olarak anlayan ve tezimize konu olan düşünür, felsefeci, yazar ve mütercimlerimizden bazıları Baha Tevfik, Hüseyin Aydın'dır. Ancak Yusuf Kaplan, Ahmet İnam, Senail Özkan, Hilmi Yavuz, İoanna Kuçuradi ise Nietzsche'nin mutlak ateist olmadığını belirtiyorlar. Nietzsche'nin bir Tanrı arayışında olduğunu, nihilizmin, insanların gerçek Tanrı'yı bulamamaktan ötürü düştükleri bir boşluğun doğal sonucu olduğunu ve asla Nietzsche'nin ontolojik ve ahlaki anlamda hayatı boşlayan hiççi bir düşüncesinin olmadığını söylüyorlar. Bu durumda Türk milli eğitiminde anlatılan Nietzsche'nin felsefesinin daha çok Baha Tevfik ve Hüseyin Aydın'ın görüşleriyle paralel olduğu görülüyor.

1.3. Tercüme Problemi ve Nietzsche'nin Eserlerinin Tercümesi

Tercüme problemi genel bir problemdir. Ancak bu tezde söz konusu olan kişi, yazarken edebi kişiliğini yazdıklarına yansıtan, düşüncelerini üstü kapalı kavramlarla ifade eden dil cambazı Nietzsche'dir. Bu yüzden bu problemi ayrıca ele almakta fayda gördük.

Nietzsche'nin farklı aktarılması, onun farklı anlaşılmasına bağlıdır. Şüphesiz ki Nietzsche'yi öğrenmek ve aktarmak için tercüme faaliyetine girişmek gerekir. Her tercüme girişimi de aynı zamanda bir dil aktivitesi gerektirir. Buna göre Nietzsche'nin kendine has üstü kapalı aforizma tarzındaki söylemlerinin dilimize olan çevirilerinde ne gibi sorunlar

⁶¹ Kozan, Rıdvan Dansuk, *11. Sınıf Felsefe Konu Anlatımlı*, ss. 136-138.

⁶² Derda Küçükalp, *Politik Nihilizm*, İstanbul: Aktüel Yay., 2005, s. 21.

yaşanılabilir? Dilbiliminde dil ve çeviri ne demektir? Çeviriler aslını yansıtır mı, ya da ne kadar yansıtır? Bu sorular doğrultusunda bazı açıklamalar yaparak tercüme problemini ortaya koymak düşüncesindeyiz.

Genel olarak dil, bir iletişim aracı olarak karşımıza çıkar. İnsan için bir bilgi alanı oluşturması ve üretilen bilgilerin korunmasını sağlayan dil, insanı, toplumu ve kültürü tanıtan anahtardır.⁶³ Modern öncesi dönemde ve Antikite’de dil öğretileri, sözcükler hakkındaki öğretiler oldukça önemsiz ve ikincil kalmıştır. Dili düşünme modern bir çabadır. Felsefi düşünüş ancak XX. Yüzyılda, dilin doğasını düşünüşün merkezine koymuştur.⁶⁴

Dil, doğası gereği sürekli değişen ve zaman içerisinde bir nehir gibi akan olgudur. Bu durumda dili oluşturan kavramların menşei nedir? Sürekli değişimi esas alan felsefesiyle bilinen Herakleitos’un anlayışına göre kavramlar, konuşucular tarafından nesnenin mahiyetini görüp anladıktan sonra belirmektedir.⁶⁵

Herakleitos, doğada bir düzen bulunduğunu, bu düzenin de aynen insan diline yansıdığını söyler. Adına “doğalcılık” denilen bu görüşe göre sözcükler gösterdikleri (delalet ettikleri) anlamları belirtecek biçimde şekillenmişlerdir. Bu anlayışa karşılık aynı dönem filozoflarından Demokritos, sözcüklerle anlamlar arasındaki ilişkinin, insanların kendi aralarında oluşturdukları bir “uzlaşma” ve anlaşma sonucu kurulduğunu söylemektedir. Bu görüşe göre ise, sözcüklerle gösterdikleri anlamlar arasında tam bir uyum bulunmamaktadır. Ayrıca Platon, insan zihninde oluşan saf rasyonel düşüncenin dilin sözcükleriyle ifade edilip edilemeyeceğini araştırır. Platon’a göre zihinde oluşan saf rasyonel düşünce, dille “yalan” ya da “gerçek” şeklinde ifade edilebilir. Gerçek olan Tanrısal olanlardır. Yalan olanlar ise insanların yanındadır. Bu cins yalan sözler pürüzlüdür. Dil düşünce ilişkisi ile ilgili olarak genelde iki yaklaşımdan bahsedilebilir. Birincisi Aristoteles’in dilin düşünceye tabi olan anlayışı, ikincisi ise Kant’ın, dili temele alıp düşünceyi dile dayandırdığı anlayış. Aristo’ya göre düşüncemiz dünyayı, dilimiz de düşünceyi tam olarak yansıtır. Ancak Kant’a göre ise dil, düşünceyi yansıtır ama düşünme

---

⁶³ Ali Osman Gündoğan, “Dil ve Dil-Anlam İlişkisi”, *KKEFD*, sy. IV, [2000], ss. 47-48.

⁶⁴ Taylan Altuğ, “Dil”, *Felsefe Ansiklopedisi*, ed. Ahmet Cevizci, Ankara: Ebabil Yay., 2006, s. 331.

⁶⁵ Walter Porzig, *Dil Denen Mucize*, çev., Vural Ülkü, Ankara: TDK Yay., 1995, ss. 21-22.

yetimiz dünyayı tam olarak yansıtamaz. “Ona göre biz, objelere kendi düşünme formlarımızı zorla kabul ettiririz.”⁶⁶

Hiçbir zaman öncekinin aynısı olmayacak olan dil mefhumu, toplumlar için önemli bir gereksinimdir. Toplumsal ve kültürel değişimler, büyük devrimler ve dini değişiklikler dilin değişmesi ve gelişmesine etki eden unsurlardır denebilir. Kuşkusuz burada bahsettiğimiz etkenler tezimize konu olan Nietzsche'nin Ülkesi Almanya ve dili Almanca için de söz konusu olmuştur. Doğal olarak Almanca da zamanla bu etkenler sebebiyle bir takım değişikliklere uğramıştır.

Dilin herkesçe tasavvur edilebilen ve toplum için ortak olan bir uzlaşma ürünü (ağlamak, gülmek) olmasının yanında kişiye ait olan, denetlenmekten uzak özel duyguları barındıran (müzik) iki yönü vardır. Kişiye özel duyguların ifadesi olan kavramlar dil sistematığının dışında tutulmuş, ayrıca ele alınmıştır. Söz, kişilere ait düşünceleri ifade eden öznel bir yapıdır ve denetlenmesi son derece zordur.⁶⁷

Nietzsche'nin de buna benzer bir yaklaşımı söz konusudur. Nietzsche, tasarımları, dışa dönük, belirgin, düşünceye çevrilebilir olanlar ve aşırı duygulanımlar olarak bilinçaltının ortak alanına girenler diye iki gruba ayırır.⁶⁸ Burada dilin herkesçe bilinen, dışa dönük ve ortak olan yanı sıra beraber dilin bireysel olan özgün yanından da bahsedilmektedir. Buna göre bütün diller için ortak olan bir şey yoktur. İdeal dil diye bir şey söz konusu değildir. Asıl olan ise günlük (olağan) dilin varlığıdır.⁶⁹

Dilin bireyselliği ve dilin ölçülemez olan anlayışı, Nietzsche'nin sistematik olmayan, geçmişten getirilmemiş ve sürekli değişkenliği (oluş) yücelten ahlak anlayışına yaklaştırılabilir.

Çevirinin ne olduğu ve çeviri yaparken ne gibi problemlerle karşılaşabileceği hususunda da kısa bir izahın faydalı olabileceği kanaatindeyiz.

Çeviri kısaca bir dilden başka bir dile yazılanın ya da söylenilenin aktarılmasına denir. Çeviri, diller ve kültürler arasında bir aktarım olarak tanımlanır.⁷⁰

---

⁶⁶ Hasan Ayık, “Dil Düşünce İlişkisi”, *Felsefe Ansiklopedisi*, ed. Ahmet Cevizci, Ankara: Ebabil Yay., 2006, s. 338.

⁶⁷ Ferdinand de Saussure, *Genel Bilim Dersleri*, çev., Berke Vardar, Ankara: TDK Yay., 1976, ss. 30-35.

⁶⁸ Pierre Lasserre, *Nietzsche'nin Müzik Üzerine Düşünceleri*, çev., İlhan Usmanbaş, İstanbul: Pan Yay., 1996, s. 52.

⁶⁹ Ömer Naci Soykan, *Felsefe ve Dil*, İstanbul: Kabcacı Yay., 1995, ss. 93-94.

⁷⁰ Mustafa Çakır, “Çeviride Eşdeğerlik ilişkileri”, *AÜEFĐ*, c.6, sy. 1, Bahar [1996], s. 93.

Çeviri, bir metnin yazıldığı dilden başka bir dile tercüme edilmesiyle ortaya çıkar. Bu yolla bir medeniyet diğerini tanır, kafalarda bulunan kapalı sistemlerden uzaklaşır, renkli yabancı değerlerle temasa girer ve yaratıcılık gücüne sahip olur.⁷¹ Ancak çevirilerle sahip olunacağı söylenen bu avantajlara sahip olabilmek için, çevirinin dikkatli yapılması, aynı zamanda tercüme eden kişinin de bir takım birikimlere sahip olması gerecektir.

Dünyada konuşulan yaklaşık 3500 civarında dil vardır ama bunların hiçbirinin ses yapısı bir diğeriyle denk değildir. Çünkü her dilin kendine has bir vurgu ve ritmi vardır. Amerikalı şair Robert Frost, “*şiiir çeviride kaybolan nesnedir*” diyor.⁷² Bu yüzden özellikle Nietzsche gibi, yazarken alegorik bir üslup kullanan düşünürlerden yapılan çevirilerde de doğal olarak risk artmakta, anlama ulaşmak ta kolayca sağlanamamaktadır.

Moritz Haupt, “Çeviri yapmayınız, çeviri anlayışın ölümüdür”, demiştir. Anadolu France, “Güzel çeviriler vardır, sadık çeviriler yoktur”, diyor. Goethe’ye göre de çeviri “Bir halının ters yüzüne benzer, bir yüzü öteki yüzünün ancak bir izdüşümü olabilir” ifadesini belirtiyor.⁷³

Anlaşıldığı üzere buradaki ifadelerin sahiplerine göre bir dilden başka bir dile yapılan çeviriler tam anlamıyla aslını yansıtmaktan uzaktır. Çevirilerin aslını yansıtmamaları da bir takım sebeplere bağlanabilir. Bu sebepler kısaca irdelenecek olursa; Bir dildeki sözcük dağarcığı ile başka bir dildeki sözcük dağarcığı farklı olabilir. Örneğin Araplar için deve, Eskimolar için de balık önemli birer hayvandır. Arap ve Eskimo dillerinden çeviri yapıldığında bu kavramlar hakkındaki çeşitliliği ve hassasiyeti dikkate alarak çeviri yapılmalıdır.

Bir dilde bir olay ya da bir varlık birden çok kavramla tanımlanabiliyorken diğer dilde ise o kavramın tam karşılığı olan kelime bulunmayabilir. İşte bu durum da tercümeyi zorlaştıran bir unsur olarak karşımıza çıkabilir. Yazar kendi dilinde düşünmüş, kendi dilinin anlam yapısını deyimlerini ve kavramlarını kullanmıştır. Bu yüzden Türkçeye ya da başka bir dile yapılacak çevirilerde şüphesiz bazı anlam kayıplarının ortaya çıkacağı ve nelerin yitirebileceği ortadadır.⁷⁴ Metne göre çeviri metotlarının da değişkenlik gösterebileceği

⁷¹ Ülken, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, ed. Rügen Kızıllar, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2011, s. 5.

⁷² Talat Sait Halman, “Yaratıcı Çeviri”, *Türk Dili*, sayı 330, (1979), s. 172.

⁷³ Mehmet Demirezen, “Çağdaş Çeviri Kuramları ve Uygulamaları Seminerinde Sunulan Bildiriler” *Çeviride Kayıplar Sorunu*, (12-13 Nisan 1990), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Mütercim Tercümanlık Bölümü Yay., 1991, s. 126.

⁷⁴ Kazım Oğuz Atok, “Dilden Dile Sıkıntısı”, *Varlık*, c. XXXI, sy. 766, (1971), ss. 12-13.

düşünülebilir. Bu yöntem çeviriyi dar kalıplardan kurtaracak, kaybı azaltacak ve gerçek anlamına yaklaştıracaktır.⁷⁵

Çevirilerde sıkıntı doğuracak bir diğer husus da dillere özgü kelimelerin cümle içindeki dizilişlerindeki farklılıklardır. Yazarın cümlelerindeki devrik ve üstü kapalı ifadeleri farklı anlamlara gelebilecek cümleleri kullanması ve özellikle kendi dil yapısının gereği olarak (sözgelimi Türkçede cümleler özne, nesne ve eylem sırası gözetilerek kurulur) ortaya çıkan farklılığı yazdıklarına yansıtması da çevirenin işini zorlaştıracak unsurlardan olacaktır. “Örneğin; *Laurel Hardy filmlerinin birinde, Laurel ve Hardy'nin ikisi de işten atılırlar, çeviride cümle karşımıza “Laurel ve Hardy ateşlendiler”, diye çıkıyor. “Laurel and Hardy are fired” cümlesi böyle çevrince, çevirmenin hainliği açıkça onaylanır.*”⁷⁶

Çeviri yapılırken karşılaşılan belirgin sorunlardan birisi de çevirilerde aktarılması ve işlenmesi gerekenin biçim mi yoksa içerik mi olması gerektiği sorusudur. Bazı çevirmenler biçimden ödün verilmeden çeviri yapmakta, bazıları ise biçime bağlı kalmadan belirtilen genel anlam doğrultusunda içeriği esas alarak çevirmekte. Aslında çevirmenlerin çoğu gerek biçimden gerekse içerikten taviz vermeden çeviri yapmaya çalışmaktadırlar. Ancak bu değerlerin hepsini bir arada gerçekleştirmek olanaksızdır. Ya anlamdan ya da anlatımdan ödün vermek gerekir. “Çünkü özgün metin ile özdeşlik ve ayrılık sorunu tam olarak çözümlenemez.”⁷⁷

Bir kısım yazara göre biçim ya da içerikten ödün vermek zorunda kalan çevirmen bu durumda çeviri yaptığı eserden kısmen bağımsız adeta müstakil bir eser oluşturmuş olacaktır.

Çeviri her zaman dikkat edilmesi gereken “orijinal” kitap yazmak kadar yaratıcı bir kültürel etkinliktir. Çeviriyle ilgili her şey alıcı kültür için çevirinin kendisinden yapıldığı kültürden farklı anlamlar taşır. Çeviri yapılmasına karar verilmesi ve bunun zamanının belirlenmesi; neyin, nasıl çevrileceği kararı ve çevrilen metnin algılanışı tamamen alıcı kültür tarafından belirlenir, dolayısıyla bu kültür için bir anlam ifade eder.⁷⁸

⁷⁵ O. Fırat Baş, “Çevirinin Diyalektiği”, *AÜDTCFD*, 45, 2 (2005), s. 85.

⁷⁶ Burçin Erol, “İngilizceden Türkçeye Bazı Film Çevirileri Üzerine Gözlemler”, *Metis Çeviri Yazıları*, sy.4, (1988), ss. 29-34.

⁷⁷ Anton Popoviç, “Çeviri Çözümlemesinde Değiş Kaydırma Kavramı”, *Yazko Çeviri*, Temmuz-Ağustos, (1981), ss. 156-163.

⁷⁸ Dimitri Gutas, *Yunanca Düşünce, Arapça Kültür*, çev., Lütfü Şimşek, İstanbul: Kitap Yay., 2003, s. 179.

Çeviri yapılan yazarın hangi kültürün bir ferdi olduğu, bağlı bulunduğu toplum, din, dil, ırk farkı da yazarın eserini naklederken farklı bir aktarıma neden olabilir. Haliyle kültürel açıdan kökenleri farklı olan kişilerin birbirlerini doğru anlayıp anladıklarını aktarmaları da zorlaşacaktır. Çünkü her kültür kendine has olan değerleri sözcüklerin içine saklar. Çevirmen eğer çevirisini yapacağı eserin müellifinin sahip olduğu kültürü yakından bilirse çevirisindeki kayıpları da azaltacaktır. Böylece çeviride belirtilecek açıklamalar yadırganabilir olmayacaktır. Her kültür kendi ürünlerini sergiler. “*Örneğin; İngilizce bir metinde, “fish and chips” geçerse bunu “köfte ekmek” olarak çevirebiliriz, çünkü Türk kültüründe “balıkla patates” gibi bir yemek yenmez.*”⁷⁹

Tercümenin tercüme edilen eserin aslını ne kadar temsil edebileceği konusunda açıklama yaptıktan sonra tezimize konu olan Nietzsche’nin eserlerinin dilimize olan çevirileri nasıl olmuştur? Nitekim eserlerini yazarken, (tezimizin birinci bölümündeki “Nietzsche’nin üslubu” kısmında da belirttiğimiz üzere) üstü kapalı ve şiirsel bir üslup kullanan Nietzsche’nin yazdıklarının Türkçeye olan çevirilerinde bazı farklılıklar oluşmuştur.

Ülkemizde çeviri yapan mütercimlerin çok azının, anlam ya da anlatımdan ödün vermeden çeviri yapabildikleri söyleniyor. Bu sınırlı sayıdaki çevirmenler başarılarını, her iki dili çok iyi bilmelerinin yanı sıra dilticilikte türetme denilen yani dilin bir ögesinden çeşitli ekler ya da büküm biçimleriyle yeni sözcükler türeterek değişik kavramların anlatımını sağlama yoluyla yeni sözcükler üretebilmelerine borçlular. Bu yolu seçmeyen çevirmenler bilimde, teknikte ve diğer alanlardaki gelişmeler her geçen gün yeni kavramlar doğurduğundan ve hemen her dilde bunlarla ilgili yeni kelimeler belirlediğinden kendi dillerine başka dillerden terim aktaracaklardır. Dilbilimin teknik ve yöntemleriyle ussal savların ve sezgilerin geliştirilebildiği oranda, çeviri sorunlarından daha az söz edilecektir.⁸⁰

Nietzsche düşünce üreten bir kişi olmasının yanında aynı zamanda bir filologdur. Dil ve anlatımın önemsendiği, özellikle Heidegger gibi varoluşçulardaki bu ortak tavır Nietzsche tarafından da sergilenmektedir. (Nitekim Nietzsche’nin adı da varoluşçularla birlikte anılır) Bu yüzden Nietzsche, fikriyatını ifade ederken yeni ve farklı kavramlar oluşturur ve kullanır. Bu da onu anlamayı zorlaştıran bir faktör olarak düşünülebilir.

⁷⁹ Akşit Göktürk, *Çeviri: Dillerin Dili*, İstanbul: Çağdaş Yay., 1986, s. 88.

⁸⁰ Çakır, “Çeviride Eşdeğerlik ilişkileri”, s. 105.

Türkiye’de Nietzsche’nin felsefesi hakkında belirgin çelişkilerin bulunması bu konuda açıkça bir ihtilafın bulunduğunu gözler önüne sermektedir. Fikriyatını mecaz olarak ortaya koyan bir düşünürün kitaplarının tercümelere de zorlaşacaktır. Yukarıda belirttiğimiz dil ve kültür farklılığıyla çevirirken biçim ya da içerik tercihi dikkate alınarak oluşan tavır farklılıkları Türkiye’de Nietzsche’yi farklı çeviren, anlatan ve aktaran entelektüellerin varlığına sebep olmuştur.

Nietzsche’nin çevirilerini zorlaştıran, dolayısıyla farklı Nietzsche tasavvurlarına neden olan bir husus ta dilin bir kısım ekleme ve çıkarmalar sayesinde zaman içinde değişime uğrayabilmesi olabilir. Ayrıca Türkiye’deki mütercimlerin Nietzsche’den yaptıkları çevirilerdeki farklılıklar da onun felsefesinin okuyucular tarafından farklı algılanması ve yorumlanmasına etki etmiştir.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Nietzsche’nin eserlerinin Türkçeye olan çevirilerinde, gerek çeviride karşılaşılabilecek olağan zorluklar, gerekse çevirmenlerin ideolojik tercihleri Nietzsche hakkındaki farklı yorumları ortaya çıkaran etkenlerdir denilebilir.

1.4. Nietzsche Felsefesi ve Üslubu

Nietzsche’nin felsefi üslubunu anlatırken şekil olarak ve kelime ve cümle dizilişi bakımından ifade yönteminin izahıyla birlikte aynı zamanda Nietzsche’nin ana hatlarıyla felsefesi de mevzu edilecektir. Amacımız, daha önceden de ifade ettiğimiz gibi Nietzsche’nin felsefesini geniş bir anlatıma tabi tutmadan ana hatlarıyla onun felsefesini tanıtmak, onun hem anlatış tarzını hem de ne anlattığını belirtmektir.

Nietzsche kendi felsefesini ortaya koyarken kendine has bir tavır içindedir. Fikirlerini aktarırken kullandığı kendine has bir anlatış tarzı vardır. Bu ifade tarzı kendisinden önceki felsefecilerde pek de görülmeyen atasözlerine benzer ateşli, kısa öğretiler şeklindedir. (Aforizma) Daha çok müphem ve karmaşık gibi görülen bu ifade tarzı adeta Nietzsche’nin okuyucusunu bulmaca çözmeye sevk eden bir edayla kendini gösterir. O sadece fikirlerini karşı tarafa aktarmak gayesi gütmeyen, aynı zamanda bunu yaparken sanatçı bir ruhla kelime oyunları oynayarak okuyucusunda estetik bir tesir de bırakmak ister.

Nietzsche'ye göre her filozof çağının ürünüdür. Bu önermesiyle Nietzsche, filozofların yaşadıkları ortamı ve zamanı yansıttıklarını ifade eder.⁸¹ Bu açıdan bakıldığında Nietzsche'nin de kullandığı felsefi üslup ve felsefesinin içeriğiyle yaşadığı çağı yansıttığı düşünülebilir. Nietzsche'nin felsefesini idrak edebilmek için yaşadığı çağı sosyal açıdan bilmenin faydalı olacağı aşikârdır.

Nietzsche, felsefeyi “bugüne kadar anladığı ve de yaşadığı gibi buzda ve yüksek dağda gönlünce yaşamaktır” şeklinde tanımlarken bireyin özgürce yaşaması ve benliğine yaraşır bir hayat sürdürmesi şeklinde imgeler. Bu özgürlük ve benliğe yaraşır bir hayat başlı başına bir risktir.⁸²

Felsefeyi tanımlarken nasıl ki bireyin özgürlükleri içerikli ve risk alarak yaşama şeklinde bir tanım getirmişse sözlerini sarf ederken de kendine has özgür ve ezber bozup risk alan bir tavrı vardır.

Acaba bu hayatta peşine düşülmesi gereken fikirler nelerdir? Nietzsche yaşadığı çağda insanın mutsuz olduğunu gördüğünden düşüncesini bu sorunun giderilmesine yoğunlaştırmıştır. İşte hayatı boyunca çözmeye çalıştığı özetle budur. Nietzsche'nin felsefesi için söylenebilecek belki de en kestirme söz, hayatı iyileştirecek formüllerin peşinde koşan bir “arayış felsefecisi” olduğudur.

Sürekli değişimi ve oluşu benimseyen Nietzsche belirli bir nesneye çakılıp kalmayı, bir odağa saplanmayı ve yerinde saymayı sevmez.⁸³ Varlıkta sürekli ve hiç bitmeyen bir hareket, yeni bir dönüşüm ve oluş düzeni söz konusudur.⁸⁴ Nietzsche'ye göre bütün geçmişi unutarak, şimdi olanın eşiğine yerleşemeyen, bir savaş tanrıçası gibi bir noktada başı dönmeden ve korkmadan duramayan birisi mutluluğu bilemez ve başkalarını da mutlu edemez.⁸⁵ Nietzsche'ye göre insan üretken olmalı, yeni şeyler yaratmalı, anlık hazlar içinde kaybolmamalı, kişinin ertesi güne dair hedefleri olmalıdır.⁸⁶ Akli yüzeysel olarak kabul eden Nietzsche'nin felsefesi, rasyonel olmayan bir felsefedir.⁸⁷

---

⁸¹ A. Kadir Çüçen, *Felsefeye Giriş*, Ankara: Sentez Yay., 2013, s. 39.

⁸² Nietzsche, *Ecce Homo*, çev., İsmet Zeki Eyüboğlu, İstanbul: Say Yay., 2008, s. 8.

⁸³ Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, çev., İsmet Zeki Eyüboğlu, İstanbul: Say Yay., 2001, s. 8.

⁸⁴ Ahmet Cevizci, *Felsefenin Kısa Tarihi*, İstanbul: Say Yay., 2013, s. 473; Bkz: Nietzsche, “Tan Kızılılığı”, çev., Özden Saatçi Karadana, *Nietzsche*, der. Kenan Sarılioğlu, Murat Batmankaya, İstanbul: Say Yay., 2013, s. 343.

⁸⁵ Nietzsche, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Sakıncası*, çev., Mustafa Tüzel, İstanbul: İthaki Yay., 2006, s.13.

⁸⁶ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, çev., Funda Aydın, İstanbul: Sis Yay., 2013, s. 39.

⁸⁷ İsmail Hakkı İzmirli, *Metafizik*, Hazırlayan ve sadeleştiren, Refik Ergin, İstanbul: Ötüken Yay., 2012, s.235.

“Sadece otururken düşünüp yazabiliriz” sözünün sahibi olan edebiyatçı-düşünür Gustave Flaubert ve benzeri kişiler Nietzsche’nin kabullenebileceği türden kişiler değildir. Nietzsche bu kişileri zayıflığın etkisizliğin (d cadence) temsilcileri olarak görmüş ve eleştirmiştir. Nietzsche’ye göre sadece oturduğu yerden düşünüp taşınmasıyla bireyin etkinliği sağlanmaz. Etkin kişi, üstün insan (*übermensch*) düşünce aktifliğinin yanı sıra beden olarak da aktif olmalıdır. Hatta Nietzsche’ye göre, insanı zincirlerinden kurtaracak bir unsur olarak beden etkinliği, bilinç ve ruh etkinliğinden daha üstündür.⁸⁸ “*İnsan ancak otururken düşünebilir ve yazabilir*” (G. Flaubert). *Şimdi yakaladım, seni Nihilist! Hiçbir şey yapmadan öylece bekleyivermek, Kutsal Ruh’a karşı işlenen bir günahdır. Yalnızca, yürünerek kazanılan fikirlerin bir değeri vardır.*”⁸⁹ Nietzsche burada adından bahsettiğimiz, “sadece otururken düşünüp yazılabilir” diyen Flaubert’i “kutsal ruha karşı günah işleyen nihilist karakterler” diye eleştirir. Anlaşıldığı üzere Nietzsche, bedeni yeterliliği öne çıkarmakta, “üstün insan” anlayışını da bu fikir doğrultusunda temellendirmektedir. Muhtemeldir ki Nietzsche’nin güçlü ve sarışın hayvan-insan tipini önemsemesi,⁹⁰ insandaki bedensel yeterliliğin, hareketliliğin düşünce üretimine katkı sağladığını düşünmesinden kaynaklanır. Bu düşünce “sağlam kafa sağlam vücutta bulunur” sözünü hatırlatır mahiyettedir.

Alman nasyonal milliyetçilerinin iddia ettikleri gibi Nietzsche bir sarışın ırk ve Alman milliyetçisi değildir. Aksine Wolfgang von Goethe hariç⁹¹ Alman toplumunu ve Alman felsefecilerini; başlıca Schiller, Hartmann, Schopenhauer ve Nietzsche’nin ifadesiyle “arka kapı felsefesi” yapan Kant’ı suçlayan bir düşünürdür.⁹² Nietzsche, sadece son büyük Alman olan Goethe’nin önünde saygıyla eğilir ve karşısında şapka çıkarır.⁹³

Nietzsche’nin eleştirdiği sadece Almanlar ve Avrupa’nın genel düzeni değil, aynı zamanda bütün sistematik girişimler onun eleştiri alanına dâhildir. Netleşmiş (kalıplaşmış) olduğundan hakkında yorum yapılamayacak olan (örf, töre, gelenek, Tanrı’dan geldiği sanılan sözler) kalıplaşmış olan genel geçer tüm sabit hakikatler Nietzsche’ye göre problemlidir. Nietzsche bu problemi perspektivizm anlayışıyla aşmaya çalışır. Perspektifli

---

⁸⁸ Jean Paul Doll , “Sadece Yürürken Aklımıza Gelen Düşüncelerin Bir Değeri Vardır” çev., Kenan Sarıalioğlu, *Nietzsche*, der. Kenan Sarıalioğlu, Murat Batmankaya, İstanbul: Say Yay., 2013, s. 85.

⁸⁹ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*, çev., Yusuf Kaplan, İstanbul: Külliyyat Yay., 2011. s. 11.

⁹⁰ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü*, çev., Orhan Tuncay, İstanbul: Gün Yay., 2005, s. 26.

⁹¹ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü*, ss. 143-146.

⁹² Nietzsche, *age.*, s. 103.

⁹³ Nietzsche, *age.*, s. 147.

bir düşünüş sağduyu ve üslup zenginliğini ifade eder.⁹⁴ “İzm” düşmanı olan Nietzsche’de, paradoksal olarak perspektifli bir düşünüş ortaya çıkar.⁹⁵ Buna göre Nietzsche, düşüncelerin ortaya çıktıkları çağda veya yarattıkları etkiyle değerlendirilebileceğini düşünür.⁹⁶ Kimi düşünürre göre Nietzsche, hakikatin nesnel olabileceği bilgisine karşıdır. Öznel hakikatler ise mümkün olabilmektedir. Ayrıca Nietzsche için “hakikatin öznelliği” ilkesini getiren düşünür olduğu ifadesi de kullanılır.⁹⁷ Nietzsche, perspektifli bir düşünüş metodunu desteklediğinden⁹⁸ ona göre öznel hakikatler vardır denilebilir. Nietzsche, kişiye özel ve yerel olan, fayda sağlayan (pragmatist) bir hakikati benimser. O, perspektiflerin ötesinde daimi bir hakikati reddeder.⁹⁹ Nietzsche’ye göre bu türlü bir değişmez hakikat kavramı ancak bir tahayyül ve zandan ibarettir.¹⁰⁰

Nietzsche düşünceyi sistemli hale getirip tartışılmaz yapma çabalarına karşıdır. Bu doğrultuda Nietzsche sistem yapıcılara da güvenmez ve onlardan köşe bucak kaçtığını belirtir. Aynı zamanda sistem iradesi de ona göre bir öz güven yoksunluğudur.¹⁰¹ Burada Nietzsche’nin eleştirdiği durum, kanaatimizce sadece mevcutla ya da geçmişten getirilenle yetinmek ve yeni şeyler üretememektir.

Nietzsche’nin eleştirdiği felsefecilerden Kant örneğinde olduğu gibi sistemlerinde tutarlı hareket eden felsefeciler, Nietzsche’nin aksine felsefe tarihçileri tarafından da en çok beğenilen felsefeciler olagelmiştir. Perspektifli bir düşünce yapısına sahip olan ve düşüncelerini hiçbir sisteme sıkıştırmayan Nietzsche’ye uzun süre filozof gözüyle bakılmamıştır. Fakat sistem ve sistemci felsefelerin iflas etmeye başladığı çağımızda ise Nietzsche’nin felsefesi önem kazanmıştır.¹⁰²

Nietzsche “şimdi ve burada olup biten” den yana olan bireysel gözlemlere dayalı felsefesini kurar ve tıpkı Augustinus, Kirkegaard, Sartre gibi, hep kurgulamaların (spekülasyon) peşinde olan filozoflar kategorisinde değerlendirilir.¹⁰³

---

⁹⁴ Hüseyin Subhi Erdem, *Nietzsche, Perspektivizm Anlam ve Yorum*, Van: Bilge Adamlar Yay., 2007, ss. 51-52.

⁹⁵ Doğan Özlem, *Felsefe Yazıları*, İstanbul: İnkılap Yay., 2002, s. 122.

⁹⁶ Cevizci, *Felsefeye Giriş*, İstanbul: Say Yay., 2012, s. 168.

⁹⁷ David West, *Kıta Avrupa’sı Felsefesine Giriş*, çev., Ahmet Cevizci, İstanbul: Paradigma Yay., 2005, s.213.

⁹⁸ Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü*, çev., Orhan Tuncay, İstanbul: Gün Yay., 2005, ss. 61-62.

⁹⁹ Cevizci, *Bilgi Felsefesi*, İstanbul: Say Yay., 2012, s. 216.

¹⁰⁰ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*, s. 67.

¹⁰¹ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*, s. 10.

¹⁰² Mengüşoğlu, *Felsefeye Giriş*, s. 374.

¹⁰³ Çotuksöken, *Felsefi Söylem Nedir?*, İstanbul: İnkılap Yay., 2000, s. 81.

Nietzsche'yle birlikte felsefe ağır ve disiplinli havadan uzaklaşıp bir nevi korsan bir üsluba dönüşür.¹⁰⁴ Nietzsche'yle birlikte, varoluşun ve dilin karşılıklarının izini, görülmedik bir biçimde süren bir gelecek filolojisi doğmuştur.¹⁰⁵ Sloterdijk, bu ifadesiyle Nietzsche'nin dilinin ve felsefesinin dikkat çekici ve tartışılabilir olduğunu ifade ediyor.

Nietzsche'nin felsefesinde *décadence* diye bilinen bir felsefi tavır söz konusudur. *Décadence*, Fransızca bir kelimedir. Latince kökenli olup "décadere" den gelmektedir. Bu kelimenin tam olarak Almancada karşılığı yoktur o yüzden Nietzsche bu kelimeyi değiştirmeden orijinal haliyle kullanmıştır.¹⁰⁶ Kelimenin orijinalliğinin bozulmaması Türkçeye olan çevirilerde de geçerlidir. Nitekim bütün Nietzsche çevirilerinde *décadence* kavramının aslına sadık kalınarak kullanıldığına şahit olmaktayız.

Décadence'in kelime karşılığı çöküş, yabancılaşma, gerçekten uzaklaşma ve yozlaşma kelimeleriyle ifade edilebilir. Burada bahsedilen çöküş belli bir sistem ve kalıp içinde düşünmekle ve bu kalıptan bir türlü kurtulamamakla ortaya çıkar. Nietzsche XIX. yüzyıl Avrupa'sını yozlaşmış olarak görür. Bunun nedeni de Batı dünyasının insanı edilgen bir hale getirmesi ve temel içgüdüsünden (fitrat) saptırmasıdır.¹⁰⁷ Nietzsche *décadence* (çöküş) mantığıyla hareket etmediği gibi fikirlerini ifade ederken de çöküşün karşıtı olan bir başkaldırı, özgün ve cesur bir tarzda yazılarını yazar. Nietzsche'nin yazı üslubu ve düşündükleri *décadence* karşıtlığı olarak tanımlanabilecek bir üslup ve düşüncedir.

Décadence, doğada, toplumda ve insan hayatında karşılaşılabilecek bir durumdur. Doğadaki *décadence*, hayatın gelişmesinin sonucundaki çürümedir. Burada biyolojik bir süreç söz konusudur. Toplumdaki *décadence*, insanların ihtiyaçlarıyla ortaya çıkan kurumların bir zaman sonra işlevselliğini yitirmesidir. Son olarak insan hayatındaki *décadence* ise, insanın kendi benliğiyle, içgüdüleriyle çatışma halinde olması şeklinde ifade edilir. Neticede hangi alanda olursa olsun *décadence*, hayatın kendi artığı tarafından kuşatılmasıdır.¹⁰⁸

Nietzsche'ye göre birçok felsefeci ve mütefekkir kurulu bir düzen ve sistematik bir üslup içinde hareket edip iradelerini adeta ipotek altına almışlardır. Bu yüzden özgürleşememiş çöküşün bir parçası olmuşlardır. XIX. yüzyılda Avrupa'nın tüm

---

¹⁰⁴ Gürsel Aytaç, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Say Yay., 2003, s. 159.

¹⁰⁵ Peter Sloterdijk, "Kentauros Yazını", *Cogito, Nietzsche: Kayıp Bir Kıta*, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2012, s. 76.

¹⁰⁶ Baykan, *Bilgelik Yolunda Bir Filozof Nietzsche*, Ankara, Palme Yay., 1989, s. 1.

¹⁰⁷ Nietzsche, *Güç İstenci*, çev., Sedat Umran, İstanbul: Birey Yay., 2002, s. 39.

¹⁰⁸ Nietzsche, Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 44.

kurumlarında kendini gösteren çöküntü, Avrupa kültürünün ve modern insanın çöküntüsüdür. Çünkü XIX. yüzyılın modern insanı çökmüş insandır. Modern düşünce anlayışı Avrupa insanını birbirine benzetip ortalama bir varlık haline getirmiştir.¹⁰⁹

Nietzsche yaşadığı dönemdeki insanı olduğu gibi davranmayan ikiyüzlü ve maskeli insanlar olarak görür. Hazır ahlak, din ve de belirgin toplum kurallarıyla hareket eden insan yozlaşmış ve benliğini kaybetmiştir. Nietzsche, bu durumda olan insanları kendi hayatlarını inkâr eden hastalıklı ve sürekli bitkinlik içinde olan insanlardır diye niteler.¹¹⁰

Çöküş bulaşmış baskı altında soluk borusu tıkanmış adeta nefessiz kalan insanların oluşturduğu toplumların sahip olduğu geçmişten gelen sabit kurallar ve kanunlar asla bireylerin huzurunu sağlamaya muktedir değildir. İnsan bu korkunç yozlaşma ve esaretten kurtarması için özüne bakmalıdır. Gerçek istekleriyle yüzleşmeli ve bunları büyük bir özgüvenle paylaşmalı hatta hararetle haykırmalıdır. İnsanın kendi içgüdüleriyle (fitrat) olan bu kavgasını Décadence'den kurtulmanın formülü olarak görür.¹¹¹

Nietzsche XVIII. yüzyılın entelektüel, kültürel ve felsefi bir hareketi olma özelliğini taşıyan “Aydınlanma Çağının” tam bir aldatmacadan ibaret olduğunu düşünür. Aydınlanma çağı bir nihilizm habercisidir ve nihilizm çöküş için bir neden değil çöküşün bir sonucudur.¹¹²

Nietzsche'ye göre gelişen teknolojik imkânlar sebebiyle, insan ilişkileri üretim ilişkilerine indirgenmiş, insan toplum içinde yalnız bir hale gelmiş, bu durum da onu karamsarlığa ve bunalıma sürüklemiştir. Sanayileşme ve Fransız Devrimi, geleneksel değerlerin önemini yitirmelerine neden olmuş, toplumsal bağları zayıflatmış ve insanın toplumla ilişkisini koparmıştır. Böylelikle de benliğini kaybetmiş esir karakterde insanların oluşturduğu bir toplum ortaya çıkmıştır. Bu bir nevi “sürü toplumu” dur. Nietzsche'ye göre çok az kişi günlük hayatta büyüdüğümüzden beri alıştığımız şeyleri problem olarak görüp eleştiriyor ve böylece sürü olmaktan uzak kalabiliyor.¹¹³

Nietzsche'ye göre Aydınlanma çağıyla beraber toplumun olmazsa olmazı konumunda bulunan aile ve evlilik kavramları da çöküntüye uğradı. Aşk evliliklerinin hızla artması, evliliği bir kurum haline getiren temeli ortadan kaldırdı. Hâlbuki evlenirken, eş

---

¹⁰⁹ Nietzsche, *İyinin ve kötünün ötesinde*, çev., Ahmet İnam, İstanbul; Gündoğan Yay., 2010. s. 168.

¹¹⁰ Nietzsche, *Güç İstenci*, çev., Nilüfer Epçeli, İstanbul: Say Yay., 2010, ss. 50-51.

¹¹¹ Nietzsche, *Alacakaranlık*, çev., Zeynep Doğruer, Balıkesir: Altınpost Yay., 2012, s. 19.

¹¹² Nietzsche, *Gücü İsteme*, s. 48.

¹¹³ Nietzsche, *Gücü İsteme*, s. 199.

seçimi yaparken eşlerin tek başlarına karar almamaları gerekir. Bu konuda ailelerinin de sorumluluğu gerekir. Nietzsche'ye göre evlilik aşk üzerine kurulmamalıdır. Evlilikler uzun vadeli ve çocuk sorumluluğu alınarak kurulmalıdır. Ayrıca evlilik erkeğin hukuki temelleri üzerinde bina edilmelidir. Evliliğin erkek taraflı çekim merkezi olma hali son zamanlarda kadın erkek iki taraflı olma emareleri göstermeye başladı. Son zamanlarda bunlara dikkat edilmedi ve modern evlilik anlamını yitirdi ve sonuç olarak da çözülme ve çökme sürecine girilmeye başlandı.¹¹⁴ Nietzsche modernliğin eleştirisini yaparken özellikle Avrupa toplumundaki evlilik ve aile kurumlarındaki çöküşü ifade ederek bu konudaki mevcut uygulamaların artık hiçbir şeye uygun ve hiçbir değere sahip olmadığını belirtir. Nietzsche, Avrupa ve Alman toplumunda daha önceden üretilen ve geliştirilen yeteneklerin artık kaybedildiği ifade eder.¹¹⁵

Décadent diye tanımlanan kişilikler bir tür buhran yaşamaktalar ve buldukları bu esef verici durumdan habersiz karanlık kuyularda ömür törpülemekteler. Mevcut hallerini idrak edemeyen çöküşün erittiği bu esir karakterler düştükleri durumun farkında olmadan haklı olduklarını düşünmekteler. Nietzsche bu durumu “Alacakaranlık” adlı eserinde şöyle izah eder.

Décadent'in dilinde yalancı ahlak “Ben artık hiçbir işe yaramıyorum diyeceğine, işe yarayan hiçbir şey yok, yaşam hiçbir işe yaramıyor” der... Son olarak böyle bir yargı büyük bir tehlikedir, bulaşıcı bir etkisi vardır. Bütün toplumun ılıman toprağı üzerinde çok geçmeden tropik bir kavram ormanı her yanı sarar, kimileyin din olarak (Hıristiyanlık), kimileyin de bir felsefe olarak... (*Schopenhauer*) Koşullara bağlı olarak böyle bir bataklıktan büyüyen zehir ağaçları ormanı, çıkardığı kokuyla yaşamı binlerce yıl boyunca zehirler.¹¹⁶

Nietzsche'ye göre bu tip esir karakterdeki kişilerin oluşturduğu toplumlar, bireylerin ihtiyaçlarını karşılayamayan sabit ve katı toplumlardır. Çünkü hayatın anlamı sürekli gelişme ve oluşturma. Hayatta değişim esası hâkimdir. Süregelen bir ilerleme ve değişim. Nietzsche'ye göre, her zaman öğrenci kalan insan, öğretmene borcunu kötü ödüyor demektir.¹¹⁷

---

¹¹⁴ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*, ss. 128-131.

¹¹⁵ Nietzsche, *age.*, s. 129.

¹¹⁶ Nietzsche, *Alacakaranlık*, s. 86.

¹¹⁷ Nietzsche, “*İnsan Nasıl Kendisi Olur*”, çev., Hasan İlhan, Ankara: Alter Yay., 2010, s. 11.

Décadent bir toplum, köhnemiş ahlak telakkileri, baskıcı eğitim zihniyetleri, hayata zıt olan dini inançları ile şahısların tabiatla enerji alışverişlerini engeller, tıkar ve hatta boğar. Sonuç olarak insanlar bu tip toplumlarda duygu ve içgüdüleriyle yani yaşama fonksiyonlarıyla temaslarını yitirir; kendi özlerine yabancılaşırlar. Bu gibi toplumlarda bireyler kalıplara konularak kategorize edilerek paketlenir. “*Adeta Progrustes’in*¹¹⁸ *insanlara yaptığı yapar.*”¹¹⁹

Nietzsche, felsefeye iki ifade aracı kazandırır: aforizma ve şiir. Bu biçimlerin kendileri yeni bir felsefe anlayışına, yeni bir düşünceyi anlatma tarzına işaret ederler.¹²⁰

Nietzsche’nin felsefesinde önceki filozoflardan farklı olarak şiirsellik anlamında belirgin bir farklılıktan söz edilebilir. O, ürettiklerini yazarken şairane bir üslup kullanmış, okuyanı sadece düşünce anlamında değil aynı zamanda kelime ve cümle estetiğiyle de etkileme gayretinde olmuştur. Sözlerinin, bir insandan değil de sanki insanüstü büyümlü bir âlemden neşet etmiş gibi bir izlenim bırakmasını amaçlamıştır. Görüldüğü üzere bu amacında da başarılı olmuştur. Bu durum, bir kısım günümüz çevirmenleri tarafından açıkça ifade edilir. “*Ve bugün yazdıklarının yankıları, sanki Büyük Patlamadan artakalanlar gibi bizi sarmalıyor. Belki belli belirsiz ama her yerde var olan.*”¹²¹

Nietzsche, sistematik düşünüp yazan bir felsefeci değildir. Muhtelif konuları ele alırken konuyu etraflıca değerlendirip sonuçlandırmaz. Düşündüklerini ifade ederken de farklıdır ve kendine has üstü kapalı, iddialı, okuyanın üzerinde kutsal bir etki bırakmak isteyen bir tarzdadır. İfadelerdeki bu üstü kapallılık ve keşif gereksinimi okuyucunun merakını çeker ve okuyan Nietzsche’den anladığıyla kalır. Herkeste kendince farklı kavramalar oluşur. İşte O’nun farklı anlaşılmaya müsait olmasının sebebi bu şiirsel tavrı, sistemli ve belirgin yazmamasıdır. Nietzsche’yi XX. yüzyılın en esrarengiz ve en çok okunan, yorumlanan ve bununla birlikte hakkında en çok spekülasyon üretilen filozoflarından biri haline getiren sebep de bu olabilir.

Yazdıklarının ardında sakladığı sırrı okuyucunun arayıp bulması arzusundadır. Yazarken o anki ruh halini yansıtır. Hemen yazar, yazdığıyla oynamaz, öylece bırakır ve eksiltme çoğaltma yapmaz. Dağınık gibi görünen, derli toplu olmayan bu ürünler resmin

---

¹¹⁸ Yunan mitolojisinde kendisine gelen misafirlerinin boyunu yatağına uydurmak için ya bacıklarını çekip uzatan ya da kesen dev. Bkz: Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010, s. 254.

¹¹⁹ Baykan, *Nietzsche’nin Felsefesi*, İstanbul: Kaknüs, 2000, s. 18-19.

¹²⁰ Deleuze, *Nietzsche*, s. 23.

¹²¹ Orhan Tuncay, “Not”, Nietzsche, *Ahlakın Soy Kütüğü*, çev., Orhan Tuncay, İstanbul: Gün Yay., 2005, s. 12.

bütününe bakıldığında aslında öyle olmadığı anlaşılır. Tüm bu yönetim yapılarının sistematik anlayışlar çerçevesinde ideolojiler olduğunu düşünür ve insanı esir ettiğini düşündüğü bu gibi düşünceleri yerden yere vurur. Monarşi, sosyalizm ve hatta demokrasi bile Nietzsche'ye göre çürümüş, yozlaşmıştır. Bu ideolojilerin hepsi çöküşü (*décadence*) ifade ederler.¹²²

Ancak müzik, bahsedilen ideolojiler ve kalıp fikirler gibi böyle ya da şöyle ol gibi dayatmalardan uzaktır ve insan istediğini müzikten alabilir. Müzikle insanın bireyselliğinin ve özgürlüğünün keyfini yaşayabileceğini düşünür. Nietzsche'ye göre insan ancak ezginin ve melodinin ritmiyle, neyse o olabilir. Müziğin tüm diğer sanatlardan farklı olduğu şeklindeki Schopenhauer düşüncesini destekler.¹²³ Nietzsche'nin de en sevdiği konu, estetik ve müzik konusudur. Zaten Nietzsche'nin ontolojisini estetik üzerine bina ettiği söylenebilir.¹²⁴ Nietzsche'ye göre müzik hayatın uyarıcısı konumunda olan sanattan başka “güç istenci” nin ifadesi olan önemli bir unsurdur. Müzik üzerine birçok yazısı bulunan Nietzsche'nin kendisi de kompozitördür.¹²⁵ (Besteci) Nietzsche'ye göre “müziksiz bir hayat büyük bir hata olurdu.”¹²⁶

Nietzsche'nin sıra dışı fikirlerinden ötürü sert mizaçlı ve acımasız bir karakterde olduğu düşünülebilir ama aslında durum böyle değildir. Anarşizmin önde gelenlerinden olan Rusyalı Turgeneyev ve Bakunin gibi eli bıçaklı saldırgan bir kişi değildir. Kitlese bir başkaldırı ve saldırı anlayışıyla hareket etmemiş, anarşizm ve benzeri kalıp sistemlerinin tümünün karşısında olmuştur. Nietzsche için cesur olmak önemlidir fakat kılıç olmak yeterli değildir. Beklemesini, sabretmesini de bilmek gereklidir.¹²⁷

Nietzsche kendince bozuk dinamiklerle olan mücadelesini düşünüp yazarak gerçekleştirmeye çalışmıştır. O'nun acımasızlığı vaktiyle inandığı ve gönül verdiği Hıristiyanlık gibi yoz addettiği dinedir. Ayrıca insanları tıknefes ettiğini düşündüğü bütün sistemlere karşıdır. Müzisyen Wagner'de de benzer durum geçerli olmuştur. Başında Wagner için büyük sempati beslemiş, onunla zaman geçirmek için fedakârlık yapmış ama zaman içinde Wagner'in Hıristiyanlık yanlısı tutumu ve bestelerinden ötürü onu adeta

---

¹²² Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*, ss. 128-130.

¹²³ Senail Özkan, *Kaplan, Sirtında Felsefe*, İstanbul: Ötügen Neşriyat, 2007, s. 301.

¹²⁴ Özkan, *Kaplan, Sirtında Felsefe*, s. 317.

¹²⁵ Eric Blondel, “Müziksiz Bir Hayat Hata Olurdu”, çev., Kenan Sarıalioğlu, *Nietzsche*, der. Kenan Sarıalioğlu, Murat Batmankaya İstanbul: Say Yay., 2013. s. 97.

¹²⁶ Nietzsche, *Putların Alaca Karanlığında*, çev., Suna Kutoğlu, Ankara: Alter Yay., 2010, s. 6.

¹²⁷ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, çev., Funda Aydın, İstanbul: Sis Yay., 2013, s. 194.

hayatından silmiştir. Nietzsche, Wagner'den kurtulduğu için sevinmiş ama müziğine de ayrı bir saygı göstermiştir.¹²⁸

Nietzsche yalnız ve münzevi yaşamış, çok çalışmış ve durmadan yazmıştır. Beyninde her şimşek çaktığında kâğıdı ve kalemi hazır olmuştur. Yazdıklarını birileri rahatça anlasın diye yazmamış, hissettiklerini müphem kelimelerle ifade etmiştir. Şekil olarak yazısı bazen düzgün bazen de bozuk, harfleri bazen iri bazen normaldir. Cogito Dergisi Nietzsche özel sayısının 172 ve 173. Sayfalarında 1857 yılı ve 1892 yılında kendi el yazılarının bulunduğu defterinden alınmış iki sayfaya bakıldığında bu tutarsızlık gözlemlenebilir. Nietzsche'nin el yazısının iddia edildiği üzere çıldırma sürecinde değişiklik gösterdiği söylenir.¹²⁹ İmzasını aynı şekilde hiçbir zaman atmayan kişiler gibidir. Çevresindeki genel geçer kalıpları ve kişileri umursamamış, onların psikolojik baskısı altında yaşamamış, kendi felsefesini ve düşünce tarzını özgürce ifade etmiştir.

Cesaret ona en çok yapışan kavram olmalıdır. Döneminde en sıra dışı kişilerin bile seviyeli bir tavır takınmak durumunda kaldıkları papazlara “*kutsal parazit, zehirli örümcek, halkı sömüren etobur*”¹³⁰ diyebilmiştir. Nietzsche'ye göre Kiliselerin yaptığı da doğayı ve doğa değerlerini değersizleştirmeye yarayan sinsi kalpazanlıktır.¹³¹

Nietzsche inançların, pragmatist bir edayla çıkarlara ve maddi refaha hizmet etmemesini öngörür.¹³² Savonarola, Luther, Rousseau, Robespierre, Saint Simon gibi kişiler Nietzsche'ye göre hasta ruhlu, saralı fanatik dindarlardır. Bu gibi kişiler kendi kendilerine amaç belirleyemez ve tayin edemezler. Körü körüne inançlara bağlanarak hiçbir şeyi sorgulamaz, akli ve zekâyı ötelerler.¹³³ Oysaki Nietzsche'ye göre büyük dehalar ve zekâlar, şüphecilerdir.¹³⁴ Nietzsche'ye göre asıl olan, kişinin kendi öğretisinin etkin hale gelebilmesidir.¹³⁵

Nietzsche böylece özellikle Hıristiyanlığı en büyük yozlaşmanın ve çürümenin biçimi olarak addeder. Luther'in ünlü ve kutsal dokunulmazı olan Protestanlığına, “iflah olması ve tedavi edilmesi imkânsız, kirli ve çirkef” ifadelerini kullanır. Ayrıca kendi ırkı olan Almanları da bu düzene kayıtsız kalmalarından ötürü korkaklıkla itham etmiştir.

---

¹²⁸ Nietzsche, *Wagner Olayı*, çev., Aslı Yarbaş, İzmir: İlya Yay., 2010, s. 47-49.

¹²⁹ Nietzsche, *Dionysos Dithyrambosları*, çev., Oruç Aruoba, İstanbul: Kabalcı Yay., 1993, s. 107.

¹³⁰ Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, 48-49.

¹³¹ Nietzsche, *Deccal*, çev., Arzu Yarbaş, İzmir: İlya Yay., 2010, s. 63.

¹³² Bernard Williams, *Hakikat ve Hakikatilik*, çev., Ertürk Demirel, İstanbul: Ayrıntı Yay., 2006, s. 30.

¹³³ Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, ss. 110-111.

¹³⁴ Nietzsche, *age.*, s. 109.

¹³⁵ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, çev., Funda Aydın, İstanbul: Sis Yay., 2013. s. 83.

Bununla birlikte Protestanlığın kurucusu olan Luther de ona göre bencil ve yeteneksiz bir keşiştir.¹³⁶ Nietzsche'ye göre, insanları ıslah ettiğini iddia eden kilise, aslında insanı yozlaştırmış ve zayıflatmıştır.¹³⁷ Nietzsche, Kilisenin faaliyetlerini de asalaklık olarak değerlendirir. Protestanlık mezhebinin Hıristiyanlığın en pis türü olduğunu ve insanlığın baş belası olan Hıristiyanlığın eğer baş edilemez bir hal alırsa bunun sorumlusunun da Almanların olacağını söyler.¹³⁸ Katolik Hıristiyanlığı ise insanların cesaretini kırarak insanları korkuttuğu için eleştirir.¹³⁹ Nietzsche bir tek gerçek Hıristiyan'ın olduğunu ve onun da çarmıhta öldüğünü söyler.¹⁴⁰

Nietzsche, Yahudi din adamlarının da ileri gittiklerini ve Yahudi tarihinin beyhude ve çöpe atılması gerektiğini ifade eder. Nietzsche'ye göre Yahudi din adamları olan hahamlar kendi milli geçmişlerini kendi icat ettikleri dini terimlerle izah etme yoluna gitmişlerdir. Yahudi din adamları Tanrı ve ahlak kavramlarını tahrif ederek ileri gitmişlerdir.¹⁴¹ Nietzsche'ye göre Yahudiler öfkelerini kutsal saydılar ve kendilerini yüksek gördüler. Avrupalılar arasında en büyük öfke saçanlar, Yahudilerdir.¹⁴² Aynı zamanda Nietzsche, filozofları da kiliseye tam destek vermekle eleştirir.¹⁴³

Görüldüğü üzere Nietzsche'nin felsefesi, barındırdığı şürrsellüğün yanında ifade ettiği anlam olarak ta oldukça yenilikçi, ezber bozan ve sorgulayıcı bir felsefedir. O'nun amacı, gerçeği kovalamak, Batı uygarlığını ve insanlığı intiharın eşiğine sürükleyen tabuları yıkmaktır.¹⁴⁴

Nietzsche, geçmişten gelen ve insanı mutlu etmekten uzak olan ahlak kuralları, kişiye ve topluma huzur vermeyen Tanrı ve din... İlahi ve kutsal olan ne varsa çekiçledi, yıktı geçti.

Nietzsche'nin *décadence* diye nitelendirdiği sistem ve kalıplara olan bağlılığı eleştirdiğinden yukarda bahsetmiştik. Nietzsche bu eleştirisini 'aforizma' denilen bir tür özlü sözlerle ve Türk Edebiyatında mevcut olan atasözleri ve deyimlere benzer ifadelerle

---

¹³⁶ Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, ss. 133-135.

¹³⁷ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*, s. 69.

¹³⁸ Nietzsche, *Deccal, Hıristiyanlığa Lanet*, s. 42.

¹³⁹ Nietzsche, *İnsanca Pek İnsanca*, çev., Cemal Atıla, *Nietzsche*, der., Kenan Sarıalioğlu, Murat Batmankaya, İstanbul: Say Yay., 2013, s. 309.

¹⁴⁰ Nietzsche, *Deccal*, çev., s. 64.

¹⁴¹ Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, s. 46.

¹⁴² Nietzsche, *Tan Kızılığı*, çev., Özden Saatçi Karadana, *Nietzsche*, der., Kenan Sarıalioğlu, Murat Batmankaya, İstanbul: Say Yay., 2013, s. 309.

¹⁴³ Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, ss. 46-47.

¹⁴⁴ Kaplan, "Sunuş", Nietzsche, *Deccal, Sahte İsa*, s. 16.

belirtir. Nietzsche aforizmalarla üstü kapalı olarak okuyucusunda adeta efsunlu bir his oluşturmaya çalışır.

“*Deri değiştirmeyen yılanlar ölüdür. Düşünce değiştirmesine engel olunan kafalar da öyle.*”¹⁴⁵ “*Bir büyük adamın peşinden gidenler onu övmek için kendilerini kör etmeye alıştırtırlar.*”¹⁴⁶ Nietzsche’den alınan bu örneklerde olduğu gibi aforizmalar keskin, süslü ve özet ifadelerdir. Kısa olmalarına rağmen hakkında uzun değerlendirmeler yapılabilen sözlerdir.

Aforizmalarda düz yazı gibi birbirleri arasında geçiş yoktur. Birbirlerinden bağımsız kısa ve etkili sözlerdir. Aforizmalar birbirlerinden bağımsız sözler olmalarına rağmen birbirlerini tamamlarlar. Aforizma, öncesiz ve sonrasız olan, kendi içinde bir bütünlüğe sahip fakat her biri birbirinden farklı denemelerdir.¹⁴⁷

Nietzsche, yazılarında vermek istediği fikri uzunca anlatma yoluna gitmemiş, bu fikirleri daha çok esintiler halinde sunmuştur. Düşündüğünü anında yazıp geçmek gibi... Nietzsche’yi bir solukta okuyup anlamak oldukça güçtür. Çünkü onun yazılarının derinliği fazladır. Cümlelerinde çok şey barındırır. Öyle ki başkasının bir kitap içinde söylemeye çalıştığı şeyleri birkaç cümle içinde söylemeyi ister.¹⁴⁸

Nietzsche aforizmalarla düşünür. İşte tam da bu konuda kendini diğer felsefecilerden ayırır ve farklı sayar. Düşüncelerinde metot kaygısı gütmez. Fikirlerini bilimsel verilerle temellendirme gayesinde değildir. Yaramaz, zeki ve cesur, oyuncaklarıyla istediği gibi oynayan bir çocuk olmanın yanında aynı zamanda bu tarzıyla farklı olduğunu düşünen ve dünyaya meydan okuyan bir yetişkin gibidir.

Nietzsche’nin aforizma şeklindeki anlatımından amaçladığı sadece bilgiyi aktarmak değil, düşüncesini mecaz, tasvir ve gizeme boğarak muhatabını adeta büyülemektir. Çevirideki kayıplara rağmen okuduğunuzda estetik bir hazla doluverirsiniz. Ancak her şeyi anladığınızı düşündüğünüz anda tekrar geri dönüş yapmak, acaba anlatılmak istenen gerçekten de bu mudur diye bir soruyla baş başa kalmak durumunda kalabilirsiniz. Nietzsche adeta kendini saklamak gayretindedir. Kamufleje bulanmış Nietzsche felsefesi, aforizmalarıyla hem fikir hem de üslup içerir mahiyettedir. “*Delilik, tek tek insanlarda pek*

---

¹⁴⁵ Nietzsche, *Aforizmalar*, çev., Orhan Düz, Ankara: Tutku Yay., 2012, s. 117.

¹⁴⁶ Nietzsche, *age.*, s. 99.

¹⁴⁷ Aydın, *Metafizikçi Olarak Nietzsche*, Bursa: U.Ü. Yay., 1984, s. 1.

¹⁴⁸ Aydın, *age.*, s. 2.

seyrektilir. Ama gruplarda, partilerde, halk arasında, çağlarda kural olarak bulunur."¹⁴⁹
Sözü, bu tarzı ifade eden bir aforizma örneğidir.

Nietzsche'nin pek şeffafmış gibi görünen düşünceleri aslında maskeli ve katmanlıdır. Dolayısıyla her maske gösterdiğinden daha çok gizler. İşte Nietzsche tefekkürünün en tehlikeli tarafı budur. Bu anlamda aforizmalar, O'nun felsefesini göstermekten çok, gizler.¹⁵⁰

Nietzsche'nin hayatında filoloji önemli bir yer tutar. Özellikle Yunan dili ve mitolojisi adeta uğrak yeridir.

Yunan mitolojisinde Keyx ve Alkyone birbirini seven mutlu âşıkarmış. Ama Rüzgâr Tanrısı onları kıskanmış ve onları deniz kuşu haline getirmiş. Bu kuşlar yuvalarını deniz üzerinde kuran bir çeşit martıarmış. Ancak acıma hissiyle, kış mevsiminde dalgalı olan denizde yuva kurabilsin, dinlenebilinler diye sakın hava göndermiş. Buradan esinlenerek Yunanlı gemiciler, kışın bu rüzgâr sız ve sakın günlerine "alkyonik" adını vermişlerdir.¹⁵¹ Nietzsche'nin "alkyonik ton" dediği felsefesine kattığı bu tavır, tam da dalgalı ve soğuk denizi çağrıştırır. Sükûnet geçicidir. Mevsim kış ve şartlar zordur. Rüzgâr ve dalgalarla mücadele etmek gerekir. İşte bu kış mecazıyla anlatılmak istenen de zorlu gerçekleri kabullenebilmektir.¹⁵² Bir papazın, "Hazreti İsa Tanrı'nın oğlu mu değil mi?" sorusuyla karşı karşıya kalması, onun zorlu gerçekleri kabul edip edememesi ile ilgili bir durum olarak düşünülebilir. Bu durum, tıpkı dalgalı ve soğuk denizde dalgalarla mücadele edebilmek gibi zordur. Bilinçaltındaki hisler, derinde kalmış yüzleşmekten korkulan istekler soğuktur ve bu istekleri dilemek ve dile getirmek güçlü bir irade gerektirir. İradeli olmak, güçlü kalmak gerekir. İnsanı mahveden işte bu isteklerin bastırılması ve duygularının ifade edilememesidir. İnsanca, özgür düşüncelerin söylenememesi bir çöküşe yol açar.

Alkyonik üslupla Nietzsche'nin anlatmak istediği, aynı zamanda iç içe girmiş Rus bebeği "matruşka" gibidir. Oyun içinde oyun. Gösterilenin arkasında başka bazı duyguların da olduğu gerçeği vurgulanır.

---

¹⁴⁹ Nietzsche, *Aforizmalar.*, s. 85.

¹⁵⁰ Özkan, *Kaplan Sirtında Felsefe*, ss. 29-30.

¹⁵¹ Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, ss. 30-31.

¹⁵² Özkan, *age.*, ss. 21-22.

Anlaşıldığı üzere filozof duygularını alkyonik bir tavırla ifade ediyor ve bu yüzden yanıltıcı olabileceğini belirtiyor, okuyucuyu uyarıyor. Dikkatli olmayanlar filozofun duygularından uzak kalacak ve alakasız tasavvurların içinde karanlığa gömülecektir.

Nietzsche'nin yazdıklarında bulunan bu üstü kapalı bulmaca çözer gibi keşfe açık üslubu, insanüstü şeyler üretme gayretine bağlanabilir. O, bu dünyada kalıcı bir şekilde insan hafızasına kazınacak eserler bırakmak istemiştir. Olağanüstü eser neşretme ve kalıcı etki bırakma düşüncesiyle adeta ilahi bir söylem edinmeye çalışmıştır. *“Nietzsche, kendi açısından yeni bir doktrin tasarladı ve yaydı, müritler edinmeye koyuldu, bir tarikat kurmayı düşünüyordu: Elde ettiği şeyden nefret etti... Basit övgülerden!”*¹⁵³

Nietzsche ilahi bir karaktere bürünüp öylece konuşmak ister. Bir taraftan tüm kutsal kitaplara saldırırken, diğer taraftan da bu kutsal kitapların üslubundan istifade etmeyi ihmal etmez. Ernst Bertram, Nietzsche'nin Zerdüşt'te kullandığı üslupla alakalı olarak şu tespiti yapıyor: ... *“Hint metafiziği, Kur'an didaktiği ve Kitab-ı Mukaddes'in mecazlarından müteşekkil nevi şahsına münhasır harmanlama bir üslup...”*¹⁵⁴

Nietzsche'nin felsefi üslubunda dikkati çeken bir başka husus da çekiçle felsefe yapmasıdır. Çekiçle felsefe yapmak, radikal bir biçimde her şeyi sorgulamak demektir. Nietzsche'nin çekiçle felsefe ifadesinden kastettiği O'nun eleştirel felsefesidir.¹⁵⁵ Genel anlamda çekiçle felsefeden kastedilen şey, hiçbir etki altında kalmadan özgürce düşünmek ve özgürlüğü kısıtlayan etkilerle mücadele edip onların üstesinden gelebilmek şeklinde düşünülebilir.

Her ne kadar çekiç, kırıp döken ve parçalayan bir alet olsa da aslında Nietzsche'de iki fonksiyon icra eder: Yıkma ve yapma.”¹⁵⁶ Çekiçle felsefeyi herkesin yapamayacağını söyler Nietzsche. Nitekim kötü bir çekicinin metafizik özü tahrip edebileceğini düşünür. Bu yüzden çekiç de, çekici kullanan usta da maharetli olmalıdır. Nietzsche çekiçle felsefe yapmakla, geleneksel felsefe, din, metafizik ve ahlak kritiğini (eleştirisini) amaçlar. Mutlak hakikat peşinde koşan düşünür ve felsefecilerin karşısına dikilir, bu görüşleri önce kırar sonra yapar. Felsefenin hakikat arama işi olmadığını, aksine yaşam sorunlarını çözme işi olduğunu belirtir. Sorunlar bireysel olarak hissedildikten sonra gene bireyin kendisi

¹⁵³ Georges Bataille, *Nietzsche Üzerine*, çev., Mukadder Yakupoğlu, İstanbul: Kabalcı Yay., 2000, s. 11.

¹⁵⁴ Ernst Bertram, *Nietzsche*, Bonn: 1965, s. 378'den aktaran, Senail Özkan, *Kaplan Sirtında Felsefe*, İstanbul: Ötüken Yay., 2007, s. 22, 6 numaralı dipnot.

¹⁵⁵ Özkan, *Kaplan Sirtında Felsefe*, s. 135.

¹⁵⁶ Özkan, *Kaplan Sirtında Felsefe*, s.139.

çözümler. Çekiç kişinin kendi elindedir. Kendi elindeki çekiçle önce kırar ve sonra da yapar.¹⁵⁷

Nietzsche'nin çekicinden anlaşılması gereken onun ezber bozan, özgür düşünme yetisidir.¹⁵⁸ “Şimdi çekicim onu tutsak edene karşı çılgınca saldırıyor. Taş tuzla buz oluyor. Ben ne yapayım?”¹⁵⁹

Modern felsefenin önemli bir bölümü olan tarih felsefesinin doğuşunu çok etkileyen öncü görüşleriyle felsefe tarihinde önemli yeri bulunan, neredeyse çağdaşı ve vatandaşı olan “alçakgönüllü filozof Kant”¹⁶⁰ ve diğerleri Nietzsche'nin tam anlamıyla kabullenebileceği türden filozoflar değildirler.¹⁶¹ Nietzsche kendinden önce de yaşadığı dönemde de var olan felsefecilerden pek haz etmemiştir.¹⁶² Bu yüzden Nietzsche'nin çekici onlar için de işbaşındadır. Ancak Wolfgang von Goethe müstesnadır. Goethe, Nietzsche'nin nazarında saygıya değer görüşleri olan ve Avrupa tarafından hakkıyla anlaşılammış bir kişidir. Goethe, Nietzsche'nin, karşısında saygıyla eğildiği son büyük Alman'dır.¹⁶³

Nietzsche, medeni toplumlarda kişilere ve özellikle çocuklara önerilen sahte ahlaki erdemlerle alay eder, bu değerleri hicveder, çekiçler. “Hatta bu konuda, hocaları olan Fransız ahlakçılarının hicvini de geçer. La Rochefoucauld, Vauvenargues, bazen Chamfort, bilhassa Voltaire ve Stendhal.”¹⁶⁴

Sorunların altından kalkabilmenin bireysel olarak çözümlenmesini Nietzsche, “Böyle Buyurdu Zerdüşt” kitabında “kendi omzuna tırman, başka türlü nasıl yükselebilirsin ki” diye ifade eder. İşte bu yüzden felsefe kendi omzuna tırmanma işidir. Kendi omzuna tırmanma; yani kendini, kendinde bir şey olarak arama ve ulaşmaya çalışma; ulaşınca da onu aşma ötesine geçme... Nietzsche zoru seçer ve uzakta olanı hedefe koyar.¹⁶⁵

---

¹⁵⁷ Özkan, *age.*, s.129-135.

¹⁵⁸ Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, s. 31.

¹⁵⁹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 78.

¹⁶⁰ Ernst Cassirer, *Kant'ın yaşamı ve öğretisi*, çev., Doğan Özlem, İstanbul: İnkılap Yay., 1996, s. 385.

¹⁶¹ Heinz Heimsoeth, *Immanuel Kant'ın Felsefesi*, çev., Takiyettin Mengüşoğlu, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1986, s. 192.

¹⁶² Alain de Botton, *Felsefenin Tesellisi*, çev., Banu Tellioglu Altuğ, İstanbul: Sel Yay., 2008, s. 253.

¹⁶³ Nietzsche, *Putların Alaca Karanlığında*, çev., Suna Kutoğlu, Ankara: Alter Yay., 2010, s. 117.

¹⁶⁴ Jules Chaix-Ruy, *Nietzsche Yaşamı ve Felsefesi*, çev., Lerna Çinlemez/N. Berna Serveryan. İstanbul: Civi yazı Yay., 2000, s. 126.

¹⁶⁵ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 56.

Nietzsche'ye göre günümüz insanı kalıplar arasında sıkışmıştır. Bu yüzden insan, kabuğunu kırıp rahatlamak, özüne dönmek ister. İnsanı esir eden ve kendisini çepeçevre saran bu kabuğu oluşturan temel sebep Hıristiyanlıktır. Hıristiyanlığa ait ne varsa çekiçleyip asıl özü ortaya çıkarmak gerekir. Nietzsche'ye göre insan, üstündeki bu kabuktan çekiç darbeleriyle kurtulmalı ve içindeki asıl yaratıcı çekirdeğe ulaşmalıdır. Çekiçle felsefenin gayesi kötü kabuğu kırıp kurtulmak ve özü ortaya çıkararak yeniden yapmaktır. Kötü kabuk Nietzsche'ye göre Hıristiyanlık ve onun Tanrı'sıdır. *"Hıristiyan'ın tasarımı dünyasında gerçekliğe daha bir ucundan bile dokunan hiçbir şey bulunmaz."*¹⁶⁶ Çekiçle felsefe yapmak, bağlı olunan kalıp ve tabuların yıkılmasının yanı sıra dini ve ahlaki yeniden tasarımılamayı içerebileceği anlaşılıyor. Çünkü Nietzsche'nin çekici kırıktan sonra tekrar yapıyor.

Çekici elinde bulunduran adeta bir heykeltıraş edasıyla dikkatli olmalıdır. Nietzsche maksada uygun olarak yapmak, üretken ve yaratıcı olabilmek için önce yıkmak gerektiğini söyler.¹⁶⁷

Nietzsche insanın özüne ulaşmak için sağlam bir irade sahibi olmayı şart koşar. Nietzsche'nin, felsefe yaparken sorgulamadığı, şüphelenmediği, saldırmadığı hiçbir felsefi sistem, felsefi teoloji veya teolojik felsefe, etik ve metafizik yoktur.¹⁶⁸

Nietzsche, varlığı, felsefeyi ve metafiziği radikal bir şekilde sorgulamaktadır. "Hatta sadece soru sormakla kalmıyor, soru sorma metodunu da kritik ediyor, yeterli bulmuyor. Tabiri caizse Nietzsche felsefi bir duş altına girip suyun soğuk olmasından dolayı çocuklar gibi ıslanıp üşüyünce dışarı fırlamıyor. Bilakis şüphe ne kadar soğuk olursa olsun adamakıllı bu suyun altına giriyor ve tam bir duş alıyor."¹⁶⁹ Zira biliyor ki *"her derin ırmak soğuk akar"*¹⁷⁰

Çağını kemiren, yaşamı yadsıyan ve bedenini yüzyıllarca süren aşağılanmasına neden olan nihilizme karşı da Nietzsche yeni bir çıkar yol önerir. Bu öneri Çekiçle felsefe yapmaktır. *"Bu yolla müziğe ve estetiğe yol verilir ama yaşlı ve içi boş putların bağırıksakları çınlatılır."*¹⁷¹

---

¹⁶⁶ Nietzsche, *Deccal*, çev., Oruç Aruoba, İstanbul: İthaki Yay., 2008, s. 55.

¹⁶⁷ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 106.

¹⁶⁸ Özkan, *Kaplan Sirtında Felsefe*, s. 136.

¹⁶⁹ Özkan, *Kaplan Sirtında Felsefe*, s. 140.

¹⁷⁰ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 95.

¹⁷¹ Sarılioğlu, Murat Batmankaya, "Sunuş" *Nietzsche*, der., Kenan Sarılioğlu, Murat Batmankaya, İstanbul: Say Yay., 2013, s. 17.

Nietzsche'nin çekicinden bazen kendi felsefesi de nasibini alır. Nietzsche'nin hayatında, önceden yapıp, sonradan çekiçleyip bozduğu düşünceleri, yapboz örnekleri mevcuttur. Örneğin Nietzsche, düşünce hayatının ilk yıllarında, yaratmaya kaynak olan bir metafizik temel varlık kabul etmiştir. Nietzsche, bu temel varlığı, "Ana-bir" (*Ur-eins*) diye tanımlar ve 1870'li yıllarda kullandığı bu kavramı 1880'li yıllardan itibaren bir daha anmayarak terk eder.¹⁷²

Nietzsche'nin değişime uğradığı diğer bir konu da Hıristiyanlık dinidir. Önceden dindar bir Hıristiyan olmayı düşleyen Nietzsche, sonradan Hıristiyanlığa acımasızca saldırmıştır. "*Hıristiyan kilisesinin kötürümleştirmedığı, yozlaştırmadığı hiçbir şey kalmamıştır. Hıristiyan kilisesi her değeri değersizleştirmiş, her hakikati yalana ve her asil durumu tam bir ruh sefaletine dönüştürmüştür.*"¹⁷³

Nietzsche'ye göre, Avrupa'nın iki güçlü uyuşturucusu vardı, Hıristiyanlık ve alkol.¹⁷⁴

Nietzsche'nin din konusunda sert düşünceleri vardır. Bu konuda büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Ancak Nietzsche'nin dinle alakalı yaptığı eleştirilerin özünde Hıristiyanlık dininin olduğuna dair bir kanaat vardır. Hıristiyan öğretisine karşı takındığı tutum ve başkaldırışı, XIX. yüzyılda çok ses getirmese de, Nietzsche'nin tanınmasıyla ve üne kavuşmasıyla beraber büyük yankı uyandırmıştır. Çünkü Nietzsche, "Deccal, Sahte İsa" adlı eserinde Hıristiyanlığa lanetler yağdırmış, onu küçümsemiş ve kökeni konusunda çeşitli araştırmalarda bulunmuştur.¹⁷⁵

Nietzsche'nin yaşadığı çağ, Avrupa'da özellikle Almanya'da, Protestanlığın, dolayısıyla Hıristiyanlığın zayıfladığı çağdır. Bu durum, Nietzsche'nin artık Avrupa'da tabu olmaktan çıkan ve geniş bir kesim tarafından itici bulunan Hıristiyanlığa ve Tanrısına hücumunu tetiklemiştir.¹⁷⁶

Nietzsche'ye göre Hıristiyan ve Yahudi ahlakı zehirlenmiştir.¹⁷⁷ Papazlar soğukkanlı bir ikiyüzlülükle Tanrı adına konuşur.¹⁷⁸ Oysaki Nietzsche, insanlar arasında Hıristiyanlıktaki gibi Tanrı adına iyi ve kötü yorumu yapan, eski ve boş inançlara sahip

¹⁷² Aydın, "Nihilizmin Tarihçesi", Bursa: UÜİFD., c.I. (1986), ss. 3-8.

¹⁷³ Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, s. 134.

¹⁷⁴ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*, çev., Yusuf Kaplan, İstanbul: Külliyyat Yay., 2011. s. 77.

¹⁷⁵ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*, s. 41.

¹⁷⁶ Mehmet Emin Erişirgil, *Kant ve Felsefesi*, İstanbul: İnsan Yay., 1997, s. 345.

¹⁷⁷ Nietzsche, *age.*, s. 46.

¹⁷⁸ Nietzsche, *age.*, s. 47.

Hıristiyan din adamlarının “uykularını kaçırarak” şu sözleri söyler: “İyi ve kötünün ne olduğunu yaratıcıdan başka henüz kimse bilemez! Yaratıcı ise, insanlara bir hedef yaratan ve toprağa bir anlam ve gelecek verendir; ancak, bu yaratıcıdır ki iyiyi ve kötüyü yaratır.”¹⁷⁹

Bütün bunlardan sonra Nietzsche, içerdği alabildiğince yoğun ve yorumu sıkıntılı olan “Tanrı öldü” sözünü sarf eder.¹⁸⁰ “Tanrı öldü! Tanrı öldü ve gitti. Ve onu biz öldürdük. Bütün katillerin katili olan bizler, nasıl avutacağız kendimizi?”¹⁸¹ Bu sözler 18 yaşına kadar Hıristiyan din adamı olmak için sürekli İncil okuyan Nietzsche’deki köklü değişimi ifade ediyor. Nitekim Nietzsche, 20 yaşından sonra papaz olmamaya karar verdi.¹⁸²

Nietzsche’nin hayatında önem arz eden ve sonra yüzleştiği ve onun hakkındaki görüşlerini tamamen değiştirdiği bazı şahsiyetler de vardır. “Etkisi altında kaldığı kişileri yermek âdetiydi.”¹⁸³

Schopenhauer’a ve O’nun felsefesine olan bakışı da zaman içinde değişmiştir. Tarihsel açıdan birbirine yakın dönemlerde yaşayan bu iki ünlü düşünürü birleştiren şey, dünyaya bakış açılarıydı. “Antik kitaplar satan bir dükkânda Schopenhauer’in başlıca eserini buldu, bir çırpıda okudu ve bu karanlık dâhinin kendisini etkisi altına almasına izin verdi.”¹⁸⁴

Pesimist eğilimi ve iradenin inkârı doktrinini Budizm’in de etkisiyle savunan Schopenhauer’e gençlik dönemindeyken öyle sempati duymuştu ki, her felsefe sohbetinde, hakkında uzunca konuşurdu.¹⁸⁵ Nietzsche, Yunanlılarda çok takdir ettiği Dionysienne bilgeliğinin felsefi anlamını Schopenhauer’da bulduğunu sandı.¹⁸⁶

Schopenhauer öldüğünde, Nietzsche yaklaşık olarak 16 yaşındaydı. Muhtemelen Schopenhauer’la tanışıklığı, hocası Ritschl’in peşinden Leipzig’e gidişiyile başlamıştı. O dönem Wagner’le yüz yüze tanışması da Nietzsche’nin hayatında büyük değişimlere yol açmıştı. Bilindiği üzere, Nietzsche’nin felsefesinde, özel hayatındaki gelişim ve değişimler

---

¹⁷⁹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 181.

¹⁸⁰ Cevizci, *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Say Yay., 2012, s. 1162.

¹⁸¹ Nietzsche, *Şen Bilim*, çev., Levent Özşar, Bursa: Asa Yay., 2003, s. 130.

¹⁸² Sarıalioğlu, Murat Batmankaya, “Friedrich Nietzsche’nin Kısa Yaşam Öyküsü ve Dönemin Kültür Olaylarına Özetleyici Bir Bakış” *Nietzsche*, der., Kenan Sarıalioğlu, Murat Batmankaya, İstanbul: Say Yay., 2013, s. 22.

¹⁸³ Durant, *Felsefenin Öyküsü*, s. 391.

¹⁸⁴ Störig, *Dünya Felsefe Tarihi*, s. 495.

¹⁸⁵ Alfred Weber, *Felsefe Tarihi*, çev., H. Vehbi Eralp, İstanbul: Sosyal Yay., 1998, s. 376.

¹⁸⁶ Baha Tevfik, *Nietzsche Yaşamı ve Felsefesi*, çev., Mehmet Münir Dedeoğlu, Ankara: Altınpost Yay., 2012, s. 71.

ön plandadır. Hiç bir zaman sistematik bir felsefe / öğreti kurmayı amaçlamayan, hatta bundan özellikle kaçınan Nietzsche, tıpkı Hıristiyanlık ve müzisyen Wagner gibi Schopenhauer konusunda da fikirleri yaşı ilerledikçe değişmiştir. Schopenhauer, hayatta asıl olanın mutluluk değil de acı olduğunu düşünür.¹⁸⁷

Nietzsche gençlik yıllarında Schopenhauer'in, hayatı yadsıyan, kötümser felsefesini olduğu gibi kabul etmiştir. Fakat sürekli kendini yenileme arayışı içinde olan Nietzsche, zamanla bu düşünceden sıyrılmış ve tam tersi bir yönde hayatı kutsallaştırmıştır. Ayrıca Nietzsche'nin en çok sevdiği konulardan biri olan estetikle ilgili görüşlerinde Schopenhauer'in etkisi görülmektedir. O yüzden Schopenhauer'in estetik ve sanat üzerine olan düşüncelerini dikkatle takip eder. Nietzsche eserlerinin bazı yerlerinde Schopenhauer'in etkilerini açıkça ifade eder ve ondan “eğitimcisi” ve “öğretmeni” olarak bahseder. Nietzsche, hayatın sefalet olduğunu ve bizim de bu hayatın köleleri olduğumuzu Schopenhauer'den öğrenir.¹⁸⁸ Fakat hepsi budur. Schopenhauer'i nihilizmi kutsallaştırıp, varlığın değerini küçültmekle suçlamıştır. Schopenhauer'in “acıma ahlaki” dediği öğretisini Hıristiyanlıkla özdeşleştirmiş¹⁸⁹ ve Schopenhauer'i çöküşün, çürümenin ta kendisi olarak nitelendirmiştir.¹⁹⁰

Nietzsche, tıpkı Schopenhauer gibi Wagner'le de yollarını benzer fikir ayrılıkları sebebiyle ayırmıştır.

Nietzsche'nin hayatında müziğin müstesna bir yeri olduğunu daha önce belirtmiştik. “İsyankâr bir ruha sahip olan filozofun inkâr edemediği yegâne var olan, gerçekleşmiş hakikattir müzik.”¹⁹¹ Ayrıca kendisi de iyi bir müzik dinleyicisi ve Piyano icracısıdır. Pek beğenilmemiş olsa da besteleri vardır. Bu yüzden Nietzsche, çağının ünlü müzisyeni Richard Wagner'in dostluğunu kazanmaya çalışmıştır.¹⁹²

Wagner'in bestelediği “Tristan” adlı eserinin piyano versiyonunu dinlemesi onda şimşek etkisi yarattı. Leipzig'de Wagner'le şahsen tanıştı ve en tutkulu hayranlarından biri haline geldi.¹⁹³ Ancak Wagner daha sonraları tümünden Hıristiyanlığa yönelince Nietzsche

---

¹⁸⁷ Ülken, *İslam Felsefesi*, Ankara: Selçuk Yay., 1957, s. 8.

¹⁸⁸ Nietzsche, “Eğitimci Olarak Schopenhauer”, çev., Cemal Atila, *Nietzsche*, der., Kenan Sarılioğlu, Murat Batmankaya, İstanbul: Say Yay., 2013, ss. 447-448.

¹⁸⁹ Nietzsche, *age.*, s. 451.

¹⁹⁰ Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*, s. 125.

¹⁹¹ Özkan, *Nietzsche Kaplan Sirtında Felsefe*, s. 365.

¹⁹² Özkan, *age.*, s. 341.

¹⁹³ Störig, *Dünya Felsefe Tarihi*, s. 495.

çileden çıkar ve O'nu Hıristiyanlığın haçı önünde diz çöken *décadent* bir tip olarak belirtir.¹⁹⁴

Nietzsche, Wagner'i en çok "Parsifal" adlı eseri ile Hıristiyanlığın yaşamı olumsuzlaştıran idealleri karşısında boyun eğdiği için kınar.¹⁹⁵ Bu opera eserinde Hıristiyanlık, acıma, platonik sevgi konuları işleniyordu ve dünya "sırlıslıkla bir budala," "İsa budalası" tarafından kurtarılıyordu.¹⁹⁶

Nietzsche, Wagner'i ruhu Hıristiyanlık tarafından esir edilmiş (*décadence*) bir kişi olarak görmüş olmalı ki, "tek söz söylemeden sırtını çevirdi ve bir daha da Wagner'le konuşmadı."¹⁹⁷

Müziyen Wagner'le olan samimi ilişkisini de Wagner'in Hıristiyan dindarlığı yüzünden bitirmiştir. Buna rağmen son anlarındaki buhranı sırasında zihni bir an durduğunda nicedir ölmüş bulunan Wagner'in resmini görünce onu vaktiyle çok sevdiğini söylemiştir.¹⁹⁸ "Wagner, Nietzsche'nin hastalıklarından en tehlikelisiydi."¹⁹⁹

Artık Wagner'in müziğini büyük bir çöküş olarak değerlendiren Nietzsche, Wagner'in zavallıları ve bitkinleri çoğaltıp, onlara müzik yaptığını, Wagner'in hedefi yükselttiğini ama sonunun felaket olduğunu ifade eder.²⁰⁰ Nietzsche ile Wagner'in diyaloglarının bitmesinin sebebinin Wagner'deki değişikliğin değil, asıl Nietzsche'deki değişim olduğu söylenir.²⁰¹

Nietzsche, Rus asıllı Yahudi bir kadın olan Lou von Salomé'yle 25 Nisan 1882 de Roma'da Saint-Pierre bazilikasında tanışır. Ondan büyülenir. Arkadaşı Paul Rée'yi, Salomé'ye evlilik teklifi için gönderir ama Rée de Salomé'ye âşıktır. O yılın son baharında Salomé Nietzsche'den uzaklaşır.²⁰² Nietzsche'de, insana rahatlık vermeyecek keskin bir göz ve derin bir bakış vardı. Muhtemelen Salome de, Nietzsche'nin bu keskin kişiliğinden çekinmiştir. Nietzsche'nin arkadaşı olan Rée daha az tehlikeli birisiydi ve onu tercih etti.²⁰³

---

¹⁹⁴ Nietzsche, *Wagner Olayı*, s. 33.

¹⁹⁵ Nietzsche, *age.*, s. 66.

¹⁹⁶ Störig, *age.*, s. 496.

¹⁹⁷ Störig, *age.*, s. 400.

¹⁹⁸ Durant, *Felsefenin Öyküsü*, s. 402.

¹⁹⁹ Tevfik, Ahmet Nebil, Memduh Süleyman, *Nietzsche Hayatı ve Felsefesi*, çev., Burhan Şayli, İstanbul: Babil Yay., 2004, s.76.

²⁰⁰ Nietzsche, *Wagner Olayı*, ss. 60-63.

²⁰¹ Alexis Philonenko, "Nietzsche Yaşam Filozofudur" çev., Kenan Sarılioğlu, *Nietzsche*, der., Kenan Sarılioğlu, Murat Batmankaya, İstanbul: Say Yay., 2013, s. 46.

²⁰² Marc Crépon, "Nietzsche'nin Yaşamı: Bir Zamanızın", *Cogito, Nietzsche: Kayıp Bir Kıt*, s. 16.

²⁰³ Durant, *Felsefenin Öyküsü*, ss. 404-405.

Nietzsche babasının ölümünden sonra hep kadınların himayesinde büyüdü. Kadınlarla alakalı duruşu genelde serttir ve Salomé'den sonra daha da sertleşmiştir. Nietzsche bu kadına duygularını açmış ancak ret cevabı onda büyük bir düş kırıklığı oluşturmuştur.²⁰⁴

Evlenmek istediği ancak reddedildiği Salomé adlı kadından dolayı kadınlara olan genel düşüncelerindeki olumsuz yaklaşımı belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Bu doğrultuda kadınlara yönelik sarf ettiği “*Kadın dostluğa elverişli değildir.*”²⁰⁵ “*Kadına mı gidiyorsun? Kırbacı unutma!*”²⁰⁶ İfadeleri vardır. Özellikle erişkin olduğu yıllarda kadınlara lanet etmekten bıkmamış, yorulmamıştır.²⁰⁷

Nietzsche bu sözleri, Salomé ile olan tanışıklığından sonra sarf etmiştir. Nitekim hayatının geneline bakıldığında, bütün kadınlara düşman olan bir kişi değildir. Çünkü annesi ve kız kardeşiyle olan bağı bellidir. Nietzsche genel olarak kadınları aşağılamamakta, bir değerlendirme yapmaktadır.²⁰⁸ Ayrıca Nietzsche, kadının dostluğa elverişli olmaması durumunu, tarihte kadının köle olarak saklanıp istismar edilmesi ve hayata küstürülmesinden dolayı henüz dostluğa elverişli olamadığı şeklinde izah eder. Nietzsche, kadınlara yapılan bu ötekileştirmeden ötürü de erkekleri sorumlu tutar ve erkekleri ruh cimrisi ve yoksunu olarak değerlendirerek bu konuda sorumlu olan erkekleri “sizin dostunuza verebildiğiniz kadarını ben düşmanıma verebilirim” diye eleştirir.²⁰⁹

Nietzsche'nin ilgilendiği ilk kadın Salomé değildi. 1876 yılının ilkbaharında Cenova'ya giderken orda 23 yaşında sarışın yeşil gözlü bir kız olan Mathilde Trampedach'tan hoşlanmış ve evlenmek istemişse de Mathilde buna cesaret edememişti. “*Belki de etrafındaki kadınların ona yaklaşmaması onun bir mors hayvanını andıran koca pos bıyıklarından ve utangaç mizacından kaynaklanıyordu.*”²¹⁰

İşte bu örnekler Nietzsche'nin eleştirel felsefesinin boyutlarını gözler önüne sermektedir. “Şen Bilim” adlı kitabında yazdığı gibi tehlikeli yaşamış ve şehirlerini Vezüv Dağı'nın eteklerine kurmuştur. Nietzsche, sorgulamış ve eleştirmiştir. Bunu yaparken de

---

²⁰⁴ Nietzsche, *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*, çev., Turan Erdem, İstanbul: Arya Yay., 2010, s. 16.

²⁰⁵ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 51.

²⁰⁶ Nietzsche, *age.*, s. 61.

²⁰⁷ Bertrand Russel, *Batı Felsefesi Tarihi*, çev., Muammer Sencer, İstanbul: Say Yay., 1994, s. 121.

²⁰⁸ Metin Becermen, *Nietzsche*, <http://www.kaygi.home.uludag.edu.tr>. [23/12/2014].

²⁰⁹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 51.

²¹⁰ Alain de Botton, *Felsefenin Tesellisi*, çev., Banu Tellioglu Altuğ, İstanbul: Sel Yay., 2008, s. 294.

gözünü budaktan sakınmamıştır. İşte Nietzsche'yi eli çekiçli felsefe yaparken görmemiz, onun sert ve kararlı bir iyinin arayışı içerisinde olmasından kaynaklanır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK AYDINININ NIETZSCHE FELSEFESİNE BAKIŞI

2.1. Türkiye’deki Bazı Aydınların Nietzsche Felsefesi İle İlgili Görüşleri

Türkiye de felsefeyle ilgilenenler kendi aralarında tartışırken birbirlerini yok saymanın yollarını aramışlardır.²¹¹ Nietzsche’nin felsefesinin ne olduğu konusunda da bu tavır açıkça belli olmaktadır.

Türkiye’de Nietzsche, bazı yorumculara göre metafizik karşıtı bir izlenim vermişken, bazıları ise Nietzsche’nin felsefesinin bütününe bakıldığında içten içe aşkın birtakım değerlere ulaşma çabasında olduğuna dair yorum yapmaktalar. Aynı zamanda nihilist olup olmadığı da tartışma konusudur. Aynı çelişkili yorumlar Nietzsche’nin ahlak düşüncesi ile alakalı da geçerlidir.

Türkiye’de Nietzsche’yi yorumlayan bazı kişiler, Nietzsche’nin hiçbir ahlak öğretisini benimsemeyen, evrende kötülüğün hâkimiyetini kabul eden, pesimizmi savunan, canlıların evrimleşme sürecine inanan, günümüzde insanla hayvan arasındaki farkın kapandığına inanan, Darwin yanlısı bir şahsiyet olduğu iddiasındadırlar. Nietzsche, bu kişilere göre Nihilizmin ve postmodern anlayışın banisidir.²¹² İnsan, gelenekselleşmiş bütün ahlaki değerlerden uzak kalmalı ve yeni ahlak yasaları oluşturmalıdır.²¹³

Türkiye’deki bazı felsefecilere göre Nietzsche, Avrupa’da Hıristiyan inancına dayalı Tanrı ve ahlak anlayışının çöktüğü görüşündedir. İnsan, kendi kaderi ve ahlak değerlerini yine kendisi oluşturacaktır. Özgür olarak değerleri yaratma ancak Tanrı’nın olmadığı bir ortamda mümkün olabilecektir.²¹⁴ Nietzsche, Türkiye’de bazı Avrupalı felsefecilerin baktığı açıdan ateist ve varoluşçu bir filozof olarak da yorumlanır.²¹⁵

Türkiye’de Nietzsche’yi ateist olarak ifade eden felsefecilere göre Nietzsche, bütün dini sembolleri reddetmiş ve onlara savaş açmıştır.²¹⁶ Bu kişilere göre Nietzsche, hiçbir

---

²¹¹ Betül Çotuksöken, “sunuş” *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Öğretim ve Araştırma Alanı Olarak Felsefe*, s.1.

²¹² Okan Yüksel, *Nietzsche ve postmodernizm*, <http://www.politikaakademi.org> [23.12.2014].

²¹³ Çüçen, *Felsefeye Giriş*, s. 280.

²¹⁴ Çüçen, *age.*, s. 351.

²¹⁵ Michael Peterson, vd., *Akıl ve İnanç, din felsefesine giriş*, çev., Rahim Acar, İstanbul: Küre Yay., 2009, s. 357.

²¹⁶ Latif Tokat, *Varoluşçu Teoloji*, Elis Yay., Ankara: 2013, s. 141.

şekilde Tanrı'ya inanmaz. Problem edindiği şey, iddia edildiği üzere sadece Hıristiyanlıkla değil, bütün inanç modelleri ve Tanrı anlayışlarının tümüyledir. Nietzsche, bu kişilere göre bütün dinleri ayak takımın uğraşları olarak değerlendiren ve dindar birisine dokunduğunda ellerin yıkanılması gerektiğini düşünen birisidir. İnsandaki en küçük dindarlık kısıntısı ve Tanrı algısı var olabilecek en aptalca ve saçma bir algıdır. Tanrı'ya inanan bu kişiler, Nietzsche'ye göre, teslimiyeti seçen verimsiz, esir tiplerdir.²¹⁷ Yine bu anlayıştaki kişilere göre Nietzsche, insanın ancak Tanrı'nın var olmadığı yerde özgür olabileceğini düşünür²¹⁸ ve ateist varoluşçular kategorisinde değerlendirilir.²¹⁹

Nietzsche hakkında Tanrı'nın da Tanrısızlığın da bir kanıtının olmadığına dair Avrupa'da yapılan bazı yorumların²²⁰ Türkiye'de pek geçerlilik kazanmadığı görülüyor. Zira Türkiye'de Nietzsche'nin Tanrı anlayışıyla alakalı olan yorumlar onun ateisttir ya da değildir şeklinde birbirinden net olarak ayrışır.

Türkiye'deki bazı felsefecilere göre Nietzsche, ömrü boyunca kadınlardan uzak yaşamak zorunda kalan birisi olarak kadınlar hakkında atıp tutmuş ve sonunda bunalım geçirerek delirmiş ve Tanrı'yı öldürmüş bir evrimcidir.²²¹

Ülkemizdeki yaygın anlayış, Nietzsche'nin metafizik karşıtı bir kişi olduğudur. Ancak, özellikle son zamanlarda yapılan Nietzsche tahlillerinde Türkiye'de olduğu gibi Avrupa'da da Nietzsche'nin bir Tanrı arayışının bulunduğu, Tanrı ve aşkın değerlerle alakalı eleştirilerinin asıl Hıristiyanlık merkezli olduğu söylenir. Öteki dinlere karşı (özellikle İslamiyet ve Budizm) nispeten daha kayırcı bir tutumda olduğu belirtilir. Bu doğrultuda Heidegger, Nietzsche'yi "son metafizikçi" olarak değerlendirir.²²² Türkiye'de bir kısım yorumcu da bu minvalde düşüncelerini belirtirler.

Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere Türkiye'deki bazı aydınlara göre Nietzsche'nin felsefesinden anlaşılması gereken, onun ateist, nihilist ve ahlak karşıtı bir filozof olduğudur.

---

²¹⁷ Hüseyin Aydın, *Bir Metafizikçi Olarak Nietzsche*, s. 37; Bkz: Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, s. 25, 106.

²¹⁸ Necip Taylan *Düşünce Tarihinde Tanrı Sorunu*, İstanbul: Şehir Yay., 2000, s. 190.

²¹⁹ Taylan, *age.*, s. 188.

²²⁰ Karl Jaspers, *Nietzsche*, çev., Murat Batmankaya, İstanbul: Alkım Yay., 2008, s. 694.

²²¹ Ömer Sevinçgül, *Kolay, Kısa, keyifli felsefe*, İstanbul: Lacivert Yay., 2007, s. 161.

²²² Küçükalp, "giriş", *Politik Nihilizm*, İstanbul: Aktüel Yay., 2005, s. 5.

Türkiye’de Nietzsche’yi “*Dinci olmayan (Tanrıtanımaz) varoluşçular*”²²³ kategorisinde değerlendiren felsefeciler olduğu gibi bütün bu görüşlerin tersine bırakın ateistliği, ateizm karşıtı ve hatta ileri dindarlık anlamında mistik duyguları olan son derece önemli bir mütefekkir olarak gören felsefeciler de vardır. Örneğin Nietzsche’nin “Gücü İsteme” kitabında, “yeni Tanrı’nın mümkün olduğu, dindarlığın kendinde aktif halde olduğu ve ilahi olanın kendisini değişik ve çeşitli şekillerde gösterdiği” ifadelerini ortaya koyarak Nietzsche’nin dindarlığının ihmal edildiği beyanları söz konusudur.²²⁴ Nietzsche’nin ateist olmadığı kanaatindeki yorumculara göre Nietzsche, “hakiki İncil” e inanır.²²⁵

Nietzsche, ateizmin gelişine sebep olduğu için Hıristiyanlığı suçlar, ateizmi bir tehdit unsuru olarak algılar.²²⁶ Nietzsche’nin bu düşüncesi doğrultusunda “Üst insan” (*übermensch*) kavramıyla anlatmak istediği şeyin İslam dinindeki tasavvuf anlayışında bulunan “İnsan-ı Kamil” kavramıyla özdeş bir mutasavvıf düşüncesinde olduğu iddiası ortaya konulur. Ayrıca “yazgını-kaderini sev” (*amor fati*) anlamındaki kavramın, İslamiyet’teki teslimiyeti anımsattığı da söylenir.²²⁷

Türkiye’deki bir kısım Nietzsche yorumcusuna göre Nietzsche Tanrıya inanır. Bu kişilere göre aslında Nietzsche, Sokrates’e, Platon’a ve Hıristiyan metafiziğine duyduğu öfkeden dolayı dinlerin vazettiği Tanrı’dan başka bir Tanrıya inanmaktadır. Yine Türkiye’de Nietzsche’nin ateist olmadığını düşünen bu kişilere göre Nietzsche, aforizmalarında belirttiği gibi Tanrı’nın en yüksek kudret olduğunu, her şeyin Tanrı’dan ortaya çıktığını ve dünyanın ortaya çıkışının da yine Tanrı’dan olduğunu düşünür.²²⁸ Türkiye’de Nietzsche’yi ateist olarak yorumlamayan bu kişiler, Nietzsche’nin tabiat ve tabiatın arkasında hiçbir Tanrı’yı tanınamaması değil, ancak Tanrı diye hürmet edileni Tanrı’ya benzer bulmadığı şeklindeki sözlerini değerlendirerek onun ateist olmadığına dair kanaat getirmişlerdir.²²⁹

Nietzsche, gençlik döneminde Tanrı’ya hitaben son derece etkili yakarış ve arayış dolu bir şiir yazmıştır. Şiirinde, yüreğinden gelen bir duyguyla Tanrı’yı tanımak ve

---

²²³ Asım Bezirci, “Ön söz” Jean-Paul Sartre, *Varoluşçuluk*, çev., Asım Bezirci, İstanbul: Say Yay., 2012, s. 12.

²²⁴ Baykan, *Nietzsche’nin Felsefesi*, s. 132.

²²⁵ Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, s. 58.

²²⁶ Nietzsche, *İyinin ve kötünün ötesinde*, çev. Arzu Yarbaş, İzmir: İlya Yayınevi mat., 2010, s. 82; Bkz: Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 126.

²²⁷ Baykan, *Nietzsche’nin Felsefesi*, s. 133.

²²⁸ Özkan, *Kaplan Sirtında Felsefe*, s. 146. Bkz: Nietzsche, *Aforizmalar*, s. 181.

²²⁹ Baykan, *age.*, s. 131; Bkz: Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, s. 93.

bağlanmak konusunda gayret gösterdiğini, Tanrı'ya olan özlemini ve bağlılığını itiraf etmektedir.²³⁰ Ancak burada Nietzsche'nin din konusunda gençlik dönemi ile sonraki dönemi arasında köklü değişimlerin bulunduğu da unutulmamalıdır.

Nietzsche'nin babası Karl Ludwig, Luther'ci (Protestan) bir papazdı ve Nietzsche, 18 yaşına kadar da yoğun bir şekilde İncil okudu. Ancak 20 yaşında Nietzsche'nin bu konudaki düşünceleri temelden değişti ve papaz olmamaya karar verdi.²³¹ Yunan ozan ve düşünürleri Théognis de Mégare, Diogéne Laerte, Emerson, Sofokles, Hesiodos, Yunan müzikal draması, Sokrates ve Tragedya üzerine verdiği konferanslar, ayrıca Herodot'u ve Platon'un diyaloglarını²³² incelemesinden ve felsefesinde önemli yer tutan Dionysos-Apollon²³³ benzetmelerinden, Yunan felsefecileri hakkındaki detaylı açıklamalarından, Hıristiyanlığın yanında Yunan paganizmini ve mitolojisini bildiğini açıkça görüyoruz. Ancak yazdığı kitaplarında İslamiyet'le alakalı pek bir bilgiye rastlayamıyoruz. Nietzsche'nin kitaplarında Budizm, Yahudilik ve Yahudi din adamlarıyla ilgili de Hıristiyanlık ve Yunan dili ve dini gibi detaylı olmayan, genel içerikte kısmi yorumlar söz konusudur. Bundan ötürü Hıristiyanlık ve Yunan çok Tanrıcılığı inancı dışındaki dinler konusundaki görüşleri de bu minvalde değerlendirilmeli, kısmen dikkate alınmalıdır. Bundan dolayı Nietzsche'nin Budizm'e ve İslam'a yakın olduğu şeklindeki yorumlar gerçekçi olmayacak, duygusal kalacaktır.

İslam dininin yaşadığı yüzyıldaki en büyük düşünürü kabul edilen İkbâl, düşüncelerini cesaretle ifade etme konusunda da Nietzsche gibi çekici elinde olan bir felsefecidir. Aynı zamanda İkbâl, Nietzsche'nin düşüncelerine de bihakkın vakıf birisidir.²³⁴ İkbâl bir ifadesinde; “*Dediler ki: Ağzını kapat ve esrarımızı ifşa etme! Dedim ki: Hayır, benim arzum tekbiri bağırmaştır!*”²³⁵ Diyor. Nietzsche'nin de kendince tekbir bağırın metafizik yaklaşımları olan bir düşünür olduğu konusunda görüş bildiren felsefecileri ve bütün bunların hezeyan olduğu, zorlama ve asılsız yorumlardan ibaret olduğu şeklindeki karşıt görüşleri de bu bölümümüzde ortaya koymaya çalışacağız. Bu

---

²³⁰ Abbas Tefik Pirimoğlu, *İlk Bilgi, Bediüzzaman ve Nietzsche'ye mukayeseli bir yaklaşım denemesi*, İstanbul: Paradoks Yay., 2013, s. 77. Bkz: Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, ss. 234-237.

²³¹ Sarılioğlu, Murat Batmankaya, “Friedrich Nietzsche'nin Kısa Yaşam Öyküsü ve Döneminin Kültür Olaylarına Özetleyici Bir Bakış”, *Nietzsche*, ss. 20-22.

²³² Crépon “Nietzsche'nin Yaşamı: Bir Yaşam dizini” *Cogito, Nietzsche: Kayıp Bir Kıta*, ss. 11-12.

²³³ Nietzsche, *İnsan Nasıl Kendisi Olur*, Çev., Can Alkor, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2014, s. 54.

²³⁴ Özkan, *Aşk ve Akıl, Doğu ve Batı*, Ankara: Ötüken Yay., 2006, s. 168.

²³⁵ Muhammed İkbâl, *Cavidname*, çev., Annamari Schimmel, İstanbul: Kırkambar Yay., 1999, ss. 14-18. s.19.

görüşler daha çok Nietzsche felsefesinde öne çıkan kavramlar olan “Tanrı” ve “ahlak” anlayışlarının Türkiye’deki Nietzsche yorumcuları tarafından ifadeleri şeklinde olacaktır. Nietzsche felsefesinin Türkiye’de bazı felsefeci, yazar ve mütercim tarafından ifade edilişi şöyle olmuştur.

2.1.1. Ahmet İnam’a Göre Nietzsche’nin Felsefesi

1989 yılından bu yana ODTÜ Felsefe Bölümü’nde öğretim elemanlığı yapan Ahmet İnam, Mantık, bilim felsefesi, kümeler kuramı, mantık, dil felsefesi, tarih felsefesi, ahlak, estetik, iletişim felsefesi alanlarında dersler vermiş, tez çalışmaları yaptırmıştır. 1994’ten bu yana “*Gönül Felsefesi*” adını verdiği bir arayışın içinde olan Ahmet İnam da önemli ve farklı Nietzsche yorumcuları arasında yer alır.

“*Gönül felsefesi*” adını verdiği genel felsefi yaklaşımını belirtirken Nietzsche’den epey şey öğrendiğini ifade eden İnam, kendi hayatımıza dair sorduğumuz sorulara aradığımız yanıtlarda Nietzsche’nin payının ne olabileceği sorusunu sorar ve Nietzsche’nin kendi düşünce gelişiminde etkili olduğu kanaatini belirtir.²³⁶

Ahmet İnam, Nietzsche’yle özdeşleştirdiği “gönlü” tarif ederken kısaca insanın insan olma iradesi olduğunu belirtir.²³⁷ Gönül felsefesini kurgularken yalnızca kitaplardan devşirilen bir düşünüş tarzını değil de yaşamın kendisinden hareketle gönülden gelen, doğal, kapı kapı dolaşıp bahsettiği felsefesini kastetmektedir. Bu bahsettiği gönül felsefesi anlayışının ana hatlarıyla henüz oluşmamış olduğunu ama “henüz hayattayım” sözüyle de gönül felsefesi yaklaşımını sonuçlandırma, insanlara tanıtma gayreti içinde olduğunu görmekteyiz.²³⁸

Bir felsefe öğrencisine, “*önce kendini sonra toplumunu sonra da dünyayı öğren, anla ve irdele*” denmesi gerekir²³⁹ diyen İnam, Türkiye’de felsefeyle uğraşanların inanışlarını ve dünya görüşlerini haklı kılmak için felsefeyi sömürdüklerini ve bu durumun son derece tehlikeli bir eğilim olduğunu belirtir.

---

²³⁶ İnam, “Çevirenin ön sözü” “İnsan Uçar mı?”, Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, çev., Ahmet İnam, İstanbul: Gündoğan Yay., 2010. s. 5.

²³⁷ İnam, *Candan Gönül’e*, İstanbul: Bilsam Yay., 2012, s. 13.

²³⁸ İnam, *age.*, s. 263.

²³⁹ İnam, “Türk Felsefi Düşüncesinin Sorunlarının Saptanabilmesi İçin Bir Model Önerisi”, der. Betül Çotuksöken, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Öğretim ve Araştırma Alanı Olarak Felsefe*, Ankara: TFK Yay., 2001, s. 367.

Herkes filozof, herkes bilim hakkında, metin yorum, dil-dünya ilişkisi, zihin- beden bağıntısı hakkında ahkâm kesiyor. Kendilerine sağ, sol liberal diyenler, yazdıkları kitaplarında kafalarına göre düşünür adı sıralıyorlar”.²⁴⁰

İnam, çağımız felsefecisinin çoğunlukla klasik memur kafalı, felsefe aşkını yitirmiş, felsefenin bir aşk olduğunu unutmuş kişilerden oluştuğunu söyler.²⁴¹ Felsefenin bir meslek haline gelmesi ve akademisyenlerin çoğunun araştırma ruhlarını kaybetmelerini de bir eleştiri konusu olarak ortaya koymaktadır.²⁴²

Ahmet İnam’a göre ülkemizde bu doğrultuda istismar edilen en bilindik düşünürlerden birisi de Nietzsche’dir. İnam, Nietzsche’nin ülkemizde ilk kez dillendirilmesinin II. Meşrutiyet dönemi olduğunu ifade eder. Gecikmiş modernleşme çabalarının kıskırttığı düşünsel arayışların bulunduğu zaman, Osmanlı toplumunun Nietzsche’yle tanıştığı zamandır. Bu arayışların başlıca aktörleri geniş kitlelerin tepkilerine rağmen pozitivism, materyalizm, ateizm ve Darwinizm gibi düşünceleri yaymaktan çekinmeyen Baha Tevfik ve arkadaşları olmuştur. İnam, Baha Tevfik’in Nietzsche’nin etik konusundaki fikirlerini materyalizmle ambalajlamak niyetinde olduğunu açıklayarak Nietzsche’yi faşizm mahallesine yerleştirenlerin de hata yaptıklarını düşünür. İnam’a göre Nietzsche’yi tıpkı Türkiye’de olduğu gibi Batı da yanlış anlamış ve aktarmıştır. Batı’nın anladığı Nietzsche, “Tanrı Öldü” diyen Batı’nın bütün değerlerini yok sayan, bireyi ön plana çıkaran, “Üstün İnsan” deyip, elinde kırbaçla kadına saldıran faşist bir insandır. Ahmet İnam, Nietzsche’nin bu iddialarla alakası olmadığını düşünür. O’na göre “*Nietzsche elinde udu, kafasında fesiyle İstanbul’da yaşayan bir İstanbul beyefendisidir. Nietzsche, mahcup, sıkılgan, ince düşünen ve temiz bir insandır.*”²⁴³

Nietzsche’nin varoluşa yönelik en büyük amaç ve umut olarak ortaya koyduğu üst insan (*übermensch*) kavramının çıkış noktası, insanlığın ortak ve içsel dünyasında gerçekleşen bir krizdir: “*Tanrı’nın Ölümü!*” Bu kriz, Nietzsche’nin ölümünden sonra bir asırdır tartışılmaktadır. Kimi yorumcular Nietzsche’nin insanlığın çöküşüne dair tanımladığı bu krizi ateizme yormuş, kimileri Hıristiyanlığa karşı özel bir ayaklanma, kimileri nihilizmle birlikte insan varlığı ve değerinin dibe vurmasını tanımlayan bir slogan olarak algılamıştır. İnam, Nietzsche’nin bu farklı algılanmasını gene Nietzsche’nin

²⁴⁰ İnam, *Deneyen Felsefe*, İstanbul: Yeni İnsan Yay., 2008, ss. 29-30.

²⁴¹ İnam, *age.*, s. 16.

²⁴² İnam, *age.*, ss. 14-15.

²⁴³ İnam, “Batı Gönül Cahili”, <http://www.phil.metu.edu.tr/ahmet-inam/roportaj.html> [01/03/2014].

kendisine bağlar. Çünkü Nietzsche hiçbir zaman algılanma kaygısı gütmmez. Nietzsche, eserlerini bütüncül bir yaklaşımla okumayan okuyucuları fazlasıyla yormuş, yanlış çıkarımlara itmiştir. Bu yüzden en uç kitleler ve gruplar, Neonaziler, bazı Heavy Metal müzik grupları ve Anarşistler Nietzsche'nin “Tanrı Öldü” çıkarımını farklı boyutlara çekmiş, özü itibariyle değeri ve anlamı olmayan yorumlar yapabilmışlerdir. Nitekim Tanrı'nın ölümünden dolayı ortaya çıkan nihilist krizin açık ve net bir şekilde yorumlanması zorlaşır. Bu yüzden Adolf Hitler'in siyasetinde yorumlanması, Mussolini'nin vahşetinde anılması söz konusu olabilmıştır. Ahmet İnam'a göre Nietzsche'nin farklı anlaşılmadığı ve tartışılmayan tek noktası olarak Nihilist bir dünya anlayışının hem kendi döneminde hem de sonrasında toplumlarda büyük bir yıkıma neden olacağını haber vermesi ve yeni bir kutsal değer arayışına girmesidir. Ahmet İnam, Nietzsche'yi faşist ya da komünist olarak nitelendirmez. Nietzsche'yi bir “gönül felsefecisi” ve “mümin” olarak niteler.²⁴⁴

İnam, Nietzsche'nin ortaya koyduğu trajik felsefenin başlangıcının Tanrı'nın ölümünün ilanı ile başladığını söyler. Burada önemli bir detayı da belirtir. Tanrı'yı öldüren Nietzsche değil, insanlıktır. İnsanoğlu her asırda yaşamın değerini biraz daha küçültmüş, varoluşun temel şartı olan Tanrı'ya inancı lekelemiştir. Oysaki hayata, yaşama atfedilen her türlü anlam ve değer Tanrı inancıyla oluşturulmuştu. Fakat insanoğlu öyle bir noktaya geldi ki en kutsal yaşama azmini bulduğu inancını kaybetti. Bu nedenle insan gitgide kendine yabancılaştı. Nietzsche, Tanrı'yı öldüren insanoğlunun nihilizme kendi kendine bulaştığını söylerken, Tanrı'yı inkârdan sonra kokuşmanın artacağını, inançsızlığa saplanan insanı hiç bir şeyin avutamayacağını ve bu nedenle de dünyayı kara günlerin beklediğini düşünür. Ahmet İnam'a göre Nietzsche, dinsiz ve nihilist bir adam değildir.²⁴⁵

Tanrı öldü diyor ama o tamamen Hıristiyanlıkla kavgası olduğu içindir. Bir güce inanıyor. Nietzsche'nin Tanrı'ya inandığını söyleyebilirim. Batı'nın Nietzsche'sini ben kendi gözümle yorumlayabilirim. Hüzzam makamında ona şarkı yazabilirim. Sanki Nietzsche deyince mutlaka senfoni yazmamız mı gerekiyor. Türkü de yakabilirim. O'nun ıstırabını anlayabiliyorum. Dolayısıyla ben Nietzsche'yi hep kafasında fes bizim 19.y.y. İstanbul'unda yaşayan bir insan olarak düşündüm. Bana Nietzsche dervişvari biri gibi gelir.²⁴⁶

Ahmet İnam, nihilizm yüzünden her geçen zamanda en kutsal değerini kaybeden, varlığın özünü hiçe indiren, hakikati yok sayarak batağa saplanmış insanoğlunun yeni bir

²⁴⁴ Mehmet Berk, “Friedrich Wilhelm Nietzsche ve Tanrı Öldü Deyişi”, http://www.felsefe.gen.tr/friedrich-nietzsche_tanri_oldu.asp_ [05.05.2014].

²⁴⁵ Berk “Friedrich Wilhelm Nietzsche ve Tanrı Öldü Deyişi”, http://www.felsefe.gen.tr/friedrich-nietzsche_tanri_oldu.asp_ [08.05.2014].

²⁴⁶ Berk “Friedrich Wilhelm Nietzsche ve Tanrı Öldü Deyişi”, http://www.felsefe.gen.tr/friedrich-nietzsche_tanri_oldu.asp_, [10.01.2014].

arayış içinde olduğunu beyan ederken, bu yaklaşımı, Nietzsche'nin nihilizmden anladığının özeti şeklinde değerlendirir.²⁴⁷

Ahmet İnam, Nietzsche'nin öldü dediği Tanrı'nın, genel bir Tanrı anlayışı olmadığını söyler. İnam'a göre Nietzsche'nin öldü dediği Tanrı, Hıristiyanlığın Tanrı dediğidir. Çünkü onlar Tanrı sözüyle insanlığı çok sömürmüşlerdir. Nietzsche'nin, gerçekten Tanrıyla alıp veremediği bir şey yoktur. Nietzsche, o yüce gücün hep farkındadır. İnam, Nietzsche'nin Tanrıya inandığını düşünür. Nietzsche'nin rahatsız olduğu Hıristiyanlık ve Batı düşüncesidir. Adına Avrupa kültürü denilen bu kültür çökmüş ve insanlar bu çökeltinin altında kalmıştır. İnam'a göre Nietzsche, sonludaki sonsuzu araştıran, kokuşmuşluğu, yalanı ve zulmeti kaldırma gayretinde olan muzdarip bir karakterdir.²⁴⁸

İnam'a göre Nietzsche, ahlaki ve kültürel çöküşten çıkmak için "insan-ı kamil" kendi dilinde "üstün insan" olmayı öngörür. Nietzsche, yaşadığı dönemde kaybedilmiş olan Tanrı'yı ve sonsuzluğu aramaktadır. Bu düşüncesini de "Böyle Buyurdu Zerdüşt" adlı eserinde belirtir. *"Hayır, geri gel! Bütün işkencelerinde! Son yalnızca dön! Bütün gözyaşı ırmaklarım sana doğru akıyor ve kalbimin son alevi sana parlıyor! Geri gel meçhul Tanrım, acım, son talihim!"*²⁴⁹

İnam, Nietzsche'nin, özü itibarıyla İslam'a da saygı duyduğunu söyler. İslam Dini'nin hayata ve insana verdiği "erkekçe" değerden ötürü Hıristiyanlığı küçümsemeye hakkının olduğunu belirterek adeta Hıristiyanlık kültürünün canını çıkarır.²⁵⁰

İnam, Nietzsche'nin geçmişi de şimdiki de aşağılayan ve hor gören bir düşünür olduğunu ifade eder. İnam'a göre Nietzsche'nin amacı kendi ifadesiyle "geçmişin mirasçısı"²⁵¹ olmadan uygarlığın tarihsel olgularının temelinde yeni, olumlu bir yaşam değerlendirmesi kurmaktır. Nietzsche sanki bütün bir ahlakı feshediyormuş gibi görünse de aslında Nietzsche'nin yapmak istediği kölelik ahlakının feshidir. Kölelik ahlakının egemenliğiyle zorunlu kılınan bir ters çeviridir. Nietzsche, kölelik ahlakını ters çevirerek bireysel özgürlüğün kapılarını açmaktadır. İnam'a göre Nietzsche, herhangi bir ahlak kuralı olmadan yaşanılabilir dememektedir. Nietzsche bu düşünceleriyle ölümünün üzerinden bir

²⁴⁷ Berk "Friedrich Wilhelm Nietzsche ve Tanrı Öldü Deyişi", http://www.felsefe.gen.tr/friedrich_nietzsche_tanri_oldu.asp , [12.05.2014].

²⁴⁸ İnam, *Candan Gönül'e*, s. 221.

²⁴⁹ İnam, *age.*, s. 221, 226 ; Bkz: Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, ss. 236-237.

²⁵⁰ İnam, *age.*, s. 223; Bkz: Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, ss. 129-130.

²⁵¹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, s. 70.

yüzyıldan fazla zaman geçtiği halde tam anlamıyla anlaşılammaktadır. İnam, hala Nietzsche’yi duyabilecek kulaklarımızın olmadığını söyler.²⁵²

İnam, Nietzsche’nin dünyayı bir “enerji canavarı” şeklinde nitelediğini söyler. Nietzsche, başı sonu olmayan büyüyüp küçülmeyen ancak dönüşen bir güç... Yeniden hep var olan bittikten sonra yeniden bittiği yerden başlayan sonsuz oluşa, “ebedi döngü” (*ewige wiederkunft*) adını verir. Nietzsche, her şeyde sonsuzluğu arar. Bitendeki bitmeyi, zaman ötesi bir sonsuzluğu değil zaman içinde ve tarih içinde gelişimin, devinimin, oluşumun, kıpırtının kendinde sonsuzluğu arar. Sürekli değişim, oluş ve akım, kıpırtı. İşte asıl olan peşinden gidilmesi gereken de bu oluşun, hareket ve devinimin kendisidir. Bu oluş dinamiklerinin dışında müstakil bir varlık şeklinde tasavvur edilen mutlak, değişmez hakikatler yanılgıdan ibarettir. Nietzsche’ye göre hakikat uydurulmuştur. Nitekim gerçek hakikat, özgür ruh ve bedenden neşet eder. Hakikat örtülmüş, bilgi bulandırılmıştır. Avrupa kültürü epistemolojik ve ontolojik açıdan hastadır. Toplum sürüye dönüşmüştür. Birey korkak, silik, ikiyüzlü, zayıf, çıkarıcı olmuş ruhunu yitirmiştir. Birey-toplum ilişkisi bozulmuştur. Kişi bundan beden-ruh-kültür bütünlüğünü sağlayarak karşı çıkacak ve böylelikle “üstün insan” (*übermensch*) çıkacak ortaya ve kendini yenecek ve sürü ahlakından kendini kurtaracaktır. Bu adeta bir “can” arayışıdır.²⁵³

Ahmet İnam’a göre Nietzsche cesurdu, bedelini ağır ödedi. Post modern anlayışı ve araştırmayı Avrupa’nın kucağına bıraktı. Araştırma, yalanla değil, kokuşmuş bilim, din, ahlak, sanatla değil, tam tersi “özgür ruh”la (*Freigeist*) olacaktır.²⁵⁴

İnam’a göre Nietzsche, özellikle sanattan umudunu kesmez. Nietzsche, hayattan sapmış yaşayışımızı hayata ayarlayan unsur olarak sanatı görür. Can ve gönül insanın yitiğidir ve onu canla başla aramalıdır. Ülkemizde bu Yunusların Mevlanaların turistik pazarlanmasıyla elde edilmeye çalışılıyor. Bilinmelidir ki bu iş yiğit kültürlerin işidir. Bu yiğitlik de taklitle, kurnazlıkla elde edilemez. Bu yolları kendimiz açmalıyız. Önceden hazırlanan harita veya pusulalarla yürünerek “can” a ulaşılmaz. İnam’a göre Nietzsche, bir can yolcusudur.²⁵⁵

Anlaşıldığı üzere Ahmet İnam, Nietzsche’ye, mistik değerlerle bezenmiş, insan-ı kâmil olma yolunda ezber bozan felsefesiyle Avrupa’ya başkaldırıyı başlatan, postmodern

²⁵² İnam, “Çevirenin ön sözü”, “İnsan Uçar mı?” Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 7.

²⁵³ İnam, *Candan Gönül’e*, ss. 221-224.

²⁵⁴ İnam, *age.*, s. 225.

²⁵⁵ İnam, *Candan Gönül’e*, ss. 221-226.

tavrın mimarı bir düşünür olarak yaklaşır. Nietzsche'nin nihilist olmadığını, Tanrı'yı kaybeden insanlığın batağa saplandığını ve nihilizmden kurtulmanın yolunun Gerçek Tanrı'ya kavuşmakla mümkün olabileceğini düşünür. Tanrı'ya olan inancını lekeleyen insan, boşluğa düşmüş kendine yabancılaşmış ve kara bir geleceğe yönelmiştir. Bu nihilist bir krizdir. İnsanlığın en büyük tehdididir. Bu tehditten sıyrılmak nihilizmin zalim tasallutundan kurtulmak için İnsanlara huzur fısıldayan gerçek Tanrı'ya iman etmek gereklidir. Bir Tanrı vardır ancak bu Tanrı'yı insanlık kaybetmiştir. Nietzsche, insanlığın kaybettiği Tanrı'yı aramaktadır.

2.1.2. Baha Tevfik'e Göre Nietzsche'nin Felsefesi

1881 tarihinde İzmir'de doğan Baha Tevfik, İstanbul Siyasal Bilgiler Fakültesini (mülkiye) bitirdi. 1908'den sonra gazetecilik yapan Tevfik, bir yandan da birçok telif ve çeviri eser yayınladı.

Materyalizmin Türkiye'ye girişi konusunda öncülük yapan Baha Tevfik, XIX. yüzyıl Türkiye'sinde pozitivizm ve materyalizmi yaymak için elinden geleni yapmıştır. Baha Tevfik, ilk Türk pozitivist ve materyalist aydındır.²⁵⁶ Bu bağlamda kendi toplumunun yerleşik inanç gelenek ve değerlerine, belki de Nietzsche'nin de kendisinde oluşturduğu etkiyle adeta savaş açmıştır. Ayrıca sistem arayışlarının yoğunlukta olduğu Osmanlı'nın son dönemlerinde İslam kültürüyle tüm bağlarını kesmiş ve tam anlamıyla Batı'ya ve onun kültür dünyasını, değerlerini benimsemeye yönelmiştir. Baha Tevfik, filozofların eserlerini Fransızcadan takip edebilecek düzeyde de Fransızca bilmekteydi.²⁵⁷

Baha Tevfik, ülkemizde felsefi gruplaşmaya ilk defa yönelen felsefecidir. Bu suretle o, pozitivist, evrimci, materyalist bir düşünce cereyanını, yaşadığı dönemde büyük bir azimle oluşturmaya çalışmıştır. Ateist sayılabilecek olan Baha Tevfik, o dönem Osmanlı Devleti yönetimince bu türlü felsefi kanaatlerinden ötürü hiçbir siyasi ve idari baskıya maruz bırakılmamış, kendi fikirlerini rahatça ifade edebilmiştir.²⁵⁸

Evrimsel-Materyalist görüşlerini ülkemizde yaygınlaştırmanın yanında Avrupalılaşmak, medeni ve ileri olmak gayesi, Baha Tevfik'in idealidir. Baha Tevfik'in bu

---

²⁵⁶ Mehmet Münir Dedeoğlu, "Ön söz Yerine", Bir Öncü Aydın: Baha Tevfik'in Yaşamı ve Felsefesi", Baha Tevfik, *Nietzsche, Yaşamı ve Felsefesi*, çev., Mehmet Münir Dedeoğlu, Ankara: Altınpost Yay., 2012, s. 18.

²⁵⁷ Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Ülken Yay., 1979, s. 228.

²⁵⁸ Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, s. 7.

ideal öngörüsünün, yaşanan Anadolu işgali sonrasında Cumhuriyet Türkiye'sinin yeni ideolojisi olarak gerçekleştiğini bilmekteyiz.²⁵⁹

Tevfik'e göre Nietzsche, hem bir edip, hem de bir düşündürdür. Her şeyden önce o, büyük bir sanatçıdır. Öfkesi ve kinini topluma yansıtmak için sanatı bir araç olarak kullanmıştır. Nietzsche'nin felsefesi, bireycilik (individüalizme) öğretisidir. Nietzsche, “neysen o olmalısın” tavsiyesinde bulunur ve insanın her şeyden önce kendisini tanıması gerekliliğini ifade eder. Kişi kendi kişiliğine göre, tutku ve eğilimlerine göre hayatını kurgulamalı, bunu yaparken de sanattan ilham almalıdır. Özellikle de müzikten. Herkes kendi kendine hakiki ahlakı yaratmalı, hiçbir kurala bağlı kalmadan kendi hissettiği gibi kişiliğini belirlemelidir.²⁶⁰

Tevfik, Nietzsche'nin hayatını üç dönemde değerlendirir. Birinci dönemi çocukluğundan on sekiz yaşına kadar olan kısımdır ve bu dönemde Nietzsche olağanüstü tutucudur. İkinci kısım ise on sekiz yaşından delirmesine kadar olan bölümdür. Üçüncü dönem ise onun yok olup bitme dönemidir. Doğası bakımından Nietzsche, doğru, gururlu ve saldırgan bir karakterdedir. Gururu, ailesinin soyluluğundan ileri gelir ki bu gurur ona doğruluk kazandırdı ve ikiyüzlülüğe karşı olan nefreti de onu saldırganlaştırdı. Nietzsche'nin düşüncesinde ve doğasında ailesinden aldığı kanın tesiri açıkça görülür.²⁶¹

Tevfik'e göre Nietzsche, dünyadaki bilindik Tanrı tasavvurlarının yanlış olduğunu, insanların Tanrı anlayışlarında çok bariz hatalar bulunduğunu düşünür. Ona göre tapılan Tanrı insanı yaratmamıştır. Zaman içinde özelde Hıristiyanlık, genelde bütün dinlere karşı tereddüt ve kuşkuları iyice artmıştır. Tanrı'yı yadsıyan zümresine katılan Nietzsche, araştırmalarında yeni bir yöntem seçer. Bu yeni düşünüş tarzı onu perişan, münzevi, ruhu karışık bir kişiliğe sürükler. Nietzsche'nin seçtiği bu yeni yol, hakikate ve iyiliğe doğru gidilen bir yoldur.²⁶²

Gençlik yıllarında “Küçük Papaz” lakabıyla anılan Nietzsche, sonraları ruhunda gelişen bir olgunlaşma ve dönüşümle beraber öncelikle Hıristiyanlık ve özellikle Protestanlığı incelemeye koyulur. Başında dine bir zarar vermeden araştırma yapmak niyetinde olan Nietzsche, zaman içinde araştırdıkça büsbütün kuşkuları artmış ve

---

²⁵⁹Bedia Akarsu, *Çağdaş Felsefe Akımları*, İstanbul: MEB Yay., 1979, s. 2.

²⁶⁰Tevfik, Ahmet Nebil, Memduh Süleyman, *Nietzsche Hayatı ve Felsefesi*, çev., Burhan Şayli, İstanbul: Babil Yay., 2004, ss. 39-41.

²⁶¹ Tevfik, Ahmet Nebil, Memduh Süleyman, *age.*, s. 42.

²⁶² Tevfik, “Nietzsche Türkiye’de, Nietzsche; Hayatı Felsefesi”, *Cogito, Nietzsche:Kayıp Bir Kita*, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2012, ss. 281-282.

Hıristiyanlıktan tamamen kopmuş ve “Tapılanın öldüğünü” ilan etmiştir. “*Nietzsche, inancını kaybederek kendisini bulmuştur.*”²⁶³

Tevfik’e göre Nietzsche, eski bilimlerle uğraşan bilindik, düşünülmüş, ortada olan bilgiler üzerinden bilim yapan kişileri avam kişiler olarak değerlendirir. Onların yaptıkları bu tekrarları da, üretmekten uzak, yaratıcılıkları olmayan ucuz, avam meslekler olarak değerlendirir. Mesela, gazetecilik mesleği bunlardan birisidir. Ancak asil olan kişiler ise akıl yürüten, üreten ve bilinmeyen hakkında keşif yapanlardır. Avam olanlar koyun sürülerini oluşturur. Asiller ise çobanlardır. Nietzsche, kendi mesleği olan filolojiyi yüceltir ve bir sanat olarak değerlendirdiği bu ilmi asil bir bilim olarak telakki eder.²⁶⁴ *Nietzsche, soylu sözcüğünden, düşünsel olarak, ruhen yüksek bir konumda bulunan kimseleri amaçlar.*²⁶⁵

Tevfik’in bu ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Nietzsche aşırı dindar olarak başladığı hayatını aşırı dinsiz olarak sürdürmüş ve bitirmiştir. Metafizikle iç içe olduğu hayatının ilk yıllarından sonra maddeye yaklaşmış, tüm metafizik kavramları materyalist yaklaşımla akla yakınlaştırmış, içkin duygulardan ve bütün aşkın değerlerden kendisini soyutlamıştır.

Tevfik’e göre Nietzsche’nin düşünceleri çelişkilidir. Bırakın bütün bir kitabı, üst üste yazdığı iki paragrafında bile çelişki gözlemlenebilir. Hayatının her evresinde başka düşünmüş ve başka yaşamıştır. Yaptıklarıyla düşündükleri farklı olmuştur. Çocukken aldığı dindarlık kültürü hayatının geri kalan kısımlarında bir türlü yakasını bırakmamıştır. Nietzsche mutaassıp bir yapıdadır. Bu mutaassıp yapı, sonraki yaşamının genelinde de kısmen etkisini gösterir.²⁶⁶ İşte Nietzsche felsefesinin algısını çeşitlendiren ve anlaşılmasını zorlaştıran sebeplerden birisi de bu olabilir.

Tevfik, Nietzsche’nin, felsefi incelemelerinde kabul ettiği temel ilkenin Schopenhauer’in “Doğaüstücülüğü” olduğunu söyler. Nietzsche, Metafizikini de bu temel üzerine bina eder. Buna göre varlığın temel tözü hayatı istemedir. İstenç ve irade bütün varlıklarda bulunan elem ve ıstırap verici bir arzudur. Ancak bu yaşamı isteme iradesi nedeniyle insan, bu hayatta acı çekeceğini bilerek yaşamı seçer. Nietzsche açısından hayat her bakımdan acı ve elem veren bir yapıda değildir. Çünkü sanat ve estetik yoluyla insan

---

²⁶³ Tevfik, Ahmet Nebil, Memduh Süleyman, *Nietzsche Hayatı ve Felsefesi*, ss. 49-50.

²⁶⁴ Tevfik, Ahmet Nebil, Memduh Süleyman, *age.*, ss. 54-55.

²⁶⁵ Tevfik, *Nietzsche Yaşamı ve Felsefesi*, s. 36.

²⁶⁶ Tevfik, *Nietzsche Yaşamı ve Felsefesi*, s. 24.

hayatın acı olan yanlarını gölgeleyebilir. Nietzsche, pesimisttir. Ancak bu kötümserlikle gene de yaşamın gelişimi ve genişlemesine çalışır. “*Pesimist olan kişi, pratikte imkânsızın ve mantıksal olmayanın insanı olmamalı; hiçlik, onun esasını oluşturmamalıdır.*”²⁶⁷

Nietzsche’ye göre insanların kutsallaştırdıkları insanüstü, gizli ve doğaüstü değer ve kabullenmeler ancak insan kendi hayalleri ve kabullenmeleridir. Bunlar hakikat değildir. Hakikat olan kendi istem, arzu ve duygularımızdır. Tüm yapıp etmelerimiz içgüdülerimizce yönetilir ve belirlenir. Bu istem yani irade diye tanımlanır. Yaşamın bütün evrelerini açıklamak için bu ferdi iradeyi başat unsur olarak değerlendirmek, ön plana almak lazımdır. Bununla birlikte insanda vücuttan ayrı bir ruh yoktur.²⁶⁸

Tevfik, Nietzsche’nin geçmişten getirilen ahlaki değerlerin peşinden gidilmemesi gerektiği şeklindeki fikrini beyan eder. Bu ahlak dediğimiz değerler ya egemen güçler tarafından belirlenip dikte edilmiştir, ya da boyun eğenler, köleler ve güçsüzler tarafından yaratılmıştır. Avrupa uygarlığının temelindeki ahlaki kurallar da bu iki temel etken sebebiyle ortaya konulmuştur. Sonuçta Avrupa medeniyetinin ahlak dediği şey egemen güçlerin diktesi ya da ezilmişlerin hezeyanlarıdır. Nietzsche’ye göre üstünlük sağlayan insanın, nesnel dünyanın ve insanların değerlerini değerlendirmekten yoksundur. Bu durumda eğer bir şey ona fayda sağlıyorsa iyi; zarar veriyorsa da kötüdür. Güçlü kişi ona göre iyi, zayıf kişi ise kötüdür. Kendisi güçlü olduğundan kendisi gibi olanları yüceltir. Soyluların kendilerine özgü kutsal bir otoriteleri vardır. Güçlüler, mutlu ve yaşam sevinciyle doludur. Ancak zayıflar ise kötümserlerdir ve kendilerine boyun eğdiren soylulara karşı nefretle doludurlar. Bu yüzden soyluların avama karşı şiddet kullanmaları, öldürmeleri, işkence ve gasp yapmalarına müsaade edilmiştir. Köle ahlakı, soylu ahlakının aksine güç ve kudret, zulüm ve zorlamanın yerine merhamet, yumuşak başlılık, sabır ve alçakgönüllülüğe dayanır.²⁶⁹

Görüldüğü üzere Tevfik’in, Nietzsche’nin ahlak anlayışından anladığı, insanı iki farklı tür şeklinde güçlü ve güçsüz olarak ayırmasıdır. Nietzsche’nin, İnsan türünü bir tür kast sistemine tabi kılarak biyo-psişik olarak kategorize ettiği sonucu ortaya çıkıyor. Bu tür bir kategorik ayrışma, aristokratik ve seçkin (*elitist*) bir ahlak anlayışını çağrıştırmakla mümkündür. Nietzsche’nin ahlak anlayışı olduğu söylenen bu yaklaşımı daha çok Alman faşistlerinin Nietzsche okumalarında görmekteyiz.

---

²⁶⁷ Tevfik, *age.*, s. 43.

²⁶⁸ Tevfik, Ahmet Nebil, Memduh Süleyman, *Nietzsche Hayatı ve Felsefesi*, s. 100.

²⁶⁹ Tevfik, *Nietzsche Hayatı ve Felsefesi* ss. 66-67.

Tevfik, Nietzsche'ye göre din duygusunun ortaya çıkışını, bir otoriteye olan gereksinim olarak değerlendirir. İnsanlığın ilkel dönemlerinde insanlar mevcut mutluluklarını geçmişte yaşayan atalarına borçlu olduklarını düşünürlerdi. Onların ruhlarının yaşadığı bilinciyle hareket ederlerdi. Bu yüzden onlar için kurban keser, onları gücendirmenin musibet doğuracağına inanırlardı. Ancak zamanla atalara duyulan bu borçluluk hissi, atalardan bir Tanrı'ya dönüşmüş ve dönüşümle birlikte Tanrı denilen bu uydurma varlık karşı konulamaz bir güç ve direnç kazanmıştır. Dolayısıyla insan bu borçtan kurtarmak için bazı çareler aradı. Çare olarak nefis terbiyesi öğretisini icat etti. Nefsini terbiye etmeyen ise atalarına borcunu ödemekten aciz olan bir günahkâr sayıldı. Böylece günah mefhumu ortaya çıktı ve baskıyla adeta bir içgüdü haline getirildi.²⁷⁰

Tevfik, Nietzsche'nin günümüz ahlakçılarının aksine merhamet duygusuna önem vermediğini iddia eder. Nietzsche'ye göre merhametin hiçbir yararı yoktur. Tam tersi merhamette büyük bir egoizm bulunur. Merhamet ve yardım insanı utandırır. Ayrıca merhamet, yararsız olduğu gibi aynı zamanda tehlikeli bir duygudur. Bu yolla insan, kederini başkalarına bulaştırır. Merhamet başkasına müdahaledir. Din ve merhametin en büyük zararı doğal sürece ve ayıklanmaya müdahale etmesidir. Merhameti öğütleyen tüm dinler, yozlaşmış ceza yasalarını muhafaza eder, bu sayede egemen olurlar. Merhamet dini, bu şekilde doğal seleksiyon yasasına karşı çıkararak, insanın acı çekmesine neden olur. Yaşamın sefaletini çoğaltır ve hayatı çekilmez hale getirir, tabiatı çirkinleştirir, nihilizmi doğurur. Nietzsche'ye göre, din ve ahlakın kaçınılmaz sonucu nihilizmdir.²⁷¹

Tevfik'e göre Nietzsche, Hıristiyanlığın, hayallerden ibaret bir âlem kurgulayarak, doğal nedenleri barındırmayan kurgusal bir doğa ve hayal ürünü bir yaşamı ürettiğini söyler. Buna göre Hıristiyanlık, birtakım varsayımlar ve kuramlar üzerine kurulu bir dindir. Örneğin; İlahi varlık, sonsuzluk, İncil'in hüküm ve nüfuzu gibi...²⁷² Aynı zamanda Hıristiyanlık, reel evreni yadsıyarak tüm kötülüklerin kaynağı saymış, sözüm ona her iyiliğin kaynağı olarak Tanrı'yı yeğlemiş ve bir fantezinin peşinden gitmiştir. Hıristiyanlık, yozlaşmış bir insanlığın ürünüdür. İnsanı kötümserliğe (pesimizm) sürükleyen Hıristiyanlık, kendisine bağlananları yaşamı inkâra doğru sürükler.²⁷³ Buna engel olmak için üstün insanı egemen kılmak gerekir ve ayrıca insanın ilerlemesine engel olacak olan değer, ahlak ve inanç tablolarını yürürlükten kaldırarak yerine yeni değer ve yasalar ikame

²⁷⁰ Tevfik, *Nietzsche Yaşamı ve Felsefesi*, s. 71.

²⁷¹ Tevfik, *age.*, s. 73.

²⁷² Tevfik, "Nietzsche Türkiye'de, Nietzsche; Hayatı Felsefesi", *Cogito, Nietzsche: Kayıp Bir Kıtâ*, s. 282.

²⁷³ Tevfik, *Nietzsche Yaşamı ve Felsefesi*, s. 74.

etmelidir. XIX. yy. da Avrupa, eşitlik kaidesine dayandırılarak yönetiliyor. Oysa Nietzsche, doğal eşitsizliği kabul ettiğinden ötürü toplumun birtakım imtiyazlara ve sınıflara bölüştürülmesini, soyluların yönetimde olmasını arzular. En aşağı sınıfı toplumsal bir makinenin çarkı olan vasat insanlar, küçük insanlar meydana getirir. Baha Tevfik, Nietzsche'nin "Aristokrasi" yanlısı bir düşünür olduğunu söyler.²⁷⁴

Tevfik, Nietzsche'nin evrim teorisi yanlısı olduğunu, evrime (*Evolutionisme*) inandığını ifade eder. Ona göre doğa; daima kendi ürünü olan yaratıkları mahveden, amaçsız bir güç kör bir eylemliliktir. Acıma duygusu ise bu düzende büyük bir tehlikedir. Acıma duygusu ahlaklılıktan kaynaklanır ve yıkılması gerekir. Doğa yıkıcıdır ve bu yıkıcı güce, karşı durmayı zayıflatacak olan acıma duygusunun bertaraf edilmesi lazımdır. Güzellik de güce dayanır. Güç, hayatın biricik ilkesi, yaşamın temel dayanağı olmalıdır. Gücün olmadığı yerde güzellik aranmaz.²⁷⁵

Tevfik'e göre Nietzsche, insanların hakikatten sakınıp dine sarılmasına karşıdır. Aynı zamanda insanların geçmişle bağını sürdürmesine sebep teşkil eden dil unsurunu da düşünsel özgürlüğe engel teşkil ettiği için yadsır. Tanrı, toplum, bilim, mantık ve ahlak ta cesur filozof Nietzsche'nin hırpalamaktan çekinmediği kavramlardandır. Dinler Nietzsche'ye göre; insan zayıflığının bir eseri olan ve hasta bireylerin çoğalmasına yarayan bir unsurdur. Çünkü dinlerin çoğu ilkeleri, af ve acıma gibi hastalıklı birtakım duygu üzerine kurulmuştur. Nietzsche'ye göre herkes kendi hakikatine uyumlu bir din kurmalı ve onda kişiliğinin ve iradesinin gelişmesine çalışmalıdır. Bilim ise, bilim adamlarının ürünüdür. Bilim adamları olağanüstü olan evreni bir türlü doğru dürüst gözlemleyemeyen çekingen ve hüznü kimselerdir. Bu kişiler hakikati, kendi çalışma odalarında uyguladıkları yöntem ve tekniklerle araştırdıklarından çoğunlukla aldanırlar. Bilime dayanarak hayatı düzenlemek kadar tehlikeli bir hayat tasavvur edilemez. Bilim, hayat ve yararın en büyük düşmanı olan akıl yürüme ve mantığı önerir. Mantık ve akıl yürütme, duyarlılık ve doğal güdüye karşıttır. Onların gelişme isteğine engel olur. Henüz araştırılma safhasında olan hakikat bilime ve dine verilen değer yüzünden uzaklaşmakta, karanlıkta kaybolmaktadır. İşte Nietzsche, Baha Tevfik'e göre, hayat ve hakikat bağlamında gücü temel bir ilke olarak algılayıp, zalim ve insafsız bir yaşama felsefesini ortaya koyuyor. "Belki haklı, belki değil!... Kim bilir?"²⁷⁶

---

²⁷⁴ Tevfik, *age.*, s. 75.

²⁷⁵ Tevfik, Ahmet Nebil, Memduh Süleyman, *Nietzsche Hayatı ve Felsefesi*, ss. 118-119.

²⁷⁶ Tevfik, Ahmet Nebil, Memduh Süleyman, *Nietzsche Hayatı ve Felsefesi*, ss. 121-123.

2.1.3. Fehmi Baykan'a Göre Nietzsche'nin Felsefesi

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirdikten sonra Miami Üniversitesinde felsefe yüksek lisans ve doktorasını 1982 de tamamlayan Baykan, Hacettepe Üniversitesinde Felsefe Bölümü öğretim üyeliği yapmıştır.

Türkiye’de genel anlamda, Nietzsche’nin son derece yaratıcı, ezber bozan, etkili ve farklı bir filozof olduğu kanaati yaygınken Baykan, Nietzsche’nin Felsefeci olmadığını düşünür. Baykan’a göre Nietzsche, “bilgelige kalkışan klasik Yunanca filoluğudur.”²⁷⁷

Nietzsche’nin felsefi birikiminin yetersiz olduğunu düşünen Baykan, Nietzsche’nin tahlillerinin karışık ve sathi olduğunu, ele aldığı hiçbir meseleyi derinlemesine incelemediğini, yarım bıraktığını söyler. Ayrıca Nietzsche’nin görüşlerinin, Fransız materyalistleri doğrultusunda şekillendiğini düşünür. Teolojisinin özünün, antropoloji olduğunu, dinin kökeninin ise insan gizeminden kaynaklandığını söyler. Nietzsche, Tanrı’ya tapmanın aslında kişinin kendi ideallerine tapmak anlamına geldiği fikrindedir. Baykan, Nietzsche’nin din anlayışının, aslında dinin, beşeri kuşkularla bilgisizliğin ürünü olduğunu iddia eden ve Karl Marx’a katkı yapıp esin kaynağı olan Alman felsefecisi Ludwig Feuerbach’ın (1804-1872)²⁷⁸ görüşlerinden devşirildiğini belirtir.

Nietzsche’yi önemli bir mütefekkir olarak görmediğini ancak hala insanlar üzerindeki tesirinden ötürü Nietzsche’yle ilgilendiğini ifade eden Baykan, “*Nietzsche’nin Felsefesi*” adlı kitabında bu konuyla ilgili fikrini şöyle ifade eder;

Bu kitabın ilk baskısının adı “Bilgelik Yolunda Bir Filozof: NİETZSCHE” idi. Şimdi değiştirdim çünkü bazı okurlar, bu ada bakarak benim Nietzsche’yi “bilge” gördüğüm zehabına kapılmışlar. Hâlbuki benim kastım tam tersi idi; yani, Nietzsche bilgelige kalkışmıştır ama yarı yolda kalmıştır.”²⁷⁹

Baykan, Nietzsche’nin nihilist olup olmadığı konusunun tartışmaya açık bir konu olduğunu düşünür. Bunun sebebinin de Nietzsche’nin nihilist olmasıyla ilgili sözlerinin her iki türlü yorumlanmaya müsait olmasıdır.²⁸⁰ Gücü İsteme (*The Will To Power*) adlı eserinde Nietzsche kendisini içgüdüsel filozof ve münzevi olarak nitelerken aynı zamanda Avrupa’nın en mükemmel nihilisti, nihilizmi en sonuna kadar yaşamış ve artık bunu geride, kendi dışında bırakmış birisi olarak ifade ediyor. Burada Nietzsche’nin nihilizme sebep

²⁷⁷ Baykan, “ön söz”, *Nietzsche’nin Felsefesi*, s. 9.

²⁷⁸ Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Say Yay., 2012, ss. 181-182.

²⁷⁹ Baykan, *Nietzsche’nin Felsefesi*, ss. 9-10.

²⁸⁰ Baykan, *age.*, s. 76.

olduğunu düşündüğü olay “Tanrı’nın ölümü”dür. Ancak ölen Tanrı, “Neşeli Bilim” (*The Gay Science*) eserinde söylediği “Kocamış Tanrı”dır.”²⁸¹

Baykan, Nietzsche’nin yaşadığı çağda insanların Tanrı’yı öldürdüklerinden nihilizmi mecburen yaşadığını bu anlamda “trajik nihilist” olduğunu düşünür. Yani geleneksel değerlerin yıkılışını, nihilist hastalığı benliğinde yaşadı; ama bu patolojiyi aşmaya ve yeni değerler yaratmaya koyuldu. Bu muammalı görüngünün çözümü ise Nietzsche’nin de sonuçta çözmek istediği sorun ve ulaşmak istediği sonuçta Üst İnsan olmak, İyinin ve kötünün de (ahlak) ötesinde olmak ve Tanrı’nın (dini ve metafizik değerlendirmeler) ötesinde ve Tanrı’nın ölümünün de ötesinde var olma imkânıdır. Nietzsche’nin Batı düşüncesine getirdiği en önemli yeniliklerden biri olarak görülen, değişkenlik esaslı anlayışını,²⁸² Fehmi Baykan da destekler mahiyette görüş belirtir. Baykan’a göre Nietzsche, hayatın metafizik ve ahlaki yorumuyla platonik- Hıristiyan geleneğinin Batı üzerindeki 2000 yıllık etkisinin bir çöküşe yol açtığı ve değiştirilmesi gerektiği düşüncesindedir. Bu geleneksel değerler son asırda iyice bozuldu ve Tanrı öldü. Baykan’a göre Nietzsche, Tanrı’nın ölümünün, çöküşü engellemek şöyle dursun çöküşün başka bir boyutu olarak belirlediğini söyler. Bu itibarla Baykan, Nietzsche’nin, Tanrı’nın ölümünün, Tanrı’nın varlığı kadar hastalıklı olduğunu düşünür.²⁸³

Nietzsche, Budizm ve Hıristiyanlığa “nihilist” dinler der.²⁸⁴ Baykan, bunun sebebinin Nietzsche’ye göre Budizm’in Nirvanayı hedef alması ve önemsemesi olduğunu söyler. Yani “hiçliğe özlem” hiçlik isteminin en mükemmel örneği olması; Hıristiyanlığın ise “Tanrı”, “öte dünya” gibi olmayan şeylere yüksek değer atfetmesidir. Baykan, Nietzsche’nin bunlara hep hayal ürünü, kuruntu, varsanım ve epileptik uydurmalar dediğini belirtir.²⁸⁵ Ancak Fehmi Baykan burada Nietzsche’nin Budizm’deki Nirvana ile alakalı “hiçliğe özlem” açıklamasını (eleştirisini) desteklemez. Fehmi Baykan, Nietzsche’nin tehdit olarak gördüğü hayal mahsulü ve kuruntu diye tanımladığı Nirvana’nın “hiçliğe özlem” olmadığını, Nirvana’nın görülen şekillerin, çokluğun arkasındaki şekilsiz ermek olduğunu söyler. Ayrıca bunu başarabilmenin de belli bir bilinç haliyle mümkün olabileceğini ifade eder.²⁸⁶ Buradan da anlaşılacağı üzere Fehmi Baykan, Nietzsche’nin

---

²⁸¹ Baykan, *age.*, s. 78.

²⁸² Nietzsche, *Tragedyanın Doğuşu*, s. 8.

²⁸³ Baykan, *age.*, s. 79.

²⁸⁴ Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, s. 32; Bkz: Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 165.

²⁸⁵ Baykan, *Nietzsche’nin Felsefesi*, ss. 73-74.

²⁸⁶ Baykan, *age.*, ss. 73-74.

“Nirvana” kavramını yanlış tanımladığını ifade ederek Budizm’i ve Budizm’in Nirvana öğretisini sahiplenip Nietzsche’ye karşı koruyor.

Baykan, Nietzsche’nin Tanrı hakkındaki görüşlerinin çeşitli ve tartışmalı olduğunu söyleyerek bu konuda kesin bir fikrinin bulunmadığını belirtir.²⁸⁷ Baykan’a göre Nietzsche, dinin, *décadence*’ın bir ifadesi olduğunu söylerken aynı zamanda dinin kaynağını fizyolojik yaşantıların yanlış yorumu ile beraber bunların tabiatüstü hadiselermiş gibi anlaşılmasına bağlar. Zayıf olan ve acı çekenlerin arınma ve rahatlama ihtiyaçları vardır. Acı gerçeklere karşı memnuniyetsizlik, tabii olana, duygu ve içgüdülere olan düşmanlık, kişiyi, hayal gücünün ürünlerine inanmaya iter (Tanrı, ruh, Melek v.b). Nietzsche’ye göre İnsan, sağlıklı ve güçlü yanını Tanrı diye algıladı ve ona tapındı. Kendi varlığının zayıf yanını da kendisiyle özdeşleştirip günahkâr addetti. Baykan’a göre Nietzsche, dinin, histeri ve epilepsi hastalığına yol açtığını söyler. “Meşhur Hıristiyan azizi St. Francis d’Assi’den bahsederken ‘İsa gibi nevroitik, epileptik ve hayalci’ der. Baykan’a göre Nietzsche, bu düşüncelerini sadece Hıristiyanlığa değil, diğer bütün dinlere de yansıtır.²⁸⁸ Ancak Nietzsche, kitabında Hz. İsa ve Assis’li Francis ten bahsederken ifade ettiği şey; Hıristiyanların tıpkı Hz. İsa’yı çarpıttıkları gibi Aziz Francis’i de çarpıttıklarına ve bazı efsanelerin uydurulduğuna dair bilgilerdir.²⁸⁹ Fehmi Baykan’ın söylediği üzere Hz. İsa’nın ve Aziz Francis’in nevroitik epileptik ve hayalci olduğu bilgisi Nietzsche’de mevcut değildir. Nietzsche’nin, özellikle Hz. İsa hakkında son derece kayırcı ve yumuşak bir üslubu vardır.

Baykan’a göre Nietzsche, tek Tanrı inancını da reddeder. Buradaki tek ideal, birçok yönlü insan potansiyellerini baskı altına alır. Nietzsche aynı zamanda romantizm, sosyalizm, liberalizm, modernizm, mekanizmi de eleştirir.²⁹⁰ Aynı zamanda Nietzsche, ruh ve beden ayrımına da karşı çıkar ve her ikisinin organik bütünlüğünü savunur. Realist olmayan soyut felsefecilere hücum eder ve onları insanı önemsemeyen sahte felsefeciler diye addeder. Klasik felsefeciler Nietzsche’nin nazarında “âlim öküzlerdir.”²⁹¹ İnsanlar arasındaki eşitlik anlayışını eleştirir. Baykan’a göre Nietzsche, “Bütün ruhlar Tanrı önünde eşittir” sözünü yanlış bulur. Çünkü her olay ve kişi tektir ve farklıdır. Ayrıca Baykan

---

²⁸⁷ Baykan, *age.*, s. 34.

²⁸⁸ Baykan, *age.*, ss. 34-37.

²⁸⁹ Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, s. 53.

²⁹⁰ Baykan, *Nietzsche’nin Felsefesi*, ss. 52-53.

²⁹¹ Baykan, *age.*, s. 134.

Nietzsche'nin türlerin tekâmülü ve evrim teorisi efsanedir diyerek Darwin'i yalanladığını belirtir.²⁹²

Buradan da anlaşılacağı üzere Baykan, Nietzsche'nin, bütünüyle Tanrı ve din anlayışlarını reddettiğini beyan ediyor. Ancak Fehmi Baykan, "Nietzsche'nin Felsefesi" adlı kitabında Nietzsche'nin Tanrı inancının var olduğuna dair ifadeleri de görülüyor. Hatta Baykan, Nietzsche'nin, bazı tasavvufi ve mistik eğilimlerinin de olduğunu belirtiyor. Nitekim Baykan, Nietzsche'nin "*Tanrı'nın ölümü, Tanrı'nın varlığı kadar hastalıklıdır*" sözüyle Tanrısızlığın hastalık doğuracağını belirtmesi, Nietzsche'nin aslında Tanrı inanışına sahip bir kişi olduğunu düşündüğünün bir göstergesidir. Baykan'a göre Nietzsche'nin amacı Hıristiyanlığı tümden yok etmek değil, onu düzeltmektir.²⁹³

Görüldüğü üzere Fehmi Baykan'ın Nietzsche'nin Tanrı anlayışı hakkında çelişkili bir durum ortaya çıkmıştır. Baykan daha da ileri giderek Nietzsche'nin mistik değerlere haiz olan, felsefesinde mistisizmi şiar edinmiş bir düşünür olduğunu söylüyor. Mistisizmin ifade ettiği anlam, dini yaşayıştaki en yüksek merhale şeklinde özetlenebilir.²⁹⁴ Baykan, Nietzsche'nin felsefesinin mistisizmin ilkel bir çeşitlemesi olduğunu beyan eder.²⁹⁵

Fehmi Baykan'a göre Nietzsche, bir yandan Hıristiyanlık ve genel olarak bütün diğer dinlerin uydurma olduğunu,²⁹⁶ ahlaka ve dine karşı tiksinti duyup, Tanrı, ruh, melek ve öte dünya anlayışlarının hayal ürünü düşünceler olduğunu söylerken²⁹⁷ bir yandan da Nietzsche'nin dindarlığının ihmal edildiğini söylüyor.²⁹⁸ Baykan, Nietzsche'nin aynı zamanda Hz. Muhammed'i (s.a.v.) olağanüstü yol göstericilerden de saydığını belirtiyor.²⁹⁹

Fehmi Baykan, "Nietzsche'nin Felsefesi" kitabının ilk kısımlarındaki görüşlerinin aksine, kitabın sonlarındaki ifadelerinde Nietzsche'nin dindar birisi olarak kabul edilebileceğini söylüyor. Fehmi Baykan, Nietzsche'nin dindar olduğunu, Tanrı'nın mümkün olduğunu, Nietzsche'nin yazmış olduğu "Güç İstenci" adlı kitabından yaptığı alıntıda ifade ediyor.³⁰⁰ Bu durum Fehmi Baykan'ın Nietzsche'nin nihilizmi ve Tanrı

---

²⁹² Baykan, *age.*, ss. 65-70.

²⁹³ Baykan, *age.*, s. 53.

²⁹⁴ Nurettin Topçu, *İslam ve İnsan, Mevlana ve Tasavvuf*, İstanbul: Dergâh Yay., 1998, s. 202.

²⁹⁵ Baykan, *age.*, s. 130.

²⁹⁶ Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 44.

²⁹⁷ Baykan, *age.*, ss. 30-35.

²⁹⁸ Baykan, *age.*, s. 133.

²⁹⁹ Baykan, *age.*, s. 128.

³⁰⁰ Baykan, *age.*, s. 132; Bkz: Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 633.

anlayışının ne olduğu konusunda kafasının karışık olduğunu ve bu yüzden bu konuda net bir çıkarım yapamadığını gösteriyor.

Fehmi Baykan, Nietzsche'nin Tanrı'yı tümünden reddetmediğini, dine olan karşıtlığı ve ateistliği bizzat dine ve Tanrı'ya karşı olmak yerine din ve Tanrı kavramlarının tefessüh etmiş formlarında aramak gerektiğini belirtir. Bu fikrini de Nietzsche'nin "Deccal" (*Anti-Christ*) adlı kitabının 47. bölümündeki bir alıntıyla destekler. "*Bizi farklı kılan, tarihte, tabiatta ve tabiatın arkasında hiçbir Tanrı'ya inanmamamız değil, ama Tanrı diye hürmet edilen Tanrı'ya benzer bulmamamızdır.*"³⁰¹ Buna göre Baykan, Nietzsche'nin ateist olmadığını belirtir. Nietzsche'nin bu sözlerinin farklı bir çevirisi de şöyledir;

Bizi (beni) bu Hıristiyanlardan ayıran şey, benim tarihte olsun, tabiatta olsun, ya da tabiatın gerisinde olsun Tanrı'nın olmadığına, var olmadığına inanmamam filan değil. Aksine benim gördüğüm hakikat şudur: Bu Hıristiyanların Tanrı olarak niteledikleri ve büyük saygı duydukları "şey" in gerçek Tanrı kavramıyla uzaktan yakından bir ilgisi yoktur.³⁰²

Baykan, Nietzsche'nin buradaki ifadelerine ve "*üst insan*" anlayışı açıklamalarına bakıldığında Tanrı'ya inanmasının yanında tasavvufi bir yaklaşımının da olduğunu da belirtir. Baykan, Nietzsche'de "*amor fati*" anlayışı yani kaderine razı olmak anlayışının, İslam Dinindeki teslimiyeti anımsattığını, kitabında düşüğü dipnotta belirtir.³⁰³

Baykan'a göre Nietzsche, ahlaka, kişinin şahsını ve hayatiyetini baskı altına aldığı için karşı çıkar. Ancak Nietzsche'nin savunduğu ahlaksızlık değildir. "*Zira Nietzsche'nin ahlaktan kastı, hayatiyetini yitirmiş köhne kurallardır. (özellikle Luther'ci Hıristiyan moraller)*"³⁰⁴ Nietzsche, bütün yerleşik değerleri yeniden değerlendirmeyi düşünür.³⁰⁵

Baykan, Nietzsche'nin nazarında halkın kültür diye bildiği; tiyatro, sanat, müzik gibi halkı uyuşturan "*narcotica*" şeyler olduğunu söyler. Bunlarla ancak avam uğraşır. Nietzsche kültürün adamı değil, kültürlü adam ister. Ahlakleşen insan katılaşır ve gayri tabii hale gelir. Nietzsche, kin tutmayan insanı yüceltir. Kindar insan sürü insanıdır. Sürü insanları yozlaşmış, bozulmuş, özgür düşünme yeteneği olmayan, "pazaryerinin sinekleri, alelade, nasipsiz, bozuk, marazlı kişilerdir." Sürü insanları orta olanı ister aşırılık istemez. Sıradanlığı meşrulaştırır. İstisna olmak suçtur. "Sürü" ve "sıradanın" seçtiği yol, gerginlikten kaçınıp, hiçbir şey üretmeden "aşına olana" sığınıp kendini uyuşturmasıdır." Nietzsche'ye göre sürü insanının tipik özelliği, davranışlarını ve düşüncelerini mevcut

³⁰¹ Baykan, *age.*, s. 131.

³⁰² Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, s. 93.

³⁰³ Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, ss. 132-133.

³⁰⁴ Baykan, *age.*, s. 19.

³⁰⁵ Baykan, *age.*, s. 50.

sistemin belirlemiş olmasıdır. Küçüklükten maruz kalınan moral eksikliği baskıcı eğitim sisteminin kişide oluşturduğu psikolojik rahatsızlık ve onun etkisiyle insanın vücuduna, beynine, sinirlerine siner. Bu da kişide davranış, eylem ve düşünme bozukluklarına sebep olur. Moralle vücut güçlenirse kişi tabiatla ve gerçekle uyumlu olur ve böylece kişi bilge olur.³⁰⁶

Baykan, Nietzsche'nin, genel geçer bir ahlak sistematiğine bağlı kalmamakla beraber kişi için faydalı olan erdemliliğin peşinden gidilmesini öngördüğünü düşünür. Nietzsche'ye göre kişi kendini sevmelidir. Ancak bu egoistçe olmamalı, biyolojik olarak üstün bir enerji seviyesine çıkarak gerçekleşmelidir.³⁰⁷ “*Yönetme arzusu normal, yönetme ihtirası ise dejenerasyondur.*”³⁰⁸ Baykan'a göre Nietzsche'nin genel ahlak tasavvuru özetle bu şekilde izah edilebilir.

Fehmi Baykan'a göre Nietzsche'nin en büyük faydacı katkısı, kişiyi alışageldiği kanaatlerden kurtarmada tahrik ve teşvik etmesi, kışkırtmasıdır.³⁰⁹

Baykan'ın, Nietzsche'nin nihilist ve ateistliği konularında net bir çıkarım yapmadığını; bu konularda Nietzsche'nin düşüncelerindeki farklılığı ve tenakuzları ifade etmekle yetinerek, kesin bir kanaate ulaşamadığını görüyoruz. Ancak Baykan, Nietzsche'nin ahlak kritiğini ise gayet net bir şekilde bireysel özgürlük ve biyolojik üstünlük bilgisi doğrultusunda değerlendiriyor. Türkiye'deki diğer bütün felsefeci ya da yazarlara göre Nietzsche, hayatın tek gerçeği diye müziği tanımlarken, Fehmi Baykan ise Nietzsche'nin, müziği ve diğer sanatları uyuşturucu (*narcotica*) olarak tanımlıyor ve bunlarla uğraşmanın avam işi olduğunu belirtiyor.

2.1.4. Hilmi Yavuz'a Göre Nietzsche'nin Felsefesi

Hilmi Yavuz, Londra Üniversitesine bağlı University College Felsefe Bölümünde yükseköğrenimini tamamladı. Türkiye'de yayımlanan bazı gazetelerde (Cumhuriyet, Milliyet, Zaman) köşe yazıları yazdı. Kitap eleştirileri ve incelemeleri bulunan Yavuz, İstanbul'da değişik üniversitelerde uygarlık tarihi ve felsefe dersleri okuttu. Deneme, makale, şiir ve felsefe yazıları bulunan Yavuz, Türkiye'de etkin Nietzsche yorumcularındandır.

---

³⁰⁶ Baykan, *age.*, ss. 90-101.

³⁰⁷ Baykan, *age.*, s. 125.

³⁰⁸ Baykan, *age.*, s. 100.

³⁰⁹ Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 145.

Yavuz, Nietzsche'nin kendisine kadar süregelen felsefenin "uzun sürmüş bir yalan" olduğunu değerlendirmesini belirterek Nietzsche'nin kendisinden önce var olan felsefecilerin görüşlerini de değersiz bulduğunu söyler. Yavuz, Nietzsche'nin geleneksel doğrultuda sürdürülen bilim, bilgi, rasyonalite, hakikat gibi merkezileştirilmiş kavramlardan sıyrılmak gerekliliği şeklindeki düşüncesini ifade eder.³¹⁰

Yavuz, Nietzsche'nin Türkiye'deki ilk yorumcularının XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'ndeki pozitivist düşüncedeki tebaa olduğunu belirtir.

Bunun uzantıları olan Türkiye'deki İttihatçı geleneğe bağlı, biraz "Kemalist", biraz da "Marksist" geleneğe bağlı aydınların, XIX. yüzyıl pozitivizminin etkisiyle, genel olarak dini, özel olarak ta İslam'ı geriliklerimizin temel nedeni; ilerlemenin ana engeli; geri bir sosyoekonomik düzenin zihniyeti ve ideolojisi olarak gördükleri konusunda bir tereddüt olmasa gerektir. Türkiye'deki ilk Nietzsche yorumcuları, pozitivism eksenli düşünen, Marksist ideoloji yanlısı olan, İslam Dinini gericilik olarak algılayan kişilerdir.³¹¹

Hilmi Yavuz'a göre Nietzsche, Aydınlanmanın temelini oluşturan ve aklın eleştirisini yapan en önemli kişidir. Nietzsche'ye göre insan, içgüdülerini, şüpheli ve yabancı diye göz ardı etmiştir ve akıl geleneğini ön plana almıştır. Nietzsche, bu akılcı tutuma en ağır ve yıkıcı eleştirilerini yöneltir. Akıl geleneğinin insan varlığında yabancı olarak gördüğü ve dışarıda bıraktığı nedir? Nietzsche'nin bu soruya verdiği yanıt "içgüdülerdir." İnsan varlığının temeli olan içgüdüler, Sokrates'ten beri akıl geleneği tarafından lanetlenmiştir. Aydınlanma düşüncesine göre insan tasarımı rasyoneldir ve bu yanlıştır. Ancak romantik geleneğin insanı ise, Nietzsche için, içgüdülerin insanıdır. İşte üstün insan da budur.³¹²

Yavuz'a göre Nietzsche, içgüdü insanını yani bir başka ifadeyle üstün insanı Dionysos ve Apollonca bir temel içgüdü sahibi olan kişi olarak niteler. Dionysos'ta coşku, Apollon'da ise ölçü esastır. İnsan, coşku ve ölçü arasında denge oluşturmalıdır. Yavuz'a göre Nietzsche metafiziğinden özetle bu anlaşılmalıdır. Bu arada romantizm eksenli Nietzsche'nin bu yaklaşımı, Avrupa'nın genel bir portresini ihtiva etmez. Ancak Türkiye'de Tanzimat'tan itibaren Avrupa Uygarlığından anlaşılan tümüyle Aydınlanma geleneğidir. Sanki Avrupa tümünden aydınlanmacı bir karakterde olan bir tarihe sahiptir. Bu Türkiye'deki felsefeyle ilgilenen aydın kesimin ortak kanaati olagelmiştir. Yavuz'a göre

³¹⁰ Yavuz, *İslam'ın Zihin Tarihi, Bir Müslüman Aydının İslam Üzerine Düşünceleri*, İstanbul: Timaş Yay., 2009, s. 29.

³¹¹ Yavuz, *İslam'ın Zihin Tarihi, Bir Müslüman Aydının İslam Üzerine Düşünceleri*, s. 242.

³¹² Yavuz, *Avrupa'nın Zihin Tarihi*, İstanbul: Timaş Yay., 2012, s. 167.

bu tek taraflı bakış açısı ve indirgemeci yaklaşım, Türk modernleşmesinin de problematik bir hale gelmesine sebep olur.³¹³

Yavuz'a göre Nietzsche'nin ontolojisi, Yunan Tanrıları Dionysos ve Apollon tasvirleriyle ortaya çıkar. İnsanın, şeylerin gizli yüreğine doğru gitmesi, kendi kimliğinden soyutlanıp doğayla bütünleşmesi, kendini o büyük doğanın kimliğinde yitirmesi, büyük bir coşku ve vecde halinin oluşması Dionysosca (coşkulu) bir tavidir. Buna karşı Apollonca (kontrollü) bir tavırla da ölçüyü korur, tekrar bireyselliğine geri döner. Hem vecde halini hem de ölçüyü barındıran insan, üstün insandır. Yavuz'a göre Nietzsche'nin Dionysosca olan vecde hali, İslam tasavvufuyla da benzerlik gösterir. Tasavvufta bunu "fenafillâh" yani Allah ile bütünleşme ve Allah'ta yok olma karşılar. Müziğin temelinde de coşku ve vecde hali söz konusudur. Müzik diğer sanatlar içinde heyecanı en yüksek olanıdır. Dionysosca olan en yetkin sanattır. Mimarlık ise Apollonca bir sanattır.³¹⁴

Yavuz, Nietzsche'yi postmodernizmin³¹⁵ yol açıcısı olarak niteler. Nietzsche, aforizması ve parçacı düşünüp yazmasıyla özgün karakterde bir düşünürdür. Ona göre olgular yoktur, olgulara yapılan farklı yorumlar vardır. Bu perspektifli yaklaşım ve düşünüş tarzı, Nietzsche'nin yazdığı metinlerdeki sistematik olmaktan uzak çelişkili ifadeleri doğurur.³¹⁶

Yavuz, Nietzsche'nin postmodernizm anlayışına öncülük etmesinin temel sebebini "yorum" kavramına verdiği önem olarak değerlendirir. Olgulardan söz etmek yanlıştır ama önermelerimizin yorumlarımızın doğru ya da yanlış olmasından bahsedilebilir. Kişi bazen yorumunda yanılabilir ya da yanılmaz. Nietzsche sadece "*bengi*" (*ebedi*) olgulardan ve "*saltık*" (*mutlak*) doğrulardan söz edilemeyeceğini bildirir bize. "*Bengi olgular olmadığı gibi saltık doğrular da yoktur.*"³¹⁷ Yavuz'un Nietzsche hakkında yaptığı bu açıklamalarından bir anlamda Nietzsche tarafından mutlak hakikatlerin de reddedildiği anlamı çıkarılabilir.

Yavuz'a göre Nietzsche felsefesinin özünü bireysel, özgür yorumlar oluşturur. Olgular değil, yorumlardır gerçek olan. Hayatta olmanın gereği öznel ürünler ortaya koymak ve hayatı hiçbir kalıp taşımadan yorumlamaktır. Olguların yerine yorumu ikame

---

³¹³ Yavuz, *age.*, s. 169.

³¹⁴ Yavuz, *age.*, ss. 169-170.

³¹⁵ 1970'li yıllarda gelişen ve çoğullukla farklılığın önemine vurgu yapan kültürel-felsefi hareket; Bkz: Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, s. 335.

³¹⁶ Yavuz, *Felsefe Yazıları*, İstanbul: Timaş yay., 2010, s. 100.

³¹⁷ Yavuz, *age.*, s. 101.

etmek gereklidir. Yavuz'a göre bu, Nietzsche tarzı yaklaşımın özetidir. Her yorum yeni bir keşif mahiyetinde değerlendirilebilir. Tam da burada yeni bir kavramdan bahsetmek gereklidir; o da "ıcat" kavramıdır. Nietzsche, olgular üzerinden değil de yorum üzerinden yaşıayan insanların yaptıkları her yorumda bir nevi icat yaptıklarını ve onlar için mucitlik ekseninde bir yaşıantının ortaya çıkacağını haber veriyor. "ıcat" kavramının karşıtı olarak "köken" kavramı vardır. Din, bilgi, şiir kökeni olmayan, icat edilmiş kavramlardır. Bu yüzden Schopenhauer gibi dinin kökeni üzerine yapılan araştırmalar ve bu konuda ortaya konulan kanıtların hepsi asılsızdır. Yavuz, Nietzsche anlayışına göre dinin, sonradan insanlar tarafından yorumlanarak icat edilmiş bir kavram olduğunu söyler. Nietzsche'ye göre eğer bir şey sonradan icat edilmiş ve o şeyin bir başlangıcı varsa, haliyle bir köken de söz konusu olmayacaktır. Ezeli olduğu iddia edilen Tanrı ya da din, aslında icat edilmiştir. Bu yüzden de Tanrı ya da din kavramları, kökenleri olan ama ezeli olmayandırlar. "ıcat"tan söz etmek demek, "köken"den söz edememek demektir.³¹⁸

Anlaşıldığı üzere Hilmi Yavuz, Nietzsche'nin, klasik anlamada dinlerin ifade ettiği Tanrı, öte dünya ve herkes için ahlak tanımlamalarını reddederek bütün bu kavramların birer insan icadı olduğu ve insanların kendi yorumlarından ibaret olduklarını söylüyor. Yavuz'a göre Nietzsche'nin Tanrısı, sürekli değişim, farklılık yani "oluş" tur denilebilir.

Yavuz'a göre Nietzsche, herhangi bir "varlık" (*sein*) "yaratıcı" kabul etmez. Varlık kavramını kökünden yadsır ve bunun yerine temel koyucu olan "oluş" (*werden*) u getirir. Kaybolup yeniden doğmayı imleyen "oluş" tur. Varlık adına olan bir tek şey vardır, o da oluş halinde olandır. Nietzsche, dünyadaki her şeyin, yok olduktan sonra tekrardan var olması ve bu döngünün sonsuza dek devam etmesini öngören "bengi dönüş" (*ebedi tekrar dönüş*) diye adlandırdığı bir görüşten bahseder. Bengi dönüşe imkân sağlayan da Nietzsche'nin ifadesiyle "oluşa evet deyiş" dir. Yavuz, Nietzsche'nin bengi dönüş eğretilemesiyle (mecaz) anlatmak istediğinin olup biten her şeyin bu dünya içinde gerçekleşeceği. Yavuz'a göre Nietzsche, öte dünyasal bir yaklaşıma (Ahret) sahip değildir. Nietzsche için dünya hayatının dışında başka bir hayat söz konusu değildir. Bengi dönüşle bir nevi ölüm gerçeğini de kendince Ahret, Cennet-Cehennem kavramlarını da mevzubahis olmaktan çıkarmıştır. Yavuz, böylelikle Nietzsche'nin Reenkarnasyon anlayışına bir alt yapı oluşturmuş olma ihtimalinden bahseder. Nitekim Nietzsche'nin uzak doğu dinleriyle de içli dışlı olduğunu biliyoruz. "Bengi dönüş" Nietzsche için herhangi bir

---

³¹⁸ Yavuz, *age.*, s. 102.

metafizik anlam taşımaz. “Zerdüşt, insanlara, yeryüzüne bağlı kalmaları için yalvarır: “Yalvarırım size kardeşlerim” der. Yeryüzüne bağlı kalın ve inanmayın size dünya ötesi umutlardan söz açanlara...”³¹⁹ Yavuz, Nietzsche’nin bu sözlerinden “bengi dönüş” ün metafizik bir anlam taşımadığı çıkarımını yaparak, Nietzsche’deki bengi dönüş anlayışının aynı olanın yinelenmesi anlamına da gelmediğini belirtir.³²⁰ Yavuz’a göre Nietzsche’nin bu konuda anlatmak istediği husus, farklılığın yeniden üretimi, farkın yinelenmesi ilkesidir. Aynı olanın sürekliliği, özdeş olanın durduğu yerde durması ya da denge durumu değildir.³²¹

Anlaşıldığı üzere Yavuz’a göre Nietzsche, “oluş” a yaratıcı bir anlam yüklemekte ve onu metafiziğinin temeline yerleştirmektedir. Buna göre Nietzsche’nin Tanrısı adeta “oluş” tur denilebilir. Yalnız “oluş” göz önünde olup bitenden ibarettir. Aşkın hiçbir vasfı yoktur. Nietzsche’nin metafizik tasavvurları bulunmakla beraber bilindik hiçbir din ve Tanrı inancı söz konusu değildir. Tanrı, din, dirilme gibi kavramlar icat edilmiştir. Ayrıca aydınlanma döneminin modern insan tasvirinden uzaklaşıp perspektifli, romantik bir insan tasavvuruna yönelmesi söz konusudur. Değişmeyen bilgi ve hakikatler yadsınarak perspektifli bir yaşam tarzı benimsenir.

2.1.5. Hüseyin Aydın’a Göre Nietzsche’nin Felsefesi

1966 yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünden mezun olan Aydın, daha sonra Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde, İslam Felsefesi Anabilim Dalı Başkanlığı yaptı. 2002 yılında üniversiteden emekli olan Aydın, felsefi alanda çok sayıda akademik çalışmayı yönetti. Hüseyin Aydın’ın Nietzsche’yle alakalı yayınlanmış kitap ve makaleleri bulunur.

Hüseyin Aydın, Avrupalı felsefecilerden ve tezimize konu olan Nietzsche’den yapılan çevirilerin farklılığı ve onun felsefesinden ortaya çıkan farklı algılamaların sebebini Osmanlı’dan sonra, Türkiye’deki oldukça keskin sayılabilecek fikri alt yapı değişikliğine bağlıyor. Aydın’a göre Avrupa’da olduğu gibi Türkiye’de de dikkati çeken ve araştırmalara konu olan Nietzsche, gerçek felsefenin kendisiyle başladığını iddia eder.³²²

³¹⁹ Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, çev., A. Turan Oflazoğlu, İstanbul: Cem Yay., 1977, s. 20.

³²⁰ Yavuz, *Felsefe Yazıları*, s. 106.

³²¹ Yavuz, “Nietzsche ve Bengidönüş” *Cogito, Nietzsche:Kayıp Bir Kıta*, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2012, s. 145.

³²² Aydın, “Nihilizmin Tarihçesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.I. (1986), s. 3.

Aydın'a göre farklı felsefelerin var olması ya da bir felsefecinin hakkında birbirinin zıddı olan görüş ayrılıklarının oluşması aslında son derece girift olan insan varlığındaki bireyselciliğin (*individualite*) varlığından kaynaklanır. İnsanların bireysel farklılıklarından dolayı ilgileri farklıdır. İlgileri farklı olan insanın bakış açıları da farklıdır.³²³ Aydın'ın bu açıklamalarından, bireysel farklılıkların temellendirdiği farklı anlamalar, Nietzsche'den anlaşılacaklar üzerinde de etkili olabileceği, böylece Ülkemizde de Nietzsche'ye karşı belirgin bir yorum farklılığı olduğu düşüncesini çağırıştırır.

Nietzsche'yi anlama ve yorumlamanın güçlüğünü, onun aforizmaları ve ironik üslubuna bağlayan Aydın, Nietzsche'nin yazdıklarının hep bir arka planının bulunduğunu söyleyerek Nietzsche'yi "modern ateizmin en popüler siması" olarak değerlendirir. Ayrıca bir İslam İlahiyatçısı olan Aydın, İlahiyat Fakültesi bünyesinde Nietzsche gibi ateist bir düşünür hakkında böylesine bir objektif çalışma yapmasının eleştiri konusu olacağı ve yadırganabileceğini ifade eder.³²⁴ 1984 senesinde İlahiyat Fakültelerinde ateist olduğu iddia edilen bir Alman düşünürün araştırma konusu yapılmasının yadırganabilir olması da o dönemi anlatan bir farklılık olarak göze çarpıyor. Nitekim günümüzde İlahiyat Fakültelerinde bu tür çalışmaların yapılması yadırganabilir bir konumda değildir.

Aydın'a göre Nietzsche, "ekstrem bir ateisttir." Ancak Aydın Nietzsche'nin tasvirindeki güçlüğü itiraf ediyor ve Nietzsche'yi doğru anlayıp anlamadığı konusunda endişelerinin de bulunduğunu itiraf ediyor.³²⁵ Aydın'ın, Nietzsche hakkında yaptığı kendi yorumlarına dahi itimat etmemesi dikkat çekici bir unsurdur.

Aydın'a göre Nietzsche, düşünce tarihinde eşine çok az rastlanacak şekilde, Tanrı karşısında çok radikal ve sert bir tavır alır. O tepeden tırnağa safkan bir ateist, daha da ötesi Tanrı düşmanı (*anti-teist*) olan bir kişidir. "Tanrı ölmüştür" diyerek en çarpıcı bir şekilde Tanrı inancını protesto etmiştir. Ancak Aydın, bütün bunlara rağmen Nietzsche'nin bir metafiziğinin bulunduğunu ve onda, panteist bir yaklaşımının varlığından da bahseder. Nietzsche'nin acımasız bir biçimde Tanrıyı reddederken bir aradan da Tanrı türünden bir varlığın da göz ardı edilemeyeceğini savunur. Nietzsche'nin metafiziğini panteizm tarzı bir metafizik olarak niteler ve Nietzsche'nin İster adı "Tanrı" olsun ister "Ana-Bir" olsun,

---

³²³ Aydın, "Osmanlılarda Felsefi Düşünce", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.IV (1992) s.3.

³²⁴ Aydın, *Bir Metafizikçi Olarak Nietzsche*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yay., 1984, s. 1.

³²⁵ Aydın, *age.*, ss. 1-2.

evreni sanat eseri olarak, harmoni olarak üreten, Her var olan şeyin onun kopyası olduğu bir varlığa muhtaç olduğu şeklindeki ifadelerini belirtir.”³²⁶

Aydın, Dünyada XX. Yüzyıldan itibaren Nietzsche üzerinde çalışmaların başladığı düşünülürse, çok az bir düşünüre nasip olan yoğun bir ilginin Nietzsche’ye nasip olduğunu ifade eder. Aydın, Nietzsche’nin “Tanrı Ölmüştür” diye ilan ettiği ve her fırsatta kendisinin “Tanrıtanımaz” olduğunu söylemesine rağmen, Nietzsche’nin Tanrı inkârına bir kılıf bulup, Tanrı’ya inanır bir insan olduğunu savunan ve onun din karşısında avukatlığını yapan teologların varlığından şikâyet eder. Gerçi burada ölen Tanrı, insanlar yüzünden ölmüştür. Nietzsche, bir Tanrıyı geri çağırır ama geri çağırdığı Tanrı transendental yani hayali, metafizik bir Tanrı değil, gözle görülür özellikleri olan insanda ve tabiatta tezahürleri ve şekli bulunan Real bir Tanrıdır. Bu Real Tanrıyı da “üstün insanla” (*übermensch*) tanımlar. Hüseyin Aydın, Nietzsche’nin üstün insan kavramını “Tanrı-insan” olarak değerlendirir.³²⁷ Nietzsche’ye ait “üstün insan” anlayışının, Hüseyin Aydın tarafından “Tanrı-insan” şeklinde değerlendirilmesi, bu konuda daha önce karşılaşmadığımız özgün bir değerlendirme olarak gözüküyor.

Aydın, Nietzsche’nin Tanrı ve din görüngüsünü (*fenomen*) birbirinden ayırmadığını düşünür. Bütün dinler, Nietzsche’nin nazarında geçersizdir. Hıristiyanlığın alabildiğince düşmanıdır. Nietzsche, “Hayatımın hiçbir anında Hıristiyan olmadım” der. Aydın’a göre Nietzsche, İslam’ı neredeyse hiç tanımaz. Hıristiyanlıkla aynı kaynaklı gördüğü için Hıristiyanlığa yaptığı eleştirilerin aynısını İslamiyet için de yapar ve reddeder. İslamiyet’e yalnız “erkeklerin dini” der. Budizm’i İyi bilir ama dünyayı hor görmesi ve kötümser (*pesimist*) düşünceleri yüzünden aynı ölçüde Budizm’e de saldırır. Fakat tıpkı Tanrı konusunda olduğu gibi dinin yerini de boş bırakmaz. Semavi dinlerin Peygamberlerine nazire olsun diye o da Peygamberini doğuda aramış ancak semavi dinlerin dışında olan Pers diyarındaki Zerdüşt’ü sahiplenmiştir. Zerdüşt bu dünyaya bağlıdır. Günahın meşrulaştığı ve Ahretin olmadığı bir anlayışın temsilcisidir. Aydın’a göre Nietzsche, mutlak ölümün bile söz konusu olmadığı, dünyaya tekrardan dönüşü yani “ebedi tekrar dönüşü” bir başka ifadeyle tenasühü benimseyen bir anlayışla beraber, inkâr ettiği dinlerin yerini doldurmaya çalışır.³²⁸

³²⁶ Aydın, “Nietzsche Metafiziğinde Güç İstemi”, *Dergiler*, Bursa: 1986, ss. 1-4. <http://www.ankara.edu.tr> [15/11/2014].

³²⁷ Aydın, “Nietzsche Metafiziğinde Güç İstemi”, *Dergiler*, s. 5.

³²⁸ Aydın, *Bir Metafizikçi Olarak Nietzsche*, ss. 8-9.

Hüseyin Aydın'a göre Nietzsche, Nihilizmi, bir felaket ve dinmesi gereken fırtına olarak değerlendirir. Nietzsche, gerçek felsefenin kendisiyle başladığını söyler ama nihilizm Nietzsche'yle başlamaz. Nietzsche'nin asıl ilgilendiği ahlaki (*etik*) nihilizmdir. Ancak Nietzsche, etik nihilizmin yanında ontik, siyasi ve sosyal nihilizmi de temsil eder. Nietzsche, mutlak varlık, yaratıcı (*Geist*), mutlak ahlak, değer, kendi başına varlık (Tanrı-Allah) inanışlarının batıl inanışlar olduğunu düşünür. Nietzsche'ye göre varlık gösterilemez, çünkü varlık diye bir şey yoktur. Asıl olan "hiçliktir." Hiçliğin karşısında "varlık" kavramı uydurulmuştur. İnsanı bir Tanrı'ya inanmaya sürükleyen nedenlerin başında bir ilk hareket ettiriciye inanma ihtiyacı, oluş halinde olana güvensizlik, oluşa değer vermemektir. Nietzsche, insanın batıl olan Tanrı inanışına sürüklenmesinin bir nedeninin de mutluluk peşinde koşma ve mutluluğun "oluş" a değil de durup kalan varlıkta olabileceğine olan zan olduğunu belirtir. Nitekim Nietzsche, bir yaratma fenomeninden de bahseder. Yaratmaya kaynak olan bir metafizik temel varlık kabul eder. Bu temel varlığı, onun düşünce hayatının ilk zamanlarında "Ana-bir" (*Ur-eins*) diye tanımlar. Ana-bir in temel niteliği onun belirlenmemiş olduğudur. Ana-bir'e belirlenmemiş olmasının dışında hiçbir değer yüklenemez. Nietzsche, Ana-bir düşüncesinin yine de bir varlık düşüncesini hatırlattığı endişesinden olacak ki 1870'li yıllarda kullandığı bu kavramı 1880'li yıllardan itibaren bir daha anmayarak terk eder. Ana-bir yerine "güç- enerji" kavramlarını kullanır. Daha önce her şeyin kaynağı Ana-bir iken şimdi ise güç ve gücü isteme olmuştur. Kâinata bir güç ejderhası oluşmuştur. Bu dönemde zaman ve mekân kavramlarını da temelden reddeder.³²⁹

Aydın'a göre Nietzsche hem nesnelliği hem de mutlak değerleri reddeder. Nietzsche, nesnenin var olduğunu bilimin uydurduğunu düşünür. Oluş içindeki gerçeklik nesnellikten uzaktır, her türlü değerden de yoksundur. Nietzsche için gerçekleşmiş hakikatler söz konusu değildir. Süreli olan, değişen, değişimin kendisi oluştur ve oluş statik olmanın düşmanıdır. Herakleitos'ta kendini bulan değişimin sonraki en büyük temsilcisi olarak "oluş" u yücelten Nietzsche olmuştur. Hatta Nietzsche, kendisini Herakleitos felsefesini yeniden diriltmek, ona hayat vermek için gelmiş bir havari olarak görür.³³⁰ Oluşun dışında kendi başına var olan, değişmeden durup kalan hiçbir şey yoktur. Nietzsche, varlığı inkâr ederek oluşu kutsallaştırır. Mutlak olan salt ruh (*tin*), mutlak bilgi ve değer... Bunların hepsi batıl inançlardır. Tanrı asla gösterilemez, çünkü yoktur. "Şu halde Tanrı bir

³²⁹ Aydın, "Nihilizmin Tarihçesi" *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, ss. 3-8.

³³⁰ Aydın, *Bir Metafizikçi Olarak Nietzsche*, ss. 36-37.

yanılsamadır. İnsan Tanrı'yı pratik fayda güden perspektif nedenlerden dolayı bilinçsiz bir şekilde, saflıkla kabul eder. Hâlbuki insan, oluş halinde olana değer vermeli, inanmalıdır. Bundan anlaşıldığı üzere Nietzsche için yegâne varlık (Tanrı), başlatan ve ilk hareket ettiren (yaratan) oluşun, yani değişimin, hareketin kendisidir. Tanrı'ya inananlar verimsiz kişilerdir. Bu verimsiz kişiler bir evreni yaratmayı, üretmeyi ve keşfetmeyi değil de teslimiyeti seçer. Sadece Tanrı'ya ulaşmak için beyhude çabalarlar. Bu bir mecburiyet baskısıdır.³³¹

Hüseyin Aydın'a göre Nietzsche, Platondan beri süregelen tüm idealizm taraflı yaklaşımlara karşıdır. Aynı zamanda bilimselliği ve akılcılığı da, içgüdüleri frenleyici etkisinden ötürü reddeder. Nietzsche, insanı bir içgüdü varlığı olarak görür. Onun için felsefe bir psikolojidir. Kendisini ilk psikolog olarak değerlendirir. Çünkü psikoloji bir içgüdü öğretisidir. İçgüdüye düşünceyi karıştırmaz. Nietzsche, gerçek felsefenin Antik Çağ'da, Sokrates öncesi dönemde gerçekleştiğini ve Décadence'ın Sokrates'le başladığını ve gerçeklik karşısındaki ödlekliliğin Platon'la doruğa çıktığını savunur. 2500 yıllık Sokrates'le başlayan felsefe tarihi, Plâtonizm'den başka bir şey değildir. Aydın'a göre Nietzsche, var olanı yadsırken, oluş halinde olana yönelir. Bu arada müzik, görünüşün arkasındaki gerçekliği, içgüdüyü, sezgisel kavrayışı, süreli bir oluşu ifade ettiğinden tam bir gerçekliktir. Nietzsche, insanın özünü ifade eden içgüdülerini, iç dünyasını tasvir eden yaşamın kendisi olarak değerlendirdiği güç istemini metafiziğinin en derin boyutu olarak belirler.³³²

Hüseyin Aydın, Nietzsche'nin felsefesini bir "hayat felsefesi" olarak değerlendirir. İnsan, etik ve Tanrı üzerine son derece paradoksal düşünceleri bulunan Nietzsche'nin, yüzyılımızda da dünya görüşlerinin ve hayat anlayışlarının oluşmasında etkili olan bir düşünür olduğunu belirtir. Hatta belirli bir dönemin –bazı abartmalar bir yana bırakılırsa– politikalarında belirleyici rol oynadığını da ifade eder.³³³

Aydın, bu ifadelerinde belirttiği, belirli dönemden kastını ve abartmalar ifadesinden ne söylemek istediğini açıklamıyor. Bu durum, Hüseyin Aydın'ın bu görüşlerini ifade ettiği 1984 yıllarında Türkiye'de siyasi ve ideolojik baskılar nedeniyle kavramların açıkça belirtilmesi ve tartışma konusu edilmesinin zorluğunu hatırlatıyor. Hiçbir etki altına kalmadan bilim ve insanlık adına, düşündüğünü ifade etme özgürlüğü taşıması gereken

---

³³¹ Aydın, *age.*, ss. 19-21.

³³² Aydın, *Bir Metafizikçi Olarak Nietzsche*, ss. 100-102.

³³³ Aydın, *age.*, s. 99.

üniversitelerdeki görevlilerin bu konuda da bazı endişeler taşıdıkları, susarak günü kurtardıkları düşüncesini anımsatıyor.

2.1.6. İoanna Kuçuradi'ye Göre Nietzsche'nin Felsefesi

İstanbul'da bir Rum ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelen Kuçuradi, 1959 yılında İstanbul Üniversitesi, Felsefe Bölümünü bitirdi. 1978 de profesör oldu ve Dünya Felsefe Federasyonları Başkanlığına seçildi. Bu göreve seçilen ilk Türk ve kadındır. 1969'da Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümünü kurdu ve emekli olana kadar bölümün başkanlığını yaptı. Özellikle insan hakları, insan felsefesi, etik konularındaki çalışmalarının yanında felsefeyle ilgili yaptığı çevirileriyle de bilinen ve Türkiye Felsefe Kurumu'nun da başkanlığını yapan Kuçuradi, Türkiye'deki önemli Nietzsche yorumcularındandır.

Kuçuradi'ye göre felsefe veya insan bilimleri alanında bir eseri doğru değerlendirmek, ilkin yazanın ortaya koymak istediğini anlamakla, sonra bu eserle ortaya konan bilgiyi ilgili olduğu fenomenle karşılaştırmakla, sonra da onun kendi alanındaki yerini göstermekle olur.³³⁴

Kıta Avrupa'sı filozofları üzerinde olağanüstü etkisinin bulunduğu bilinen Nietzsche,³³⁵ Kuçuradi tarafından daha çok, ahlak (etik) anlayışı açısından ele alınmıştır.

Kuçuradi'ye göre Nietzsche, fikirlerini ifade ederken bazen yaratıcı kişilerin anlamlandırma ve gösterme tarzını kullanırken bazen de sürü insanı olarak tanımladığı avamın diliyle konuşmaktadır. Bu yüzden her defasında acaba Nietzsche bu iki insan tipinden hangisinin konuştuğunu, ayrıca ne zaman kendisinin veya başkalarının konuştuğunu bilmek için onun dilini öğrenmiş olmak gerekir. Bu durumda Nietzsche'nin dilini bilmeyen Nietzsche anlatıcıları, Nietzsche'nin problem gördüğü yerde problemin olmadığı, ya da problemin farklı olarak algılandığını sanmakta, Nietzsche'nin problem görmediği yerde de problem varmış gibi sanmaktalar. Nietzsche'nin sözlerindeki ironi ancak onun bahsettiği iki farklı kişilik; yani sürü insanı ile yaratıcı insanın söylemindeki farklılığı anlayınca keşfedilebilecektir. Kuçuradi'ye göre Nietzsche, mutlaka bir bütün olarak ele alınmalı, onun dilini bilmeli, neyi anlatmak istediğine iyice vakıf olunmalı ve

---

³³⁴Kuçuradi, "Değerlendirme ve Objesine Göre Aldığı Anlam", ed. Betül Çotuksöken, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Öğretim ve Araştırma Alanı Olarak Felsefe*, Ankara: TFK Yay., 2001, s. 405.

³³⁵Bryan Magee, *Büyük Filozoflar, Platondan Wittgenstein'a Batı Felsefesi*, çev. Ahmet Cevizci, İstanbul: Paradigma Yay., 2001, s. 241.

öyle anlaşılmalıdır. Birkaç kelime ve cümlesine dayanarak, hatta bir yazısına binaen Nietzsche hakkında yorum yapmak, sonuç çıkarmak yahut genellemeler yapmaktan sakınmalıdır. Çünkü Nietzsche’de sözler, çok kolay biçimde kişiyi yanıltabilir. Nietzsche’nin hiç söylemediği, hiç söyleyemeyeceği şeyleri ona yükleme yanlına düşülebilir.³³⁶

Kuçuradi, Nietzsche’yle ilgi kulaktan dolma bazı şeyler bilenlerin ağızlarında sakız gibi çiğnedikleri “*kuvveti isteme*”, “*nihilizm*”, “*perspektivizm*”, “*ebedi dönüş*”, “*üstinsan*”, “*moral*”, “*değer yaratma*” gibi kavramlardan ne anlaşılması gerektiğini, Nietzsche’yi bütünüyle tanımayanın bilemeyeceğini belirtir. Kuçuradi’ye göre Nietzsche, hiç kimseye karşı ya da kimseden yana değildir.³³⁷

Kuçuradi’ye göre Nietzsche’nin ahlakı, XIX. yüzyıl Avrupa’sının dini (Hıristiyanlığı) algılamasının yanlılığına dayanır. Bunun yanı sıra Nietzsche, dinin karşı kutbu ve sonucu mahiyetindeki sosyalizmi ve pozitivizmi de ötelir. Bilimci, demokrat, sosyalist tarzı da “Tanrı” ve “öte dünya”nın yerine “modern toplum”u koyan tavrından dolayı reddeder. Kuçuradi, Nietzsche’nin demokrasi dâhil sosyalizmi ve pozitivizmi de tıpkı Hıristiyanlık gibi dışladığını belirtir.³³⁸ Hıristiyanlığı da sosyalizmi de sürü ahlakı olarak değerlendirir. Ancak Kuçuradi, Nietzsche’nin sürü ahlakı diye tenkit ettiği Hıristiyanlık ve kiliseye Hz İsa’yı bulaştırmadığını düşünür.³³⁹

Nietzsche, hayata yüz çeviren ve acıyla dolu olan, bu dünyadaki her şeye hayır diyen Budist kültürü de, bilimin sınırsız gücüne kayıtsız şartsız inanan Sokratik kültürü de dışlar. Nietzsche’nin benimsediği ise hayata evet diyen bilimin hizmetinde çalışan teorik insandır.³⁴⁰

Nietzsche için değerler nedir? Ve değer kavramından ne anlar? Kuçuradi’ye göre Nietzsche’nin değerler sözüyle dile getirdiği şey, bütün insan başarılarıdır. İnsanın sanatı, düşünceleri, ülküleri, bilimi, felsefesi, dini, moralleri ve tarihidir. Onun anlamlı gördüğü her birey değerlidir. Nietzsche için önemli olan, bir eylemi kimin yaptığıdır. Kuçuradi, Nietzsche’nin felsefeye kattığı en önemli başarısının bu görüşü olduğunu söyler.³⁴¹

³³⁶ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, Ankara: TFK Yay., 2009, s. 2.

³³⁷ Kuçuradi, *age.*, s. 3.

³³⁸ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 135.

³³⁹ Kuçuradi, *age.*, s. 32.

³⁴⁰ Kuçuradi, *age.*, s. 6.

³⁴¹ Kuçuradi, *Sanata Felsefeye Bakmak*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu. Yay., 2013, s. 33.

Nietzsche ahlakı karamsarlığı, suya sabuna dokunmamayı, kenara çekilmeyi, bir şeyden yana veya karşı olmamayı ve herkesin düşündüğü gibi düşünmeyi reddeder. Böyle bireylerin oluşturduğu toplumlar *décadence* toplumlardır. Nietzsche, çağının modern insanını kayıtsız şartsız söz dinleme, mekanik etkinlik, hemen karar vermeyi ve bir şey yapmayı gerektirebilecek şeylerden ve insanlardan uzak duran pasif karakterler diye niteler. Ayrıca, Nietzsche'nin eğitimden beklediği de, eğitilen insanı çarçabuk "dolaşan ansiklopedi" yapmaktır. Eğitilmiş insan bilgi depolamış ezberci insan değildir. Çünkü bu tür kişiler bildiklerini yoğurma ve sindirme gücünden yoksundurlar. Nietzsche, Avrupa devletlerini, özellikle de kendi ülkesi Almanya'yı demokrasi ve sosyalizm hastalığına tutulmuş, milli bir sinir buhranı ve siyasi şeref tutkunluğuna kapılmış bir ülke olarak niteler.³⁴²

Kuçuradi, Nietzsche'nin, sosyalizm, demokrasi ve özellikle de Hitler yanlısı bir Alman milliyetçisi olmadığını, aksine bu görüşlerin tam karşıtı fikirler benimsediğini ifade eder.³⁴³

Kuçuradi'ye göre Nietzsche, modern insanın, Tanrı ve öte dünyadan yoksun dünyasında ortaya çıkacak kaçınılmaz sonun karamsarlık olacağını düşünür. Bu karamsarlık eğer aşılmadığı takdirde nihilizm ortaya çıkacaktır. Geçerlikte olan ahlak, temelini yani dinsel arka planını kaybedince ahlakı meydana getiren değer yargılarının havada kalması kaçınılmaz olacaktır. Dinsel bir arka planı olmayan ahlakçılıkla bu çıkmazdan çıkılamayacağı ortadadır. Nihilizmi aşmak, bu felaket döneminden kurtulabilmek için, insanı ayakta tutan ve ona değerini kazandıran, geleceğe yön veren ve insanlığa hedef koyan üst insanların yetiştirilmesi gerekmektedir. Bu kişilerin yetiştirilmesi belli bir program dâhilinde yapılmalı ve eğitimin en önemli hedefi olmalıdır. Kuçuradi'ye göre Nietzsche, yaşadığı yüzyılın Avrupa'sında oluşmuş olan modern insanın değerlilik anlayışının çöküntüsüyle, doğallığını yitirmiş bir kültürle ve içinde bulunduğu kargaşayla hesaplaşıyor. Nietzsche'nin ulaşmak istediği ana hedef budur.³⁴⁴

Kuçuradi'ye göre Nietzsche, kitle toplumu oluşturmanın, bireyi o kitlenin sistematiği içinde organize olmuş yaşama hapsetmek anlamına geldiğini belirtiyor. Bu insanlar umutsuzluk ve yalnızlık içinde ayrı yaşadıkları gibi, kitle içinde sıkıştırılmış

---

³⁴² Kuçuradi, *Türk Felsefe Araştırmalarında ve Üniversite Öğretiminde Alman Filozofları*, Ankara: TFK Yay., 1986, ss. 64-71.

³⁴³ Kuçuradi, *Türk Felsefe Araştırmalarında ve Üniversite Öğretiminde Alman Filozofları*, s. 74.

³⁴⁴ Kuçuradi, *age.*, ss. 78-79.

özgürlüğü elinden alınmış birisi gibi de yaşamaya mecbur bırakılıyor. İşte Nietzsche insan yaşamının bu türlü maruz bırakılmalarına karşı çıkıyor.³⁴⁵

Kuçuradi, Nietzsche'nin kendi çağını, karamsarlığın yayıldığı, nihilizmin kapıda beklediği çağ olduğunu belirtmiş ve bu dönemi felaket dönemlerinin izleyeceği, nihilizmin kapıdan içeri girdiği çağda da yerler büyük dünya savaşlarıyla sarsıldıktan sonra nihilizmin aşılacağı ve kendine gelme çağının başlayacağını söylemişti. “*Bugünkü dünya bu felaket döneminde görünüyor.*”³⁴⁶ Kuçuradi'ye göre Nietzsche, nihilist bir filozof değildir. Böyle olmadığı gibi, gelecek yüzyılda da Nihilizmin önemli bir tehdit olacağını öngörüyor. Nihilizm tehdidinin Avrupa hatta tüm dünyayı bir savaşa sürükleyeceği şeklindeki Nietzsche öngörüsü Kuçuradi tarafından da ifade edilmektedir.

Kuçuradi, Nietzsche için sanat var olmanın baş koşuludur der.³⁴⁷ İnsan bu yolla var olacak, üstün olarak yaşayacaktır. Nietzsche, bir sanat olarak trajedi kavramının üzerinde durur. Ancak trajedi sadece bir sanatsal kavram değil, aynı zamanda bir yaşama biçimi, en üst yaşama biçimidir. Nietzsche'de trajik yaşamı özetleyen ise Apollon ve Dionysos diye bilinen Yunan Tanrılarının ifade ettiklerinin hayata aksettirilmesidir. Nietzsche'ye göre kişi, Apollonik ve Dionizik bir yaşam tarzını, her ikisini de aynı anda benimsemelidir.³⁴⁸

Kuçuradi'ye göre Nietzsche'nin trajik insanı, bir istisna olarak gelmiş çok değerli bir tiptir. Trajik insan realiteyi olduğu gibi kavrar, yeterince güçlüdür. Perspektifli bir görüş sahibidir. Bir şeyi kavramak ve objektif olabilmek için ne kadar duyguyu kelimelere dökersek o denli başarılı oluruz. Trajik insan hayatı olduğu gibi seven ve benimseyen, hayata evet diyen insandır. Hayata evet demek hayatı olumlu olarak algılamak, sonu olmayan dönüşü kabul etmek, istemek ve sevmektir. Hayatı bütün zayıflıkları ve eksiklikleriyle ya da güzellikleriyle bütünüyle kabul etmek yani “Yazgını-Kaderini Sev” (*amor fati*) anlayışı içinde olmaktır trajik kişi olmak. Trajik insan olmak yeryüzünün anlamıdır.³⁴⁹ Trajik olan insan aynı zamanda çatışma içindedir de. Hem iyiyi hem de kötüyü barındırır. İnsanda iki taraflı ses “*Disharmonia*” vardır.³⁵⁰

---

³⁴⁵ Kuçuradi, *age.*, s. 86.

³⁴⁶ Kuçuradi, *age.*, s. 93.

³⁴⁷ Kuçuradi, *Sanata Felsefeye Bakmak*, s. 28.

³⁴⁸ Kuçuradi, *age.*, s. 21.

³⁴⁹ Kuçuradi, *age.*, ss. 70-75.

³⁵⁰ Kuçuradi, “Okuma notları, İoanna Kuçuradi, MaxScheler, Nietzsche'de trajik olan”, <http://www.oguzarici.blogspot.com.tr/2009/08/okuma-notlar-ionna-kucuradi-max-scheler.html> [12.11.2014].

Anlaşıldığı üzere Kuçuradi, Nietzsche'nin ateist olmadığını ve Hz. İsa'yı, tenkit ettiği Hıristiyanlık ve kiliseden ayrı tuttuğunu düşünüyor. Ayrıca Kuçuradi'ye göre Nietzsche, nihilist olmadığı gibi nihilizmi bütün insanlığın bir problemi olarak algılıyor. Hiçbir felsefe ya da felsefecinin etkisinde kalmadan felsefesini oluşturan Nietzsche, Kuçuradi nazarında nihilizmin sebebiyet verdiği dünya savaşlarını önceden bilen, öngörü sahibi biridir.

Kuçuradi'ye göre Nietzsche, trajik insanı öne çıkarır. Buna göre trajik insan sanat ruhlu, merhametli ve cesurdur. Yunan Tanrıları Apollon ve Dionysos'un ifade ettiği özellikleri karma olarak barındırır. Aynı zamanda Kuçuradi'ye göre Nietzsche'nin trajik insanı “Yazgını-Kaderini Sev” (*amor fati*) kavrayışına göre hayatı olumlu bir şekilde iyisiyle kötüsüyle benimseme ve sonu olmayan dönüşü kabullenip isteme ve sevmeye özelliğine sahiptir. Sonu olmayan dönüşü, sürekli yenilenerek var olmayı özümsemek ise trajik insanın vasfıdır.

2.1.7. Senail Özkan'a Göre Nietzsche'nin Felsefesi

Son yıllarda, Nietzsche çalışmalarıyla dikkati çeken Senail Özkan, mühendislik tahsilini yarım bırakıp Almanya'ya gitmiş ve felsefe, Alman Edebiyatı ve sosyoloji okumuştur. Almanya'daki hayatına ticareti ve tercümanlığı da eklemiş ve 1988'de Türkiye'ye dönmüştür. Almanya'da bulunduğu dönemde Batı Dünyasının en büyük filozoflarının eser ve hayatlarını incelemiş, felsefi araştırmalar yapmıştır.

Almanya'dayken tanıştığı Annemarie Schimmel'le diyalog halinde olan Özkan, onun Mevlana ve Muhammed İkbâl hakkındaki eserlerini Türkçeye kazandırmıştır.

Özkan, Nietzsche'nin felsefeden anladığının, estetik bir inşa faaliyeti olduğunu ve bu işin ciddi ve sorumluluk gerektiren bir iş olduğunu ifade eder.³⁵¹ Özkan, felsefenin akademik çevrelerin mülkü ve sosyetenin lüksü olmadığını söyler.³⁵²

Özkan'a göre Nietzsche nihilist değildir. Özkan “Nietzsche'nin nihilizmle olan ilişkisini “Şen Bilim” (*Fröhliche Wissenschaft*) adlı eserinde her zamanki gibi şiirsel bir üslupla anlattığını ve nihilizm hakkındaki tasavvurunu ifade ettiğini belirtir.

Antik çağın antika filozoflarından Diogenes, güpegündüz eline bir fener alarak tıklım tıklım dolu Atina pazarına dalar ve Atinalıların şaşkın bakışları arasında “İnsan arıyorum!” diye

³⁵¹ Özkan, *Nietzsche Kaplan Sirtında Felsefe*, s. 133.

³⁵² Özkan, “Ön söz”, *Schopenhauer Paradokslar Üzerinde Raks*, İstanbul: Ötüken Yay., 2009, s.11.

bağırmağa başlar. O zamanlar Diogenes'i kaç kişi anlamıştır bilinmez, ama kaderi anlaşılacak olan Friedrich Nietzsche iki bin yıl sonra her nedense onu örnek alır. Ne var ki Nietzsche insanı değil asıl Tanrıyı arar ve bahanesi farklıdır; o iki bin beş yüz yıldır inanılan Tanrı'nın kendisine inananlar tarafından "öldürüldüğünü" iddia eder. Diogenes zamanında Tanrılar dünyayı öylesine işgal etmişlerdi ki insan varlık sahnesinde sadece silik bir imaj olarak görülmekteydi. Oysa şimdi, Zerdüş'tün iddiasına göre tam tersi bir durum varittir: Tanrı, metafizik, iyi ve kötü insan ufkundan tamamen kaybolmuşlardır. Kolektif şuurun büyük bir inkıraz, nihilist bir krize sürüklendiğini düşünür. Bu krizin sebebi Tanrı'nın öldürülmesidir.³⁵³

Nietzsche'ye göre Tanrı'yı öldüren insanlar büyük bir cinayet işlemiştir. Bu cinayeti işleyen insanlar kolektif şuur tutulması neticesinde bu duruma düşmüşlerdir. Tanrı'nın öldürülmesiyle insanlar boşlukta kalmış ve nihilizm hortlamıştır. Senail Özkan, "Tanrı Öldü" iddiasıyla Nietzsche'nin nihilist bir krizi haber verdiğini, ancak "üstadın" (Nietzsche) bunu ateist bir misyoner edasıyla yapmadığını, bilakis O'nun, "*davasından emin bir müşteki*" olduğunu söyler.³⁵⁴

Özkan'a göre Hıristiyan dogması ve metafiziği insanları tatmin edemedi. Bu yüzden özellikle Kant, Hıristiyan metafiziği ve dogmalarını harabeye çevirdi. Özkan, Ayrıca Kant'ın, metafizik hakkında kesin bir bilgiye ulaşmanın imkansız olduğu görüşünü söyleyerek, tüm kurgusal, spekülatif metafizik çabalara nihai darbeyi vurduğunu belirtir. Ancak Kant yine de kalbinin derinliklerinde Tanrı ve ölümsüzlüğüne, İlahi adalete inanırdı. Fakat Kant, bu inancı bilim adına vicdanına hapsedmiştir. Schopenhauer ise Hıristiyanlığı toptan reddetti ve radikal bir ateizm düşündü. Schopenhauer'e göre Tanrı yoktur. Kant ve Schopenhauer gibi filozoflardan önce tüm bilim ve felsefe alanı Hıristiyanlıkla çatışmamaya çalıştılar fakat bu beyhude bir çabaydı. İşte tam da bu noktada Hıristiyanlıktan tatmin olmayan insan Tanrısızlığa düştü ve Tanrısızlık da insanda boşluk oluşturdu. Bu boşluk Nietzsche'ye göre nihilizmin gelmesini ifade eder.³⁵⁵

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Özkan, Nietzsche'ye göre nihilizmin ortaya çıkışını, hem Hıristiyanlıktan dolayı ortaya çıkan spekülatif içi boş metafizik çabaların peşinde olmaya, hem de özellikle Schopenhauer gibi dini tamamen boşlamaya bağlıyor. Çünkü radikal bir anlamda ateizm de kişiyi Tanrısızlığın vermiş olduğu boşluğa iter. Sonuçta Hıristiyanlık ve benzeri içi boş dinler de, Ateizm de nihilizmin sebebidir. Nihilizm bir yıkımdır. (décadence) Décadenceden kurtuluş da Üst insan olmağadır. Kişi, üst insan olmak için bireyselliğinin farkına varıp özgürce düşünebilmelidir. Özkan'a göre Nietzsche, Schopenhauer'den şunu öğrenmiştir: "*Ateşli bir şekilde arzu duyan bir insan, dünyayı*

³⁵³ Özkan, *age.*, ss. 46-47.

³⁵⁴ Özkan, "Ön söz", *Schopenhauer Paradokslar Üzerinde Raks*, ss. 49-51.

³⁵⁵ Özkan, *Nietzsche Kaplan Sirtında Felsefe*, ss. 69-70.

sadece dışarıdan seyreden bir varlık değil, bilakis aynı zamanda bizzat yaratıcının kendisidir. Yaratıcılık konusunda insanda Tanrısal bir güç vardır.”³⁵⁶

Özkan’a göre Nietzsche, Hıristiyan ahlakı ve metafiziğini, öte dünya tasavvuru ve Hıristiyanlığın iyi-kötü gibi değerlerini çürük bir köprüye benzetir. “Nihilizmin gelmekte olduğunu yazıyorum” derken, nihilizmin mukadder olduğunu söyler ve gelecek yüzyılın nihilizm çağı olduğunu önceden haber verir. Bu arada Nietzsche, hürriyet özlemiyle akıp giden hayat ırmağının Hıristiyanlığı kökünden yıkacağını ve Hıristiyanlığı “hiç” in yani nihilizmin meçhul girdaplarına tıkayacağını ifade ederken bir açıdan Hıristiyanlığın kendi eliyle hortlattığı nihilizm sayesinde yok olacağını belirtir.³⁵⁷

Özkan’a göre Nietzsche sadece Hıristiyanlığı değil, Budizm’i de çöküş dini olarak değerlendirir ve birbirine benzetir. Ancak Hıristiyanlığa nazaran tercihini Budizm’den yana kullanır.³⁵⁸ Bu durum, sonuçta, Budizm’in de décadence bir din olduğu gerçeğini değiştirmez.

Hıristiyanlığı lanetlememle, onunla akraba olan, hatta inananların sayısı daha fazla olan bir dine haksızlık etmek istemem: Budizm’e. İkisi de nihilist dinler olarak aynı sınıfa girerler-décadence dinleridir bunlar. Ama Budizm, Hıristiyanlığa göre yüz kere daha fazla gerçekçidir.³⁵⁹

Kanaatimizce Nietzsche bu sözleriyle, Budizm’den haz ettiği şeklindeki spekülative bir bilginin de yanlışlığını ortaya koyuyor. Nietzsche’ye göre Budizm’de tıpkı Hıristiyanlık gibi nihilist bir din olarak çöküşü ifade eder. Benzer durum İslamiyet için de düşünülebilir. Yani Nietzsche’nin Hıristiyanlık karşısında Budizm’i kayırması gibi İslamiyet’i de kayırdığı düşünülebilir. Burada söz konusu olan kayırmacı tutumdan Nietzsche’nin Budist ya da Müslüman olduğu çıkarımı yapılamayacaktır.

Özkan, Nietzsche’nin, nihilizm hakkındaki “toplumlar için yıkıcı etkileri bulunan bir tehlikedir” şeklindeki yorumu, Türkiye’de Nietzsche’yi nihilist düşünür kategorisinde değerlendiren bazı yorumcuların tersi olan bir yorumdur. Özkan, Nietzsche’nin nihilizm hakkındaki görüşlerini Rus yazar Dostoyevski’nin ifadelerine yaklaştırır.

Nihilistler, dağıttıkları bildirimlerde şöyle yazarlar: Derhal kiliseleri kapatın, Tanrı’yı yok edin, evliliği kaldırın, mirası kaldırın, bıçağa sarılın. Nihilist ihtilalcıların kullandıkları en büyük araç, şok, sarsıntı, tahribat ve yıkmaktır. Öğretmenler öğrencilerle birlikte Tanrıyla alay eder ve güler. Avukat katilleri savunur ve katilin maktulden daha zeki ve becerikli olduğunu savunur. Okul çocukları sırf neler hissettiklerini öğrenmek adına masum bir çiftçiyi öldürürler.

³⁵⁶ Özkan, *Aşk ve Akıl, Doğu ve Batı*, Ankara: Ötüken Yay., 2006, s. 20.

³⁵⁷ Özkan, *Aşk ve Akıl, Doğu ve Batı*, s. 77.

³⁵⁸ Özkan, *Ölüm Felsefesi*, İstanbul: Ötüken Yay., 2013, s. 313.

³⁵⁹ Özkan, *age.*, s. 212; Bkz: Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, ss. 32-33.

Akılları donduran dehşet ve vahşet gösterisi adeta cinayetler alelade bir olaymış gibi algılanır. Halk alkolik olmuş, sarhoş anneler ve çocuklar etrafta dolanır olmuş, kiliseler boşanmış.³⁶⁰

Rus yazar Dostoyevski'nin nihilizmle alakalı bu ifadeleri, Nietzsche'nin nihilizmle ortaya çıkması muhtemel yıkımları destekler mahiyettedir. Özellikle komünist Rusya'dan bildiğimiz kısmen ülkemizde de gördüğümüz nihilist devrimcilerin ortak tavırlarının, Nietzsche tarafından yıkıcı etkisi olan bir nihilist tehlike olarak addedildiği görülüyor.

Anlaşıldığı üzere, Özkan'a göre Nietzsche nihilist değildir. Nihilist olmak bir yana Nihilizmin yıkıcı tehlikesine karşı insanları uyaran ve yok oluşu haber veren bir çağrıcıdır.

Özkan'a göre Nietzsche'nin ahlakının kestirme bir izahını yapmak için onun "üstün insan" (*übermensch*) anlayışından bahsetmek gereklidir. Özkan'a göre Nietzsche'nin rüyasından doğan üstün insan anlayışı, Mevlana'nın "İnsan-ı Kâmil" ve Muhammed İkbâl'in "Merdi Mümini'nin" farklı bir ifadesidir. Üstün insan, kasları güçlü bir tiran, zalim, gaddar ve müstebit değildir. Nietzsche'nin kastettiği üstün insan, gözü şaşmayan, iradesi kırılmayan, öz benliğini arındırmış, varoluşun bütün paradokslarını aşmış, nefesine karşı katı olan ama başkalarına karşı ince ruhlu ve iyi huyludur. Üstün insan anlatılamaz, hele avama hiç anlatılamaz. O yüzden Nietzsche'nin Zerdüş'tü, "Ben bu kulaklara göre ağız değilim" der.³⁶¹

Özkan, Nietzsche'nin, ahlakılığın varlığı konusunda bir probleminin olmadığını; ahlaki hakikat diye geçmişten getirilen kalıplaşmış fikirlere karşı olduğunu söyler. Çünkü ona göre bu kurallar hayatı kısırlaştırıp öldürür. Objektif bilgi yoktur. Mutlak ahlak zıvalıktır. Bilginin objektif ölçütleri bir fantezidir. Hakikat diye belirlenen unsurların hakikatle alakası yoktur. Akıl ve mantık varlığın ve hakikatin özünü anlamada etken değildir. Akıl ancak hayatı kolaylaştırır, öze inmez. Aslında insan, yanılgıları hakikat diye kutsamıştır. Nietzsche, olmuş bitmiş, sabit duran, değişmeyen ne varsa reddeder. Tek gerçek hakikat, üzerinde durulması ve sahiplenilmesi gereken ahlak, bireysel ve estetik olan sezinlemedir. Bu ancak sanat ve müzikte cereyan edebilir. Sanat özgür iradeye ve birey ruhuna katkı sağladığında baş tacı edilebilir.³⁶²

Ancak Türkiye'de, Nietzsche'nin sanattan ve müzikten ne anladığı problemine farklı yaklaşımlar da vardır. Buna göre bir kısım yorumcu, Nietzsche'nin, müziği zararlı bir

---

³⁶⁰ Dostoyevski, *Entwürfe zu den "Damonen"*, Piper Ausgabe, Bd. 6. s. 1091'den naklen Özkan, *Nietzsche Kaplan Sirtında Felsefe*, ss. 61-63.

³⁶¹ Özkan, *Nietzsche Kaplan Sirtında Felsefe*, s. 11.

³⁶² Özkan, *age.*, 205-224.

uyuşturucu olduğu şeklinde değerlendirdiği iddiasındayken, bir kısım yorumcu ise Nietzsche için sanatın, gerçek bir sığınak değil; sadece bir kaçış olduğu düşüncesindedir.³⁶³

Bugüne kadar ülkemizdeki felsefi çalışmalar, kendilerini seçkin addeden mahfillerin tekelinde yapılmıştır. Bunların bazıları da Batılıların konuştuğu dili anlamadan kuru kuruya yaptıkları çevirilerle, çeviri yaptıkları kişilerin düşünceleri yanlış aktarmışlardır. Yazar Mehmet Niyazi'nin Nietzsche hakkında belirttiği ifadeler, Özkan'ın Nietzsche'nin yanlış aktarıldığına dair görüşünü destekler mahiyettedir. Buna göre Mehmet Niyazi, Türkiye'de tercümeleriyle ün kazanmış bir yazar olan Erol Güngör'den bahseder ve onun Türkiye'deki bazı Nietzsche tercümeleri ile ilgili görüşlerini şöyle belirtir;

Erol Güngör, "Bir Tercüme Faciası" başlıklı makalesinde Nietzsche'yi anlamak için Almanca bilmenin yeterli olmayacağını, onu anlayabilecek derecede felsefi nosyona sahip olmadan adeta beyninin terleriyle yoğurduğu ifadelerle de hâkim olunamayacaktır. Kimileri Nietzsche gibi büyük bir filozofu kendi ideallerine alet etmek gayesiyle onu Tanrı tanımaz göstermek istemişlerdir. Bu mercimek beyinlilerin kanaatine Tanrının varlığına inanmak gericiliktir. Bunlar bilmezler ki hiçbir büyük filozof Tanrıtanımaz yani ateist değildir. Onların kavgaları, içinde buldukları cemiyetin Tanrı anlayışlarıdır.³⁶⁴

Özkan'a göre Nietzsche, Tanrının varlığının mahiyet itibarıyla kavranamaz olduğunu söylerken aynı zamanda inkâr da edilemeyeceğini belirtir. Nietzsche, bu konuda Kant'ın "Tanrının inkârı da ispatı da mümkün değildir" fikrine yaklaşır. Mehmet Niyazi, Nietzsche'nin Tanrı anlayışının ne olduğu konusunda Özkan'a yaklaşır. Buna göre Nietzsche'deki Tanrı idesi sert kayalar arasında saklı bir elmas gibidir; ona ulaşmak ta sahip olduktan sonra onu muhafaza etmek de son derece zordur; daha da zor olan ise onsuz yaşamaktır. Her ne kadar insan ruhu balçığa saplanmış olsa da, onu asli menşinden, metafizik özünden ve Tanrı fikrinden koparmak imkânsızdır. Nietzsche, mektuplarında epeyce bir zaman Müslümanların arasında yaşamak istediğini belirtirken "zamana aykırı görüşler" (*unzeitgemassen betrachtungen*) adlı notlarında Hz. Ali'ye ait şöyle bir söze rastlanır. "*Hayatın sana biçtiği kismet, bizatihi kendini aramaktır. O yüzden başka şeyleri aramaktan beri dur! Halife Ali.*"³⁶⁵ Özkan'a göre Nietzsche, dinsiz ve ateist bir filozof olarak bilirse de, onun meydan okuyan üslubunda Tanrı arayışının vecde ve hüznünü bulmak mümkündür. He ne kadar "Tanrı Öldü" demiş olsa da hayatı boyunca Tanrı arayışı içinde olmuştur. Bu yüzden Muhammet İkbâl Nietzsche için, "*Kalbi Müslüman beyni kâfir*

³⁶³ Tokat, *Varoluşçu Teoloji*, s. 193.

³⁶⁴ Mehmet Niyazi, "*Nietzsche ve Tanrı Anlayışı*", http://www.zaman.com.tr/yazarlar/mehmet-niyazi/nietzsche-ve-tanri-anlayisi_116359.html [29.11.2013].

³⁶⁵ Niyazi, "*Nietzsche ve Tanrı Anlayışı*", http://www.zaman.com.tr/yazarlar/mehmet-niyazi/nietzsche-ve-tanri-anlayisi_116359.html [21.11.2013].

demidir.”³⁶⁶ Metafizikle kavgalı olan Nietzsche, iliklerine kadar Tanrı derdiyle doludur.

367

Özkan’ın eserlerinden çeviriler yaptığı İkbâl, Alman edebiyatçı, şair ve mütefekkeri Goethe, Mevlana ve Nietzsche arasında ilginç bir bağ kurar. Onları mistik ortamda aynı dili konuşan kişiler gibi algılar. İkbâl, “*Batılı üstadı Goethe’yi, Doğulu rehberi Mevlana’yla birlikte cennette buluşturur.*”³⁶⁸ Goethe, başka medeniyetlere, dinlere ve yabancı kültürlerle açıklık bakımından tam bir ilk örnektir. Goethe daima yeninin peşindedir. Hayatı boyunca köhne fikirlerle ve bağnazlarla mücadele etmiştir.³⁶⁹ Nietzsche’nin bizzat Goethe hakkındaki olumlu düşünceleri ve onu çöküşün bir parçası olan düşünürlerle bir tutmaması dikkat çekicidir.

Özkan’a göre Nietzsche’nin ruhu, yörüngesinden kopmuş bir gezegen gibi mutlak ve külli bir gücün etrafında tekrardan yörüngesine kavuşma gayesinde gibidir. Özkan, Nietzsche’nin kaybolmuş bulunan Tanrı’yı tekrardan özlemle bulma çabasının olduğunu belirtir. Nietzsche’nin asıl sorunu Tanrıyla ve Hz. İsa’yla değil, Hıristiyanlık diniyledir. Nietzsche, Hz. İsa’yı Hıristiyanlıktan ayrı tutar. Özkan’a göre Nietzsche, günümüz Hıristiyan şuurunun Hz. İsa’yla hiçbir alakasının olmadığını düşünür. Siyasi güçlerini adalete ve hakkaniyete değil de şiddete istinat ettiren Hıristiyan Batı ve Amerika’nın, aşk ve sulhun ilahi mertebesindeki Hz. İsa’yla ne alakaları olabilir. Hz. İsa yeni bir hayat pratiği ve yani bir hayat tarzını ifade eder. Hz. İsa, yeni bir ilim ve din icat etmemişti. Nietzsche’ye göre Hz. İsa saf ve temiz bir hayat yaşamış ve ebedi hayatın nasıl hak edileceğini yaşayarak göstermişti.³⁷⁰

Nietzsche, Hz. İsa’yı, öfkeden uzak sevgi dolu, hür ruhlu, yumuşak huylu ve hoşgörülü olarak değerlendirir ve bunu saf, temiz anlamına gelen “idiot”³⁷¹ kavramıyla tanımlar. Nietzsche’ye göre Hz. İsa, insanlara nasıl yaşanılacağını öğretmek için var oldu. Hz. İsa, her türlü alay ve suçlamalara karşı sarsılmadan inancını yitirmeden dik bir şekilde durdu. Kendisini çarmıha gerenlere gerçek İncilin ve gerçek Hıristiyanlığın gereği gibi intikam almayı aklından geçirmiyordu. Kendisine zulmeden insanları bile seviyordu.³⁷²

³⁶⁶ Niyazi, “*Nietzsche ve Tanrı Anlayışı*”, http://www.zaman.com.tr/yazarlar/mehmet-niyazi/nietzsche-ve-tanri-anlayisi_116359.html [30.11.2013].

³⁶⁷ Özkan, *Nietzsche Kaplan Sirtında Felsefe*, s. 141.

³⁶⁸ Özkan, *Mevlana ve Goethe*, Ötüken Yay., İstanbul: 2008, s. 19.

³⁶⁹ Özkan “*giriş*” Katharina Mommsen, *Goethe ve İslam*, çev., Özkan, Ötüken Yay., İstanbul: 2012, s. 1.

³⁷⁰ Özkan, *Nietzsche Kaplan Sirtında Felsefe*, ss. 141-147.

³⁷¹ Yunancada “*idiot*” devlet işlerine karışmayan gayri siyasi, özel insan; Bkz: Özkan, *Nietzsche Kaplan Sirtında Felsefe*, s. 132.

³⁷² Nietzsche, *Nietzsche Deccal Sahte İsa*, , ss. 65-66.

Ancak Hz. İsa'nın öğrencisi (havarisi) Paulus ise Nietzsche'nin nazarında "Dysangelist" tir. Yani suçludur, kin ve nefrette dâhidir.³⁷³ Paulus, varlığın ve hayatın cellâdıdır. Paulus aynı zamanda hayatın vampiri, papazlar ise parazit, müfteri hain cüceler ve zehirli örümceklerdir. Kiliseler de Paulus'un insanların başına sardığı toplumun tüm güçlü ve asil değerlerine karşı çıkan, düşman olan yerlerdir. Düşünen, faal ve yaratıcı olan insanın kilise ile barışması imkânsızdır. Nietzsche'ye göre Hz. İsa iyi haberci, Paulus ise kötü habercidir. Paulus, Hıristiyanlığı yorumladı ve bu "alçaltıcı" yorumu meşrulaştırdı. Üstüne üstlük bunun bir lütuf olduğu öğretisini icat edip dinin merkezine dikiverdi.³⁷⁴

Nietzsche, Hz. İsa'nın tek gerçek Hıristiyan olduğunu ama onun da çarmıhta öldüğünü ifade eder.³⁷⁵ Nietzsche'ye göre eğer Hz. İsa bir Hıristiyan'sa ondan başka Hıristiyan bulmak imkânsızdır. Çünkü kilisenin dikte ettiği Hıristiyanlıkla Hz. İsa arasında hiçbir alaka yoktur. Eğer Hıristiyanlık, Paulus ve Kilisenin vazettiği ise Hz İsa Hıristiyan değildir. Özkan'a göre Nietzsche, Hıristiyan'ın yaşadığı hayatın tam da Hz. İsa'nın kurtulmak istediği hayat olduğunu düşünür.³⁷⁶

Özkan, Nietzsche'nin ontolojisinin ne olduğu sorusunu estetikle bağdaştırır. Onun Tanrı dediği şey Dionysos'ca bir durum raks, müzik, estetik ve ahenk kavramlarıyla tanımlanabilecek bir tespitte gizlidir. Tanrı kavramının içine Apollon'ca tavrın gereği olan güçlü ve düzgün olanı da ekler. Kısaca Özkan'a göre Nietzsche'nin ontolojisi, onun estetik anlayışından beslenir ve oluşur.³⁷⁷

Görüldüğü üzere Özkan, Nietzsche'nin hararetli bir Hıristiyanlık eleştirisi ve Tanrı arayışı içinde olduğunu belirtiyor. Nietzsche bunu yaparken Hz. İsa'yı kayırıyor. Ancak Nietzsche'nin, Hz. İsa'ya Tanrı'nın elçisi olduğu, ilahi bir kimliğinin bulunduğu şeklinde bir tanımlama getirmiyor. Nietzsche, Hz. İsa'yı kayırıyor ama ona Peygamber de demiyor. Bundan dolayıdır ki Nietzsche'nin bir Tanrı arayışı içinde olması elbette onun mümin olması anlamına gelmez. Nietzsche'nin mümin olduğuna dair Özkan'ın bir ifadesi de yoktur.

Özkan'ın Nietzsche'nin Tanrı ve ahlak anlayışı ve nihilizminden anladığı şeyi özetle ifade edecek olursak, gerçeği söylemeyen, insana huzur vermeyen birçok Tanrı gibi

---

³⁷³ Özkan, *Nietzsche Kaplan Sirtında Felsefe*, s. 152; Bkz: Nietzsche, *Nietzsche Deccal Sahte İsa*, s. 25.

³⁷⁴ Nietzsche, *age.*, s. 77.

³⁷⁵ Nietzsche, *age.*, s. 71.

³⁷⁶ Özkan, *age.*, ss. 165-168.

³⁷⁷ Özkan, *Söz Bir Yelpazedir*, İstanbul: Ötüken Yay., 2010, s. 36.

Tanrısızlık da nihilizme sebep teşkil eder. Nietzsche'ye göre mirasçı olmak tehlikelidir.³⁷⁸ Yıllar öncesinden getirilmiş ancak geçerliliğini yitirmiş, kişiye ve topluma bir fayda üretmeyen zihniyetler ve ahlak kuralları boşluk oluşturur ve ortaya amaçsız ve hedefsiz bir toplum çıkar. İşte içi boş bir toplum ve gerçek Tanrı'dan ve mutluluk verici ahlak kurallarından uzak bir hayat, hayatın hiçbir anlamının olmadığı bir zihniyeti tetikler. İşte bu bir nihilizmdir. Bunun sebebi gerçek Tanrı anlayışının insandan çekilmesidir. Gerçek Tanrı vardır, bir yerlerde. İnsanlık gerçek Tanrısını aramaktadır. Nihilizm insanlığın baş belasıdır. Bu beladan kurtulmanın tek çaresi gerçek Tanrı'yı bulmaktır. Aynı zamanda Hıristiyanlık da insanlığın düşmanıdır ve Hıristiyanlık, Hz İsa'nın anlattıklarını barındırmayan çöküşe neden olan bir dindir. Toplumlar, bireysel hissedişten yoksun sistematikleştirilmiş her türlü ahlak kurallarından arındırılmalıdır.

2.1.8. Yusuf Kaplan'a Göre Nietzsche'nin Felsefesi

Yusuf Kaplan, Michel Foucault, Baudrillard, Milan Kundera, Umberto Eco, ve John Berger gibi yazar ve düşünürlerden çeşitli çeviriler yaptı. Değişik gazete ve dergilerde yazıları bulunan Kaplan'ın, Nietzsche ile alakalı yaptığı çeviri, yorum ve çalışmaları vardır.

Türkiye'de fikri yozlaşmanın varlığına dikkat çeken Kaplan, bilim üreten kişilerin bilimin evrensel gerçekliklerine sadık kalması ve çarpıtılmaması gerekliliğini belirtir. *"Sıhğığa prim vermeyeceksek, fikrin namusunu koruyacaksak, Türkiye'de her bakımdan büyüyen çölleşmeye, kuraklaşmaya, zihin veya çağ körleşmesine bir darbe vurmak, son vermek zorundayız"*³⁷⁹ diyerek sorumlu birey perspektifiyle kişi ve olayların olduğu gibi değerlendirilmesi tarafında olduğunu beyan eder.

Çağımızı anlayabilmek ve çağımızın dayandığı temel fikri dinamikleri "çekiçle felsefe yapan" birinci sınıf bir düşünürün soylu analizlerinden okuyabilmek için Nietzsche'nin yeniden okunulması gereğini ifade eden Yusuf Kaplan, Türkiye'de çok berbat bir entelektüel körleşme ve kötürümleşmenin bulunduğunu söyler.³⁸⁰

Batı kültürüyle de İslam kültürüyle de kurduğumuz ilişkilerin yalnızca platonik aşk ve nefret ilişkilerine dayanan sahte ilişkilere dönüşmesi, son kertede batılılaşma macerasına sürüklenen ülkemizin mecrasını yitirmesine, dolayısıyla hâkim kültürün bütün normlarını ve formlarını köle gibi taklit etmemize, üstelik de karikatürize ederek tepe tepe tüketmemize yol açmıştır.

³⁷⁸Nietzsche, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, çev., Funda Aydın, İstanbul: Sis Yay., 2013, s. 70.

³⁷⁹Kaplan, "Almanya'da Nietzsche'nin hakikat yolculuğunun izini sürerken", [www. http://m.yenisafak.com/yazarlar/YusufKaplan/almanyada-nietzschenin-hakikat-yolculu/35085](http://m.yenisafak.com/yazarlar/YusufKaplan/almanyada-nietzschenin-hakikat-yolculu/35085) [16.12.2013].

³⁸⁰Kaplan, *"Sunuş" Nietzsche Deccal Sahte İsa*, s. 25.

Karikatürize edilen, belki de en önde gelen batılı düşünürlerden biri de “ateist” ve “nihilist” diye yaftalayarak üstünü çizdiğimiz ya da duruma göre putlaştırdığımız Nietzsche’dir.³⁸¹

Kaplan, Türkiye’de var olduğunu düşündüğü ve “entelektüel şebeke” diye tanımladığı bir grubun iddia ettiği gibi Nietzsche’nin, nihilist ve ateist olmadığını söyler. Türkiye’de, özellikle ateist ve sosyalist çevrelerce Nietzsche kadar çarpıtılan ve sığ söylemlere malzeme yapılarak harcanan ikinci bir düşünürün olmadığını belirtir. Komünist dönemde Doğu Almanya’da Leipzig’de, -üstelik de Leipzig Üniversitesi’nde!- Nietzsche’nin bütün eserlerinin yasaklanması, komünistlerin Nietzsche söylemlerinden haz etmediklerini gösteriyor. Kaplan, Türkiye’deki entelektüel sosyalist kesimin Nietzsche’yi kendilerine uydurma gayretlerini trajikomik bir hal ve içi boş bir hayal olarak değerlendiriyor. “Komünistleri ürküten şey, Nietzsche’nin büyük bir put kırıcı olması mı acaba?”³⁸² Sorusunu soruyor.

Kaplan, Türkiye’de Nietzsche’nin yeniden çevrilmesi ve anlatılması gerektiği düşüncesindedir. Bunun sebebini de, şimdiye kadar Türkiye’de yapılan çevirilerin gerçek Nietzsche’yi yansıtmamış olması şeklinde açıklar.

Kaplan’a göre Türkiye’deki Nietzsche, gerçek olmayan, İcat edilmiş, devşirilmiş, hatta tersyüz edilmiş, son derece yanlış anlaşılmiş, yanlış aktarılmıştır. Hatta İslam’a karşı, Tanrı inancına karşı ilkel bir şekilde sürdürülen seküler-ideolojik mücadelede Batı-perestlerce bir kalkan olarak kullanılmaya kalkışılacak kadar kötüye kullanılmış ve gerçekten de kötürümleştirilmiş, iğfal ve iğdiş edilmiştir.³⁸³

Kaplan’a göre Nietzsche’nin karikatürize edildiğinin göstergesi, onun “Tanrı öldü” sözünü dümdüz bir biçimde anlamaya çalışılmasıdır.³⁸⁴

Kaplan, Avrupa toplumunu da Nietzsche’yi doğru anlayıp aktarmamakla eleştirir. Avrupa toplumu 2500 yıldan bu yana, insanlığı her bakımdan Çöküşün eşğine götürüp bırakan ve Avrupa’yı –üstadın (Nietzsche) deyişiyle- gülünç bir zafer yaşayan ‘ölüler evi’

---

³⁸¹Kaplan, Nietzsche: “İslam’ın önünde diz çökmeliydik”, <http://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/nietzsche-islam-in-onunde-diz-cokmeliydik-8447> [16.12.2013].

³⁸²Kaplan, “Almanya’da Nietzsche’nin hakikat yolculuğunun izini sürerken”, <http://www.m.yenisafak.com/yazarlar/YusufKaplan/almanya-da-nietzschenin-hakikat-yolculu/35085> [19.12.2013].

³⁸³Yusuf Kaplan, “Sunuş” Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*, çev., Yusuf Kaplan, İstanbul: Külliyyat, 2009, s. 7.

³⁸⁴Kaplan, Nietzsche’nin bilinmeyen İslam yorumu, “Nietzsche: İslam’ın önünde diz çökmeliydik”, http://www.belgehaber.com/haber.php?haber_id=3235 [13.12.2014].

ne dönüştüren bir toplumdur.³⁸⁵ Batı’da toplum, aile ve değerler çöktü. Modernizmle birlikte sanat bitti ve hayat çöllerleşti.³⁸⁶

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Kaplan, Nietzsche’nin, Türkiye’de ve Avrupa’da yanlış yorumlandığını ifade etmektedir. Bu farklı yorumlanma, ona göre, Nietzsche’nin nihilizmden ne anladığı konusunda da geçerlidir.

Türkiye’deki yaygın kanaat Nietzsche’nin nihilist bir filozof olduğudur. Ancak Kaplan, Nietzsche’nin nihilist olmak bir yana nihilizmle mücadele ettiğini ve nihilizm karşıtı bir filozof olduğunu beyan eder. Kaplan, Nietzsche’nin yanlış anlaşıldığını söyler. Esas itibarıyla onun nihilist bir düşünür değil, tam tersine nihilizme savaş açan ve nihilizmin kaynağını oluşturan çöküş (*décadance*) biçimlerini yerle bir etmeye çalışan, esaslı, sarsıcı, asil bir hakikat arayıcısı ve yolcusu olan düşünür olduğunu belirtir. Nietzsche’yi doğru çevirmenin Türkiye’deki ve Türkçedeki o son derece yanlış ve çarpık “Nihilist Nietzsche” imgesini yıkararak, “hakikat yolcusu ve arayıcısı Nietzsche” figürünün nihayet ortaya çıkmasına imkân tanıyacağını ifade eder. Nietzsche’ye göre nihilist ve Hıristiyanlar dogmatiktirler ve her türlü neşe ve coşkuyu reddederler.³⁸⁷

Kaplan, Batı Uygarlığının Ontolojisini yitirdiğini, bu yüzden görselleşerek gösterme, kontrol ve kolinize etme kaygısı güderek, somutlaştırarak bir ontoloji kurmaya çalışmış olduğunu söyler. Batı Uygarlığında yaşanan bu türlü iniş çıkışlar veya dönüşümler nedeniyle, Batı Uygarlığı bu sorunu epistemolojik olanı ve alanı ontolojikleştirerek (Kısacası formu norm haline getirerek ve insanlığı yapay akla mahkûm ederek, yani araçlara/formlara bir zatlık/öz niteliği bahşederek) aşabileceğini sandığını, ama yanıldığını ve hepimizi de yanılttığını belirtir. Gelinek nokta itibarıyla Kaplan, Batı Uygarlığının, kendisini de insanlığı da epistemolojik ve ontolojik alandan uzaklaştırarak pornografik, ayartıcı algılama ve varoluş biçimlerine kapattığını ve her şeyin önünü tıkadığını, varlığın, hayatın ve hakikatin yönünü yitirmesine yol açtığını ifade eder. Dolayısıyla bu yolculuğun varacağı yer, kaçınılmaz olarak türlü nihilizm biçimleri ve Michel Henry’nin dikkat çektiği gibi “uygar barbarlaşma” biçimleridir. Bu hareket tarzıyla hayatını tasarımlayan Batı

---

³⁸⁵Kaplan, “Almanya’da Nietzsche’nin hakikat yolculuğunun izini sürerken”, <http://www.m.yenisafak.com/yazarlar/YusufKaplan/almanyada-nietzschenin-hakikat-yolcul/35085> [07.01.2014].

³⁸⁶Kaplan, “Almanya’da Nietzsche’nin hakikat yolculuğunun izini sürerken”, <http://www.m.yenisafak.com/yazarlar/YusufKaplan/almanyada-nietzschenin-hakikat-yolcul/35085> [18.12.2014].

³⁸⁷Kaplan, “Sunuş” Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*, s. 12; Bkz: Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, s. 19.

Toplumunu doğrudan nihilizme sürüklenir. Kaplan, bu şekilde Nietzsche'nin Batı uygarlığı ve ahlaki hakkındaki düşüncelerini özetler.³⁸⁸

Kaplan'a göre Nietzsche, nihilizme sürüklenmiş toplumların çöküşe (*décadence*) gideceğini, hayatı hiçleştirilenin, amaçsız, hedefi ve yolu bulunmayan gayesiz bir toplum meydana getireceğinden dolayı tehlike barındıracağını düşünür. Kaplan'a göre Batı uygarlığı Nietzsche'yle birlikte bitmiştir. Nietzsche sonrası Batı düşüncesi, Batı uygarlığının bittiğinin ve insanlığı sadece göreceliğin (*rölativizm*) ve hiççiliğin (*nihilizm*) eşliğine sürüklemekten başka bir şey vaat etmediğinin ilanından başka bir şey değildir.³⁸⁹

Kaplan'a göre Nietzsche, XIX. yüzyılın "romantik dalga" sının en önemli ve sarsıcı temsilcilerindendir. Romantizm dalgası, Avrupa'daki modern/seküler Avrupa uygarlığının sonunu belirleyen ve Batı uygarlığının artık, bilimde, sanatta ve sosyal hayatta köhneleştiğini adeta haykıran bir akım olmuştur.³⁹⁰

Kaplan'a göre Nietzsche'nin nihilizmden anladığı yok oluş ve felakettir. Nietzsche, nihilist olmak bir yana nihilizmle mücadele eden bir düşünürdür. Amaca değil de araca yönelik akla mahkûm olan insanlık çöküşün eşliğindedir.

Kaplan'a göre Nietzsche bu nihilist gelecekle, insanlığın çöküşe sürükleneceğini düşünür ve Kaplan'a göre Nietzsche, bu durumdan kurtulmanın yolunu, hayatın ve hakikatin önünü açmak, insanlığın kaybettiği gerçek "öz" ve ontolojik yaklaşıma tekrardan kavuşmaktır olarak belirler.³⁹¹

Kaplan, Nietzsche'nin "Tanrı öldü" sözünün dümdüz anlamaya kalkışmanın hata olacağını belirtir. Nietzsche "Tanrı öldü" sözünü ateist bir zihniyetle söylememiş, aksine Batıda Tanrının öldürülmesini kastetmiştir. Karikatürize edildiğini söylediği Nietzsche'nin ateist diye etiketlendiğini ve üstünün çizildiğini, yeri geldiğinde de putlaştırıldığını düşünür. Nietzsche'nin karikatürize edildiğini gösteren en önemli göstergelerin başında onun "Tanrı öldü" sözünü dümdüz bir şekilde anlamaya kalkışmaktır. Nietzsche Tanrı öldü derken bir ateist ve nihilist edasıyla konuşmaz. Aksine Batıda Tanrı'nın öldürüldüğünden

---

³⁸⁸Kaplan., Bediuzzaman, Nietzsche ve Sezai Karakoç", <http://www.risaleforum.net/egitim-ve-kultur-33/genel-ve-guncel-haberler-181/155249-bediuzzaman-nietzsche-ve-sezai-karakoc.html> [22.11.2013].

³⁸⁹Kaplan, "Sinema Hem Nietzsche'dir Hem de Ötesi", <http://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/sinema-hem-nietzshedir-hem-de-otesi-1-17593> [10.11.2014].

³⁹⁰Kaplan, "Sunuş" Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*, ss. 11-12.

³⁹¹Kaplan, "Bediuzzaman, Nietzsche ve Sezai Karakoç", <http://www.risaleforum.net/egitim-ve-kultur-33/genel-ve-guncel-haberler-181/155249-bediuzzaman-nietzsche-ve-sezai-karakoc.html> [22.11.2013].

söz eder. Sözcüğü, Putların Alacakaranlığı başlıklı kitabında aklın putlaştırılmasına karşı tam bir savaş ilan eder. Sokrates'ten başlayarak bütün bir Sokrates sonrasını, temelde rasyonalist Batı düşüncesini yerden yere vurur.³⁹²

Kaplan, Nietzsche'nin, Hıristiyanlığı bir cellât metafiziğine benzetir. Bundan hareketle Kaplan, Nietzsche'nin, Hıristiyanlığı, Tanrı tasavvurundaki yanlışlığından ötürü yerle bir ettiğini söyler.³⁹³ Ancak Kaplan'a göre Nietzsche, söz konusu İslam Dini olunca; beğenisini belirtir. Hatta Kaplan'a göre Nietzsche, İslamiyet hakkında hayranlığa varan ifadelerde bulunur. Nietzsche'nin bu konudaki en çarpıcı ifadesi "Haçlıların, asil olan İslam kültürü önünde diz çökmeleri gerekir" şeklindedir.³⁹⁴ Bir başka sözünde Nietzsche, "Eğer İslam, Hıristiyanlığı küçük ve hakir gördüyse bin kez haklıydı; Çünkü İslam, insanı yüceltir ama putlaştırmaz."³⁹⁵ Kaplan, Nietzsche'nin, İslamiyet'i yücelten sözleri olduğunu yine onun kitabından çevirdiği bölümlerde ifade etmiştir.

Hıristiyanlık bizi kadim dünyanın yani antik Roma ve Yunan kültürünün mahsulünden mahrum bırakmıştı. Üstelik bununla da yetinmemiş daha sonraları, bizi İslam kültürünün mahsulünden de mahrum etmişti. Aslında bize (insan olarak bize) Grek kültüründen de Roma kültüründen de temel meseleler açısından daha yakın olan, bizim (insan olarak) duygularımıza zevklerimizimize ve seçimlerimize daha doğrudan hitabeden İspanya'daki o harikulade İslam kültürü ve İslam kültürünün eşsiz birikimi ayaklar altına alınarak çiğnenmiş, yok edilmişti. (Bunu yapan ayağın ne tür bir ayak olduğunu söylemeye dilim varmıyor ne yazık ki) : İyi de neden? Nedeni şuydu: Çünkü İslam kültürü asil bir kültürdü; Çünkü İslam kültürü kökenlerini, temellerini insan fitratına borçluydu. (İnsanın fitri özelliklerini muhafaza edebilmesine borçluydu); Çünkü İslam kültürü İspanya'daki Müslüman hayatının nadir bulunan nefis hazinelerinin üzerinde bile hayata evet diyordu!... Daha sonraları, Haçlılar estirdikleri o toz bulutunun ortasında, aslında önünde diz çökmeleri gereken, diz çökmekle daha iyi bir iş yapmış olacakları bir şeye karşı, asil bir kültüre karşı, bizim bugünkü 19. Yüzyıl kültürümüzle mukayese edildiğinde, bizim çağdaş kültürümüzün, kendisini, İslam kültürünün yanında son derece yoksul ve oldukça "geç kalmış" bir kültür olarak görebileceği böylesine asil ve yüksek bir kültüre karşı savaş açmışlardı. Haçlılar, ganimet peşinde koşuşturuyorlardı, hiç şüphesiz ki. Çünkü Doğu, İslam dünyası zengindi...³⁹⁶

Kaplan, "Büyük düşünür" diye tanımladığı Nietzsche'yi, "bütün insanlığın ve varlığın yükünü omuzlarında taşıyan kişi" diye tanımlar. Nietzsche'nin ahlakı toplumun sorumluluğunu derinden üstlenmiş bir ahlaktır. Nietzsche, bizim kültürümüzde eşsiz insan diye tanımlanan "insan-ı kâmil" tanımına tıpatıp uyan birisidir. Çünkü Nietzsche, diğer büyük düşünür ve sanatçılar gibi keşif gücü yüksek birisidir. Ayrıca Nietzsche, sıradan

³⁹²Kaplan, "İslam'ın Önünde Diz Çökmeliydik", <http://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/nietzsche-islam-in-onunde-diz-cokmeliydik-8447> [01.11.2014].

³⁹³Kaplan, "İslam'ın Önünde Diz Çökmeliydik", <http://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/nietzsche-islam-in-onunde-diz-cokmeliydik-8447> [13.12.2014]; Bkz: Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*, s. 63.

³⁹⁴ Nietzsche *Deccal Sahte İsa*, s. 130.

³⁹⁵Kaplan, "Anlamak ve yargılamak üçgeninde Nietzsche ve babaanneme eleştiri ile bir bakış", <http://www.ayracdergisi.com>, [17.12.2014]; Bkz: Nietzsche *Deccal Sahte İsa*, s. 129.

³⁹⁶Kaplan, "İslam'ın Önünde Diz Çökmeliydik", [01.12.2014]; Bkz: Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, s. 130.

insanlar tarafından görülüp hissedilemeyen, duyulamayan ve yaşanamayan, hayatın gizli bölmelerinde gezinir.³⁹⁷

Büyük sanatçı, düşünür, insan-ı kâmil, veliler, velilerin sütkardeşi deliler, Allah'ın rahmetinin genişliğinin bir göstergesi olarak gönderdiği Peygamberlerin izinden giderler. Sıradan insanlar gibi, tutkularının, hazlarının, fetişlerinin peşinden değil. Sıradan insanlar gibi, kör bir tutkuya, insanın zihnini ve ruhunu körleştiren, kötürümleştiren sığ bir hazza, fetişe kapaklanmazlar. Bu tekil ve tüketici tutku ve hazların kölesi olmazlar. Algı kapılarını hayata kapatan ayartıcı duyguların ötesine geçerek yaşarlar. Tıpkı Nietzsche gibi...³⁹⁸

Yusuf Kaplan, Nietzsche'yi bu şekilde ifade ettikten sonra onun nasıl bir kimliğe sahip olduğunu ortaya koyacak şu soruyu sorar;

Peki, bizim ateist olarak bildiğimiz Nietzsche, bir arif midir, bir insan-ı kâmil örneği mi? Hiç şüphesiz ki evet." Peygamberlerde en belirgin örneğini gördüğümüz küçük parçalardan bütünü görebilme istidadı, bu eşsiz medceziri idrak edebilme kabiliyeti, bütün derinliği ve saflığıyla Nietzsche'de de mevcuttur. Bu özellikleriyle Nietzsche diğer kişiler arasında farklı bir konumdadır. Nietzsche'de muazzam bir iffet, neşe ve vecde hali vardır. İşte bu hal onun hakikatin izini sürme yolunda belirgin bir şekilde kendini hissettiriyor. Çağın kötürümleştirilmesine yönelik verdiği hakikati bulma mücadelesi, derinlikli hakikat yolculuğu 'kudret iradesi', üst insan' gibi kilit kavramlarda kendini ele verir. Ancak bu kavramlar Türkiye'de ve kısmen de olsa dünyada son derece yanlış anlaşılmiş, bir put kırıcı düşünür olan Nietzsche'yi, sanki güç teorisyeniymiş gibi sunabilecek kadar çarpıtılmıştır. "Nietzsche ateist değil."³⁹⁹

Nietzsche, Yusuf Kaplan'a göre insanlığı intihara sürükleyecek olan Batı uygarlığının çıkış noktasını sanatta bulur. Modernist sanat anlayışının çöküşünü haber vererek ona ölümcül darbeyi vurmuş ve postmodernizme giden kapıları da sonuna kadar aralamıştır.⁴⁰⁰

Anlaşılacağı üzere Kaplan, Nietzsche'nin, Hıristiyan temelli Batı ahlakının bir işe yaramadığı ve yok edilmesi gerektiği hususundaki görüşleri baz alındığında, Türkiye'deki diğer Nietzsche yorumcularıyla hemfikirdir. Ancak Nietzsche'nin nihilizm ve Tanrı anlayışı hakkındaki görüşlerinin ne olduğu hususunda ise Türkiye'deki bazı yorumculardan belirgin bir şekilde ayrışıyor. Aynı zamanda Kaplan, Nietzsche'yi parçadan bütünü kavrama istidadından ötürü öngörü sahibi bir kişi olarak Peygamberlere benzetiyor. Kanaatimizce inanan kişi "ben inandım" der ve inandığı dinin özelliklerini kısmen de olsa hayatına yansıtır. İslamiyet'te bulunan bazı kavramların ifade ettiği anlamlar "insanı kâmil

³⁹⁷ Kaplan, "Almanya'da Nietzsche'nin hakikat yolculuğunun izini sürerken", <http://www.m.yenisafak.com/yazarlar/YusufKaplan/almanyada-nietzschenin-hakikat-yolcul/35085> [07.01.2014].

³⁹⁸ Kaplan, "Almanya'da Nietzsche'nin hakikat yolculuğunun izini sürerken", <http://www.m.yenisafak.com/yazarlar/YusufKaplan/almanyada-nietzschenin-hakikat-yolcul/35085> [07.01.2014].

³⁹⁹ Kaplan, "Almanya'da Nietzsche'nin hakikat yolculuğunun izini sürerken", <http://www.m.yenisafak.com/yazarlar/YusufKaplan/almanyada-nietzschenin-hakikat-yolcul/35085> [23.12.2014].

⁴⁰⁰ Kaplan, "Sunuş" Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*, s. 10.

vb.” Nietzsche felsefesinde farklı kavramlarla “üstün insan” ifade edilmiş olabilir. Ancak bu durumu yeni bir keşif gibi gösterip hararetle Nietzsche’nin İslamiyet’e yaklaştırılması şeklinde bir gayret içinde olunması, Nietzsche’nin Peygamberane bir tavrın mümessiliymiş gibi tanıtılması da kişisel bir yorum olmaktan ibaret kalacaktır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu tezimizde, Türk düşünce dünyasında Nietzsche'nin nasıl anlaşıldığı ve aktarıldığı problemini değerlendirmeye çalıştık. Bu aşamada Türkiye'deki felsefi düşüncenin gelişimi ve kısaca Nietzsche felsefesinin izahıyla Türkiye'deki bazı yorumcuların Nietzsche felsefesine bakışını ele almaya çalıştık.

Geçmişten bu yana, toplumlar üzerinde etkisi olan düşünürlerin hakkında birbirinden farklı yorumların yapıldığı görülmektedir. Nietzsche de, hakkında oldukça farklı yorumlar yapılan düşünürler kategorisinde değerlendirilebilir. Hatta en önde gelenlerden birisi olarak da sayılabilir.

Türkiye'de Nietzsche'yi yorumlayanların bazıları, Nietzsche'nin, felsefe yaparken söylediklerinin dağınık, karmakarışık, bir fikir bütünlüğü taşımayan, derli toplu ve güvenilir olmayan sözler olduğu iddiasındadırlar. Diğer bir kısmı ise onun ifade tarzından kaynaklanan bir müphemliği kabul etmekle beraber, fikirleri derli toplu olan ve bir bütünlük arz eden, ileri görüşlü bir düşünür olduğunu söylemektedirler. Nietzsche'nin sadece egemen güç ve ahlaka ayrıca Hıristiyanlığa karşı nihilist olduğu, Budizm'i pasif nihilizmin, komünizmi de aktif nihilizmin göstergesi olarak ötelelediği görüşünde olanlarla birlikte onun, Hıristiyanlık ve Budizm gibi bütün dinleri hiç hükmünde sayıp Tanrı inancını reddederek nihilist kategorisinde olduğunu belirtenler de söz konusudur.

Türkiye'de Nietzsche'yi bir ideolojiye yaklaştırma, olduğundan farklı gösterme gayretleri mevcut mudur? Ya da Nietzsche anlaşılması imkânsız şifreli sözler mi söylemiştir de bu yüzden Nietzsche lastik gibi sağa sola çekilmiş ve hakkında birbirine tamamen zıt yorumlar yapılabilmektedir.

Bilindiği üzere geçtiğimiz yüzyıl başlarında Türkiye'de devlet yapılanması, rejim değişikliği doğrultusunda köklü reformlar yapıldı. Hararetli ideolojik tartışmalardan geçildi. Nitekim o zamanki ideolojik gruplaşmaların uzantılarının hâlâ günümüzde de devam ettiği söylenebilir.

Nietzsche'nin kız kardeşi Elizabeth ve bazı Hitler benzeri Avrupalının Nietzsche'yi kendi ideolojilerine yaklaştırma gayretlerinin bulunduğu söylenir. Eğer bu doğruysa bu durumun bir benzeri de Türkiye'de söz konusu olmuş mudur? Türkiye'de bu hararetli ideolojik tartışmaların olduğu zamanlarda felsefeyle ilgilenen ve yabancı dilden çeviri

yapan entelektüel kişiler Elizabeth ve diğerlerinin bulaştığı ihanete bulaşmışlar mıdır? Nietzsche'nin pos bıyıklarından esinlenip onu komünizm ya da ateizme yakıştırmışlar mıdır? Yahut iddia edildiği üzere tam tersi İslamiyet'e sempati beslemiş hatta "mümin" mi olmuştur? Nietzsche bunlardan hangisidir? Ya da ne kadarıdır? Yoksa bunların hiç biri olmayıp, haksız ithamlara mı maruz bırakılmıştır?

Türkiye'deki bir kısım yorumcuya göre Nietzsche, çağının etkisinde kalarak felsefe yapmış, diğer bir kısmına göre ise hiçbir etkiye maruz kalmadan özgürlüğünün doruklarında düşüncelerini belirtmiştir. Bununla birlikte bir kısım yorumcu, Nietzsche'yi titiz, sert mizaçlı, merhametten yoksun bir kişilik olarak tanımlamışken, bazıları ise, İtalya'da yük taşımakta zorlanan bir beygirin boynuna sarılıp merhametten ağlayan, ince ruhlu, sakin, sevecen, duygulu bir karakter olarak da değerlendirmiştir.

Türkiye'de Nietzsche hakkında taban tabana zıt olan yorumların yapılması; Nietzsche bunlardan hangisidir sorusunu akla getirmektedir. Bu farklı yorumlar gerek çeviri yapılacak olan Almanca diliyle Türkçenin intibakı, gerekse daha önceden de bahsettiğimiz, Nietzsche'nin kendine has edebi üslubundan kaynaklanabilir. Ancak şu an Türkiye'de Nietzsche ile alakalı tartışılan konular tercüme sorunu ve edebi üslubun anlaşılmasından da öte bir şeydir.

Şöyle ki; Türkiye'de Nietzsche evirilmiş, ideolojilere malzeme yapılmıştır. Örneğin o aslında açık bir şekilde nihilizmi kınayıp söz konusu akımın bir kriz, buhran ve tehdit olduğunu kabul ederken, bir kısım yorumcular da Nietzsche'nin bir nihilist olduğunu söylemişlerdir. "Güç İstenci" adlı kitabında Nihilizmi açıkça "buhrandır" deyip tehdit olarak tanımlayan ve çöküşün bir sonucu olarak niteleyen Nietzsche'yi tam tersi nihilizmin yılmaz savunucusu olarak belirten Türkiye'deki bir kısım yorumcu hakkındaki sorunu sadece çeviri sorunu olarak izah etmek eksik bir izah olacaktır. Nietzsche, yine "Güç İstenci" adlı kitabında Darwinizm'i felaketçilik olarak tanımlamasına rağmen Nietzsche'yi Darwin'in evrim teorisinden yana bir kişi olarak gösterenlerden de tezimizde bahsettik. Ayrıca yine Türkiye'de ve Avrupa'da özellikle de Almanya'da Nietzsche'nin Alman milliyetçisi ve Nasyonalist olduğu kanaatinde olan yorumcuların var olduğundan da bahsettik. Oysaki Nietzsche "Böyle Buyurdu Zerdüş" adlı kitabındaki "Eski ve yeni levhalar üzerine" adlı bölümde, bu yorumların aksine "şerefli olmanın soydan gelmeyeceği, aksine yaptıklarımızdan ve seçtiğimiz yoldan geleceğini" ifade etmiştir. Bu örneklerden anlaşılacağı gibi Türkiye'de Nietzsche'nin farklı yorumlanmasının sebebini sadece tercüme problemine ve onun kendine has edebi üslubuna bağlamak yeterli olmayacaktır.

Nitekim Nietzsche'nin, Türkiye'deki bazı yorumcular tarafından kendi ideolojilerine alet edilmiş olduğu düşünülebilir. Bu yüzden Nietzsche hakkında ateist, nihilist, ahlak karşıtı, mümin ya da evrimcidir gibi değerlendirmelerde bulunurken bu bilimsellikten uzak keyfi yorumların takipçisi olmaktan imtina edilmelidir.

Felsefi eserlerin, Türkçeye yapılan çevirileri XX. Yüzyılla beraber hız kazanır. Nietzsche'den yapılan çeviriler de aynı zamana denk düşmektedir. Osmanlı Devleti'nden yeni Türkiye Devleti'ne geçildiği bu dönemde Batı'dan yapılan ve Türkiye'de kendi bünyemizde üretilen felsefenin kendine has bir tarzının olduğu iddiaları mevcuttur. Türkiye'de daha çok siyasi ve askeri erkin tasallutunun söz konusu olduğu dönemde felsefenin oluşması safhasında, Nietzsche'den yapılan çevirilerin de bu tasallutun etkisinden nasibini aldığı görülüyor. Örneğin, XIX. yüzyılda ülkemizde felsefi ekolleşmeye ilk defa yöneldiğini iddia eden Baha Tevfik'le başlayan Nietzsche yorumları günümüzde de devam etmektedir. Denilebilir ki Baha Tevfik o dönemde özgün bir felsefe oluşturma gayesiyle ortaya çıkmış ancak bu gayesini tam olarak gerçekleştirememiştir. Çünkü Baha Tevfik ve arkadaşlarının felsefeleri, özgün bir felsefe değil, materyalizm çizgisinde yürüyen bir felsefedir. Materyalizm ise yeni keşfedilmiş özgün bir ideoloji değil, zaten var olan ve bazı toplumlarda da hâkimiyetini sürdüren bir ideolojidir ve ülkemize devşirilmiştir. Materyalizm ve pozitivism merkezli felsefi yaklaşımlar bu tarihte ülkemizde hâkim kılınmaya çalışılırken, aynı zamanda bu ideolojilere dayanak olacak bir takım unsurlara da ihtiyaç hissedilmiş olabilir. Kanaatimizce Nietzsche de, Baha Tevfik ve arkadaşlarının Türkiye'de oluşturmayı düşündükleri materyalizm eksenli felsefi yapılanmaya bir payende olarak gösterilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı Devleti çoğunlukla İslam Dini esaslarıyla yönetilen bir devlettir. Devletin zayıflamasıyla beraber Baha Tevfik ve arkadaşlarının öngördüğü materyalizm esaslı yönetim tarzına destek sağlaması için, ateizm ve pozitivism tarafında olduğu iddia edilen Nietzsche gibi Batılı düşünürlerin fikirleri adeta biçilmiş kaftandı. Nietzsche'de bu kişiler için bir çekim alanı oluşturan unsur ise muhtemelen Nietzsche'nin ünlü olan "Tanrı öldü" fikridir. Tanrı'yı öldürmüş Nietzsche, Baha Tevfik ve arkadaşlarına, Müslüman Osmanlı'dan pozitivism eksenli düzene geçişte etkin bir katkı yapacaktı. Bu fikirler Türk toplumuyla buluşturulurken kalemi elinde olan yazar ya da çevirmenler özellikle materyalizm taraflı ideolojik kaygılar güttüler. Yakın tarihte bu duruma, "Nietzsche'nin müminleştirilmesi" sürümü de eklenince ortaya bir sürü Nietzsche çıkıverdi.

Kanaatimize göre, Baha Tevfik gibi Osmanlı bezginleri, Nietzsche'ye bu büyük operasyonu yapmışlardır. Son zamanlarda gelişen bir diğer farklı taarruz da Nietzsche'nin İslamiyet'e yaklaştırılmasına yöneliktir.

Türkiye'de Nietzsche'yi yorumlayan başlıca üç gruptan bahsedebiliriz. Bunlar;

1- Mustafa Şekip Tunç'un "Ay babanın soğuk ve cansız mehtabı" diye nitelendirdiği İttihatçı entelektüeller. Yani günümüzde daha çok "sol" diye bilinen kesim.

2- Yeni Türkiye Cumhuriyeti Devletinin temellerinin atıldığı süreçte, düşünce hayatından dışlanan münevverler. Yani "sağ" diye bilinen grup.

3- "Klasik felsefe görevlileri". Yani "pragmatist, liberal" diye bilinen akademik grup.

Türkiye'de Nietzsche'yi yorumlayan bu üç grup dikkate alındığında, bunların Nietzsche hakkındaki düşüncelerinde bir takım çelişkilerin mevcut olduğunu görmek mümkündür. Bu çelişkileri şöyle ifade edebiliriz:

1- Nietzsche, Hitlerin ve bazı Avrupalı nasyonal milliyetçilerin ilham kaynağı olan bir Alman ırkçısı, faşist; ya da Almanlara sayıp döken faşizm karşıtı bir düşündürür.

2- Charles Darwin'in evrim teorisine dayalı bir ontolojisi olan evrimci; ya da Darwin'i ve evrim teorisini yerden yere vuran bir kişidir.

3- Mutlak hiçliğe inanan, çağının en bilindik nihilisti; ya da Nihilizmi en büyük tehdit olarak anlayan ve onunla mutlaka mücadele edilmesini isteyen nihilizmi çöküşün sebebi sayan nihilizm karşıtı bir kişidir.

4- Tanrısız olmayı iliklerine kadar yaşamış tam bir ateist; ya da mistik duyguları bulunan, mutasavvıf bir mümindir.

5- Her türlü ahlaki öğretiye karşı olan komünizm yanlısı bir örtük eşcinsel; ya da temelde ahlakla ve ahlaki olanla hiçbir sorunu bulunmayan, komünizm karşıtı olan ve bireysel farklılıkları önemseyen varoluşçu bir özgürlük savaşçısıdır.

6- Müziği, insanı gerçek anlamda özgür yapan tek şey, hayatın tek gerçeği olarak kabul eden bir kişi; ya da müziği zararlı narcotica (uyuşturucu) olarak kabul eden bir düşündürür.

7- İnsanlara ve özellikle de kadınlara karşı kaba davranan eli kırbaçlı olan bir kişi; ya da elinde udu, kafasında fesi bir İstanbul beyefendisi gibidir.

8- Hayata ve insana karşı sert, acımasız kuralları olan merhametten yoksun bir kişi; ya da araba çeken bir atı görünce merhametinden ağlayan bir insandır.

9- Ömrünün son yıllarını tinsel karanlık içinde delirmiş halde geçirmiş bir meczup; ya da ömrünün son yıllarında “Deccal”, “Böyle Buyurdu Zerdüş” gibi en bilindik eserlerini yazan üretken bir dâhidir.

10- Yaşadığı çağda da, ölümünden sonra da değeri anlaşılan müstesna bir filozof; ya da dikkate alınılacak düzeyde felsefi bilgisi olmayan ve filozofluğa kalkışan fakat başaramayan, gerektiğinden fazla dillendirilen basit bir Yunanca filoloğudur.

Görüldüğü üzere Nietzsche, Türkiye’deki bir kısım yorumcu tarafından birbiriyle oldukça çelişen yorumlara tabi tutulmuştur.

Burada maddeler halinde belirttiğimiz tenakuzları izah edecek olursak öncelikle Nietzsche’nin nihilizme olan yaklaşımıyla alakalı şunlar söylenebilir. Eserlerinde açıkça “gelmekte olan tehlikeyi; nihilizmi haber veriyorum” diyen Nietzsche’nin, nihilizmi bir kriz ve tehdit olarak anladığı ortadadır. Buna göre Nietzsche’nin bırakın nihilist olmayı tam tersi nihilizm karşıtı bir kişi olduğunu anlıyoruz. İoanna Kuçuradi, Yusuf Kaplan, Senail Özkan da onun nihilist olmadığını düşünür. Oysaki Türk milli eğitim müfredatındaki felsefeyi yazanlara göre Nietzsche, nihilizmin en tipik temsilcisi olarak kabul edilir. Nietzsche’nin eserlerinde “nihilist bir krizi haber veriyorum” demesine ve nihilizmi bir “baş belası” olarak değerlendirmesine rağmen, Nietzsche’yi, var olmanın ve yaşamının hiçbir anlamı yoktur diyen nihilizmin yılmaz savunucusu ve hatta banisi olarak ilan eden bu kişilerin durumu ise yoruma açıktır. Ne yazık ki Türkiye’de lise çağındaki gençlerimize yıllardır Nietzsche’nin nihilist bir düşünür olduğu, hatta en önemli temsilcisi konumunda olduğu anlatılmıştır. Bu günümüzde de böyledir. Öğretmen olarak görev yaptığım okulda ve diğer bazı liselerde ders anlatan felsefe öğretmenlerinin de yorumları, Nietzsche’nin, nihilizmin dünyadaki en önemli temsilcisi olduğu yönündeydi.

Nietzsche’ye göre nihilizm insanlığın karşılaşılabileceği en büyük tehlikelerden birisidir. Nietzsche, nihilizm den “Deccal” adlı kitabında “yok etme iradesi” olarak bahsediyor ve “Ahlakın Soy kütüğü” kitabında da nihilistleri kuşkuculukla ve idealist olmamakla suçluyor. Onun nihilizme olan yaklaşımı özetle böyledir. Özellikle nihilizmin yakın gelecekte Avrupa’yı büyük bir krize sürükleyeceği şeklindeki Nietzsche’nin düşüncesi, Nietzsche’nin ölümünden hemen sonra I. Dünya savaşı şeklinde ortaya çıkmış ve onun öngörüsü tescillenmiştir. Nietzsche’nin Nihilizmle alakalı ortaya koyduğu bu gibi öngörüler onun günümüzde daha çok takip edilen bir felsefeci olmasına katkı sağlamıştır. Türkiye’deki ve dünyadaki düşünürlerin Nietzsche’ye karşı olan ilgilerinin temelinde onun bu ve benzeri öngörülerindeki sağlamlığı ve fikirlerindeki cesareti de etkendir denilebilir.

Nihilizm hakkındaki bir çelişki de, Nietzsche'ye göre nihilizme sebep olanın ne olduğu hususunda ortaya çıkmıştır. Baha Tevfik, Nietzsche'ye göre nihilizmin sebebini insanların dine olan tutkusu ve dindarlığı olarak izah etmektedir. Oysaki Nietzsche, kitaplarında açıkça nihilizmin sebebini insanların Tanrılarını öldürmeleri sonucu ortaya çıkan boşluk, çöküntü (*décadence*), Tanrısızlık ve gerçek dinden kopuş olarak değerlendirmektedir. Nietzsche, kitaplarında, Tanrısını öldüren insanlığın nihilizme sebep olduğunu açıkça ifade etmesine rağmen Baha Tevfik'in nihilizmin sebebi olarak tam tersi insanların Tanrı'ya yaklaşması ve dini sebep göstermesi anlaşılabilir değildir. Nietzsche'nin çağındaki dinleri, özellikle de Hıristiyanlığı çöküşün sebebi olan "décadence" bir durum olarak tanımladığı ortadadır. Ancak Nietzsche, tümüden Tanrı'yı ve dini ortadan kaldırmakta da çözüm görmediği gibi bu durumun insanı boşluğa, hiçliğe sürükleyeceği tehdidinden bahseder. Baha Tevfik açıkça Nietzsche'yi nihilizm konusunda söylemediği bir şeyle itham etmektedir. Ayrıca "Böyle Buyurdu Zerdüş" kitabında her gün en az on defa gülmeyi, komşuyla ve Tanrıyla barışmayı tavsiye edip, şöhreti ve serveti istemeyen Nietzsche, Baha Tevfik'in iddia ettiği gibi zalim, merhametsiz ve aristokrasi yanlısı bir kişi de değildir.

Nietzsche, müzik, şiir ve dil ustasıdır. Düşüncelerini anlatırken daha önce edindiği bu bilgilerden de faydalanır. Nietzsche'nin şiir, müzik ve dili önemseydiği konusunda Türkiye'deki birçok yorumcu hemfikirdir. Wagner'i dinlemek için ülkeler arası seyahat ettiği bilinir. Ancak onun bu konulara önem vermesiyle birlikte ehil olmadığını ve bu işi beceremediğini düşünenler de vardır. Örneğin Fehmi Baykan, Nietzsche'nin kötü bir şair ve kötü bir felsefeci olduğunu düşünür. Biz Nietzsche hakkında yaptığımız bu çalışma süresince okuduğumuz eserlerinde çeviri kaybına rağmen onun, düşüncelerini şiirsel bir ahenkle ve okuyucuda etki bırakacak şekilde ifade ettiğini ve aynı zamanda ortaya koyduğu fikirleriyle de düşünce dünyasında etkili olan bir felsefeci olduğunu gözlemledik. Buna göre, Senail Özkan gibi yorumcular Nietzsche'nin, müziği adeta bir panzehir gibi algıladığını söylerler. Ancak Fehmi Baykan, Nietzsche'nin, müzik, sanat, tiyatro gibi unsurları halkı uyuşturan ve avamın uğraştığı unsurlar olarak değerlendirdiğini belirtir. Nietzsche çocukluğundan beri piyano çalan ve çok bilinmese de besteleri olan birisidir. Yazdıklarından ve hayat hikâyesinden anladığımız üzere müziği hayatın tek gerçeği ve insanı özgür kılan yegâne unsur olarak değerlendirir. Ancak Fehmi Baykan'a göre Nietzsche, müziği değersiz ve basit insanların uğraşı olarak değerlendirir.

Fehmi Baykan, Nietzsche'nin, Budizm dini hakkındaki eleştirilerini de kabul etmez ve Budizm'i savunur. Örneğin Budizm'deki "Nirvana" anlayışının Nietzsche tarafından doğru anlaşılmadığını söyleyerek Nietzsche'yi eleştirir.

Budizm, Nietzsche'ye göre pasif nihilizmin adresi olarak dışlanan bir unsurdur. Nietzsche bunu yazdıklarında açıkça belirtmiştir. Böylelikle Nietzsche'nin, Budizm'e yakın olduğu şeklindeki yorumlamaların da yanlış olduğu ortadadır.

Fehmi Baykan, Nietzsche hakkında kafası karışık, tatminsiz, hayata kırgın, mutsuz, klasik bir Avrupalı yorumunu getiriyor ve onun felsefeyi tam bilmeyen, üzerinde çalışılmaya bile değer bulmayan bir kişi olduğu şeklinde bir değerlendirme yapıyor. Nietzsche'nin zaman harcanılacak bir düşünür olmadığını, hatta felsefeci bile sayılamayacak kadar düşünce derinliğinin bulunmadığını, düşüncelerini yarım bırakıp felsefeci olmaya soyunup yarı yolda kaldığını belirtiyor. Ayrıca kendisinin, Nietzsche'nin Tanrı inancının var olup olmadığı konusunda net bir fikrinin de olmadığını ancak bir takım dini ve mistik fikirlere sahip olduğunu düşünüyor. Fehmi Baykan'ın Nietzsche'nin felsefesi hakkındaki görüşlerini aktarırken büyük oranda yararlandığımız onun "Nietzsche'nin Felsefesi" kitabının ilk bölümlerinde bu düşüncelerini ifade ediyor. Fakat kitabın sonlarında ise Nietzsche'nin mistik ve İslam dinindeki tasavvuf anlayışına benzeyen görüşlere sahip olan dindar sayılabilecek bir kişi olabileceği belirtiliyor. Bu bir çelişkidir. Ayrıca Nietzsche hakkında yaptığımız araştırmalarda karşılaştığımız, yerli yabancı bütün Nietzsche yorumcuları arasında onun felsefeci olmadığını, üzerinde durulacak nitelikte felsefi derinliği bulunmayan bir kişi olduğunu iddia eden başka bir yorumcuyla karşılaşmadık.

Fehmi Baykan, Nietzsche'nin, Hz İsa hakkında, epileptik ve hayalci bir kişi olduğu şeklindeki iddiasını belirtir. Ancak Senail Özkan ise Nietzsche'nin Hz. İsa'yı, başta Aziz Paulus olmak üzere diğer bütün Hıristiyanlardan ayrı tuttuğunu ve onu merhametli, hoşgörülü, tek gerçek Hıristiyan olarak tanımladığını söyler. Nietzsche'nin "Deccal" adlı kitabında gördüğümüz üzere Nietzsche, epileptik ve hayalci diye Hz İsa'yı değil, Paulus ve onun yolundan giden Hıristiyan din adamlarını tanımlamıştır. Nietzsche'nin nazarında İsa masum, saf "idiot" diye tarif edilir.

Nietzsche, felsefesinde ağır bir dille Hıristiyanlığı, papazları ve kilisenin bazı uygulamalarını ve hayatı olumsuzlaştırdığı, samimiyetsiz ve içtenlikten yoksun olduğu şeklinde eleştirmektedir. Yusuf Kaplan, Senail Özkan gibi yazarlar ise bu eleştirilerin ortaya koyduğu yakınmaların İslam dini için geçerli olmadığı, hatta aranan içtenlik ve

samimiyetin İslam dininde olduğu gerekçesiyle Nietzsche’yi İslam’a yakın görmekteirler. Buna ilaveten Ahmet İnam, Nietzsche’nin mümin olduğunu belirtmektedir. Ancak biz gördüğümüz kadarıyla Nietzsche’nin mümin olduğuna dair net bir ifadesiyle karşılaşmadık. Nietzsche’nin yaşadığı çağda mevcut hiçbir dine inanmadığı söylenilebilir. Nitekim ona göre yaşadığı çağda karşılaştığı ve öğrenebildiğı kadarıyla bütün dinler ayaktakımının işidir.

Ahmet İnam, Nietzsche’yi “mümin”, “İstanbul beyefendisi”, “derviş” gibi kavramlarla niteliyor. Nietzsche’yi daha önce kendi yazdıklarında bulunmayan bu ve bunun gibi kavramlarla tanımlamaya kalkışmak, niyet okuma ve zorlama yorumlardan müteşekkil bir durum ortaya çıkaracaktır.

Yusuf Kaplan, Nietzsche’yi olabildiğince İslam Dinine yaklaştırmış gibi gözüküyor. Nietzsche, Hıristiyanlığı eleştirirken İslam’ın yanında Budizm’i de kayırıyor. Bu durumda bir Budist yorumcunun Nietzsche’yi Budizm’e yaklaştırması nasıl zorlama bir yorum olacaksa aynı durum Nietzsche’nin İslam’a yaklaştırılması için de geçerlidir. Yaşadığı dönemde kendisini hiçbir dinin mensubu olarak görmeyen bir kişi olan Nietzsche, din konusunda bir arayış içinde dahi olsa bu onun iman sahibi birisi olduğu anlamına gelmeyecektir. Şüphesiz Tanrı’yi arayan bir kişiyle Tanrısı olan bir kişi arasında fark vardır.

Nietzsche hayattayken ona “mümin”, “arif”, “insan-ı kâmil” diye hitap etmiş olsaydık muhtemelen Nietzsche’nin hışmından kurtulamaz, Schopenhauer, Wagner ya da papazlara yaptığı eleştirilerinden biz de nasibimizi alırdık. Kaldı ki yaşadığı dönemde onu tanıyan hiçbir yazar onun iman sahibi bir mümin olduğunu söylemediğı gibi bununla ilgili bu yazarların bize ulaşan bir yazılı kaynağına da rastlamadık.

Nietzsche, Hıristiyanlıkla ilgili acımasız eleştirilerini yaparken Budizm ve İslam dini ile alakalı bir takım beğenilerini de ifade etmiştir. Örneğin İspanya’daki Endülüs Müslümanlarını Avrupa Hıristiyanlarına yeğ tutmuştur. Nietzsche, muhtemelen İspanya’daki Müslümanların yıllarca ürettikleri bilim ve teknolojinin Hıristiyanlarca heba edilmesi ve kütüphanelerin yakılmasından haberdardır ve bu durumu eleştirmiştir. Bundan Avrupalı Hıristiyanları sorumlu tutmuştur. Özellikle de bu duruma sessiz kalan Almanları hedef tahtasına koymuştur. Nietzsche, burada ve bunun gibi bazı durumlarda Almanları (kendisi de Prusyalı olmasına rağmen) suçlar. Oysaki Türkiye’de bir kısım yorumcuya göre özellikle Avrupa’da Nietzsche’nin Alman milliyetçisi ve Hitler’in fikir babası olduğu fikri günümüzde kısmen zayıflamış olsa da vardır. Bu da demek oluyor ki Nietzsche sadece

Türkiye’de değil aynı zamanda Avrupa’da da farklı yorumlara haiz bir düşündürdür. Aynı zamanda felsefesi de ırkçılık üzerine kurulmamıştır.

Hüseyin Aydın ise bir İslam ilahiyatçısı vasfıyla Nietzsche’yi ateizmin yılmaz savunucusu ve etkin bir din düşmanı olarak değerlendirir. Nietzsche’nin tasvirinde zorlandığını ve onu doğru anlayıp anlamadığına emin olmadığını, bu konuda endişelerinin bulunduğunu belirtir. Fakat bir yandan da Nietzsche hakkında onun acımasız bir ateist olduğu ve felsefesiyle alakalı diğer birçok konuda kesin kanaatlerini belirtir. Aydın, Nietzsche’nin bir yandan ekstrem, (keskin-aşırı) bir ateist olduğu şeklindeki yorumunu ifade ederken bir yandan da onun panteist olduğunu ve felsefesinin tasvirinde zorlandığını söylüyor. Bir kişi aynı anda nasıl panteist ve ateist olabilir? Ayrıca felsefesini tam olarak idrak edemediğiniz bir düşünür hakkında nasıl olur da yılmaz bir din düşmanı, ekstrem bir ateist gibi kesin kanaatlerde bulunabilirsiniz. Aydın’ın Nietzsche hakkında sarf ettiği özellikle ateistliğini taçlandırarak kesin ifadeler, onun felsefesini tam anlamıyla idrak etmekte zorlandığını söyleyen bir kişi için çelişkili bir durum olarak ortaya çıkıyor.

Hüseyin Aydın, ateist olduğunu söylediği Nietzsche’yi, 1980’li yıllarda, İlahiyat Fakültesi bünyesinde, araştırma konusu yapmasını o dönem için riskli bir durum olarak değerlendiriyor. Nitekim 1980’li yıllarda Türkiye’deki İlahiyat fakülteleri, bir takım siyasi nedenlerden ötürü sıkıntılı bir süreçten geçmekteydi.

Tezimize konu olan, Türkiye’deki bir kısım aydın tarafından, Nietzsche’nin bir Tanrı arayışında olduğu fakat bu Tanrı’nın transendental bir Tanrı değil de real bir Tanrı olduğu düşüncesi savunulur. Yani bu görüşe göre Nietzsche Tanrı’ya inanır ama bu Tanrı gözle görülmeyen, sadece zihinde bulunan bir Tanrı değil; Bizzat çevrede, tabiatta bulunan etkin “oluş” bir Tanrı’dır. Bu bir nevi Panteizmi çağırıştırır. Bunun tersi Nietzsche’nin real ya da transendental hiçbir Tanrıyla işinin olmadığı görüşü de mevcuttur. Baha Tevfik’e göre Nietzsche ateist, materyalist, nihilist, pozitivist ve evrimcidir. Baha Tevfik’in yanı sıra Türkiye’deki farklı Nietzsche yorumcularından olan Oruç Aruoba, Can Alkor ve Enis Batur’un da görüşleri de Nietzsche’nin ateist ve materyalist olduğu yönündedir. Ahmet İnam, Senail Özkan ve Yusuf Kaplan ise Nietzsche’yi, nihilizmle mücadele eden ve Tanrı arayışında olan, mistik değerlere haiz ve hatta İslam dinine sempati duyan bir kişi olarak değerlendirmişlerdir. Nietzsche, “geri gel, tanınmayan Tanrım!” derken, henüz tanışmadığı ama bir zamanlar var olan fakat uzaklaşmış olan ve artık geri gelmesini istediği bir Tanrı’ya seslenmektedir. Ahmet İnam ve Fehmi Baykan’a göre Nietzsche mistik

değerlere haiz bir kişidir. Enis Batur'a göre ise o, dini uyuşturucu olarak tanımlar ve her türlü mistik değerleri çekiçler.

Her iki grubun Nietzsche hakkındaki yorumları, birbirlerine taban tabana zıt yorumlardır ve bu yorumların nesnel temelini Nietzsche'de bulmak oldukça zordur. Şöyle ki; Nietzsche ne mistik değerlere haiz bir mutasavvıf ne de keskin bir ateist olarak tanımlanmamalıdır. Nietzsche bütün bu kavramlara gidiş yolunu açık bırakan, gidip gören ve ondan bahseden fakat sahiplenmeyen bir arayışçıdır. Zaten “oluş” u benimseyen bir kişi, zihni sürekli harekette olduğundan bu değişim sebebiyle adı konulabilir bir statüye de sahip olamayacaktır. İlla da Nietzsche hakkında bir ideolojiden bahsedilecekse burada devinim, hareket ve oluş esas alınmalıdır. Çünkü olup biten her şey eskimiş bir mirastır ve mirasçı olmak Nietzsche için tehlikelidir. Mutasavvıf veya ateist olmak demek mirasçı olmak demektir. Bu durumda Nietzsche'yi mutasavvıf ya da ateist olarak tanımlamak yanlış olacaktır. Ancak müzik için durum farklıdır. Çünkü müzik kalıp değerler taşımaz. Müzik katmanlı ve değişkendir. Müzikten anlaşılanlar herkes için farklıdır. Müzikte bir değişim ve süreklilik esastır. Müziğin bu akışkan ve insan özgürlüğüne dayalı olan tarzı yüzünden Nietzsche, Müziği hayattaki tek gerçek diye tanımlar.

Baha Tevfik, Nietzsche'nin 1889 senesinin ilk günlerinde çıldırdığını ama onun değerini düşürmek gayesinde olanların Nietzsche'nin eserlerini, deli kaleminden çıkmış gibi göstermek istediklerini ama bunun böyle olmadığını ifade eder. Nietzsche'yi bir yandan delirmiş olarak ilan edip, bir yandan da onun eserlerinin deli kaleminden çıkmadığını iddia etmek bir çelişki gibi görülmektedir. Baha Tevfik, daha önce cinnet geçirdiğini söylediği Nietzsche'nin, bu kez kendi yazdığı aynı kitabında hastalığının ne olduğunu bilmediğini belirtmektedir. Aynı eserde yine Nietzsche'nin ölümünden iki yıl önce, 1888 tarihinde gönderdiği mektuplarında ise cinnete işaret olabilecek bir durum olmadığını yazıyor. En sonda da Nietzsche'nin yazdıklarının bir deliden çıkmış fikirler olmadığını aksine bir düşünürün yazıları olduğunu belirtiyor. Anlaşılan şu ki Baha Tevfik'in Nietzsche'nin delirip delirmediği konusunda kafası karışıktır.

Kanaatimizce Nietzsche zaman içinde teslisten, meçhul Tanrı'ya geçiş yapmıştır. Nietzsche'nin hem Tanrı'yı arayan, hem de yadsıyan sözlerinin bulunmasının sebebi bu olabilir. Bakıldığında Nietzsche'nin Tanrı'yla alakalı olan sözleri üç aykırı başlıkta değerlendirilebilir. Onun hakkındaki ateist mi değil mi tartışmaları da bizzat kendisine ait olan Tanrı'yı “tanıyan” ya da “arayan” ve Tanrı'yı “yadsıyan” sözlerinden kaynaklanmaktadır. Nietzsche hakkında ateisttir ya da değildir görüşünde olanlar da

kendileri Nietzsche'yi nasıl görmek istiyorsalar o haliyle yorumlamış gibiler. Türkiye'de Nietzsche'nin Tanrı anlayışı hakkındaki yorumlara bakıldığında onun ya Tanrı'yı tanıyan, ya arayan ya da reddeden kişi olduğuna dair yorumları görüyoruz. Nietzsche'nin yazdıkları arasında Tanrı'yı hem arayan hem tanıyan hem de yadsıyan sözlerinin bulunduğunu görüyoruz. Kanaatimizce Nietzsche, Hıristiyanlığın Tanrısını yadsır. Ama ona göre aslında Tanrı vardır. O, insanların öldürdükleri Tanrıyı arayıp geri ister. Mantıken de olmayan varlık aranmaz.

Türkiye'de Nietzsche'yi yorumlayanlardan birisi olan Enis Batur'un, Nietzsche hakkında örtük eşcinsel olduğuna dair iddiası vardır. Ancak Nietzsche'ye ait kitaplarda Enis Batur'un yorumunun aksine cinselliğin sıhhatli olmasını, sapıkça olmamasını istediği şeklinde görüş belirttiğini gördük. Nietzsche hakkında cinsel açıdan sapkın olduğu iddiaları kanaatimizce büyük oranda onun gençken kaptığı söylenen frengi mikrobuna bağlanılmıştır. Daha çok cinsel yolla bulaştığı bilinen frengi mikrobunu taşıyor olması onun hakkında böyle bir kanının oluşmasına neden olmuş olabilir. Bakıldığı zaman bu kanaatlerin doğru olabileceği düşünülse de eğer varsa böyle bir hastalığın cinsel yolla bulaşmama ihtimali de söz konusudur. Ayrıca bu cinsel sapkınlık varsa bile ömrünün tamamı için geçerli olmayabilir. Nitekim Nietzsche yukarıda da belirttiğimiz gibi cinselliğin sapıkça olmamasını beyan ediyor. Bunu söylerken belki de kendinden bir takım dersler çıkarıyor. Nietzsche'yi bu konuda itham eden Türkiye'deki bir kısım yorumcuların, bu gibi konularda daha temkinli olmaları gerekecektir.

Türkiye'deki bazı aydınlar Nietzsche'yi, iktidar hırsı olan kendini beğenmiş bir karakter olarak yorumlamaktadırlar. Ancak Nietzsche, yazdığı aforizmalarında açıkça liderlik arzusunun normal ama ihtirasının ise anormal olduğunu ifade ediyor. Ayrıca iktidar hastalarından da nefret ettiğini belirtiyor.

Hilmi Yavuz Nietzsche'yi, pozitivistin ve materyalizmin savunucusu olarak değerlendirenlere eleştiri getirir ve onun postmodernizme kapı açtığını belirtir. Nietzsche'nin, dinlerin ifade ettiği Tanrı anlayışını reddettiğini beyan eden Yavuz, bunun yerine Nietzsche'nin "oluş" ve "hareket halinde olan" ı getirdiğini söyler. Hilmi Yavuz, Nietzsche hakkında, geçmişte ve günümüzde yapıla gelen hararetle tartışmaların içinde pek bulunmamış gibi görünüyor.

Kuçuradi ise, Nietzsche'nin sosyalizm ve pozitivistimi ötelediğini, Tanrı ve öte dünya anlayışını reddederek bunların yerine modern toplumu ve değişimi koyduğunu ifade eder. Gerek Hilmi Yavuz'un gerekse Kuçuradi'nin Nietzsche hakkındaki kanaatleri, genel

bir kabul gördüğünden midir ki bu kişilerin Nietzsche'den anladıkları ve yaptıkları değerlendirmelerle ilgili bizim karşılaştığımız belirgin bir tartışma ve söz dalaşı söz konusu değildir.

Baha Tevfik, Nietzsche'nin, evrim teorisinden yana olduğunu söylerken Fehmi Baykan ise onun evrim teorisini yalanladığını ve bu iddianın bir efsane olduğunu ifade eder. Nietzsche'nin merhamet duygusu hakkındaki tavrında da yine bir tenakuz bulunur. Nitekim Baha Tevfik, Nietzsche'nin, merhamet duygusuna asla yer vermediğini belirtirken Ahmet İnam ise onu merhamet timsali nazik ve alçakgönüllü bir kişi olarak niteler. Biz bu çalışmamız boyunca Nietzsche'nin yazdıkları arasında, Darwin'in evrim teorisinden yana olduğu şeklindeki bir görüşüyle karşılaşmadığımız gibi insanı öteleyen, merhametsiz, zalimane bir tutum içinde olduğuna dair bir bilgiyle de karşılaşmadık.

Tezimizde adını zikrettiğimiz Türkiye'deki bir kısım yorumcunun, Nietzsche'nin hiçbir ahlaki yapıyı benimsemediği yönündeki görüşlerinin, Nietzsche'yi yansıtmadığı söylenebilir. Nitekim Nietzsche'nin iyinin ve kötünün ötesinde konumlandırılması, onun bir etik anlayışının bulunmadığı, herhangi bir ahlaki düzenden yana olmadığı, bütüncül bir ahlaki düzenin reddi anlamında düşünülmemelidir. O, hâkim olan etik anlayışın evrensel olmasındaki sorundan bahseder. Bu nedenle Nietzsche'nin, ancak tek tip ve değişmeyen ahlak anlayışına karşıtlığından söz edilebilir.

Burada kanaatimizce, göz ardı edilen bir önemli hususa değinmek faydalı olacaktır. Nietzsche'nin fikirlerinin hayatta olduğu zaman içinde, yıllar geçtikçe değişerek geliştiği gerçeği dikkate alınmalıdır. Bir dönem ifade ettikleriyle sonraki dönem ifade ettikleri arasında farklı sonuçların çıkabileceği hesaba katılmalıdır. Çünkü 20 yaşındaki Nietzsche'nin fikirleriyle 40 yaşındaki Nietzsche'nin fikirleri aynı değildir. Hatta köklü sayılabilecek değişiklikler de söz konusudur. Nitekim Nietzsche'nin, 18 yaşına kadar dindar bir Protestan olduğu, sonrasında ise dünyadaki mevcut dinlerin karşıtı bir kişi olduğu pekâlâ ortadadır. Bundan dolayı Nietzsche'nin felsefesinin belli dönemlere indirgenmeden değerlendirilmesinin doğru olabileceği kanaatindeyiz. Bu arada Nietzsche, yaşadığı çağdaki bütün dinlerin kendi standartlarında olmadığını ve bu dinlerin aralarında karşılaştırmalar yaparak bazı küçük iyi kötü farklılıklardan da bahsederek ortaya koyuyor. Buradan anlaşılacağı üzere kanaatimizce Nietzsche, tıpkı Hıristiyanlık gibi Yahudilik, Budizm, Hint Dinleri ve İslamiyet'i ve tanıyabildiği bütün dinleri de aralarında bazı tercihler yapmak ve bazı olumlu özelliklerinden bahsetmekle beraber, Tanrılarını öldürmüş dinler kategorisinde değerlendiriyor.

Nietzsche'nin dindar Hıristiyan olma vasfını 18 yaşından sonra tamamen kaybettiğinden, Schopenhauer ve Wagner'le alakalı fikri dönüşümlerinden bahsetmiştik. Ancak Nietzsche'nin hayatının bütününde nihilizmi bir tehdit olarak algıladığı, evrim teorisinden yana bir Alman milliyetçisi olmadığı ortadadır. Nietzsche'nin hayatı boyunca değiştirmeden savunduğu bu ve benzeri düşünceleri hakkında Türkiye'deki yorumcular kendi aralarında neden çelişmişlerdir? Bunun sebeplerinin, tercümeden kaynaklanan problemlerin yanı sıra Nietzsche'nin alegorik üslubu ve Nietzsche'yi yorumlayanların ideolojilerini yorumlarına katmaları şeklinde belirtmiştik. Nietzsche, hayatın özüne "hareket" i, yani "oluş" u getirmiş ve değişimin, yaşamın vazgeçilmezi olduğunu düşünen bir kişidir. Oluş felsefesi tarafından bakıldığında da herkesin hayatında olduğu gibi, Nietzsche'nin hayatındaki bu değişimler de normaldir. Nietzsche, doğal olarak hayatının bir kesiminde önemseydiği bir düşüncesini sonradan değiştirebilir. Bu yüzden Nietzsche dindardır ya da değildir, kadınları önemser ya da aşağılar gibi yargıları ifade ederken dikkatli olmak gerekir. Hayatında fil görmeyen bir kişi karanlıkta filin hortumuna dokunursa, filin yılanı benzeyen ince uzun bir canlı olduğunu düşünecektir. Türkiye'deki bir kısım aydının, Nietzsche'yi karanlıktaki fili tanımlayanlar gibi değerlendirmesinden olsa gerek ki söz konusu farklı yorumlar ortaya çıkabilmiştir.

Türkiye'de Nietzsche hakkında belirgin bir fikri çatışma halinde olan entelektüel sol ve sağ gruplar mevcuttur. Liberal ya da klasik felsefe görevlileri diye nitelendirdiğimiz tebaa ise büyük oranda bu tartışmanın dışında kalmışlardır.

Türkiye'de sol kesim, Nietzsche'nin din eleştirisini genelleştirerek İslam dinine de şamil kılmaya çalışmaktadır. Her türlü dini düşünceye karşı olan bu görüştekiler, "düşmanımın düşmanı dostumdur" mantığıyla hareket ederek Nietzsche'nin Hıristiyanlığa yönelik eleştirilerini doğrudan İslamiyet'e yönlendirmektedirler.

Sol kesim, Nietzsche'nin Hıristiyanlığın Tanrı'sına yönelik eleştirilerini, İslam'ın Tanrı'sına da yönelik olduğunu, Hıristiyan din adamlarına yönelik eleştirilerin Müslüman din adamlarını da kapsadığını düşünmektedirler. Sol kesim bunu düşünürken Hıristiyanlıktaki ilah anlayışı olan teslis inancı ile İslam dinindeki tek Tanrı inancı arasındaki derin farklılığı hesaba katmamaktadırlar. Yine onlar, Nietzsche'nin Hıristiyan din adamlarına yönelik eleştirisini Müslüman din adamları için de geçerli kılarken, söz konusu Hıristiyan din adamlarının kiliseden aldıkları dini ve siyasi güç sayesinde Batılı devletlerdeki konumlarıyla, Müslüman din adamlarının devlet ve toplum içindeki

konumlarını eşit saymaktadırlar. Bu toptancı anlayış, İslam'a ve onun din adamlarına karşı yapılan bir haksızlıktır.

Sol kesimde durum böyleyken İslami kesim, Nietzsche'nin din eleştirilerinden çıkarılması muhtemel dersleri görmezlikten gelip, onun din eleştirisinin sadece Hıristiyanlığa yönelik olduğunu var saymaktadır. Hâlbuki Nietzsche'nin din bağlamında yaptığı eleştiriler, öncelikle Hıristiyanlık dininde gördüğü ahlaki problemlere yönelik olsa da, aynı problemlerin farklı şekil ve boyutlarda başka dinlerde de olması muhtemeldir. Örneğin onun "Tanrı Öldü" şeklindeki düşüncesi, Hıristiyan kilisesi ve din adamlarının samimiyetsiz ve ahlaksız tutumlarıyla Tanrı'yı nasıl öldürdüklerine yönelik bir serzeniştir. Ancak her dinin din adamları ya da müntesipleri, samimiyetsiz ve ahlaksız tutumlarıyla, Nietzsche'nin eleştirdiği şekilde Tanrıları öldürmüş olabilirler.

Örneğin İslam dini, kelime-i tevhitle insanı diğer putların hâkimiyetinden kurtararak özgürleştirirken, onu tarihin öznesi yapmaya çalışmıştır. Ancak İslam tarihindeki bazı uygulamalar insanı tekrar tarihin nesnesi durumuna düşürmüştür. Çünkü kurumsallaşan din, bireyi değil kurumu öne çıkarmakta, insanı ikincil konuma düşürmektedir ki bu durum bireysel farklılıkları törpülerken hayatın dinamizmine bir şekilde ket vurmaktadır. Dini temsil eden kurumların gölgesinde kalan insan farklılığını kaybedince bir şekilde özgünlüğü ve özgürlüğünü de kaybetmektedir. Buna bir de dini kurumlar adına iş yapan din adamlarının ahlaksız tutumları eklenince insanla kutsal arasındaki güven tamamen ortadan kalkmaktadır. İnsan, nihayetinde güvenip sığınacağı bir dayanaktan yoksun kalınca bir şekilde boşluğa düşmektedir. Denilebilir ki bu boşluk, bütün dinlerde bulunan dini kurumların ve onların temsilcilerinin samimiyetsiz tutumlarıyla Tanrı'ya olan güveni zedelemesinin bir sonucudur.

Örneğin Fransız ihtilali ile birlikte din devletten sürülmüş ve başta devlet olmak üzere bütün kurumlar dinden ve dini değerlerden arındırılarak sekülerleştirilmiştir. Dinin devletten sürülmesi ve devletin sekülerleşmesinin nedenlerinden biri de din adamlarının devlet içerisindeki ahlaksız tutumlarıdır. Batı toplumlarının tarihinde derin yaralar bırakan, bütün devlet işlerinden sorumlu, ancak yetkisi sınırlı olan kralla, hiçbir şeyden sorumlu olmayan ve kutsal kişiliği ile yetkileri kraldan fazla olan kardinal ikilisine dayanan devlet yapılarının faturasını her zaman halk kitleleri ödemiştir. Bu durum Batılı toplumlarının gözünden kaçmamış, devleti her şeyden sorumlu olan tek otoriteye teslim etmek için dini, devletten kovmuşlardır. Bu bir şekilde devlet kurumlarında Tanrı'nın ölümüdür. Burada

Tanrı'yı öldürenler ya da Nietzsche'nin ifadesiyle "merhamet denizinin suyunu bitirenler" ise din adamlarıdır.

Nietzsche'nin, hayatı olumlu kılan Hz. İsa'yı yücelttiğini ve onunla bir sorununun olmadığını, Hz İsa'dan sonra Tanrının sözlerini çarpıtan havari Paulus'u ise ağır bir şekilde eleştirdiğini biliyoruz. Buradan da Nietzsche nazarında, Peygamberlerin yaşadığı dönemdeki Tanrıyla bir sorununun olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Bu da demek oluyor ki Nietzsche'ye göre insanlar tarafından Tanrı'nın öldürülmediği, Tanrıyla birlikte insanın paranteze alınmadığı bir dönemin varlığı söz konusudur ve mümkündür.

Nietzsche, "olması gereken din" ile "mevcut din"ler arasında ayırım yapıyor. Anlaşıldığı üzere Nietzsche mutlak ateist değildir.

Nietzsche, çağında hiçbir dinin Tanrısını canlı bulmaz. Bütün Tanrılar insanlar tarafından öldürülmüş, kutsal olanlar istismar edilerek zalim Tanrılar insanlar tarafından kurgulanmıştır. İnsanlığı bu kurgulanmış zalim Tanrıların tasallutundan kurtarmak gerekir. Yoksa nihilizm gelip çatacaktır. Nihilizm yüzünden insanlığın buhranı giderek artacak ve çatışmalar, kavgalar dünyası husule gelecektir. Nietzsche'nin söz konusu ettiği nihilizm, insanın nihai dayanağı olan Tanrı'nın da öldürülmesiyle ortaya çıkan boşluktur.

Nietzsche Tanrı'yı neden öldürüyor ya da neden öldü diyor? Onun felsefesinden anlaşıldığı üzere Tanrı, bizzat din adamları tarafından öldürülmüştür. Onlar samimiyetsizlikleri, ikiyüzlü davranışları ve ahlaksız tutumlarıyla insanları aldatarak Tanrı'yı öldürmüşlerdir. Çünkü Nietzsche'ye göre Tanrının, insanın önünde bir engel olmaması gerekiyor. Eğer engel ise, insanın var olabilmesi için Tanrısını öldürmesi gerekiyor. Hıristiyan papazlar ise Tanrı adına insanı öldürüyorlar. Paradoksal olarak birinin ölümü zaten diğerinin de ölümü şeklinde anlaşılabilir.

Tanrı'nı öldürme, sen de ölürsün. İnsanı öldürme, Tanrı'yı öldürürsün!

Hangi din olursa olsun, insanla Tanrı karşı karşıya getirilir, iki zıt kutup olarak konumlandırılırsa, birinin gerçekçi olmayan aşırı yüceltilmesi, diğerinin ölümü demektir. Hıristiyan din adamları samimiyetsiz bir şekilde Tanrı'yı yüceltirken aslında hem Tanrı'yı hem de insanı öldürmüşlerdir. Böyle bir Tanrı ve insan karşıtlığı hangi dinde olursa olsun söz konusu dinin Tanrısı öldüğü gibi insan da ölebilir.

Nietzsche'ye göre modern bilim de, insan üzerinde Tanrısızlığın yaptığı etkiyi yapar. Burada bürokrasi denilen devlet sistematığı, bireyin önüne geçmiş ve temelinde adaletsizlik zuhur eden, insanın kişisel istidadını ve adalet mizacını zedeleyen bir çöküş

ortamı oluşturmuştur. Burada insanın Tanrısını öldürüp öylece sahiplendiği Tanrısız dinle, modernizmin getirdiği bürokrasi aynı kefedede değerlendirilmelidir. Bürokrasi, adeta çöküşü (décadence) ifade eden, gerçek Tanrının terk ettirildiği kilise, cami ve diğer mabetlerin yerini almıştır. İşte bu açıdan bakıldığında modernite de insan üzerinde Tanrı'nın öldürüldüğu dinlerin etkisini yapar. Böylece bürokrasi ve Tanrısı öldürülen dinler, insanın ve toplumun soluk borusunu tıkar, adeta onları nefessiz bırakır. Bu durum Nietzsche'yi mevcut iyi ve kötünün ötesinde bir iyi ve kötü arayışına iter.

Nietzsche, başka düşünürlerin fikirlerinden tatmin olmamış, kendinden önceki felsefecilerin neredeyse tamamını eleştiriye tabi tutmuştur. İnsanlara bir kurtuluş reçetesi sunma arayışında olan Nietzsche'nin bir "arayış felsefecisi" olduğu söylenebilir.

Ülkemizde ideolojik saplantılardan uzak, sorumluluk bilinciyle, daha objektif çeviriler ve yorumlar yapıldıkça Nietzsche hakkındaki bu keskin farklılıklarda yumuşayıp azalacaktır.

KAYNAKÇA

I. NİETZSCHE’NİN KENDİ ESERLERİ

- Nietzsche, Wilhelm Friedrich, “ön söz”, *Deccal Hıristiyanlığa Lanet*, çev., Oruç Aruoba, İstanbul: Hil Yay., 2000.
- _____, *Aforizmalar*, çev., Orhan Düz, Ankara: Tutku Yay., 2012.
- _____, *İyinin ve kötünün ötesinde*, çev. Arzu Yarbaş, İzmir: İlya Yayınevi Mat., 2010.
- _____, *İnsan Nasıl Kendisi Olur*, çev., Can Alkor, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2014.
- _____, *Şen Bilim*, çev., Levent Özşar, Bursa: Asa Yay., 2003.
- _____, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, çev., A. Turan Oflazoğlu, İstanbul: Cem Yay., 1977.
- _____, *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Sakıncası*, çev., Mustafa Tüzel, İstanbul: İthaki Yay., 2006.
- _____, *Deccal*, çev., Arzu Yarbaş, İzmir: İlya Yay., 2010.
- _____, *Ahlakın Soykütüğü*, çev., Orhan Tuncay, İstanbul: Gün Yay., 2005, ss. 61-62.
- _____, *Ecce Homo*, çev., İsmet Zeki Eyüboğlu, İstanbul: Say Yay., 2008.
- _____, *Tragedyanın Doğuşu*, çev., İsmet Zeki Eyüboğlu, İstanbul: Say Yay., 2001.
- _____, “Tan Kızıllığı”, çev., Özden Saatçi Karadana, *Nietzsche*, der., Kenan Sarılioğlu, Murat Batmankaya, İstanbul: Say Yay., 2013.
- _____, “İnsanca Pek İnsanca”, çev., Cemal Atila, *Nietzsche*, der., Kenan Sarılioğlu, Murat Batmankaya, İstanbul: Say Yay., 2013.
- _____, “Eğitimci Olarak Schopenhauer”, çev., Cemal Atila, *Nietzsche*, der., Kenan Sarılioğlu, Murat Batmankaya, İstanbul: Say Yay., 2013, ss.447-448.
- _____, *Putların Alaca Karanlığında*, çev., Suna Kutoğlu, Ankara: Alter Yay., 2010.
- _____, *Güç İstenci*, çev., Sedat Umran, İstanbul: Birey Yay., 2002.
- _____, *İyinin ve kötünün ötesinde*, çev., Ahmet İnam, İstanbul: Gündoğan Yay., 2010.
- _____, *Güç İstenci*, çev., Nilüfer Epçeli, İstanbul: Say Yay., 2010, ss. 50-51.

- _____, *Alacakaranlık*, çev., Zeynep Doğruer, Balıkesir: Altınpost Yay., 2012.
- _____, “*İnsan Nasıl Kendisi Olur*”, çev., Hasan İlhan, Ankara: Alter Yay., 2010.
- _____, *Böyle Buyurdu Zerdüşt*, çev., Funda Aydın, İstanbul: Sis Yay., 2013.
- _____, *Wagner Olayı*, çev., Aslı Yarbaş, İzmir: İlya Yay., 2010, s. 47-49.
- _____, *Dionysos Dithyrambosları*, çev., Oruç Aruoba, İstanbul: Kabalcı Yay., 1993.
- _____, *Deccal*, çev., Oruç Aruoba, İstanbul: İthaki Yay., 2008.
- _____, *Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe*, çev., Turan Erdem, İstanbul: Arya Yay., 2010.
- _____, *Putların Alacakaranlığında*, çev., Yusuf Kaplan, İstanbul: Külliyyat Yay., 2011.

II. DİĞER ESERLER

- Akarsu, Bedia, *Çağdaş Felsefe Akımları*, İstanbul: MEB. Yay., 1979.
- Akgün, Mehmet, “ön söz”, *Materyalizmin Türkiye’ye Girişi*, Ankara: Elis Yay., 2005.
- Atok, Kazım Oğuz, “Dilden Dile Sıkıntısı”, *Varlık Dergisi*, c. XXXI, sy. 766, (1971), ss. 12-13.
- Aydın, Celal, *Felsefe*, Ankara: Doğan Yay., 2010.
- _____, *Felsefe Soru Bankası*, Ertem Yay., Ankara: 2011.
- Ayık, Hasan, “Dil Düşünce İlişkisi”, *Felsefe Ansiklopedisi*, ed. Ahmet Cevizci, Ankara: Ebabil Yay., 2006.
- Aytaç, Gürsel, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, İstanbul: Say Yay., 2003.
- Arslan, Ahmet, *Felsefe*, İstanbul: İnkılap Yay., 2004.
- Alkor, Can-Enis Batur, “Tehlikeli Bir Adam Nietzsche Üzerine Söyleşi” *Cogito, Nietzsche: Kayıp Bir Kıta*, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2012.
- _____, “Nietzsche: Uzak (?) Bir Geleceğin Çağdaşı”, *Cogito, Nietzsche: Kayıp Bir Kıta*, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2012.
- Altuğ, Taylan, “Dil”, *Felsefe Ansiklopedisi*, ed. Ahmet Cevizci, Ankara: Ebabil Yay., 2006.
- Aydın, Hüseyin, “Nihilizmin Tarihçesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bursa, c.I. (1986)

- _____, “Osmanlılarda Felsefi Düşünce”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bursa, c.IV (1992)
- _____, “Nietzsche Metafiziğinde Güç İstemi”, *Dergiler*, Bursa: 1986, ss. 1-4.
<http://www.ankara.edu.tr> [15/11/2014].
- _____, *Bir Metafizikçi Olarak Nietzsche*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yay., 1984.
- Baş, O. Fırat, “Çevirinin Diyalektiği”, *AÜDTCFD*, 45, 2 (2005).
- Bataille, Georges, *Nietzsche Üzerine*, çev., Mukadder Yakupoğlu, İstanbul: Kabcacı Yay., 2000.
- Baykan, Fehmi, *Nietzsche'nin Felsefesi*, İstanbul: Kaknüs Yay., 2000.
- Becermen, Metin, *Nietzsche*, <http://www.kaygi.home.uludag.edu.tr>. [23/12/2014].
- _____, *Bilgelik Yolunda Bir Filozof Nietzsche*, Ankara, Palme Yay., 1989.
- Bertram, Ernst, *Nietzsche*, Bonn: 1965, s. 378'den aktaran, Senail Özkan, *Kaplan Sirtında Felsefe*, İstanbul: Ötüken, 2007, s. 22, 6 numaralı dipnot.
- Bezirci, Asım, “Ön söz” Jean-Paul Sartre, *Varoluşçuluk*, çev., Asım Bezirci, İstanbul: Say Yay., 2012.
- Berk, Mehmet, “Friedrich Wilhelm Nietzsche ve Tanrı Öldü Deyişi”,
http://www.felsefe.gen.tr/friedrich_nietzsche_tanri_oldu.asp _ [05.05.2014].
- Bolay, Süleyman Hayri, *Felsefe*, Gün Yay., İstanbul: Kelebek Matbaası, 2007.
- Botton, Alain de, *Felsefenin Tesellisi*, çev., Banu Tellioglu Altuğ, İstanbul: Sel Yay., 2008.
- Cassirer, Ernst, *Kant'ın yaşamı ve öğretisi*, çev., Doğan Özlem, İstanbul: İnkılap Yay., 1996.
- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Say Yay., 2012, ss. 181-182.
- _____, *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Say Yay., 2012.
- _____, *Felsefeye Giriş*, İstanbul: Say Yay., 2012.
- _____, *Felsefenin Kısa Tarihi*, İstanbul: Say Yay., 2013.
- _____, *Bilgi Felsefesi*, İstanbul: Say Yay., 2012.
- Chaix-Ruy, Jules, *Nietzsche Yaşamı ve Felsefesi*, çev., Lerna Çinlemez/N.Berna Serveryan. İstanbul: Çiviyazı Yay., 2000.

- Crépon, Marc, “Nietzsche’nin yaşamı: Bir Zamandizin”, *Cogito, Nietzsche: Kayıp Bir Kıta*, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2012.
- Cündioğlu, Düccane, *Felsefenin Türkçesi*, İstanbul: Kapı Yay., 2014.
- Çakır, Mustafa, “Çeviride Eşdeğerlik ilişkileri”, *AÜEFĐ*, c.VI, sy. 1, Bahar (1996)
- Çotuksöken, Betül, “sunuş” *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Öğretim ve Araştırma Alanı Olarak Felsefe*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 2001.
- _____, *Felsefi Söylem Nedir?*, İstanbul: İnkılap Yay., 2000.
- Çuçen, A. Kadir, *Felsefeye Giriş*, Ankara: Sentez Yay., 2013.
- Danto, Arthur, *Nietzsche: Hayatı, Eserleri ve Felsefesi*, çev., Ahmet Cevizci, İstanbul: Paradigma Yay., 2002.
- Dedeoğlu, Mehmet Münir, “Ön söz Yerine”, Bir Öncü Aydın: Baha Tevfik’in Yaşamı ve Felsefesi”, Baha Tevfik, *Nietzsche, Yaşamı ve Felsefesi*, çev., Mehmet Münir Dedeoğlu, Ankara: Altınpost Yay., 2012.
- Deleuze, Gilles, *Nietzsche*, çev., İlke Karadağ, İstanbul: Otonom Yay., 2005.
- Demirezen, Mehmet, “Çağdaş Çeviri Kuramları ve Uygulamaları Seminerinde Sunulan Bildiriler” *Çeviride Kayıplar Sorunu*, (12-13 Nisan 1990), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Mütercim Tercümanlık Bölümü Yay., 1991.
- Dollé, Jean Paul, “Sadece Yürürken Aklımıza Gelen Düşüncelerin Bir Değeri Vardır” çev., Kenan Sarıalioğlu, *Nietzsche*, der. Kenan Sarıalioğlu, Murat Batmankaya, İstanbul: Say Yay., 2013.
- Dostoyevski, *Entwürfe zu den “Damonen”*, Piper Ausgabe, Bd. 6. s. 1091’den naklen Özkan, *Nietzsche Kaplan Sirtında Felsefe*, ss. 61-63.
- Durant, Will, *Felsefenin Öyküsü*, çev., Ender Gürol, İstanbul: İz Yay., 2010.
- Erdem, Hüseyin Subhi, *Nietzsche, Perspektivizm Anlam ve Yorum*, Van: Bilge Adamlar Yay., 2007, ss. 51-52.
- Erhat, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010.
- Erişirgil, Mehmet Emin, *Kant ve Felsefesi*, İstanbul: İnsan Yay., 1997.
- Erol, Burçin “İngilizceden Türkçeye Bazı Film Çevirileri Üzerine Gözlemler”, *Metis Çeviri Yazıları*, Sayı 4, (1988), ss. 29-34.

- Göktürk, Akşit, *Çeviri: Dillerin Dili*, İstanbul: Çağdaş Yay., 1986.
- Guénon, René, *Maddi İktidar Ruhani Otorite*, çev., Birsal Uzma, İstanbul: Ağaç Yay., 1992, ss. 31-32.
- Gutas, Dimitri, *Yunanca Düşünce, Arapça Kültür*, çev., Lütfü Şimşek, İstanbul: Kitap Yay., 2003.
- Gündoğan, Ali Osman, “Dil ve Dil-Anlam İlişkisi”, *KKEFD*, sy. IV, (2000), ss. 47-48.
- Heimsoeth, Heinz, *İmmanuel Kant’ın Felsefesi*, çev., Takiyettin Mengüşoğlu, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1986.
- Halman, Talat Sait, “Yaratıcı Çeviri”, *Türk Dili*, sayı 330, (1979)
- İkbal, Muhammed, *Cavidname*, çev., Annamarie Schimmel, İstanbul: Kırkambar Yay., 1999, ss. 14-18.
- İnam, Ahmet, *Candan Gönül’e*, İstanbul: Bilsam Yay., 2012.
- _____, “Batı Gönül Cahili”, <http://www.phil.metu.edu.tr/ahmet-inam/roportaj.html> [01/03/2014].
- _____, “Türk Felsefi Düşüncesinin Sorunlarının Saptanabilmesi İçin Bir Model Önerisi”, ed. Betül Çotuksöken, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Öğretim ve Araştırma Alanı Olarak Felsefe*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 2001.
- _____, *Deneyen Felsefe*, İstanbul: Yeni İnsan Yay., 2008, ss. 29-30.
- İzmirli, İsmail Hakkı, *Metafizik*, Hazırlayan ve sadeleştiren, Refik Ergin, İstanbul: Ötüken Yay., 2012.
- Jaspers, Karl, *Nietzsche*, çev., Murat Batmankaya, İstanbul: Alkım Yay., 2008.
- Kafadar, Osman, *Türkiye’de Kültürel Dönüşümler ve Felsefe Eğitimi*, İstanbul: İz Yay., 2000.
- Kahraman, Yakup, “Modern Türk düşüncesinde hermenötiğin kendini konumlandırma ve anlamlandırma süreci”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, c. IX, İstanbul: Pasifik Yay., (2011).
- Kaplan, Yusuf, “Sunuş” Nietzsche, *Deccal Sahte İsa*, çev., Yusuf Kaplan, İstanbul: Külliyyat Yay., 2009.
- _____, “Sinema Hem Nietzsche’dir Hem de Ötesi”,

<http://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/sinema-hem-nietzschedir-hem-de-otesi-1-17593> [10.11.2014].

_____, “Bediuzzaman, Nietzsche ve Sezai Karakoç”,

<http://www.risaleforum.net/egitim-ve-kultur-33/genel-ve-guncel-haberler-181/155249-bediuzzaman-nietzsche-ve-sezai-karakoc.html> [21.09.2013].

_____, “Nietzsche: İslam’ın önünde diz çökmeliydik”,

<http://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/nietzsche-islamin-onunde-diz-cokmeliydik-8447> [16.12.2013].

_____, “Sunuş” Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında*, çev., Yusuf Kaplan, İstanbul: Külliyyat, 2009.

_____, “Nietzsche’nin bilinmeyen İslam yorumu, Nietzsche: İslam’ın önünde diz çökmeliydik”, http://www.belgehaber.com/haber.php?haber_id=3235 [13.12.2014].

_____, “Almanya’da Nietzsche’nin hakikat yolculuğunun izini sürerken”, [www.http://m.yenisafak.com/yazarlar/YusufKaplan/almanyada-nietzschenin-hakikat-yolculu/35085](http://m.yenisafak.com/yazarlar/YusufKaplan/almanyada-nietzschenin-hakikat-yolculu/35085) [16.12.2013].

Kara, M. Cüneyt, *Türkiye’de/Türkçede Felsefe Üzerine Konuşmalar*, İstanbul: Küre Yay., 2010, ss. 45-46.

Kara, İsmail, *Bir Felsefe Dili Kurmak*, Dergah Yay., İstanbul: 2001.

Karakuş, Rahmi, *Darülfünundan Üniversiteye Türkiye’de Felsefe*, İstanbul: Değişim Yay., 2003.

Kozan Alpay -Rıdvan Dansuk, *11. Sınıf felsefe konu anlatımlı*, Esen Yay., Ankara: 2010.

Kuçuradi, İoanna, “Değerlendirme ve Objesine Göre Aldığı Anlam”, ed. Betül Çotuksöken, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Öğretim ve Araştırma Alanı Olarak Felsefe*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 2001.

_____, *Sanata Felsefeyle Bakmak*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 2013.

_____, *Nietzsche ve İnsan*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 2009.

_____, “Okuma notları, İoanna Kuçuradi, Max Scheler, Nietzsche’de trajik olan”, <http://www.oguzarici.blogspot.com.tr/2009/08/okuma-notlar-ionna-kucuradi-max-scheler.html> [12.11.2014].

- _____, *Türk Felsefe Araştırmalarında ve Üniversite Öğretiminde Alman Filozofları*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 1986, ss. 64-71.
- Küçükalp, Derda, *Politik Nihilizm*, İstanbul: Aktüel Yay., 2005.
- Lasserre, Pierre, *Nietzsche'nin Müzik Üzerine Düşünceleri*, çev., İlhan Usmanbaş, İstanbul: Pan Yay., 1996.
- Magee, Bryan, *Büyük Filozoflar, Platondan Wittgenstein'a Batı Felsefesi*, çev. Ahmet Cevizci, İstanbul: Paradigma Yay., 2001.
- Mahçupyan, Etyen, *Batıyı Anlamak*, İstanbul: İletişim Yay., 2008.
- Mardin, Şerif, *Türkiye, İslam ve Sekülerizm*, İstanbul: İletişim Yay., 2011.
- Mengüşoğlu, Takiyettin, *Felsefeye Giriş*, Ankara: Doğu Batı Yay., 2013.
- Nişanyan, Sevan, *Yanlı Cumhuriyet*, Everest Yay., İstanbul: 2009.
- Niyazi, Mehmet, “*Nietzsche ve Tanrı Anlayışı*”, http://www.zaman.com.tr/yazarlar/mehmet-niyazi/nietzsche-ve-tanri-anlayisi_116359.html [29.11.2013].
- Öz, Mustafa, Sadrettin Kayaalp, Aysun Derçin, *Felsefe Tarihi Ders Kitabı (Liseler İçin)*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1999, ss. 116-118
- Özbilgen, Erol, *Pozitivizm Kıskaçında Türkiye*, İstanbul: Ağaç Yay., 1994.
- Özkan, Senail, *Söz Bir Yelpazedir*, İstanbul: Ötüken Yay., 2010.
- _____, *Ölüm Felsefesi*, İstanbul: Ötüken Yay., 2013.
- _____, *Aşk ve Akıl, Doğu ve Batı*, Ankara: Ötüken Yay., 2006.
- _____, “Ön söz”, *Schopenhauer Paradokslar Üzerinde Raks*, İstanbul: Ötüken Yay., 2009.
- _____, *Nietzsche, Kaplan Sirtında Felsefe*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007.
- Özlem, Doğan, *Felsefe Yazıları*, İstanbul: İnkılap Yay., 2002.
- _____, “Felsefe Geleneği ve Aydınımız”, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Öğretim ve Araştırma Alanı Olarak Felsefe*, ed. Betül Çotuksöken, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yay., 2001.
- Peterson, Michael, vd., *Akıl ve İnanç, din felsefesine giriş*, çev., Rahim Acar, İstanbul: Küre Yay., 2009

- Pirimoğlu, Abbas Tevfik, *İlk Bilgi, Bediüzzaman ve Nietzsche'ye mukayeseli bir yaklaşım denemesi*, İstanbul: Paradoks Yay., 2013.
- Philonenko, Alexis, "Nietzsche Yaşam Filozofudur" çev., Kenan Sarıalioğlu, *Nietzsche*, der. Kenan Sarıalioğlu, Murat Batmankaya İstanbul: Say Yay., 2013.
- Popoviç, Anton, "Çeviri Çözümlemesinde Deyiş Kaydırma Kavramı", *Yazko Çeviri*, Temmuz-Ağustos, (1981), ss. 156-163.
- Porzig, Walter, *Dil Denen Mucize*, çev., Vural Ülkü, Ankara: TDK Yay., 1995, ss. 21-22.
- Rousseau, J.J., *Emile ya da Eğitim Üzerine*, çev., İ.Yerguz, İstanbul: Say Yay., 2009.
- Russel, Bertrand, *Batı Felsefesi Tarihi*, çev., Muammer Sencer, İstanbul: Say Yay., 1994.
- Safa, Peyami, *20. Asır Avrupa ve Biz*, İstanbul: Ötüken Yay., 2012.
- _____, *Türk İnkılabına Bakışlar*, İstanbul: Ötüken Yay., 2013.
- _____, *Sosyalizm, Marksizm, Komünizm*, İstanbul: Ötüken Yay., 2012.
- Sarıalioğlu, Kenan, Murat Batmankaya, "Sunuş" *Nietzsche*, der. Kenan Sarıalioğlu, Murat Batmankaya, İstanbul: Say Yay., 2013.
- Saussure, Ferdinand de, *Genel Bilim Dersleri*, çev., Berke Vardar, Ankara: TDK. Yay., 1976, ss. 30-35.
- Sevinçgül, Ömer, *Kolay, Kısa, keyifli felsefe*, İstanbul: Lacivert Yay., 2007.
- Sloterdijk, Peter, "Kentauros Yazını", *Cogito, Nietzsche: Kayıp Bir Kıtı*, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2012.
- Soccio, Douglas j., *Felsefeye Giriş-Hikmetin Yapıtaşları*, çev., Kevser Kıvanç Karataş, İstanbul: Kaknüs Yay., 2010.
- Soykan, Ömer Naci, *Felsefe ve Dil*, İstanbul: Kabalcı Yay., 1995, ss. 93-94.
- Störig, Hans Joachim, *Dünya Felsefe Tarihi*, çev., Nilüfer Epçeli, Say Yay., İstanbul: 2011.
- Taylan, Necip, *Düşünce Tarihinde Tanrı Sorunu*, İstanbul: Şehir Yay., 2000.
- Tevfik, Baha, "Nietzsche Türkiye'de, Nietzsche; Hayatı Felsefesi", *Cogito, Nietzsche:Kayıp Bir Kıtı*, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2012, ss. 281-282.
- _____, *Nietzsche Yaşamı ve Felsefesi*, çev., Mehmet Münir Dedeoğlu, Ankara: Altınpost Yay., 2012.

- _____, Ahmet Nebil, Memduh Süleyman, *Nietzsche Hayatı ve Felsefesi*, çev., Burhan Şayli, İstanbul: Babil Yay., 2004, ss. 39-41.
- Tokat, Latif, *Varoluşçu Teoloji*, Elis Yay., Ankara: 2013.
- Toku, Neşet, *Türkiye’de Anti-Materyalist Felsefe*, İstanbul: Beyan Yay., 2010.
- Topakkaya, Arslan *Felsefe Ders Kitabı*, İstanbul: MEB. Yay., 2012.
- Topçu, Nurettin, *İslam ve İnsan, Mevlana ve Tasavvuf*, İstanbul: Dergâh Yay., 1998.
- Tuncay, Orhan, “Not”, *Nietzsche, Ahlakın Soy Kütüğü*, çev., Orhan Tuncay, İstanbul: Gün Yay., 2005.
- Uygur, Nermi, *Türk Felsefesinin Boyutları*, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2002.
- Ülken, Hilmi Ziya, *Türk Tefekkürü Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2009.
- _____, *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Ahmet Sait Mat., 1966.
- _____, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2011.
- _____, *İslam Felsefesi*, Ankara: Selçuk Yay., 1957.
- Weber, Alfred, *Felsefe Tarihi*, çev., H. Vehbi Eralp, İstanbul: Sosyal Yay., 1998.
- West, David, *Kıta Avrupa’sı Felsefesine Giriş*, çev., Ahmet Cevizci, İstanbul: Paradigma Yay., 2005.
- Williams, Bernard, *Hakikat ve Hakikatlılık*, çev., Ertürk Demirel, İstanbul: Ayrıntı Yay., 2006.
- Yavuz, Hilmi, *Felsefe Yazıları*, İstanbul: Timaş Yay., 2010.
- _____, *Avrupa’nın Zihin Tarihi*, İstanbul: Timaş Yay., 2012.
- _____, *İslam’ın Zihin Tarihi, Bir Müslüman Aydının İslam Üzerine Düşünceleri*, İstanbul: Timaş Yay., 2009.
- _____, “Nietzsche ve Bengi dönüş” *Cogito, Nietzsche:Kayıp Bir Kıta*, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2012.
- Yüksel, Okan, *Nietzsche ve postmodernizm*, <http://www.politikaakademi.org> [23/12/2014]

ÖZET

“Türk Düşünce Dünyasında Nietzsche” adlı bu çalışma, “Giriş” ve “Sonuç” hariç iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde “Türkiye’de Felsefi Düşünce ve Nietzsche” anlatılmıştır.

İkinci bölümde ise; “Türk Aydınının Nietzsche Felsefesine Bakışı” konu edilmiştir. Bunu yaparken, Türkiye’de, Nietzsche hakkında çalışma yapmış yazar ve mütercimlerin arasından, ulaştığımız kaynakların zenginliğine göre seçtiğimiz 8 kişinin görüşleri ele alınmıştır.

ABSTRACT

This work with the title of “Nietzsche in Turkish Thought World ” consists of two parts excluding the “Introduction” and the “Conclusion”.

In the first part, "Philosophical Thought and Nietzsche in Turkey" is explained.

In the second part, Overview of Turkey Intellectuals Nietzsche Philosophy" is handled. While doing that, views of 8 people who we chose according to the abundance

ÖZ GEÇMİŞ

Ahmet Zeki BAKIRCI, 1973 yılında Rize Merkez’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Rize’de tamamladı. 1997 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde lisans eğitimini tamamladı. 1998 yılında Hatay iline Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak atandı. Hatay ve Rize’nin Çayeli ilçesinde öğretmenlik, Gençlik Spor İl Müdürlüğü bünyesinde de idarecilik görevlerinde bulundu. Halen Rize Merkez’de öğretmenlik görevini sürdürmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.